HARALAMB ZINCĂ

REVELION '45

roman

EDITURA MILITARĂ

HARALAMB ZINCA REVELION ’45

Coperta : FL. CREANGĂ

HARALAMB ZINCĂ

REVELION ’45

— roman-document —

EDITURA MILITARĂ, BUCUREŞTI, 1989

PARTEA ÎNTÂI

1

1975

Mă plimb agale printre morminte cu mâinile la spate, ca un om împăcat cu sine sau, dacă vreţi, mulţumit că în viaţă nu i-a mers chiar rău. Obiceiul ăsta îl am din primăvară, când, fiind la Ghencea să-l conduc pe generalul de cavalerie Hariton Popescu pe ultimul său drum, am avut impresia că am nimerit într-un parc mai frumos şi mai impunător decât Cişmigiul.

E, desigur, o părere… şi nu încerc s-o impun nimănui, îmi place să mă plimb pe aleile cimitirului. Nu că aş fi obsedat de ideea morţii. Nu, nu… Deşi sunt trecut binişor de optzeci de ani, mă ţin bine şi gândul nu mi-e la moarte nici când mi-e dat să duc la groapă un prieten ori un vechi camarad de armă. Ce-i drept e drept, câteodată mă mai întreb şi eu unde, la o adică, îmi va fi mormântul. N-am preferinţe deosebite, totuşi n-aş dori să mă pomenesc la margine de cimitir, deşi sălcii pletoase care să plângă pe mormânt sunt peste tot.

Pe Hariton l-au îngropat cu toate onorurile ce se cuvin unui general. Cu muzică, cu gardă de onoare. Merita… A fost un bun comandant. Ca şi mine, a luptat şi în primul război mondial, şi-n cel de-al doilea. N-am regretat că am fost de faţă la înmormântare. M-am mai întâlnit cu unul, cu altul. Puţini din generaţia mea se mai ţin în şa ca pe vremuri. Cel mai zaharisit mi s-a părut Nicolau. Să nu-şi amintească în ce zi am intrat noi în Cegléd?! Sau cum am

golit noi o sticlă de rom după ce o noapte întreagă am stat în ploaie la cota 301?! Bietul de el! La cimitir, după o jumătate de oră l-au lăsat picioarele şi a fost nevoit să se aşeze, trăgându-mă şi pe mine lângă dânsul. Respira greu, dar după un timp, şi-a întors ochii apoşi spre mine, oftând: „Săracu' Mardare, l-a luat Dumnezeu şi pe el!“ Uitase că cel pogorât în groapă era Hariton Popescu!

În ziua aceea de primăvară, cu soare călduţ, nu m-am grăbit să mă întorc acasă, ci am mai zăbovit un ceas şi ceva prin cimitir. Se retrăseseră şi muzica, şi garda de onoare, şi asistenţa. După Nicolau venise ginerele, să-l ia cu maşina. Generalul abia se mai ţinea pe picioare. Picioarele lui de infanterist… Au mărşăluit tot războiul… Avea Nicolau dreptul la cal, ba şi la maşină. Însă dumnealui, în cele mai istovitoare marşuri, mergea cu trupa, pe jos, „Să simtă soldatul că eşti de-al lui, că împărţi cu el greul războiului.“

Da, atunci, după înmormântarea lui Hariton, am descoperit cu adevărat cât e de frumos la Ghencea. Înmuguriseră castanii, sălciile… Iarba era de un verde crud fascinant… Pietrele funerare… epitafurile… tot să le citeşti. Când şi când, îmi mai apărea în cale câte o bancă. Mă aşezam mai mult din dorinţa de a mă uita după oameni decât de a mă odihni. Plutea în aer un dangăt de clopot. Clopotele… Mai ştim să se ascultăm? Când te gândeşti că în trecut vesteau victorii, dar şi primejdii, pârjoluri şi molime, apropierea duşmanului de fruntarii, te chemau la arme, dar şi nu mai ştiu la ce hram… Clopotele… Ştiu să cânte ori să plângă o dată cu bătăile inimii noastre.

Bătrânica mea, buna şi credincioasa mea nevestică, e pe cale să creadă că m-am scrântit. „Ce cauţi tu acolo, zi de zi? mă dojeneşte ea. O să ai când să stai! Sau umbli pe-acolo ca să te obişnuieşti cu gândul morţii?… la fă bine şi rămâi acasă!“

Nu poţi să-i ceri unei neveste, chiar dacă ai trăit cu ea o viaţă, să te înţeleagă în toate cele. Nu-i răspund. Nu încerc să-i dau nicio explicaţie. Ne-am lua la harţă ca doi bătrâni

cărora li s-a urât unul de celălalt. Ce să fac dacă pe mine mă trage aţa la Ghencea? Pe aleile de acolo mă simt în largul meu, şi vă asigur că nu mă las copleşit de atmosfera dureroasă a înmormântărilor. A, altceva mă impresionează. Cultul morţilor..., nevoia omului de a îngriji mormântul semenului trecut în nefiinţă... evlavia cu care-i aşează pe mormânt o floare sau îi aprinde o lumânare, apoi reculegerea.

Dacă vă povestesc toate acestea, să ştiţi că o fac cu un rost. Vreau să vă mărturisesc că aici, printre morminte, eu, generalul-locotenent în rezervă Mihnea Voievozeanu, am renăscut, bătrâneţile mele au luat, pe neaşteptate, un curs nesperat. Ştiu, o să vă uitaţi la mine cam bănuitori şi o să fiţi înclinaţi să-i daţi dreptate nevesti-mii. Fie... Nu mă voi supăra. O să vă rog totuşi să mă ascultaţi. Într-una din zile, plimbarea mea solitară m-a scos la mormântul poetului Nicolae Tăutu. Opera lui nu-mi era străină, îi citisem, versurile, proza. Îl cunoscusem şi personal, cu prilejul unei întâlniri cu cititorii. Fusese nu numai poetul militarilor, ci şi al civililor. Amintirea lui m-a tulburat şi am regretat că nu aveam cu mine o floare. Mi-am pus ochelarii ca să pot citi versurile dăltuite în piatra funerară:

Iar pe mormânt, când o să plec în moarte,
Sădiţi-mi brazi ce nu mai veştejesc
Să pot cânta, prin cetini, mai departe,
Iubirea mea, pământul românesc!

Când m-am îndreptat de şale şi mi-am scos ochelarii am zărit lângă mormânt un bărbat mai tânăr decât mine, îmbrăcat modest. Aşa cum stătea neclintit, cu ochii închişi, părea dus într-altă lume: se ruga ori asculta în reculegerea-i adâncă o muzică tulburătoare. Cine o fi? m-am întrebat, cercetându-l discret. Era un bărbat de statură potrivită, cam în jurul a cincizeci de ani. Haina neîncheiată lăsa să i se vadă rotunjimea unui pântec... „sedentar“. Am vrut să plec, dar evlavia cu care se reculegea la mormântul

poetului m-a ţinut locului. Astăzi nu regret că m-am lăsat pradă curiozităţii. Peste puţin timp, necunoscutul şi-a deschis ochii şi a privit în jur ca şi cum ar fi dorit să cuprindă dintr-o dată toată zarea. Lovindu-se de mine, m-a iscodit şi el o clipă şi a dat să plece. L-am „agăţat“ după un tipic al bătrânilor cu chef de vorbă.

— Ştiţi, domnule, l-am cunoscut şi eu pe poetul Nicolae Tăutu.

L-am văzut luminându-se la faţă, iar ochii lui albaştri au prins a mă cerceta cu interes.

— O, mă bucur! a exclamat, scoţând din buzunar o pipă simplă şi veche. Da’ cine nu l-a cunoscut pe Tăutu?!

Nu şi-a umplut pipa cu tutun, ci a început să se joace cu ea.

— Ştiu chiar şi o poezie de-a lui, m-am lăudat, una ostăşească – „Jurământul“… Şi fără nicio altă introducere, am început s-o recit încet, curgător, fără patos dramatic. Când am ajuns la ultimele versuri ale poeziei, propriul meu glas m-a emoţionat:

„Iubita mea, de voi uita
Întâiul «te iubesc», jurat
În parc, târziu,
Lângă izvorul argintiu,
Să fiu iertat!
Dar dacă-n lupte voi uita
Prin plumb, prin foc şi prin nămeţi
Cuvântul dat Poporului,
Tu, Ţara mea,
Să nu mă ierţi!“

— Stimate domn, oricine aţi fi, vă mulţumesc din inimă, a spart el tăcerea pogorâtă între noi. Mi-a întins mâna şi, strângând-o pe a mea, s-a recomandat: Cara… Corneliu Cara.

Nu ştiu dacă la auzul numelui său mi-am trădat uimirea. N-a lipsit mult să-l întreb şcolăreşte: „Scriitorul?“, însă m-

am stăpânit. Nu-i citisem nicio carte, doar câteva reportaje într-o revistă militară, şi astea foarte demult. Desigur, m-am prezentat şi eu: „General-locotenent Mihnea Voievozeanu“. S-ar fi cuvenit să precizez „în rezervă“, dar vârsta mea vizibilă mă fixa fără echivoc în rândurile rezerviştilor.

— Nu vă deranjează fumul? s-a interesat cu o politeţe cam exagerată.

Am răspuns scoţându-mi tabachera de argint primită în dar de la Firuţa mea, pe al cărei capac un bijutier îmi gravase monograma. La câţiva paşi de mormântul poetului, sub un arţar, se afla o bancă. Ne-am aşezat: el şi-a îndesat pipa cu tutun, eu mi-am aprins o ţigară. De parcă am fi fost înţeleşi, o vreme, am fumat absenţi. La umbră era plăcut, iar văzduhul era plin de fluturi. Deodată, mi s-a adresat pe un ton familiar:

— General-locotenent Mihnea Voievozeanu?! Fost comandant de companie… batalion… regiment… ataşat militar la Viena… Biroul 2… Bucureşti… Oarba de Mureş… Tisa… Budapesta şi aşa mai departe.

— Aşadar, mă cunoaşteţi! m-am dat eu bătut.

Scriitorul a tras din pipă de câteva ori şi, înveselit, probabil, de un gând ştiut numai de el, a continuat cu o voce caldă, ce-l făcea agreabil:

— Păi, domnule general, acum câţiva ani urma să primiţi prin poştă un chestionar la o anchetă…

Abia în momentul acesta, prefăcându-mă neştiutor, l-am întrebat:

— Sunteţi scriitorul Corneliu Cara?

Neluându-mi în seamă întrebarea, el a continuat:

— … o anchetă ce urma să mă ajute la realizarea unei cărţi de război. Din pricina unei neglijenţe, n-aţi mai primit chestionarul. În situaţia asta s-au mai aflat şi alţi ofiţeri şi generali veterani. Dar nici cartea n-am mai scris-o.

— Din pricina acestui incident? m-am simţit eu îndreptăţit să aflu.

— A, nu…

A tras cu lăcomie din pipă.

Îmi trezise curiozitatea, însă o elementară bună-cuviinţă m-a determinat să ascult şi să tac.

— Printre numeroasele fişe întocmite pentru această carte, se număra şi fişa dumneavoastră. Hm, plăcută coincidenţă! Cu ce prilej prin cimitir, dacă nu sunt indiscret?

Vorbirea lui era nu numai caldă, ci şi ademenitoare ca o capcană. Şi astăzi, când scriu aceste rânduri, mă minunez cât de repede şi de uşor a ajuns să-mi dezlege limba. M-am pomenit dintr-o dată povestindu-i de-a fir-a-păr, fără reţineri, ca unui vechi cunoscut, cum am ajuns să mă plimb solitar prin cimitir, cum am îndrăgit liniştea şi vegetaţia înconjurătoare, cum Zamfira se opune acestei ciudate pasiuni.

— Soţia mea, cu opt ani mai mică decât mine, mă tot ceartă: „Ai devenit un maniac, că numai maniacii umblă zi de zi prin cimitire!“ Amintindu-mi de amuzantele mele discuţii cu Firuţa, am râs scurt şi convingător, după care am făcut imprudenţa să-i cer părerea: Dumneavoastră ce credeţi?

— Că s-ar putea ca soţia dumneavoastră să aibă dreptate.

Răspunsul lui sincer m-a supărat, iar dacă în momentul acela i-aş fi surprins pe chip un zâmbet, m-aş fi ridicat şi i-aş fi întors spatele. Am simţit însă nevoia să mă apăr.

— Îmi închipuiam că dumneavoastră, ca scriitor, o să mă înţelegeţi. Priviţi cu atenţie în jur! Arborii, florile, mormintele alcătuiesc un tot… un univers armonios şi reconfortant. Un adevărat parc… E adevărat, un parc al celor morţi, dar şi al celor vii. De ce aş fi maniac plimbându-mă pe aici, iar prin Cişmigiu n-aş fi?

— La ora asta sunteţi la începutul plimbării sau către sfârşit? s-a interesat el cercetându-şi ceasul de mână.

— Cam pe la mijloc, i-am răspuns cu viclenie, dorind a vedea, de fapt, ce urmărea.

— Dacă-i aşa, mi-a propus, hai să ne plimbăm împreună.

— N-am nimic împotrivă…

Ne-am ridicat simultan şi sincronizarea asta a mişcărilor m-a înveselit. Pe vremea aceea încă nu mă sprijineam în baston şi pasul meu de infanterist era plin de bărbăţie şi siguranţă. În orice caz, eram mai înalt şi mai suplu decât „tânărul“ din dreapta mea, care sugea întruna pipa ca un prunc ţâţa mamei. L-am întrebat:

— Cine pe cine conduce?

— La ordinele dumneavoastră, domnule general!

Aş fi ipocrit dacă aş ascunde că formula „domnule general“ mi-a făcut plăcere. Ne-am plimbat cam multişor şi nu cred că merită, pentru economia cărţii de faţă, să consemnez tot ce ne-am spus. Merită însă, cred eu, atenţie deznodământul acestei plimbări. Tocmai străbăteam o potecă printre mormintele unor aviatori. Scriitorul o luase înainte cu câţiva paşi, când s-a întors spre mine şi mi-a vorbit ceva mai grav decât până atunci:

— Domnule general, noi, oamenii, că suntem scriitori ori funcţionari, zidari ori militari, culţi ori inculţi, posedăm înăuntrul fiinţei noastre un metronom pe care, în răstimpuri, îl şi auzim… Vi s-a întâmplat să-l auziţi?

Părea prea respectuos din fire ca să-şi permită să mă ia peste picior. Flerul nu mă înşela. De aceea i-am răspuns sincer, aşa cum se cuvine între oameni de treabă.

— Nu mi s-a întâmplat.

— Deduc deci că nu sunteţi în criza de timp.

— Domnule, nu sunt…

Şi-a reluat mersul cu un pas mic, egal. Era lat în umeri, făcuse cândva sport, coloana însă i se deformase. Probabil de atâta stat la birou, aplecat asupra colii de hârtie. Nu se putea compara cu ţinuta mea, deşi duceam în spinare mai mulţi ani decât dumnealui. Poteca lărgindu-se, l-am ajuns din urmă şi am intrat, din obişnuinţă militară, în pasul lui. M-a privit cu o ironie blajină.

— Chiar aşa, domnule general, de ce-aţi fi în criză de timp? Când existenţa dumneavoastră cotidiană se rezumă la citirea rubricii cu „Decese“ din.. România liberă“, la plimbări de acasă şi până la cimitir? Desigur, şi invers…

Ei, de data asta cuvintele lui sunau a reproş. Nu voiam să mă enervez şi nici să ne despărţim supăraţi. Omul îmi plăcea şi avea un fel al lui deschis de a discuta. La urma-urmei, ce-mi reproşa? Că nu eram în criză de timp. Şi ce-i cu asta? Ce, toată lumea trebuie să fie în criză de timp? El însă, imprimând plimbării acelaşi ritm deloc grăbit, a continuat:

— Eu, domnule general, sunt într-o totală criză de timp. (Chipul rotofei i s-a înnegurat, de parcă şi-ar fi transmis o veste proastă.) Am pe masa de lucru numeroase proiecte şi când aud bătăile metronomului amintindu-mi străvechea zicală: „Mult a fost, puţin a rămas“ mă cuprinde panica.

— Cum asta, domnule Cara, sunteţi încă tânăr!

— Poetul Nicolae Tăutu s-a stins în floarea vârstei. O, de-aţi şti câte proiecte literare au trecut în nefiinţă o data cu el?

M-am înfuriat. Dar nu aşa cum te înfurii prin piaţă. Stăpânit, în limitele bunei-cuviinţe.

— Direct sau indirect, dumneavoastră îmi reproşaţi ceva. Nu înţeleg ce şi, mai ales, *de ce*? Că eu am ajuns la optzeci şi cinci de ani şi alţii nu?! Că unii sunt în criză de timp şi eu nu?!

Scriitorul s-a oprit să mă privească insistent, din tălpi şi până-n creştet, ca şi cum m-ar fi inventariat. Mi-am arătat iritarea:

— Nu pricep ce vreţi de la mine?

— Să vă intrig, să vă aduc în situaţia de a mă întreba: „Ce vreţi de la mine?“ Nimic de zis, e plăcut, e relaxant să te plimbi printre morminte, pe aleile cimitirului. Nu, nu, o declar cu toată seriozitatea… Dacă vreţi să ştiţi, şi mie îmi place să vin uneori pe aici.

— Cum, deşi sunteţi în criză de timp? i-am întors-o cu maliţiozitate.

A izbucnit în râs… un râs deschis, dovedindu-mi că aprecia în discuţii şi ironia interlocutorului.

— Aşa cum v-am relatat, dintr-o neglijenţă, un număr de chestionare au rămas neexpediate. Aşa am rămas fără

răspunsul multor veterani. Unii dintre ei, cu siguranţă, nu mai sunt în viaţă. Iar eu am o vorbă: cu fiecare participant la ultimul război mondial – fie el soldat sau general –, care trece în lumea umbrelor, moare şi o filă de istorie nescrisă, dacă nu chiar un capitol. Astăzi regret că, la vremea respectivă, n-am insistat să se expedieze destinatarilor şi celelalte plicuri.

A tăcut, iar ochii săi gânditori au rămas fixaţi pe faţa mea. Am crezut, că dezvăluirile scriitorului mă vizau direct, ca atare, nebănuind nicio clipă ce îmi va aduce această generozitate, m-am oferit:

— Poftim, vă stau la dispoziţie… Daţi-mi chestionarul şi vă răspund cât mai repede posibil.

M-a luat de braţ ca pe o veche cunoştinţă şi, scoţându-mă pe aleea principală, s-a îndreptat cu mine spre marea poartă a cimitirului.

— Aici e buba, domnule general, din pricina acelor scrisori neexpediate, documentarea mea s-a dovedit incompletă. Atunci am „auzit“ metronomul şi, terorizat de bătăile lui, am trecut la realizarea unui alt proiect. Dacă n-aş fi fost în criză de timp, i-aş fi luat la rând pe toţi veteranii de război, i-aş fi chestionat, i-aş fi imprimat pe bandă magnetică sau aş fi realizat stenograme.

— Trebuie să înţeleg, aşadar, că nu mai aveţi nevoie de răspunsul meu?

N-am vrut ca vorbele mele să sune a nemulţumire, totuşi căpătaseră rezonanţa asta. Cel puţin aşa mi s-a părut, dar când am zărit răsărind pe figura lui Corneliu Cara un surâs larg, de om bun, m-am liniştit.

— Domnule general, eu, dacă aş fi în locul dumneavoastră, cu trecutul de luptă pe care-l aveţi, m-aş fi apucat de îndată să-mi scriu amintirile…

— … până nu e prea târziu. Asta aţi vrut să spuneţi?

— Şi asta, n-a ocolit el răspunsul.

— Să scriu o carte, adică?

— Poate o carte.

— Păi n-au scris atâţia generali cărţi? De ce-aş mai scrie

şi eu una?

— Săvârşiţi o eroare, m-a contrazis scriitorul. Nimeni, nici cel mai apropiat şi fidel camarad de armă nu poate să scrie cartea dumneavoastră.

Am râs în hohote… Un râs cam indecent sub cerul unui cimitir.

— Eu să scriu o carte?! Hai că m-aţi făcut să râd. Eu, care când trebuie să scriu o scrisoare…

Hohotele m-au împiedicat să-mi duc până la capăt ideea. Ne-am oprit din nou, nu departe de capela de lângă poartă, ca la o răscruce de drumuri.

— Ştiţi în ce împrejurări am aflat de existenţa dumneavoastră? a deschis Cara un alt capitol al dialogului nostru. Ah, da’ de unde să ştiţi? Dintr-un „Jurnal de operaţii“, de care aţi răspuns, nu-i aşa?

Eram nu numai consternat, ci şi emoţionat. „Ia-te uită pe unde mi-a umblat dumnealui! Prin trecutul meu!“

— Aşa e, din întâmplare, i-am confirmat cu o voce cam strangulată, nu intra în atribuţiile mele. Cel care-l ţinuse până atunci fusese omorât de o schijă.

— Unele însemnări din „Jurnal“ m-au impresionat într-atât, încât le-am copiat. Mi-a răpit câteva dimineţi treaba asta, dar nu-mi pare rău. Le păstrez în mapa de documente a cărţii nescrise.

Cine nu ştie că bătrânii se înduioşează repede şi că le sare ţandăra la fel de repede? Pe mine, destăinuirile acestui om, pe care numai diavolul mi l-a scos în cale, m-au înduioşat.

— Tot în Drumul Taberei locuiţi, domnule general?

— Tot…

— O să vă expediez copii după extrasele din „Jurnalul de operaţii“. O să vă facă plăcere să le recitiţi… Sunt sigur!

Probabil nu-i scăpase starea mea, iar acum încerca prin „breşa“ realizată să-şi dezvolte „atacul“.

— Dar chestionarul?

— Nu mă mai întorc la cartea *aceea.*

Am simţit în glasul său o undă de mâhnire la amintirea

proiectului neîmplinit.

— Sunteţi un om ciudat, domnule Cara… M-aţi provocat şi atacat frontal… de la prima vedere.

M-a luat din nou de braţ. Crezând că vrea să mă scoată dincolo de poarta cimitirului, în stradă, m-am apărat:

— Eu mai rămân.

Mi-a eliberat braţul, fără însă a-şi lua imediat rămas bun de la mine.

— Domnule general, aveţi nepoţi?

— Doi… Un-nepot şi o nepoţică, m-am umflat eu în pene.

— Ce-ar fi să le povestiţi întâmplări de pe front, scriindu-le o carte?

— Aveţi multe idei fixe, am replicat eu glumind, iluzionându-mă că îl pot convinge să mă lase în pace.

— Închipuiţi-vă că ţara-i plină de nepoţeii dumneavoastră şi că nu-i puteţi ţine pe toţi pe genunchi, pentru a le povesti ce-a trăit soldatul român în război…

— Viaţa fiecărui om e un roman. Banalitatea asta, pesemne, aţi auzit-o de multe ori. Ce s-ar întâmpla dacă toţi ne-am apuca să scriem romanul vieţii?

A zâmbit îngăduitor.

— N-ar fi lucrul cel mai rău de pe lume, chiar dacă ar exista riscul ca noi, scriitorii, să dăm faliment…

— Ce v-am făcut, domnule Cara? De ce urmăriţi să mă vârâţi cu orice preţ în „Criză de timp“?

Acuzaţia nu l-a dezarmat, iar răspunsul său nu mi l-a făcut mai puţin simpatic.

— Aţi ghicit… asta urmăresc…

— La urma-urmei, ce aveţi cu plimbările mele prin cimitir? L-am luat eu la rost mai în glumă, mai în serios. Nu fac rău nimănui.

— Iar eu vă întreb: nu e un mare păcat să nu povestiţi urmaşilor ce s-a petrecut, să zicem, la Budapesta, în noaptea de Anul Nou 1945? În ţară, fiecare familie petrecea în felul ei Revelionul sau nu-l petrecea deloc. Dar pe front… Ce se întâmpla în acelaşi timp pe front?

— E cumva subiectul cărţii nescrise?

— Nu vă cer să renunţaţi cu totul la plimbările dumneavoastră prin cimitir, ocoli el răspunsul. Ar fi absurd. Vă cer doar să nu respingeţi aprioric sugestia mea: scrieţi-vă amintirile, chiar dacă vor lua calea arhivelor.

Mi-a strâns mâna, a făcut câţiva paşi în direcţia staţiei de tramvai, apoi s-a oprit. Văzându-mă în acelaşi loc, mi-a mai expediat un „mesaj“:

— Dacă totuşi vă hotărâţi să puneţi mâna pe condei, să vă feriţi de zorzoane stilistice, nu vă chinuiţi să literaturizaţi. Sunteţi un bunic care povesteşte unor nepoţi şi nu un scriitor. Am onoarea, domnule general!

M-am uitat după el cum se depărta. Avea un mers frumos, tineresc, spinarea însă îl îmbătrânea: i se încovoiase prea de timpuriu.

2

În ziua aceea am rămas să mă mai plimb. Din dorinţa de a demonstra unui interlocutor nevăzut că eu, generalul-locotenent în rezervă Mihnea Voievozeanu, nu sunt în criză de timp şi dispun de orele mele cum mă taie capul şi nu cum ar dori dumnealui, scriitorul. Auzi sfat?! Să scriu, dar să nu literaturizez!... Să scriu, dar să nu depun manuscrisul la editură, ci la arhive, că sunt bunic, nu scriitor, ca mai târziu, dumnealui să vină să-şi bage nasul prin memoriile mele şi să literaturizeze!

Eram mândru că-i dejucasem tactica; fără îndoială, prin toată vorbăria sa urmărise un scop. O asemenea concluzie s-ar fi cuvenit, să-mi consolideze proverbiala mea linişte lăuntrică.

Dar n-a fost să fie aşa. După întâlnirea cu Corneliu Cara, somnul mi s-a dereglat. Nu mai adormeam ca în alte dăţi, îndată ce îmi puneam capul pe pernă. Mă năpădeau gândurile, îmi veneau în minte crâmpeie din convorbirea cu Corneliu Cara şi mă tot foiam nervos în aşternut. „Ce ai, dragule? mă întreba soţia. Tu îmi ascunzi ceva? Sau poate

ai colici? Să-ţi fac un ceai de sunătoare?“ Izbuteam s-o liniştesc. Nu i-am ascuns întâlnirea mea cu Cara, în schimb nu suflasem o vorbă de recomandări. Nu de alta, aflându-le, ar fi sărit în sus de bucurie, asta dorea şi ea, – să mai răresc plimbările prin cimitir, într-un cuvânt, să trec la o viaţă sedentară. Or, eu eram hotărât să-mi las amintirile în pace, să nu mă apuc să le răscolesc, să le las acolo unde sunt, să se stratifice până la carbonizare. Mă îmbărbătam spunându-mi că despre război s-au scris multe cărţi, ba şi filme s-au făcut cu nemiluita. O carte scrisă de mine mai lipsea din librării! Îmi propusesem să-l uit pe Corneliu Cara, aveam chiar impresia că reuşesc, însă vorbele sale mă invadau exact când somnul începea să-mi dea târcoale. Îi auzeam, mai ales, întrebarea: „Nu e un mare păcat, să nu p ovestiţi urmaşilor ce s-a petrecut, să zicem, la Budapesta, în noaptea de Anul Nou 1945?“ Şi, fără să vreau, mă pomeneam frământându-mă „Oare câţi ştiu ce ne-a fost dat să trăim pe front, faţă-n faţă cu Budapesta, atât în ultimă zi a anului 1944, cât şi în prima zi a Anului Nou 1945? Oare câţi ştiu ce s-a petrecut la Budapesta în noaptea de 15 spre 16 ianuarie?“ Puţini, fără îndoială.

În cele din urmă, adormeam cu Cara în gând. Bineînţeles, după ce-l înjuram de mama focului. Până a-l fi întâlnit pe scriitor, dormeam milităreşte, neîntors, odihnitor. Cred că şi visam, dar din pricina somnului meu bun, nu-mi aduc aminte să fi reţinut vreun vis. Acum, intram în somn ca într-o sală de cinema şi vedeam pe „ecran“ o mulţime de „filme“. Aşa se face că într-o dimineaţă, sub apăsarea acestor amintiri, am simţit deodată nevoia să scot la lumină, din întunericul unei debarale, un cufăraş împletit din răchită, cumpărat de Firuţa mea la nu ştiu ce iarmaroc din Oltenia. Îi plăcuse pentru că imita la scară redusă cufărul mare cât o valiză cu care omul de rând, pe vremuri, pleca la drum. L-am pus frumuşel pe masa din sufragerie şi i-am ridicat temător capacul. Tabloul ce mi se înfăţişa ochilor a trezit în mine simţăminte contradictorii: de jenă, de nostalgie, de revoltă împotriva propriei mele neglijenţe;

se aflau acolo, de-a valma, tot ce vrei şi nu vrei: scrisori, acte, documente, fotografii, ziare de pe vremuri, epoleţi, fireturi, o colecţie de schije, un stilet. Când le adunasem şi, mai ales, în ce scop? Ca să le abandonez, să le dau uitării?

Ieşind din baie, Zamfira m-a găsit nemişcat în faţa cufăraşului. M-a întrebat cu un uşor tremur în glas:

— Ce-i cu tine, dragule? Ce ai pe suflet? Că tu ai ceva… Mai ştii când ai umblat ultima oară prin hârtiile tale? În ’48… Ai vrut chiar să le pui pe foc.

Îmi aminteam, desigur, dar îmi înghiţisem limba. Ea nu a insistat, să-i răspund. Şi-a dat seama că era mai înţelept să mă lase singur cu dovezile trecutului şi s-a refugiat în bucătărie. De acolo însă mă spiona, crezând că n-o văd. Era normal ca purtarea mea s-o îngrijoreze. Mai mult ca sigur că îşi amintise de colonelul Cojocaru, un prieten al familiei, care îşi dăduse sufletul în timp ce răsfoia un album vechi cu fotografii din tinereţe. Ridicasem capacul cufăraşului, dar n-am avut suficientă tărie sufletească să-i împrăştii pe masă conţinutul. L-am închis, spre liniştea sufletească a Firuţei. După ce l-am pus la loc în debara, am ieşit imediat să-mi fac plimbarea.

La cimitir mă aştepta o veste tristă: încetase din viaţă generalul de armată Lascăr Paraschivescu, mândria cavaleriştilor de pe vremuri. Nu ştiam că a decedat. În asemenea triste împrejurări, începeau să zbârnâie telefoanele. „Ai auzit, Voievozene? A murit Vasilică…“ sau: „Alo, Mihnea, ai citit ziaru’? S-a prăpădit…“ sau: „Tovarăşe general, să trăiţi! La telefon căpitanul X de la Comitetul naţional al veteranilor din războiul antihitlerist. Sunteţi rugat a lua parte la funeraliile celui ce a fost generalul…“

De astă dată nu primisem, de nicăieri niciun telefon. Am intrat cu pioşenie în capelă: era pustie. Doar un subofiţer din administraţia cimitirului îşi făcea de lucru pe lângă catafalc, controlând să fie totul în ordine. Mă cunoştea şi m-a salutat cu un „Să trăiţi, tovarăşe general!“, ceea ce acolo, lângă trupul neînsufleţit al lui Lăscăruş Paraschivescu, a răsunat ca o necuviinţă.

— Aţi auzit, mi s-a adresat subofiţerul, a lăsat scris să fie înmormântat fără onoruri, fără asistenţă. Sunteţi rudă cu el?

Ceea ce aflasem a avut darul să mă uimească. „Nu se poate, mi-am zis, toată viaţa i-au plăcut onorurile!“ M-am apropiat îndurerat de coşciug, lăsând fără răspuns întrebarea subofiţerului. Fostul meu camarad de la Şcoala de ofiţeri, îmbrăcat totuşi în uniformă, era acoperit de flori. Mâinile uscate, galbene, ca de ceară, ce i se odihneau pe piept abia se mai zăreau de atâtea garoafe albe şi roşii. Eram de un leat, dar Lăscăruş, aşa cum zăcea, rigid, cu ochii închişi, cu faţa pudrată ca să nu arate chiar de ceară, părea mult mai bătrân decât mine. În ultimii ani ne întâlneam rareori, la solemnităţile prilejuite de sărbătorile naţionale. O strângere de mână, o exclamaţie: „Sănătos?“ „Sănătos!“ Atât şi nimic mai mult. Nu că n-am fi avut ce să ne spunem… La Mărăşeşti luptasem cot la cot, în aceeaşi tranşee. Şi eu, şi el am făcut parte din comisii mixte româno-ungare, care au stabilit pe hartă, ca şi pe teren, frontierele de vest ale reîntregirii. Războiul din Vest ne-a adunat din nou sub drapelul de luptă al aceleiaşi mari unităţi. Am făcut campania din Ungaria şi Cehoslovacia nedespărţiţi. Da, am fi avut ce să ne spunem, iar o vreme chiar ne-am şi spus. Răceala între noi a intervenit atunci când, pe neaşteptate – cred că era prin ’58 sau ’59 – mi-a căzut în mână o carte semnată de generalul în rezervă Lascăr Paraschivescu – „Memorii de război“. M-am aruncat asupra ei. Număra circa 250 de pagini. Citeam şi, pe măsură ce citeam, simţeam cum creşte în mine mânia. Ce se petrecuse cu el, îşi pierduse memoria? Să scrii memorii de război şi să nu pomeneşti numele unor comandanţi de seamă ai armatei române de pe frontul de Vest?! Să nu comentezi tu, ca participant la lupte, carnajul de la Sângeorgiu?!

Nu am avut putere să duc până la capăt lectura, într-atât mă indignase cartea. Îmi amintesc bine, era o zi înăbuşitoare, Bucureştiul dogorea, ca să ajung la el am luat

două autobuze – locuia în Parcul Domeniilor. Clocoteam. Cred că în clipele acelea eram în stare de orice. Am sunat la uşă. Mi-a deschis Eugenia, soţia lui, o femeie mărunţică, oacheşă şi afurisită. Mă cunoştea ca pe un cal breaz. „Unde ţi-e bărbatul?“ am răcnit eu şi, fără să-i mai aştept răspunsul, m-am repezit în sufragerie. L-am găsit pe Lăscăruş în dormitor, ascuns sub plapumă, deşi afară arşiţa atinsese apogeul. Era palid la faţă, iar când m-a văzut, şi-a dat seama imediat ce mă adusese acolo. S-a speriat şi, instinctiv, s-a tras şi mai mult sub plapumă.

— Cum ai putut să scrii o asemenea prostie?! M-am năpustit asupra lui şi i-am smuls plapuma. Te ascunzi? Ce-ai făcut, mă, cu generalul Nicolae Dăscălescu? Sau n-ai auzit că a fost comandantul Armatei 4? Dar cu generalul Nicolae Şova, care a fost propus, în Ungaria, la „Mihai Viteazul“?

Întrebările mele se prăvăleau peste el ca nişte bolovani şi aş fi continuat să-mi vărs năduful dacă în pragul dormitorului n-ar fi apărut Eugenia.

— Potoleşte-te, m-a rugat ea cu lacrimi în ochi. Nu eşti tu primul… Uite în ce hal l-a adus blestemata aia de carte!

Nu era în niciun hal; îl şocase rău de tot atitudinea unor camarazi, iar acum nu-i mai rămăsese decât să se prefacă bolnav, ascunzându-se umil sub plapumă. A murmurat câteva explicaţii penibile din care reieşea că de vină erau referenţii. Datorită condeiului unuia dintre ei au apărut pagini noi, ce le-au înlocuit pe ale autorului. El, Lăscăruş Paraschivescu, nu-şi uitase comandanţii, referenţii însă…

— Cartea nu mai e a mea, a încercat el să se lamenteze abia auzit.

— Cum, mă, nu-i a ta, când pe coperta întâi e numele tău, iar pe a doua, fotografia ta?

— Nu eu…

Lăscăruş şi-a întors capul, să nu-i văd ochii: mai avea în el un dram de ruşine.

Perplexitatea îmi luase graiul. Am plecai trântind uşa şi jurând să nu mai am niciodată de-a face cu el. După câţiva

ani am auzit că plecase la Piatra Neamţ, în căutarea generalului Nicolae Dăscălescu, care, după ce ieşise din detenţie, se sihăstrise în satul său natal şi îşi ducea traiul zilnic într-o austeritate duhovnicească. Îşi lăsase barbă şi umbla îmbrăcat aidoma plugarilor de altădată: în cămaşă şi iţari. Văzând generalul cine-i bate la poartă, nu i-a deschis. Lăscăruş Paraschivescu a revenit acasă zdrobit moralmente şi de atunci rareori se mai arăta în lume, căzând cu sufletul şi trupul într-o totală apatie.

În faţa coşciugului său din lemn de stejar, i-am mărturisit că l-am iertat de mult… încă din ziua când am aflat că a bătut la poarta casei fostului nostru comandant, dar mai ales din ziua când, răsfoind o revistă militară, m-am reîntâlnit cu numele generalilor Nicolae Dăscălescu şi Nicolae Şova.

Am părăsit capela trist, cu capul în piept, gândind cu amărăciune că încă un camarad din generaţia mea ne-a părăsit. O dată ajuns la aer, la soare, la vegetaţia atât de bogată, mi-am amintit de Corneliu Cara. Cum de uitasem, în discuţia cu el, de trista experienţă a lui Lăscăruş Paraschivescu? Să-i fi invocat cartea întru apărarea punctului meu de vedere… În momentul acela am avut impresia că trupul neînsufleţit al lui Lăscăruş mă ajutase să intru nu numai în posesia unui argument suprem, ci să iau şi o hotărâre irevocabilă. Cu capul sus şi încă o dată mândru de mine, am pornit să mă plimb pe aleile cimitirului. Într-un târziu, oprindu-mă să admir un porumbel aşezat ţanţoş pe vârful unei troiţe, am auzit aievea dojana tristă a Firuţei: „Lasă că ştiu eu de ce umbli teleleu prin cimitir… Ţi-ai pus în gând să mă părăseşti… Te preumbli să te obişnuieşti cu viitorii tăi vecini.“ O, Doamne, de câte ori nu i-am declarat, şi încă rituos, că numai la moarte nu mi-e gândul! „Cum să vreau să mor, când am o nevastă atât de tânără!“

3

Nu prea primim scrisori. Telefonul, bată-l vina, le-a eliminat câte puţin din viaţa noastră. Totuşi, ori de câte ori mă întorc acasă din lungile mele plimbări, mă uit inutil în cutia poştală instalată în rând cu celelalte la intrarea în bloc. Într-o zi însă am găsit o scrisoare şi m-am minunat. Am căutat numele expeditorului. Lipsea. Am dedus imediat că trebuie să fie Corneliu Cara. Cine altcineva ar fi putut să-mi scrie?

— O scrisoare?! îşi manifestă şi Firuţa uimirea când, îmi văzu plicul din mână. De la cine?

Mi l-a smuls şi l-a deschis sub ochii mei. Nu m-am supărat, i-am urmărit, amuzat, nerăbdarea. Ai fi zis că a tras din borcan un loz în plic şi, după tipicul jucătorilor pasionaţi, îl desfăcea încet pentru a savura îndelung plăcerea. Ajunse, în sfârşit, la scrisoare şi după ce a citit în gând primele rânduri, a rostit dezamăgită:

— Mihnea, da’ e pentru tine…

Erau de fapt trei file bătute la maşină, prinse într-o clamă şi însoţite de câteva rânduri adresate mie. Mi-am pus pe nas ochelarii şi am citit cu glas tare, aşa încât să satisfac şi curiozitatea Firuţei.

Stimate domnule general,

Printre multe, multe defecte, am şi o calitate: îmi onorez cuvântul dat. Aşa *cum v-am informat cu prilejul scurtei noastre întâlniri, păstrez în mica mea arhivă şi câteva documente referitoare la marea unitate din care aţi făcut parte. În mod, deosebit la luptele din Transilvania şi din Ungaria. Nu mă îndoiesc că sfatul meu…*

— Ce sfat? vru Firuţa, nerăbdătoare, să afle.

— Să-mi scriu amintirile, i-am mărturisit dintr-o suflare.

— Adică o carte?!… Hai că glumeşti!

Râsul ei zglobiu mi-a trezit brusc amintirea balurilor de iarnă din garnizoană, nesfârşitele dansuri, mai ales valsurile

ce o fericeau şi o făceau să râdă zglobiu.

— Să-ţi scrii amintirile?! I-auzi?! Care amintiri, de la Ghencea? Că prea te duci des acolo. Sau poate nu acolo te duci şi îmi ascunzi o legătură?

Nu mai râdea. Devenise bănuitoare, geloasă. Nu simula. Iar mie îmi plăcea s-o cicălesc, să-i aţâţ gelozia. Totuşi de data asta n-am mai necăjit-o, ci i-am răspuns cu francheţe:

— Legătură?!… La anii mei? Cine se mai uită după un hârb ca mine?!

— Lasă, lasă, m-a contrazis ea, am mai văzut noi cazuri. Chiar de divorţ. El – 75 de ani. Ea – 68… Motivul? Ea l-a prins în flagrant de adulter cu una de 63… Nu râde! Citeşte mai departe.

I-am dat ascultare şi am reluat citirea scrisorii.

Nu mă îndoiesc, sfatul meu trebuie să fi găsit ecou în sufletul dumneavoastră şi, în curând, o să aud că v-aţi apucat de scris. Startul va fi ceva mai greu. O să vă poticniţi… În asemenea situaţii e bine să vă imaginaţi că vă găsiţi în faţa unui auditoriu format din soldaţi, ofiţeri, familiile acestora, gata să vă asculte evocările. Domnule general, nu lăsaţi zilele să treacă fără noimă. Dacă veţi scrie o pagină pe zi, într-un an se vor aduna trei sute. Poate şi mai mult, dacă veţi lucra şi în zilele de sărbătoare.

Căutaţi, când scrieţi, să nu vă gândiţi la editură, nici la redactori sau recenzenţi. Nu pentru ei scrieţi, ci pentru urmaşi, iar urmaşii trebuie să cunoască adevărul unor războaie. Un asemenea manuscris poate să devină, prin esenţa lui, şi un testament. Renunţaţi la…

M-am prefăcut că mă îneacă tusea şi când m-am „calmat“, am sărit peste câteva fraze, dar Firuţa, atentă, m-a întors la cuvintele „renunţaţi la“, obligându-mă să-i citesc continuarea: *Renunţaţi la plimbările prin cimitir! De el nu scapă nimeni şi o să fie timp berechet să-i cunoaştem binefacerile. E mult mai important să vă petreceţi timpul cu folos.*

— Ce ţi-am spus? a sărit Firuţa în sus de bucurie. Ţi-am spus acelaşi lucru. Dă-l încolo de cimitir! Că ţi-au ieşit vorbe…

Ce-aş fi putut să fac altceva decât să râd?

— Şi tu îţi închipui că, dacă o să se afle că m-am pus pe scris, n-o să-mi iasă vorbe?

— Să-ţi iasă, da’ să nu te mai duci la cimitir…

— Decât atunci când o să-mi bată ceasul.

— Citeşte mai departe, că îmi place.

— Te cred şi eu…

— *… cu. Folos,* am reluat citirea scrisorii. *Nu uitaţi metronomul. Bate fără contenire. Că-l auzim sau nu, bate! Cunoscându-vă voinţa…*

— De unde ţi-o cunoaşte? a dorit Firuţa să afle. I-ai povestit cât te-ai ţinut de capul meu ca să mă iei de nevastă?

— Omu’ e scriitor… e documentat… *Cunoscându-vă voinţa, nu mă îndoiesc nicio clipă că veţi găsi energiile necesare să treceţi la realizarea cărţii. Vă doresc succes şi multă sănătate dumneavoastră şi familiei. Corneliu Cara.*

— Asta-i tot?

— Dacă te interesează şi documentele, ţi le citesc.

— De mâine te apuci de scris, hotărî Firuţa cu de la sine putere. Acolo, în sufragerie… După prânz, mă duc la papetărie să-ţi cumpăr hârtie. Un top de o mie de coli.

— Tu crezi că aşa se scrie, fie şi nişte amintiri, bătând din palme? Te aşezi la masă şi gata, îi dai drumu’?

— Ai voinţă… O spune şi scriitorul. Om deştept… Păcat că nu i-am citit nicio carte!

Şi, ruşinată, parcă, de această constatare, nevastă-mea s-a retras în bucătărie, să pună masa. M-am lăsat în singurul fotoliu din casă şi m-am apucat să citesc paginile bătute la maşină:

27 septembrie 1944

O zi grea. Nori negri şi grei acoperă tot cerul. Plouă mărunt şi des. Apa şi noroiul îngreuiază foarte mult

mişcarea. Batalionul 1 şi 2, contopite din punct de vedere tactic. Maiorul Pavel, însoţit de lt. Dinu Florea, face o recunoaştere a poziţiei şi dispozitivului, inamicul fiind într-o linişte completă. Pentru a se vedea care-i situaţia, se dă ordin ca regimentul să trimită un pluton care să înainteze spre obiectiv, iar după câteva minute începe tragerea de branduri inamice, se reperează locul comandantului de batalion şi un proiectil explodează în imediata apropiere, pe maiorul Pavel rănindu-l mortal. Sfârşeşte pe braţele lt. Dinu.

Faţă de această situaţie, regimentul dă ordin telefonic ca lt. Dinu Florea să conducă operaţia batalionului, el fiind singurul ofiţer care cunoaşte sectorul, deoarece el îl însoţise tot timpul pe maiorul Pavel.

Ca urmare, şi prin ordine telefonice date de regiment, după o pregătire de branduri, batalionul 1 îşi reia înaintarea, urmând batalionul 2 în marş. Cu toată ploaia care nu mai contenea, trupa [fiind] complet udată din ziua precedentă şi din cursul nopţii, cu toate pierderile suferite, regimentul reuşeşte să ocupe dealul Negrics la ora 16 d.m., cu cota 421.

Este un succes care, deşi plătit cu sânge, ne dă mândria lucrului înfăptuit. Efortul făcut de regiment prin comandantul său, care se găsea la P.C. Într-un adăpost nenorocit, unde nu putea sta decât într-o parte, cu telefonul la ureche făcând legătura cu batalioanele şi cu divizia, centrala telefonică era în apa care pătrunsese în adăpost, agenţii de legătură şi telefoniştii nici nu ajungeau bine la P.C. al regimentului şi trebuiau să plece înapoi cu alte ordine, firul telefonic în fiecare clipă era rupt de focul inamic. În plus, pierderile în ofiţeri, subofiţeri şi trupă; răniţii se scurgeau prin faţa P.C. al regimentului către plaja de trecere. A *fost un tablou supraomenesc. În special defilarea răniţilor prin faţa postului de comandă impresionează adânc pe domnul comandant de regiment.*

La orele 23 se dezlănţuie un contraatac inamic care nu reuşeşte.

N-am fost în stare să trec imediat la citirea documentului următor. Mă transfigurasem. Mă simţeam de parcă o forţă necunoscută m-ar fi desprins de sol şi m-ar fi proiectat lin, fără traume, într-un timp trecut, pentru a pluti apoi ca un planor deasupra unei zone neguroase – dealul Negrics… cota 421. Pluteam printre norii (pe atunci scriam *nouri)* negri şi grei. Ploua întruna… sub planor – câmpul de bătaie. Vedeam de sus, ca dintr-un observator mobil, războiul, soldaţii ridicându-se din noroi la atac, făcând salturi printre explozii, căzând, ridicându-se, prăbuşindu-se. Unii nu se mai ridicau, şi ploaia nu mai contenea să le spele rănile. Veneau însă alţi ostaşi porneau la atac…

O mână uşoară, tandră, mi s-a aşezat pe umăr, întrerupându-mi zborul. Era a Firuţei.

— Ce faci, nu vii la masă? Te-am strigat de câteva ori…

— Nu pot acum. I-am luat mâna, i-am sărutat-o. Iartă-mă… O să mănânc ceva mai târziu.

A mai stat lângă mine un timp fără să scoată o vorbă, petrecându-şi degetele prin părul meu rar şi cărunt, apoi s-a îndepărtat abia auzit. Ochii mi-au alunecat din nou pe filele citite. Cine le bătuse oare la maşină?

Ziua aceea de luptă – 27 septembrie 1944 –, cu morţi, răniţi şi dispăruţi fără urmă, în câte rânduri o fi intrat în „Jurnalul de operaţii“? Pe paginile lui Cara am numărat cincizeci şi trei. O zi de iad cuprinsă în numai cincizeci şi trei de rânduri?! Sunt scrise de mine. Scriitorul Corneliu Cara le descoperise peste ani şi ani, străduindu-se să-l identifice pe autor. Teribilă curiozitate trebuie să-l fi frământat.

În special defilarea răniţilor prin faţa postului de comandă impresionează.

Da, tot eu am scris şi aceste cuvinte. Nu pentru că aş fi fost ofiţer cu operaţiile şi ar fi intrat în obligaţiile mele, dar n-a mai fost cine să le scrie. Locul unui maior la comanda

unui batalion îl luase un locotenent, iar ziua ce se mistuise în foc şi sânge trebuia consemnată în „Jurnalul de operaţii“. Ajunsesem acolo, în groapa aceea numită adăpost, din ordinul comandantului de divizie. „Voievozene, vezi ce-i acolo… dă-le o mână de ajutor. Seara trebuie să ne găsească pe dealul Negrics!“ Cadavrul sfârtecat de schijele unui proiectil de brand zăcea pe spate, cu ochii deschişi, îndurând bătaia nemiloasă a ploii. Gura maiorului rămăsese întredeschisă ca şi când ar fi încercat, fără să izbutească, să strige ceva – poate un nume, un îndemn. M-am târât pe urmă până la linia de foc a batalionului. Locotenentul Dinu Florea nu era speriat de povara noii sale misiuni, ci îngrozit că în juru-i moartea crease un vid. Din toţi ofiţerii de la comandă în viaţă nu mai rămăsese niciunul. Am urcat dealul Negrics împreună cu resturile batalionului… apoi m-am întors la postul de comandă al regimentului.

Da, eu am scris cele cincizeci şi trei de rânduri, la lumina unei lanterne de provenienţă germană. Pot, oare, înfăţişa cu adevărat dramatismul unei zile de război? Desigur, nu. Cât de improprii mi se par acum cuvintele: „În special defilarea răniţilor“… Defilarea răniţilor?! Ce-ar înţelege un istoric din aceste câteva cuvinte născute din suferinţa unei zile, dacă, bineînţeles, ar ajunge la ele? Nu, răniţii nu defilau, ci se târau sau erau căraţi pe tărgi improvizate din foi de cort, din crengi. Urlau de durere, gemeau, implorau ajutor, îşi chemau mamele să le aline suferinţele.

Soarta a vrut să mă aflu şi eu, în acea noapte, în groapa-adăpost de la cota 421 şi, o vreme, mă înghesuisem şi eu într-o rână, cu telefonul lipit de ureche, raportând, primind ordine de la eşalonul superior. După care mă furişam din nou către poziţia înaintată a locotenentului Dinu Florea, care, între două ordine, mă întreba ameţit de vacarmul luptelor: „Cum să comand un batalion? Nu sunt decât un biet locotenent!“ „Dar îl comanzi de-acum, îl îmbărbătam, şi-l comanzi cu pricepere.“ Locotenentul Dinu Florea! Nu avea să mai afle niciodată deznodământul luptei şi că, în ziua următoare, adică la 28 septembrie, tot mie îmi

revenise obligaţia morală să nu las un spaţiu alb în „Jurnalul de operaţii“. Oare Cara o fi deţinând şi această filă? Ce cuvinte grele, amarnice, scrisesem la capătul acelei zile de război!

Chinuit de tabloul sumbru al atacului de pe dealul Negrics, m încercat zadarnic să mi le amintesc, dacă nu pe toate – ceea ce era imposibil –, barem două-trei. Memoria însă refuza să mă ajute, iar eu continuam să mă încăpăţânez în efort. În cele din urmă, neputinţa m-a adus într-o inexplicabilă stare de nervi. Iritarea mea creştea cu cât îmi dădeam mai bine seama că singura fiinţă în stare să mă ajute nu era altcineva decât Corneliu Cara. Bineînţeles, dacă l-aş chema la telefon...

— Ce faci, nu vii la masă?

Numai când eram bolnav Firuţa imprima glasului ei o asemenea intonaţie mângâietoare.

— Acuşica…

M-am ridicat şi m-am îndreptat spre telefon.

— Se răceşte ciorba… mă ajunse din urmă avertismentul nevesti-mii.

— Să se răcească! am decretat eu pe un ton cazon, ridicând receptorul.

— Cui telefonezi?

— Scriitorului.

— La ora asta?! Poate stă la masă sau îşi face siesta. Nu-l deranjezi?

— Asta şi vreau, i-am mărturisit, supărat deodată pe întreaga omenire. Ce, el nu m-a deranjat, nu mi-a stricat liniştea?!

Am format numărul indicat de Cara în scrisorică, observând cum Firuţa se refugia înapoi, în bucătărie. Mi-a răspuns chiar scriitorul.

— Sunt generalul Mihnea Voievozeanu, m-am recomandat eu protocolar. Am primit plicul dumneavoastră şi doresc să vă mulţumesc pentru operativitate.

— Plăcerea e de partea mea, domnule general.

— M-am grăbit să citesc acea filă din „Jurnalul de

operaţii“, l-am informat, şi vorbirea îmi devenise ceva mai precipitată. Sunt încă sub impresia lecturii.

— O, dar şi dumneavoastră aţi fost operativ, se bucură scriitorul cu o sinceritate ce nu putea fi pusă la îndoială.

— Am o întrebare: deţineţi cumva în „mica dumneavoastră arhivă“ şi ceea ce am scris în „Jurnal“ în ziua de 28 septembrie 1944?

— Deţin multe extrase.

— Ar fi deranjul prea mare dacă v-aş ruga să-mi citiţi însemnarea la telefon?

— Nu… Dacă doriţi, vă pot expedia o copie.

Normal şi cuviincios ar fi fost să răspund afirmativ la oferta lui Cara. Dar nerăbdarea mea atinsese cote mult prea înalte ca să nu-l rog să fie amabil să se folosească de telefon. După o absenţă de un minut ori două, Cara a revenit la aparat cu întrebarea:

— Să citesc sau să dictez?

— Citiţi, vă rog.

Corneliu Cara a dat ascultare rugăminţii mele şi a început să citească textul cu o voce clară şi egală.

— 28 septembrie 1944. O noapte foarte grea. Ploaia nu conteneşte. Inamicul a dezlănţuit un foarte puternic baraj de artilerie pe întreg sectorul diviziei şi la ora 1,30 a pornit la contraatac, presând în special flancurile. Luptele au durat până la 6,20, fără a slăbi niciun moment din intensitate. La această oră, cota 421 era încă apărată de elemente, acum destul de slabe de altfel, din regiment. Cu ivirea zorilor, valul contraatacului inamic a putui fi văzut pe toată lungimea. Inamicul a atins creasta dealului cu cota 421 ce merge spre nord până la cota 417. Elementele inamice de la nord de cota 421 se organizează la teren.

La ora 7, contraatacul a fost reluat la cota 421 şi, după o scurtă luptă, slabele elemente din regiment au fost obligate să se retragă. În această acţiune regimentul a fost decimat. Este suficient să spunem că numai în cursul acestei zile au fost pierduţi 14 ofiţeri. În această repliere, parte din elemente au trecut Mureşul prin vad, sub focul unui

puternic baraj de mitraliere, care a mărit şi mai mult pierderile.

Corneliu Cara a tăcut – ajunsese la capătul însemnării. Ochii mi se umeziseră fără voie, ascultând. Bine că Firuţa nu se afla în preajmă. Cu greu am putut rosti o mulţumire scriitorului care, răbdător, îmi aştepta reacţia la celălalt capăt al firului.

— Aş avea şi eu acum o rugăminte. Să-mi confirmaţi sau să-mi infirmaţi dacă tot dumneavoastră aţi scris şi următoarea însemnare:

— Mă rog…

— Citesc, mă avertiză Cara. *21 octombrie 1944. O zi neagră pentru divizie a luat sfârşit. Pierderile din această zi sunt prea mari pentru a fi uitate…*

L-am întrerupt cu o minciună:

— Nu, nu, nu mai sunt eu autorul acestei însemnări. Probabil căpitanul Bădulescu, numit în ziua aceea ofiţer cu operaţiile…

— Am crezut că… Ştiţi, există o unitate de stil între primele două însemnări şi asta, ultima.

— Nu, nu, vă înşelaţi, nu eu sunt autorul, m-am apărat prosteşte, simţind cum obrajii mi se încing.

— La revedere, domnule general…

Am pus receptorul în furcă, ruşinat. Îl minţisem. Aşa, tam-nesam? De ce? Doar omul nu intenţiona altceva decât să pună în lumină pagini din istoria ultimului, război… Nu aveam niciun motiv să-l induc în eroare, deşt cuvintele din scrisoarea lui referitoare la plimbările mele prin cimitir îmi căzuseră greu. Propria-mi prostie mă neliniştea: dacă scriitorul urmărise să-mi pună sinceritatea la încercare? Dacă mâine, investigând alţi veterani, va stabili adevărul? Mai trăia colonelul Vasiliu. Mai erau în viaţă şi alţi ofiţeri superiori din divizie. Nimic nu-mi justifica atitudinea.

— Hai, vino la masă, mă imploră Firuţa.

— Bine, bine, vin…

Am înghiţit cu noduri mâncarea, supravegheat de privirile „indiferente“ ale Firuţei. Cum îşi mai înfrâna

întrebările! Înţelepciunea îi sărise din nou în ajutor. În rest, ce să vă mai spun, toată după-amiaza mi-am petrecut-o într-un zbucium neîntrerupt. M-am liniştit abia spre seară, când un băieţel de prin vecini a sunat la uşă

— Un domn a coborât dintr-o „Dacie“ albastră cu număr mic şi m-a rugat să vă predau acest plic, mi-a explicat puştiul înghiţindu-şi vorbele.

I-am mulţumit mângâindu-l pe creştet şi m-am grăbit să deschid plicul. Presimţirile se adevereau. Corneliu Cara îmi trimisese copii după cele două însemnări al căror „autor“ eram, însoţite de câteva rânduri.

Domnule general,

Din convorbirea noastră telefonică am înţeles nevoia dumneavoastră sufletească de a păstra lângă inimă aceste două texte. Dacă n-am înţeles bine, vă cer respectuos iertare. (Mare şmecher şi scriitorul ăsta!) *Vă rog să reţineţi că, oricând, vă stau la dispoziţie cu mica mea arhivă.*

Cu onoare,
Corneliu Cara

Zamfira se apropiase de mine pe nesimţite şi am tresărit auzindu-i întrebarea:

— Tot de la Cara? Da’ ce-aveţi, dragă? Într-o singură zi două scrisori şi o convorbire telefonică?

M-au cuprins, deopotrivă, şi tristeţea, şi bucuria. Acum era evident că scriitorul, prin nobilul său gest, îmi dădea de înţeles că îmi ierta minciuna şi rătăcirea de o clipă.

— Da’ spune-mi şi mie ce se întâmplă? mă somă Firuţa fără prea multă convingere.

— Lasă, o să vezi tu când o să mă apuc de scris…

N-a mai insistat. M-a lăsat să mă retrag în fotoliul meu şi să citesc în linişte însemnările.

21 octombrie 1944. Cercetarea de luptă făcută în cursul nopţii a constatat prezenţa inamicului în întreg sectorul, scriam eu cu treizeci de ani în urmă. *Din informaţiile date de civili, inamicul are care de luptă în satul Arded şi*

acoperirile de sud Răteşti.

Către dimineaţă, inamicul, printr-o acţiune îndrăzneaţă, a contraatacat în sectorul Diviziei 133 infanterie rusă, reuşind să ocupe satul Medişa, de unde apoi a înaintat pe dealul Vărticelu. O altă acţiune a fost dirijată la nord, pe la vest de satul Tătărăşti şi din pădurea Gorun către Homorodu de Mijloc. Prin această acţiune batalionul 2/Regimentul 2 a fost încercuit în satul Tătărăşti şi în parte nimicit, restul capturat după lupte grele.

Prin acţiunea îndreptată de la Medişa spre sud şi nord-vest, combinată cu un alt contraatac din viile Palanţului, a rupt legătura batalionului 1/Regimentul 3 de la Gerăuşa cu flancurile şi spatele său.

La ora 6,30, inamicul a contraatacat salul Şandra atât dinspre Beltiug (cu un batalion întărit cu aruncătoare), cât şi din pădurea Rossgarten (cu un batalion însoţit de care de luptă şi tunuri de asalt). Atacul inamic a fost oprit după lupte grele.

În faţa acestei situaţii foarte grele create în urma puternicelor atacuri inamice, divizia a hotărât să nu reia înaintarea decât după ce reface situaţia şi anume: despresurarea batalionului de la Gerăuşa; reluarea legăturii cu trupele aliate cărora li s-a cerut insistent să atace spre Tătărăşti, deoarece nu ştiam încă de soarta batalionului 2/Regimentul 2, pe care-l credeam încă încercuit; reluarea dispozitivului de atac.

Timpul defavorabil împiedică mult mişcarea trupelor. Chiar de la urcarea trupelor pe dealul cu viile Hugo, inamicul a dezlănţuit un puternic joc de arme automate şi aruncătoare de pe dealul Vărticelu. O încercare de înaintare spre dealul Gerăuşa s-a izbit de un puternic baraj de artilerie şi arme automate.

Toate încercările făcute de a despresura batalionul de la Gerăuşa au dat greş. Din informaţiile culese ulterior de la răniţii rămaşi în sat rezultă că batalionul a luptat încercuit până la ora 15, când a fost tras ultimul cartuş.

Pierderile în această luptă din batalionul 1/Regimentul 3

şi bateria căpitan Stănescu sunt foarte mari.

O zi *neagră pentru divizie a luat sfârşit. Pierderile din această zi sunt prea mari pentru a fi uitată. Două batalioane, după lupte extrem de grele, în care toţi ostaşii, de la comandant până la ultimul soldat, au dat dovadă de cel mai înalt spirit de jertfă, au fost pierdute. Cu sângele scurs din trupurile voastre, bravi ostaşi, sfinţiţi încă o dată pământul scump al Transilvaniei noastre scumpe. Pierderea voastră, iubiţi soldaţi, ne umple inima de durere, dar faptele voastre de astăzi au arătat inamicului că românul luptă până la ultimul cartuş pentru pământul său scump spălat de atâţia-ani cu sânge. Faptele voastre înscriu o pagină de eroism legendar în cartea sfântă a diviziei noastre şi a neamului nostru, făcând chiar pe inamic să se închine în faţa voastră, lăsându-vă liberi pe voi, cei răniţi. Glorie vouă celor ce v-aţi luptat la Gerăuşa şi Tătărăşti!*

Am rămas cu privirile pierdute în gol; în tăcerea care mă înconjura îmi auzeam bătăile inimii, sau aşa mi se părea. Fără îndoială, emoţia pusese din nou stăpânire pe mine. „Aşa a fost să fie, îmi spuneam în gând, ca eu să scriu în cartea tradiţiilor de luptă a diviziei şi această filă... *O zi neagră pentru divizie a luat sfârşit.* Da, ale mele sunt şi aceste slove. În dimineaţa zilei de 21 octombrie 1944 maiorul Petru Iliescu, originar din Carei, şeful Biroului 3 operaţii, plecase încă de dimineaţă în linia întâi, să urmărească evoluţia luptelor, să dea soluţii în luarea unor hotărâri. Retragerea precipitată a aliatului sub loviturile inamicului lăsase descoperit flancul stâng al diviziei, punându-ne unităţile într-o situaţie dramatică, pe care noi am încercat s-o remediem, însă fără succes. Cercul în jurul trupei noastre de pe Gerăuşa şi Tătărăşti se strângea tot mai mult. Maiorul Iliescu se afla acolo, printre luptători. La ora 12, un agent de legătură a izbutit să iasă din încercuire, aducându-ne din partea sa o situaţie a poziţiilor încercuiţilor şi un ultim mesaj: „Vom lupta până la ultimul cartuş“. Câteva ceasuri mai târziu, apărătorii de pe Gerăuşa şi Tătărăşti au ajuns la ultimul cartuş. Spre seară, ne-am

pomenit în faţa unui tablou răscolitor, de neuitat: răniţii… Inamicul îi lăsase să iasă din încercuire şi, ajutaţi de ţăranii de prin împrejurimi, se organizaseră într-un convoi. Răniţii! … Îl aduseseră cu ei şi pe maiorul Iliescu. De fapt cadavrul lui. Fusese împuşcat în frunte de un lunetist german, cu un glonţ dum-dum. L-am văzut întins pe o foaie de cort udă de ploaie şi de sânge. Glonţul îi sfredelise un orificiu la rădăcina sprâncenelor, iar la ieşire explodase, prefăcându-i craniul în ţăndări.

Aşa cum am mai arătat, maiorul Petru Iliescu era din Carei, şi nu era zi, după ce începuserăm luptele pentru eliberarea Transilvaniei de Nord, să nu mă întrebe: „Ce zici Mihnea, trecem prin Carei?“ „Depinde numai de noi“, răspundeam eu, fără să acord prea multă importanţă frământărilor sale. „Jurnalul de operaţii” intra în atribuţiile lui. Îl întocmea noaptea târziu, după ce primea rapoartele regimentelor, la lumina „Petromaxului“ sau a unui opaiţ. Îl surprinsesem de multe ori stând aplecat asupra „Jurnalului“. Avea un stil sec, cazon, aşa cum, de fapt, se şi cere, eu însă nu o dată i-am sugerat să fie ceva mai nuanţat. Şi iată că şi în noaptea de 21 octombrie 1944, şeful de stat-major al diviziei m-a rugat pe mine, şeful Biroului 2 informaţii şi contrainformaţii, să scriu fila dramei de la Gerăuşa şi Tătărăşti şi să fiu… ceva mai nuanţat.

— Nu vrei să-mi spui şi mie despre ce este vorba? m-a atacat Firuţa din nou.

— Păi despre ce să fie? am oftat. Ia, despre nişte amintiri…

— O să le scrii? se învioră ea subit.

În momentul acela mi-a sărit înaintea ochilor chipul bonom al lui Corneliu Cara: îşi fixase pipa în colţul gurii şi mă măsura cu o ironie şmecherească. „Ei, ce zici, domnule general îi glăsuia mutrişoara, ţi-am făcut-o!“ „Nu te pot suferi, domnule!“ i-am aruncat în faţă.

4

Stau întins în pat, cu o pernă moale sub cap. Veioza de pe noptieră luminează intim dormitorul. Lângă mine Firuţa a adormit de mult, cu spatele la mine, acoperită cu un cearşaf. Nopţile de vară sunt calde în Bucureşti. Pufăie discret, iar eu mă bucur când o ştiu dormind după o zi grea de gospodărie. Până a-l fi întâlnit pe Cara adormeam şi eu după ce, un timp, îi ascultam pufăitul ca pe un cântec de leagăn. Cum să nu-mi fie nesuferit acest om? Mi-a aruncat, liniştea în aer. Mi-a deturnat plimbările. Mă „plimbam“ şi acum, dar… în trecut, datorită „explozivilor“ săi. Să nu fiu înţeles greşit. Nu trăisem nici până atunci fără un… trecut. Însă mi se înfăţişa de fiecare dată fragmentar, mai exact, sub forma unui tablou bine conturat sau a unei suite de tablouri fără nicio legătură între ele. Trecutul devenea prezent numai la chemarea mea sau a Firuţei. „Îţi mai aminteşti ziua când…?“ mă întreba Firuţa cu încântare. „Cum să nu, îi răspundeam, cred că era prin ’24, dacă nu prin ’25.“ „Nu, nu, mă contrazicea ea, era în ’923, mai locuiam la Craiova.“ Ne ajutam în felul ăsta unul pe altul să regăsim câte un „tablou“ uitat sau pierdut în timp, marcând traiul nostru. Nimic mai mult. Rareori încercam să-l scoatem din limitele „ramei“, să-l retrăim, eventual asociindu-l cu alte „tablouri“… Ah, mişelul acela de scriitor! … Asemenea unui „genist“ iscusit şi diabolic, mi-a „minat“ paşnicele mele plimbări prin cimitir cu tot felul de vorbe şi documente cu „efect întârziat“. Oare cu ce gând mi-a strecurat un text din Cehoslovacia care nu-mi aparţine? Cum şi de unde a aflat că eu totuşi am fost acolo, martor fără voie al acelui eveniment evocat în „Jurnal“ de condeiul altui ofiţer?

Vegheat de pufăitul sănătos al Firuţei, recitesc însemnarea, convins că, de astă dată, curiozitatea îmi va fi satisfăcută.

12 Februarie 1945.

Ninge. Inamicul foarte activ. Se anunţă o zi grea. Inamicul nu părăsise satele Myto şi Bystrá. Suntem preocupaţi de manevrarea cotei 902. Peste noapte sosise în dreapta şi spatele nostru Regimentul 40 infanterie, cu ambele batalioane.

La ora 11,30 inamicul se infiltrează, trece de Regimentul 40 infanterie şi contraatacă compania pionieri şi comanda Regimentului 19 infanterie, care erau amplasate înapoia postului de comandă cu vreo 70 m. Situaţie critică. Inamicul este oprit. Nu poate ajunge la postul de comandă (inamicul) datorită înaltului, spirit de sacrificiu al celor două companii, care, fără o instrucţie specială în munţi, au oprit un inamic pregătit şi încercat în luptă (Regimentul german 112 alpin, adus în cursul nopţii).

Cad în această inegală luptă: comandantul regimentului, lt. -colonel Ionescu Paul (moare pe masa de operaţie a ambulanţei, la ora 22), adjutantul său, sublocotenentul Pantea Nicolae, lovit mortal de un glonte vrăjmaş în abdomen. Este uşor rănit şi ofiţerul cu operaţiile. Se disting: sublocotenentul Pârvănescu Alexandru, ofiţer cu transmisiunile, cu oamenii săi, care au rămas la postul de comandă bravi şi neclintiţi, la numai 50 metri de inamic. Pierderi serioase de o parte şi de cealaltă. Batalioanele au rămas pe poziţia lor, asistând de sus la această luptă dusă în spatele lor, atente la inamicul din faţă şi flanc. Rămânem peste noapte cu inamic în faţă, flanc şi spate.

Noapte grea. Senin. Ger mare.

Fila bătută la maşină cu acurateţe de Corneliu Cara îmi cade pe piept ca o filă de calendar. Ce-i în capul şi în sufletul meu! Ape bine zăgăzuite până atunci s-au revărsat pe neaşteptate, potopindu-mă cu forţa lor. Cota 902! Un „tablou“ din suita nesfârşită de „tablouri“ ce îmi alcătuiesc „galeria“ biografică. Mai pe româneşte – viaţa mea. Desigur, comparat cu „tabloul“ – numit, să zicem, Operaţia „Budapesta“, cota 902 pare lipsit de valoare. E o proporţie care corespunde unui adevăr. Situaţii critice de tipul ăsta

au fost în război cu carul şi pe mai toate fronturile. Totuşi, a te pomeni pe nepusă-masă cu inamicul în spatele tău, la un pas de punctul de comandă, nu-i un fapt oarecare. O victorie fulgerătoare a inamicului ar fi avut drept consecinţă decapitarea regimentului, capturarea unor ofiţeri superiori, a unor documente. Unde mai pui că cele două batalioane de pe crestele munţilor s-ar fi găsit atunci cu forţele inamicului în faţă, flanc şi spate…

Câteva secunde trag cu urechea la pufăitul egal şi sănătos al Firuţei. Sunt sigur că visează. În fiecare dimineaţă, când face ochi, îmi povesteşte un vis. Toate visele ei sunt frumoase. Sau, cine ştie, numai pe cele frumoase mi le povesteşte. Nu ne-am luat din dragoste. Căsătorie de convenienţă… Ca multe altele în acea vreme, când un ofiţer era obligat să-şi ia o soţie cu zestre, cu „situaţie“. Fiind singura fată din familia cerealistului Guţă Turturică din Craiova, Zamfira a avut parte de o dotă de invidiat: casă, acareturi, trăsură. Ce mai, îmi pusese Dumnezeu mâna în cap. Dragostea cea adevărată a venit mult după noaptea nunţii. N-aş putea indica ziua, ora. Ştiu însă că a început să-mi fie dor de ea şi de copii în tranşeele de la Mărăşeşti. Rămăsese sub ocupaţie, la Craiova, cu cei doi copii. Dorul mi s-a metamorfozat în dragoste… în dragoste statornică.

Ciudat, iată, trăim de atâţia ani împreună şi nici până astăzi n-am înţeles de ce-i repugnă povestirile şi filmele de război. Îi simt şi acum mânuţa: mi se aşezase caldă pe gură. „Taci… Te rog!… Nu vreau să aud, mă rugase, Zamfira cu tandreţe. E pace! Nu vreau povestiri cu morţi şi răniţi.“ Mă supărasem rău. Pe urmă însă m-am dat pe brazdă. Nici după ultimul război nu ţin minte să fi făcut vreo tentativă de a-i povesti întâmplări de pe front. De ce-aş fi făcut-o, când o vedeam cum reacţiona la filmele de război. Închidea ochii, îşi astupa urechile, mă scotea din sală sau pleca din faţa televizorului.

Ascultându-i pufăitul, mă întrebam cum ar reacţiona dacă i-aş povesti că, în luptele de la cota 902, doar hazardul m-a

salvat de la moarte. Mă aflam acolo din întâmplare. Unui agent al meu, trimis în adâncimea frontului să culeagă informaţii, îi stabilisem ziua şi locul întâlnirii la cota 902, la punctul de comandă al regimentului – căci era în intenţia mea să-l trimit din nou în misiune, fiindu-i mai uşor să se întoarcă de pe linia de foc. Aşadar, atacul alpiniştilor nemţi mă găsise în „vizită“ la locotenent-colonelul Paul Ionescu. Când inamicul se apropiase primejdios de mult de punctul de comandă, am pus fără să şovăi mâna pe armă şi pe grenadă, ieşind să lupt cot la cot cu ostaşii companiei de pionieri şi ofiţerii comandamentului. În consecinţă pot depune mărturie că fila din „Jurnal“ datată 12 februarie 1945 şi scrisă de un locotenent sau de un căpitan – nu-mi mai amintesc bine – respectă adevărul, sintetizând atât curajoasa acţiune a inamicului, cât şi eroismul apărătorilor români.

Pe mine însă mă chinuia întrebarea cum aflase scriitorul Corneliu Cara că maiorul Mihnea Voievozeanu, şeful Biroului 2 al diviziei, se găsea la cota 902, cu toate că „Jurnalul“ nu-mi menţiona prezenţa? Întrebarea nu mă lăsa în pace, forţându-mă să-mi disloc tot felul de amintiri, prin surprinzătoare asocieri de idei. Desigur, o să-i smulg lui Cara o explicaţie. Tot atunci mi-am amintit de una din cele mai importante probleme cu care mă confruntasem în luptele din Transilvania. Ca să înţelegeţi, trebuie să fac o introducere. Cei care şi-au asumat faţă de ţară şi naţiune responsabilitatea întoarcerii armelor au avut de rezolvat sarcini militare complexe. Printre altele şi trasarea unor misiuni noi agenturilor noastre de spionaj.

Pe front. Biroului 2 îi reveneau misiuni specifice, izvorâte din directivele comandamentelor superioare. Cooperarea cu trupele sovietice modifica multe din coordonatele şi obiectivele de cercetare şi contracercetare ale serviciilor militare. Apoi, mai exista un „mic amănunt“, care, în războiul din umbră de pe front, ne dezavantaja. Inamicul fusese surprins de conspirativitatea actului revoluţionar de la 23 August 1944 şi dat peste cap, însă multe din secretele

legate de organizarea şi înarmarea armatei noastre, de componenţa corpului de generali şi ofiţeri superiori îi erau cunoscute. De asemenea, ne cunoştea bine căile de comunicaţii, aeroporturile, depozitele de muniţii. Mai deţineam apoi informaţii că şi Gehlen începuse încă de prin ’43 să organizeze pe teritoriul ţării agenturi de spionaj, după ce Himmler nu se lăsase mai prejos, înregimentând numeroşi tineri saşi şi şvabi din România în unităţi speciale de diversiune. În ciuda informaţiilor ce le aveam, n-am avut răgazul de a identifica multiplele forme de activitate subversivă ale viitorului nostru inamic. Faptul că imediat după 23 August 1944, Hitler l-a numit pe generalul SS Arthur Plebst în funcţia de comisar al Transilvaniei şi Banatului nu era o simplă întâmplare. Plebst era originar din România, slujise în armata română, ajungând până la gradul de general de divizie; ne cunoştea limba, teritoriul, marile unităţi române, dispunerea lor în interiorul ţării, corpul de comandanţi. Cunoştinţele lui în această direcţie le depăşeau mult pe cele ale generalului Hans Friessner, comandantul Grupului de armate „Ucraina de Sud“, cu care, începând din noaptea de 23 August 1944, am început să ne înfruntăm pe viaţă şi pe moarte.

La începutul lunii septembrie, trecând pe la şeful Biroului 2 al diviziei, aveam foarte curând să-mi dau seama de complexitatea războiului din umbră în zonele operaţionale ale frontului din Transilvania. Într-o primă etapă am fost uluit de numărul, mare de trăgători de elită inamici plantaţi în spatele nostru, în locuri bine alese, de unde ocheau cu precizie, producând în special printre ofiţeri mari pierderi. Când, după stăruitoare „greblări“, am pus mâna pe un lunetist german, am găsit asupra lui, pe lângă provizii pentru câteva zile, şi o schiţă cu drumurile pe unde urmau să se aflueze regimentele diviziei, indicativele lor, numele comandanţilor. Cunoscând bine şi germana, nu numai rusa şi franceza, l-am interogat personal pe prizonier.

— Ce-s cu proviziile astea? l-am întrebat.

— Sunt pentru cinci zile, mi-a răspuns, arătându-mi că nu

era dispus să-şi îngreuieze situaţia. Urmăream concentrarea trupelor române şi ocheam; schimbam de *n* ori pe zi ascunzătorile.

Informaţia nu era de ignorat. În mod curent, lunetiştii nemţi, ca de altfel şi cei ruşi, acţionau de pe linia de foc a unităţii de care aparţineau. Ieşeau la „vânătoare“ în zorii zilei, îşi găseau ascunzători în apropierea liniei întâi şi se instalau la pândă. Când se întuneca, se retrăgeau în adăposturile lor situate în spatele tranşeelor. Iată însă că stat-majoriştii lui Friessner introduseseră un element nou în tactica folosirii trăgătorilor de elită: îi trimiteau în spatele nostru.

— La ce-ţi serveau numele ofiţerilor români?

Nu mi-a răspuns imediat: căzuse pradă unor îndoieli. L-am urmărit cum îşi muşca nervos buzele.

— Misiunea îmi cerea să-i caut, să-i identific…

Şi pentru că apoi a tăcut, am vrut să-mi precizeze:

— Şi să-i lichidezi, nu-i aşa?

Mărul lui Aflam a început să-i joace nervos în sus şi în jos.

— Da, a mărturisit el în cele din urmă. Luneta mea trebuia să-i lichideze, în primul rând, pe ofiţeri… pe cât posibil pe cei cu grade superioare… pe cei care ne-au trădat.

Căutarea şi neutralizarea lunetiştilor germani în spatele frontului erau o operaţie nouă şi anevoioasă; ei te vedeau, dar tu nu şi te puteau expedia pe lumea cealaltă cu un singur glonţ. Doar un front stabilizat şi bine delimitat, întărit cu pânde de siguranţă, mai putea să împiedice pătrunderea acestora în spatele nostru. Paralel cu această noutate, am mai identificat una: artileria şi aruncătoarele inamice băteau cu o exactitate catastrofală fie pe concentrări de trupe, fie pe cuiburi de mitraliere, fie pe posturile de comandă ale regimentelor. Din două-trei proiectile ne fixau, după care începea dezastrul. Obuzele îşi atingeau obiectivele cu o demoralizatoare precizie. Ceea ce m-a alarmat, era numărul mare de posturi de comandă lovite. M-am interesat să aflu dacă şi în sectoarele altor mari

unităţi se semnala un asemenea fenomen. De peste tot am primit un răspuns afirmativ. Am înţeles că inamicul urmărea organizat distrugerea punctelor de comandă ale regimentelor, decapitarea unităţilor operative. Faptele se petreceau în felul următor: astăzi comandamentul unui regiment se instala, bineînţeles la adăpostul întunericului, cu toate legăturile telefonice, iar a doua zi, în plină acţiune, obuzele inamice îl loveau în plin, determinând în linia întâi derută sau încetinirea înaintării. Analizând situaţia, am ajuns în mod logic la concluzia că o asemenea aşezare fără greş de obuze şi proiectile de branduri pe un obiectiv nu putea fi asigurată decât prin infiltrarea de observatori germani în spatele liniei de foc, dotaţi cu aparate de emisie şi recepţie.

Observaţiile şi opiniile mele, sintetizate într-un raport, au fost împărtăşite şi de către eşalonul superior. Informat, aliatul n-a întârziat să ne împărtăşească din experienţa sa. Nu multă vreme după bătălia de la Kursk, trupele sovietice au început să se lovească de grupe de agenţi-observatori dotate cu aparate de emisie şi recepţie, care, o dată lansate în spatele frontului, comunicau în mod curent unor centre militare operative mişcările de trupe. Antidotul la această iniţiativă inedită a lui Gehlen a fost găsit destul de repede: scotocirea sectoarelor din imediata apropiere a fronturilor de către detaşamente instruite special. La scara forţelor noastre, organizarea unor asemenea detaşamente, instruirea lor ar fi luat mult timp. Ne-am gândit atunci să apelăm la sprijinul populaţiei, în special al sătenilor, care să ajute patrulele de cercetare trimise în zonă. Măsura n-a întârziat să-şi arate eficienţa. Prima informare ne-a parvenit de la un ţăran mai în etate – moş Traian Luca: „Am zărit în zorii zilei un flăcău îmbrăcat în straie de-ale noastre. Da’n spinare, nu cu o desagă de-a locului, ci cu o raniţă. S-a ascuns, cred eu, în casa părăsită a lui Ion Modrogan.“

Aveam în unitatea mea un sergent t.r. – Narcis Manolache, poreclit „Pantera”. Un bucureştean isteţ, făcuse multă gimnastică, era înalt, muşchiulos şi foarte sprinten.

Îşi dobora adversarul surprinzându-l cu un salt cu capul înainte. De aici şi porecla. Lovitura lui, oriunde nimerea, era năprasnică şi decisivă. Acesta, călăuzit de moş Traian Luca, mi l-a înhăţat pe flăcăul semnalat, care, în adevăr, s-a dovedit a fi un agent german. Îl „umflase“ Narcis în timp ce dormea ascuns într-o căpiţă de fân şi mi l-a adus plocon. Deţineam acum o dovadă vie, confirmarea supoziţiilor. Agentul părea să aibă douăzeci şi cinci de ani, era îmbrăcat aidoma transilvănenilor de prin părţile locului, însă faţa albă, aproape spânatică, şi părul blond îi trădau originea. Degaja o stăpânire de sine care m-a frapat. Nu părea neliniştit de viitorul lui, de perspectiva prizonieratului sau a unui complet de judecată. Manolache pusese pe masă arma şi raniţa „excursionistului“. Desfăcuse raniţa, să văd mai bine „corpul delict“ – un aparat de emisie şi recepţie. Mai erau acolo, lângă raniţă, o hartă şi două grenade.

— Niciun act? l-am întrebat pe Manolache, retras cu vreo trei paşi în spatele agentului.

— Niciunul.

Stăteam în picioare lângă o masă de bucătărie transformată vremelnic în birou. I-am ordonat sergentului să dezlege prizonierului mâinile. I-am dat răgazul să şi le dezmorţească. Apoi, după ce l-am mai măsurat o dată din priviri, îi cerui în germană să-şi spună numele şi prenumele.

— Lange Peter.

— Vârsta, gradul şi unitatea din care faci parte…

Avea douăzeci şi patru de ani, fusese de curând avansat la gradul de sergent-major şi făcea parte dintr-un detaşament special de cercetare, aflat sub comanda directă a generalului Arthur Plebst. Era o informaţie valoroasă şi, după cum mi-o dezvăluise, Peter Lange îmi dădea de înţeles că accepta ideea colaborării cu mine. Cu toate acestea mă înşelam. După ce mi-a mai răspuns la câteva întrebări, agentul amuţi. Nu uit întrebarea ce-i provocase muţenia:

— Indică-mi pe hartă itinerarul străbătut ca să ajungi în comuna Cipău.

Harta lui era întinsă pe masă şi-l invitai să se apropie. Veni lângă masă şi, după ce o cercetă, ridică spre mine doi ochi aspri ca şi cum ar fi dorit să mă avertizeze: „Până aici!“ Repetai întrebarea, apelai la altele, dar în zadar. Peter Lange îşi înghiţise limba. Eram pe cale să-mi pierd răbdarea, când îl auzii pe sergentul Manolache:

— Domnule maior, îmi permiteţi să mă adresez?

Mă uitai mirat la el – nu obişnuia să intervină în timpul interogatoriilor –, el însă îmi făcu şmechereşte cu ochiul.

— Poftim, vorbeşte! îl îndemnai.

— Eu sini de părere, spuse sergentul cu o voce modificată, parcă încărcată de ură, să-mi daţi mână liberă să fac cu el (îmi făcu din nou cu ochiul) ce-am făcut şi cu celălalt. Nu merită să ne pierdem vremea cu de-alde ăştia. Priviţi-l ce arogant e… Se vrea prizonier de război, dar a uitat că-i îmbrăcat civil… că-i un diversionist.

Înţelegându-i stratagema, replicai:

— Ai tu chef să-l împuşti?

— De ce nu?… Tot aici în crâng… Ca pe celălalt…

— Crezi că-i un fanatic?

— Miroase cale de-o poştă.

Îl iscodii pe neamţ, apoi îmi îndreptai ochii spre „Pantera“ şi rostii verdictul:

— Ia-l!.

Îl lăsai pe sergentul t.r. Narcis Manolache să îndeplinească „ordinul“ cum îi trecea lui prin cap: se repezi la agent, îi trase mâinile la spate şi-l împinse cu violenţă spre ieşire:

— *Heraus!*

Nu ştia germana, însă câteva cuvinte tot mai învăţase: „Hände hoch!“, „Kaput“, „Halt“… În clipa când trebuiau să iasă „spre crâng“, se produse şi minunea intuită de abilul meu sergent. Neamţul se întoarse spre mine şi mi se adresă într-o română perfectă:

— Domnule maior, nu-l lăsaţi să mă împuşte! Vă rog…

Pe, faţa prelungă, cabalină, a lui Narcis Manolache se întinsese un zâmbet victorios.

— Ah, ştii româneşte?! exclamai. Cu atât mai bine. De ce nu l-aş lăsa să te împuşte, când, în loc să-mi răspunzi cu sinceritate, încerci să mă tragi pe sfoară? Ia-l! îi poruncii „Panterei“, în „cale-afară de supărat“.

— Domnule maior, se rugă Peter Lange, nu sunt decât un începător, la prima misiune… Nu vreau să mor… Dacă aş fi vrut, aş fi înghiţit pastila de cianură primită. O am aici, ascunsă în vârful gulerului de la cămaşă şi…

— Controlează-!!

Sergentul îmi sesiză neliniştea şi se repezi la prizonier. Găsi nesperat de uşor în gulerul cămăşii „bobul“ otrăvitor. Îi cerui să-i reteze vârful gulerului. Când zări otrava în palma sergentului, Lange rânji într-un fel ciudat, ca şi cum ar fi repurtat o izbândă.

— Controlează-l peste tot!

— Nu-i nevoie, domnule maior, îmi ieşi Lange în întâmpinare pe un ton spăşit. Mai ascund în betelia pantalonului un mesaj… Trebuie să-l predau unui domn din Sibiu.

Şi iată cum, datorită intervenţiei inspirate a sergentului t.r. Narcis Manolache, interogatoriul prizonierului luă o întorsătură de-a dreptul senzaţională.

— Deci, după ce ţi-ai fi îndeplinit misiunea pe front, nu te-ai mai fi întors la bază? Ţi-ai fi continuat drumul la Sibiu?

— Da, domnule maior.

— Cu se scop?

— Mi s-au încredinţat două misiuni. Prima – să mă infiltrez în spatele frontului şi să transmit date în legătură cu poziţiile trupelor române. Să dirijez timp de 48 de ore reperarea prin radio de către artilerie a acestor poziţii, după care un alt agent mi-ar fi luat locul, ca eu să pot trece la îndeplinirea celei de-a doua misiuni.

Nu mă îndoiam acum de sinceritatea prizonierului. Lange scoase la lumină mesajul ascuns în betelia pantalonilor şi mi-l întinse. Era scris codificat pe o hârtie subţire cât foiţa de ţigară. Eram din ce în ce mai surprins.

— Adresa destinatarului?

— Am memorat-o, îmi mărturisi Lange, ciocănindu-şi cu arătătorul fruntea. Aşa mi s-a cerut, s-o memorez.

— S-o aud…

— Cu o condiţie…

— Aici eu pun condiţii… precizai cu o autoritate de anchetator ce-şi făcu pe dată efectul.

— Sibiu, strada Andrei Şaguna 243. Etajul 2, apartamentul 6. Profesor Otto Taub. Parola: „Domnule profesor, vin din partea firmei «Scherg» din Braşov.“ Răspunsul la parolă: „Cu firma «Scherg» nu mai întreţin de mult relaţii de afaceri. Totuşi, poftim în casă!“

Îmi veni în minte zicala: „Unde dai şi unde crapă“. Mă minţea sau nu, eu, pe front, nu aveam cum să-i verific sinceritatea. Agentul trebuia negreşit transferat în spatele frontului şi predat Serviciului Secret. Şi încă rapid. Dar nici nu-mi era permis să las nerezolvate chestiuni militare depinzând de competenţa şi responsabilitatea mea. Îmi fixai privirile în ochii lui: nu se feri.

— Nu cred că adevărata dumitale identitate e Peter Lange.

— Nu greşiţi, domnule maior, numele meu e Robert Liebling şi sunt originar din comuna Prejmer, judeţul Braşov. În toamna anului trecut am fost recrutat de SS şi trimis în Germania, la un curs de spionaj şi diversiune.

— Cu ce se ocupă părinţii?

— Cu agricultura.

— Ţi-ai dezlegat bine limba? Nu încerci să mă induci în eroare?

— De ce-aş face-o? Nu doresc altceva decât să ajung acasă, la ai mei.

— Dacă nu te capturam, ai fi dus la destinaţie mesajul, nu-i aşa?

— Da, l-aş fi dus, recunoscu agentul.

Îi aruncai lui Manolache o căutătură. Încremenise lângă uşă cu ochii căscaţi, ca şi cum ar fi urmărit un film poliţist. Îl poftii pe Lange să-mi arate pe hartă baza de plecare şi drumul străbătut pentru a se infiltra în spatele liniei

noastre. De astă dată agentul nu şovăi să-mi indice traseul. Căzuse în cealaltă extremă – a bunăvoinţei totale. Mai întotdeauna extremele mă pun pe gânduri. Liebling alias Lange îmi dezvălui, fără a-i mai solicita, până şi obiectivele identificate încă de la primii paşi ai misiunii sale: două cuiburi de mitraliere fixate pe două înălţimi, destinate să-l ţină pe inamic cu nasul în pământ în eventualitatea că s-ar fi ridicat la atac; apoi, o baterie de 150 mm şi una de aruncătoare. Izbutise să identifice până şi un punct de comandă înaintat al unuia dintre regimentele diviziei.

Dezvăluirile agentului erau incitante. Dacă descoperirea celor două cuiburi de mitraliere era o treabă relativ uşoară printr-o pândă bine aleasă şi răbdătoare, identificarea celorlalte trei obiective – mai cu seamă a punctului de comandă – nu mai reprezenta o operaţie de cercetaş solitar.

— Cum ai ajuns la poziţiile celor două baterii şi la cea a punctului de comandă?

Manifestând în continuare dorinţa de colaborare, Lange nu stătu prea mult pe gânduri pentru a-mi răspunde:

— La cursurile urmate în Germania am învăţat, printre altele, să distingem urmele lăsate de roţile vehiculelor, ale tunurilor, ale artileriei călăreţe, ale unităţilor de tancuri. Un rol important l-a ocupat şi studierea organizării transmisiunilor: cum, descoperind un cablu de telefon, poţi să ajungi în prima linie sau la centrala telefonică a unui punct de comandă. Aşa am identificat obiectivele marcate pe hartă.

— Când ai fost pregătit anume pentru România?

— Începând din toamna lui ’43 şi până în iulie anul acesta.

— Cum să te cred, că doar în această perioadă mai eram aliaţi?

Pe faţa agentului – până atunci mască a unui învins – străfulgera lumina unui zâmbet. De altfel, unicul.

— Întrebarea mi-am pus-o şi eu, îmi mărturisi tânărul originar din Prejmer. Pregătirea noastră era un semn

concret că führerul îşi pierduse încrederea în români, însă mie, între patru ochi, mi s-a explicat că după marea victorie, formaţiile SS vor deţine un rol important în România.

— Dezvoltă-ţi răspunsul.

— Nu am ce declara mai mult… La atât s-au şi limitat lămuririle ce mi s-au dat.

Informaţiile lui Peter Lange alias Liebling erau, fără îndoială, valoroase. Încă de la începutul anului 1942 ne lovisem de un fenomen curios: saşi şi şvabi, cetăţeni ai României, chemaţi să-şi satisfacă serviciul militar în rând cu românii, au început să dezerteze… aproape în masă. Organele noastre informative n-au avut nevoie de prea mult timp ca să stabilească ascunzătoarea dezertorilor: Germania, unde, de îndată, erau înregimentaţi în trupele SS. Dezertările luaseră o asemenea amploare, încât un scandal diplomatic devenise inevitabil. În cele din urmă, după sinuoase tratative patronate chiar de mareşal, înrolarea etnicilor germani din România în armata Reichului căpătă o bază legală.

— Ce informaţii ai transmis până acum centralei?

— Niciuna.

— Cum aşa? exclamai eu neîncrezător.

— Prima mea oră de emisie şi recepţie mi-a fost fixată pentru noaptea asta, către ziuă. La ora trei şi un sfert.

Mă uitai la ceas: mai erau câteva ore bune până în zori.

— Îl cunoşti personal pe agentul numit să te schimbe?

— Nu.

— E tot originar din România?

— În mod cert, da!

— De ce eşti atât de sigur?

— Pentru că ştiu că operaţia noastră de infiltrare în interiorul ţării se desfăşoară în lanţ. Eu îi predau lui X aparatul şi codul conform unei parole convenite anterior şi dispar cu misiunea mea. X îi predă lui Y şi dispare şi el… şi aşa mai departe.

Tehnica predării „ştafetei“ îmi atrase în mod deosebit

atenţia.

— Unde, când şi în ce loc urmează să te întâlneşti cu X?

— Încă nu ştiu. Aş fi aflat, probabil, astăzi, în cursul schimbului de mesaje prin radio.

Nu mai fusesem confruntat cu un asemenea caz. Dimensiunea şi consecinţele sale îmi depăşeau funcţia, deşi lipsit de experienţă nu eram. Un aspect mă interesa direct: informaţiile lui Lange privind amplasarea unor obiective militare din sectorul frontului ocupat de divizie. Un agent, chiar şi atunci când îşi dezleagă limba, te pune pe gânduri, apoi începe să te sâcâie o anumită suspiciune. Aş fi dorit să-l folosesc pe Lange, să-i permit să intre în contact radio cu centrul lui de dirijare. Bineînţeles, sub controlul nostru. Exista însă şi o primejdie: să ne tragă pe sfoară, să mai comunice, printr-un semnal stabilit dinainte, că a căzut în mâinile românilor.

— Leagă-i mâinile, îi poruncii lui Manolache.

De astă-dată nu numai agentul se arătă mirat, ci şi sergentul.

— N-am încotro, domnule Lange, trebuie să te leg.. Vreau să verific sinceritatea declaraţiilor dumitale. Nu-ţi ascund că de acest rezultat depinde clemenţa noastră.

— Înţeleg… şopti agentul oarecum dezolat şi îşi duse resemnat mâinile la spate.

De îndată ce am rămas singur, am raportat la corpul de armată cum şi de unde „mi-a sărit un iepure“, valoarea lui şi ce intenţionam să întreprind. Am mai cerut ca, în cursul celor câteva ore pe care le aveam la dispoziţie, să se verifice dacă în comună îi locuieşte familia; Mi s-a făgăduit tot sprijinul. Am trecut apoi să controlez pe teren existenţa obiectivelor reperate şi fixate pe hartă de către agent. Am constatat că nu mă minţise. Avea ochi de spion şi ştia să-şi facă meseria. În logica firească a misiunii lui, obiectivele respective erau ca şi condamnate la moarte. În consecinţă, în lumina planului ce-l concepusem, i-am raportat şefului de stat-major al diviziei propunerea de a-şi retrage, într-un secret absolut, trupele şi tehnica de luptă de pe poziţiile

înscrise pe harta spionului, ca inamicul să nu prindă de veste.

Pe Peter Lange l-am readus la interogatoriu numai după ce şeful Biroului 2 al corpului de armată mi-a telefonat, confirmându-mi că prizonierul nu m-a minţit.

— L-ai hrănit? îl întrebai pe Manolache după ce agentul fusese introdus în „birou“.

— Să nu-i fie de deochi, are o poftă de mâncare!

— Din ce rezerve l-ai hrănit, ale lui?

— E „oaspetele“ nostru, domnule maior…

Deliberat am creat o atmosferă de bună dispoziţie, pe care am accentuat-o adresându-mă agentului:

— Să-ţi fie de bine, domnule Liebling. Am veşti de la părinţii dumitale… Trăiesc, sunt sănătoşi.

Bucuria îi răsărise brusc pe chipul spânatic şi îmi mulţumi. Dar de aici şi până la atingerea scopului meu era cale lungă.

Lăsai câteva minute să treacă în tăcere. În vremea asta sergentul t.r. Narcis Manolache îmi urmărea atent îngândurarea, făcând efortul de a-mi ghici intenţiile. Atent devenise şi agentul: presimţea că se apropie punctul culminant al anchetei.

— Robert Liebling alias Peter Lange, destrămai eu tăcerea devenită apăsătoare, ai trei posibilităţi… Bănuieşti care-i cea de-a treia?

Era inteligent, bănuia.

— De posibilitatea asta mi-era teamă cel mai mult. Nu-i aşa că vreţi să-mi cereţi ceva?

— Ghiceşti ce?

— Îl vreţi pe următorul căruia trebuie să-i predau aparatul şi codul.

— Eşti perspicace, dragă Liebling, şi mai vreau ceva: ca transmisia ta să fie… de la un cap la celălalt, una normală, adică sinceră… Să transmiţi tot ce ai de transmis şi să ne comunici cu sinceritate tot ce vei recepţiona.

Îşi lăsă capul în piept, fără îndoială indispus de miza jocului. O tristeţe nedisimulată îi înnegurase figura.

— După aceea, cu mine ce aveţi de gând?

— Ai vreo propunere? îl încurajai, urmărindu-i frământarea.

— Să luaţi în consideraţie dorinţa mea de a colabora, punând totul pe masă…

În clipa asta interveni ironic sergentul t.r. Manolache:

— După ce-ai dus mâna la pistol şi ai vrut să tragi în mine!

Intervenţia subalternului nu mă deranja, chiar pot să afirm că picase la timp.

— Nu neg că am şi acest reflex, replică agentul. Vă rog să luaţi în considerare că am înţeles să colaborez cu ancheta şi anchetatorul şi, în consecinţă, pun o singură condiţie, să nu mă predaţi ruşilor.

— Fumezi?

Nu refuză ţigara ce i-o întinsesem. Trase cu plăcere din ea. Îi întinsei tabachera şi sergentului, dar acesta mă refuză. Nu pentru că nu fuma, ci din respect pentru mine socotea că a fuma în prezenţa superiorului, chiar şi atunci când acesta te îmbie, reprezintă un act de necuviinţă.

— Ştii prea bine că războiul are legi proprii… Tonul meu era prietenos. Te-ai făcut vinovat de două delicte grave. Primul: ai scuipat în fântâna din care ai băut apă, dezertând în Germania, unde ai acceptat să îmbraci uniforma Reichului. Al doilea delict: spionajul. Dacă nu te prindeam, informaţiile tale ar fi semănat moartea printre ostaşii mei.

— Am circumstanţe atenuante… N-am apucat încă să transmit niciuna din informaţii.

— Ei, asta rămâne de văzut. În schimb, am cum să verific sinceritatea ta şi îţi promit să ţin seama de circumstanţele atenuante invocate. Accepţi sau nu propunerea mea?

— Îmi daţi cuvântul de onoare că nu mă daţi pe mâna ruşilor?

Era dreptul lui să pună condiţia. Eu însă în niciun caz nu-l puteam sili să-mi accepte propunerea. Îi vorbii mai departe pe acelaşi ton amical, la care mai adăugai un surâs binevoitor.

— Robert Liebling, ai auzit că la palatul regal, în noaptea de 23 august, un general german şi-a dat cuvântul de onoare că se va retrage paşnic din România, ca, după câteva ore, să ordone bombardarea Bucureştiului?

— Nu, n-am auzit, spuse agentul trăgând din ţigară cu o disperare stăpânită.

— Da’ de generalul Alfred Gerstenberg ai auzit?

— Dacă e vorba de cel care a fost şeful Misiunii aviaţiei germane din România, da, am auzit.

— Înţelegi deci că, în privinţa respectării cuvântului de onoare, Gerstenberg a creat un precedent? Nu crezi că aş avea dreptul moral să-i urmez pilda? Vezi, sunt sincer. Legile războiului sunt severe, n-ai cum scăpa de ele. Însă recunosc: circumstanţe atenuante ai; ba mai mult, le poţi întregi. Dacă accepţi ce ţi-am propus, eu personal, prin documentele ce le voi întocmi, voi cere Tribunalului Militar clemenţă.

— Înţeleg… Vă asigur de toată sinceritatea mea.

Drept să spun, gradul de sinceritate al agentului Lange-Liebling mă interesa prea puţin. Dacă mă înşela, se înşela pe sine. Toate pârghiile, în momentul acela, se aflau în mâinile mele. În continuare trebuie să arăt că agentul a jucat sincer. Datorită lui, cel de-al doilea agent al lui Himmler a căzut fără complicaţii în plasa întinsă de noi. Şi a mai existat o cale de a verifica sinceritatea lui Liebling. Artileria germană a bombardat puternic poziţiile transmise de el, dar părăsite de noi încă în cursul acelei nopţi. De pe urma acestei întâmplări, Biroul 2 a mai stabilit că aceşti agenţi mobili mai aveau misiunea, în raport cu evoluţia frontului, să se constituie în grupe de diversiune. Tactica asta, asociată cu cea a folosirii lunetiştilor, ne-a adus mari prejudicii nu numai în luptele din Transilvania, ci şi în cele din Ungaria şi Cehoslovacia. Nimic mai greu decât să cauţi un ac în carul cu fân. Cu toate acestea, era de datoria noastră să-l căutăm fără ostenire şi să-l găsim.

…Nu mai aud pufăitul Firuţei. Mă sperii ca orice bătrân

căruia îi trece prin cap câte un gând negru. Mă răsucesc spre ea şi îi întâlnesc ochii deschişi. Fără să-şi ridice capul de pe pernă, îmi vorbeşte şoptit:

— De mai bine de un sfert de oră mă uit la tine. Ce ai, ce-i cu tine, nu mai ai somn?

— Au început amintirile să-mi dea târcoale ca lupii la stână.

— Ce e rău, dragule?

— Scriitorul ăla e de vină.

— Vrei poate să spui că-i meritul lui, mă corectează Firuţa.

— Iar eu, care l-am minţit…

— L-ai minţit?! Tu?!

Firuţa se înviorează, se nelinişteşte, dar eu o calmez mângâind-o şi o îndemn cu o voce moale, împăciuitoare:

— Hai, dormi… Dormi… Cu scriitorul mă împac eu. Pentru asta însă va trebui să-mi dau osteneala să-i citesc măcar o carte. Hai, dormi…

5

Mă trezesc. Din prima clipă îmi dau seama că am dormit mai mult decât de obicei. Mă revolt pe mine însumi. Dar o descopăr pe Firuţa. Şade cu filele de „Jurnal“ primite de la Corneliu Cara în mână, pe marginea patului. Interesul ei pentru acele pagini mă pune pe gânduri. Nu cumva visez? Firuţa îşi scoate cu un aer profesoral ochelarii de pe nas şi mă întreabă:

— Tu ai scris paginile astea?

Răspund cu totul altceva:

— O, da’ e târziu!… Ce-ai zice să mă duc în piaţă? Dau să cobor din pat. Ea nu mă lasă, se arată de neînduplecat:

— Azi nu e zi de piaţă! De ce nu-mi răspunzi? Tu le-ai scris?

— Ce te miri aşa? Află că am scris şi poezii cândva… ehei!

Îmi ardea, desigur, de glumă.

— Una nu mi-ai arătat, îmi reproşează Firuţa, să-ţi fie ruşine!

— Mă laşi să mă dau jos din pat?

Îşi aşează mâna pe braţul meu, mi-l strânge uşor, aşa cum ai strânge braţul crud al unui copilaş, şi insistă cu o undă de duioşie în glas:

— În ziua aceea, pe cota 902, puteai să mori, şi tu?

Mă ridic în capul oaselor şi, cu o mutra şugubeaţă, zic:

— În primul război mondial, ca şi în cel de-al doilea, am murit de nu ştiu câte ori… Da’, vezi tu, nu ajungeam bine la porţile iadului, când un ordin dat de nu ştiu cine mă întorcea din drum. „Ia întoarce-te dumneata frumuşel acasă, glăsuia ordinul acela, că ai acolo, pe pământ, nevastă tânără, bună, frumoasă…“ Ei, şi cum ordinul nu se discută…

— Mihnea, dragule, suspină ea fericită. Tu, de-a lungul anilor, te-ai schimbat atât de puţin, pe câtă vreme eu…

A oftat; cochetează… Aşteaptă s-o contrazic, s-o servesc cu vorbe dulci, să-i declar că pentru mine a rămas aceeaşi. Îmi iau avânt să-i fac pe plac, ea însă mă stopează cu o nouă întrebare:

— Acel locotenent-colonel… cum îi spune? îşi pune ochelarii pe nas şi îşi apropie fila de „Jurnal“: Paul Ionescu… Chiar nu mai putea să fie salvat?

Îi răspund după un timp, îngândurat:

— A încercat adjutantul său, sublocotenentul Nicolae Pantea, să-l apere, să-l acopere cu trupul său. Dar a fost şi el răpus de o rafală de mitralieră. Acest flăcău a avut şi el istoria lui. Încă din şcoală a înaintat o cerere să fie trimis pe front. Comandanţii n-au vrut să i-o aprobe, în cele din urmă, n-au avut încotro şi i-au aprobat-o.

— Bietul băiat! oftează Firuţa şi mai îndurerată. Îşi căuta moartea… Sau poate moartea îl căuta pe el. Tu ce crezi?

Ca să n-o impresionez şi mai mult, nu-i mai povestesc cum, inventariind lada de campanie a lui Pantea, am dat peste o carte poştală… N-a apucat s-o mai expedieze: era

adresată tatălui său şi în cele câteva rânduri încerca să-i aline suferinţa pricinuită de moartea mamei lui.

Chipul Firuţei e numai durere, iar mie, acest dialog în faptul dimineţii mi se pare ireal. Cum să nu mă uit la ea descumpănit? În sufletul ei se produsese un miracol. Când eram tineri, ne drăgosteam, îmi mângâia cicatricea, o săruta, dar niciodată nu a vrut să afle în ce condiţii am fost rănit.

— Da’, de fapt, acolo, în munţi, ce s-a întâmplat, dragule?

— Lasă… altă dată.

Mă împiedică să mă dau jos din pat şi-mi porunceşte:

— Nu, dragule, acum să-mi povesteşti!

N-am încotro şi, amintindu-mi de Corneliu Cara: „Închipuiţi-vă că le povestiţi nepoţilor“, cât pe-aci să pufnesc în râs.

— Ar fi multe de povestit.

— Nu-i nimic, am răbdare…. Ninge“… Aşa scrii tu aici…

— Lupta scurtă şi dureroasă, care-ar fi putut să se încheie şi mai prost – da, da, n-a lipsit mult ca să fim decimaţi – a avut loc în Cehoslovacia, în munţi. Amănuntul ăsta e bine să-l reţii. Noi eram pifani… infanterişti… oameni de câmpie… Mulţi abia văzuseră munţii, darămite să se mai caţăre pe creste şi să lupte la mari altitudini! Era tare, tare greu…

Simţii că vocea îmi căpătase o altă rezonanţă, mai gravă, de om răscolit de revoltă.

— Pentru noi, românii, războiul ar fi putut să se încheie la 25 octombrie 1944, la Carei. Era toamnă când am eliberat ultima palmă de pământ românesc. Şi, dacă s-ar fi sunat lăsarea la vatră, unii soldaţi ar mai fi apucat însămânţările de toamnă ori culesul porumbului. O să sar peste acest capitol. (Capitol?! E clar, mi-e mintea la carte.) Tu, Firuţo, buna şi credincioasa mea nevastă, trebuie să ştii…

Mă opresc intrigat de propria-mi disponibilitate de a sporovăi. Ce-i tot îndrug? Problema e complicată pentru mintea mea, de militar, darămite pentru mintea ei de femeie!

— Ce trebuie să ştiu? îmi aminteşte ea.

Ochii i s-au mărit, lăsând să i se vadă mai bine lumina lor curată. Lumina asta am văzut-o pentru prima oară sub pirostrii, când s-a înălţat în vârful picioarelor să mă sărute. Încă nu mă iubea, nici eu pe ea, era însă fericită că se vedea mireasă.

— Tu trebuie să ştii că, pe o armată hotărâtă să reziste până la ultima suflare, lupta în munţi o avantajează tot timpul. Nemţii, în munţi, erau tot timpul avantajaţi.

— Avantajaţi, avantajaţi, dar se retrăgeau!

Observaţia Firuţei răsunase cu atâta naivitate, încât, împins de o bucurie lăuntrică, m-am ridicat şi am sărutat-o pe frunte.

— Aşa e… însă, ca ei să se retragă, noi trebuia să-i atacăm întruna, să-i scoatem de pe poziţii, să-i zdrobim sau să-i punem pe fugă. Noi, mai tot timpul, eram în situaţia de a-i ataca pe nemţi de jos în sus. Nemţii îşi alegeau din vreme înălţimile cele mai avantajoase, trecătorile cele mai gâtuite şi ne aşteptau. Logica inamicului era simplă: dacă tot voi fi învins, atunci să încerc cu cât mai puţine forţe, de pe poziţii bine alese, să omor cât mai mulţi români. Atacam, ieşeam biruitori, dar cu ce pierderi?! Desigur, vânătorii de munte se descurcau mai uşor. Deci, 12 februarie ne-a găsit în munţi, în plină iarnă.

— „Ningea…“, îşi aminteşte Firuţa din nou.

— Da, ningea şi era tare frig. Un batalion de infanterişti se afla pe o înălţime, un al doilea pe o altă înălţime. Aşteptau ordinul de atac. În spatele lor, la o anumită distanţă, se găsea punctul de comandă al regimentului.

— Tu ce căutai la regiment, că eu te ştiam la divizie, la statul-major?

— Firuţa mea cea scumpă, ţie ţi s-a întâmplat ceva peste noapte?! De unde aşa, dintr-o dată, dorinţe de a pătrunde în stratul destul de stratificat al amintirilor mele de război?! Chiar în dimineaţa asta vrei să le afli pe toate?

— Ce căutai tu acolo? stăruie ea ca un judecător în plină instanţă.

— Mă aflam acolo cu două misiuni, răspund eu ca un copil cuminte şi aşezat. Trimisesem în cercetare, mult în spatele frontului inamic, un agent din subordinea mea şi-l aşteptam, conform înţelegerii, pe cota 902, aşa încât informaţiile ce mi le aducea să poată fi de folos ofensivei. Nu s-a mai întors niciodată.

— De ce?

Ezit să-i răspund. Ştiu că n-am cum să scap de curiozitatea ei subită.

— A fost prins şi, refuzând să răspundă la întrebări, a fost spânzurat. L-am găsit atârnat de craca unui brad.

Firuţa se stăpâneşte să nu plângă şi efortul îi aduce pe chip o paloare îngrijorătoare.

— Mai vrei să auzi?

— Da, dragule…

— A doua misiune avea un alt caracter: să urmăresc pregătirea de atac şi, la nevoie, să sprijin cu experienţa mea statul-major al regimentului. Nemţii, probabil, au prins de veste că o să-i atacăm. Lăsau tot timpul în urma lor, prin păduri, prin podurile caselor, iscoade. Aşa se explică faptul că ne-au luat-o înainte cu un plan, trebuie să recunosc, viclean. Ca să slăbească forţa de atac a celor două batalioane de pe creste, să le demoralizeze, ce şi-au propus? Să ne cadă în spate, să atace punctul de comandă şi să-l nimicească. Ca să-şi atingă scopul, au trimis nu o subunitate de infanterişti, ci una de militari alpinişti pe schiuri, instruiţi special pentru operaţii în munţi. Unde mai pui că toţi purtau combinezoane albe de camuflaj de iarnă.

— Da’ voi n-aveaţi de-astea albe… de camuflaj?

Izbucnesc în râs… în hohote sănătoase. Văzând-o însă jignită, o sărut pe un obraz, ca s-o împac.

— Noi?!… Noi ne camuflam cu fulgi de zăpadă. Nu scrie în însemnarea aia că ningea?!… În felul ăsta, alpiniştii nemţi s-au furişat pe nesimţite.

Firuţa mă întrerupse, arătându-se nedumerită:

— Da’, punctu’ ăsta de comandă, nu era şi el păzit?

— Ba da. Aşa a început încăierarea… că s-au lovit de

soldaţii din pază. Ei ne-au alarmat. Atunci am pus cu toţii mâna pe armă, de la comandant până la bucătar.

— Şi tu?

— Şi eu, doar n-aveam certificat de la doctor că n-am voie. S-a dat o luptă pe viaţă şi pe moarte… cu grenade… la baionetă… cu ce ne cădea în mână. Precum vezi, am învins… Asta a fost acolo, sus, la cota 902.

— Noapte grea. Senin. Ger mare, îmi aminteşte Firuţa finalul însemnării. Mai spune-mi un lucru şi te las. Cu morţii germani ce se întâmpla? Cine-i îngropa?

— Morţii?!… Români… ruşi… germani… unguri… militari şi civili… Mă înfurii: Prea vrei să le afli pe toate dintr-o suflare!

— Auzi, dragule, eu ştiu de ce Corneliu Cara ţi-a trimis în dar paginile astea.

— De ce?

— Ca să-ţi sugereze că ai şi tu, acolo, un pic de talent, că dacă vrei, ai fi capabil să scrii o carte… de amintiri…

— Pe dracu! zic şi intru impetuos în baie.

6

— Ce faci, nu te duci să te plimbi?

Firuţa s-a obişnuit să mă vadă la ora 11 ieşind pe uşă. Eu însă m-am apucat să cotrobăi printre lucrurile rânduite în debara.

— Ce cauţi, mă omule, acolo? mă ia la rost, supărată, de fapt, că-i dau debaraua peste cap, iar când e supărată pe mine nu mă mai alintă cu „dragule“, ci mă ia cu „mă omule“.

— Unde-i aparatul?

— Care aparat?

— Care aparat?! o imit, răstindu-mă. De l-am adus de pe front…

— Păi nu l-ai dăruit chiar tu lui Petrişor?! Cu unşpe ani în urmă?

— Eu i l-am dat?!

— Ai îmbătrânit de-a binelea, bărbate!

Devin prudent. Ştiu că, în asemenea momente, nu şovăie să scoată din traistă dovezi umilitoare că, într-adevăr, am îmbătrânit de-a binelea. Aşa, de altfel, s-a întâmplat şi acum.

— N-am vrut să-l arunc la gunoi? N-ai zis tu: „Mai bine i-l dau lui Petrişor să se joace“?

Petrişor e nepotul meu dinspre partea fetei. S-a căsătorit, nu de mult, cu o colegă de an, de la Filologie, iar fiica noastră ne-a dat de înţeles că foarte curând o să avem şi un strănepot.

— Da’ ce nevoie ai tu de hârbul ăla? vrea Firuţa explicaţii.

— Uite că am!

— Ce-ar fi să te duci la Ghencea, să te plimbi sau să te duci după pâine? îmi propune Firuţa o soluţie de potolire a spiritelor.

O accept. Înainte însă de a ieşi din casă, îmi chem nepotul la telefon. E bucuros să mă audă şi-mi strigă în receptor să-mi ia auzul: „La ordin, tovarăşe general!“ îl întreb dacă îşi mai aminteşte de aparatul foto pe care i l-am dat, cândva, să se joace.

— Îl mai ai?

Izbucneşte într-un râs asemănător cu al meu.

— Să fi sănătos de când nu-l mai am!

— Ce făcuşi cu el, mă nepoate?

— Mai eram încă în a şasea când l-am dat unui coleg, pentru o colecţie de timbre. O să râzi, bunicule, da’ colegul ăsta l-a vândut unui colecţionar şi a luat pe el zece sute.

— I-auzi!

— Da’ şi valoarea timbrelor mele a crescut, bunicule! Da’ ce nevoie ai de aparat?

— Nici eu nu ştiu, nepoate.

— Vrei să dau de urma lui? se oferi Petrişor să-mi vină în ajutor.

— Lasă-l acolo unde e… lasă-l să călătorească în timp.

Nu mai am de ce şi pe cine să fiu furios. Furia se stârnise din senin şi s-a potolit brusc, după ce-am vorbit cu nepotu-meu.

— Te duci să te plimbi sau să iei pâine? mă întreabă Firuţa din bucătărie. Să-ţi dau o sacoşă?

— De care să iau?

Mă simt ca un copil care a făcut o poznă şi acum e dornic să redobândească bunăvoinţa părinţilor.

— Ia şi tu o „împletită“ mă instruieşte nevastă-mea, înarmându-mă cu o sacoşă fără nicio emblemă pe ea.

De obicei, Zamfira mă scuteşte de asemenea îndeletniciri casnice chiar şi atunci când eu îmi manifest dorinţa de a fi de folos gospodăriei. Astăzi constat că a abdicat de la unul din principiile ei. Aşa-mi trebuie dacă nu m-am grăbit să ies la plimbare!

— Pune-ţi panamaua pe cap, să nu te bată soarele!

Sfatul Firuţei mă ajunge în vestibul şi-l iau în considerare. Pe cer urcă alene un soare dogoritor. Zăpuşeala pluteşte în aer. Ca tot bătrânul, mă trag mai la umbră şi merg cu pas mic. N-am unde să mă grăbesc. Îmi amintesc de aparatul foto. Voiajează! Ăsta îi este destinul. L-am găsit în Ungaria în timp ce, însoţit de sergentul t.r. Narcis Manolache şi de caporalul Valter Nistor, intrasem într-o clădire pe jumătate distrusă s-o cercetez. Primisem o informaţie – ulterior, s-a dovedit eronată – precum că acolo s-ar fi adăpostit un comandament inamic. În asemenea împrejurări, o investigaţie la faţa locului, cum spun poliţiştii, putea să se soldeze cu descoperirea unor documente sau a altor „corpuri delicte“ folositoare. Nu m-am dat îndărăt s-o întreprind. Într-adevăr, după unele semne, casa adăpostise militari, dar nicidecum un comandament. N-am găsit ceea ce căutam. În schimb, m-am împiedicat de un aparat de fotografiat: zăcea, uitat lângă o găleată şi o perie de frecat podele. L-am ridicat, l-am examinat cu o plăcere infantilă. Era unul dintre primele tipuri „Kodak“ cu plăci, de forma unei cutii dreptunghiulare. Am dus la ochi vizorul. Era bun: îmi întorcea realitatea cu capul în jos. Cât timp am făcut

războiul, nu m-am atins de obiecte străine. Un principiu? O prejudecată? Poate şi una şi alta. Aparatul ăsta însă nu l-am mai putut lăsa din mână. Nu ştiu de ce. „Domnule maior, fără plăci n-o să faceţi mare brânză cu el…“, m-a avertizat Manolache. „Nu-i nimic. O să-l pun acasă pe şemineu, ca pe un bibelou“, am glumit eu.

N-a trecut mult timp şi am făcut rost de un set de plăci. Nu eu, ci Manolache. Într-un magazin devastat din Abony. Se potriveau, iar „hârbul“, curând, mi-a dovedit că îşi păstrase nealterate toate funcţiile. Câte plăci am avut, tot atâtea fotografii am făcut. Aparatul se „născuse“ în Germania, „copilărise şi se maturizase“ în Ungaria. Războiul l-a lăsat orfan de stăpâni. L-a cules de pe drumuri un ofiţer român care l-a folosit la noroc. A fotografiat cu el în Ungaria, în Cehoslovacia. Plăcile au fost „developate“ în localitatea cehă Piven, după terminarea războiului. Cehul, în semn de recunoştinţă pentru eliberator, îmi refuzase banii. Fotografiile au reprezentat pentru mine o mare surpriză: ieşiseră bine. Peste aşteptări, căci nu prea mă pricepeam să mânuiesc aparatul. Dar, se vede treaba, şi el voise să-mi mulţumească în felul său că nu-l lăsasem să „moară“ printre ruine.

În cele din urmă, aparatul a ajuns pe şemineul din sufrageria casei din Craiova şi mulţi ani a stat acolo ca un bibelou inedit. Apoi, mutându-ne la Bucureşti, într-unul din primele blocuri noi din Drumul Taberei, şi-a găsit cu greu locul într-o debara. De acolo, a săltat în braţele lui Petrişor, iar de la el… Ar trebui să caut fotografiile, îmi spun. Să i le arăt şi lui Cara.

Deodată, simt în nări miros de pâine proaspătă şi, într-o fracţiune de secundă, îmi trec pe dinaintea ochilor toate manutanţele prin care am trecut. Vânzătoarea, o femeie trecută de patruzeci de ani, cam grasă, cu părul oxigenat şi tapat de parcă atunci ar fi ieşit de la coafor, îmi zâmbeşte respectuos şi îmi întinde „împletita“. Cu gândul mai puţin la pâine şi mai mult la aparat şi fotografii, îi las o bancnotă de zece şi ies.

— Tovarăşe general, aţi uitat restul, strigă ea după mine şi vocea îmi pare uşor ironică.

Zâmbesc încurcat… Mulţumesc. Iau restul şi mă îndrept spre ieşire. Dar auzul meu fin, ăla de vechi cercetaş, prinde din zbor şoapta vânzătoarei: „S-a zaharisit, săracu…“. „Zău? se miră clienta, e încă prezentabil.“ Nu răspund. Tot dintr-un principiu. Nu-mi place să mă cobor la nivelul unor asemenea inşi. Totuşi, mă întorc spre casă marcat de replica vânzătoarei. M-a fotografiat… instantaneu. Aparat modern. Frumoasă „fotografie“, nimic de zis! „S-a zaharisit, săracu.“ „E încă prezentabil…“ Şi dacă mâine îmi pun uniforma, ba şi decoraţiile, cum ar reacţiona vânzătoarea? Dar clienta? Râd, pe urmă mă indispun. Ar fi trist dacă vânzătoarea ar avea dreptate…

Acasă, Firuţa mă laudă de parcă aş fi făcut cine ştie ce faptă de arme:

— Bravo, dragule, ai luat o „împletită“ caldă, prăjită, aşa cum îmi place! Acum poţi să ieşi să te plimbi.

Mă şi recompensează. E sigură că îi voi da ascultare. Ei bine, nu-i dau. Rămân acasă cu un gând: să scotocesc din nou în cufăraşul de răchită. Din bucătărie, Firuţa mă aude că umblu în debara şi mă întreabă:

— Ce faci, dragule, acolo?

— Bagajele.

— Drum bun şi cale bătută! îmi urează, deschizându-şi „tranzistorul“.

Îi place să taie ceapa sau să cureţe cartofi ascultând muzică, sfatul medicului, buletinul meteo şi câte şi mai câte. În momentul ăsta aparţine bucătăriei cu trup şi suflet. Ridic capacul cufăraşului. Prin talmeş-balmeşul de obiecte, caut fotografii. Cele făcute cu vechitura aia de „Kodak“. Prima care-mi cade sub ochi înfăţişează, în prim plan, o troiţă. Lângă ea, meşterul – ce păcat că nu i-am notat numele! – de la „serviciile de spate“ ale Corpului 7 armată, care cioplea în lemn cruci şi troiţe, adevărate opere de artă populară. O privesc un timp. Abia acum îmi dau seama că aparatul, săracul de el, a dat tot ce putea. Caut şi celelalte

fotografii, cu răbdare. Dau de ele. Le adun, încep să le cercetez. Ia, nişte fotografii palide de pe front. Unitate în marş… Comandantul diviziei, asistat de ofiţerii din statul-major, prinde pe pieptul unui ostaş „Virtutea militară“. Ostaşul stă în poziţie de drepţi, cu capul sus. E sergentul Bucura Petre. Cel mai bun cercetaş al diviziei… Un obuzier şi servanţii săi în plină acţiune pe una din străzile Budapestei…

Următoarea fotografie îmi provoacă furnicături pe şira spinării. Am făcut-o în ultima zi a anului 1944, în localitatea Cinkota. Pusta ungară rămăsese în urmă. Înaintea noastră – capitala Ungariei. Aparatul era în mâinile sergentului t.r. Narcis Manolache. În timp ce eu îi aranjam pe ceilalţi camarazi în dreapta şi în stânga comandantului, acesta glumea pe seama aparatului şi a fotografului. „Avem noroc, mă agitam eu. Soarele e de partea noastră. Lumina-i bună. Numai să nu mişcaţi…“

M-am aşezat şi eu în grabă lângă muieraticul căpitan Beşleagă, şeful „serviciilor de spate“.

Îmi pun ochelarii pe nas. Chipurile celor din fotografie se dilată, se măresc. Cel din dreapta comandantului e Gheorghiade. Trăieşte la Giurgiu, îmi pare. Următorul e Mărăşescu. Trăieşte şi el. Acum câţiva ani a devenit bucureştean. Ultima oară l-am întâlnit la o festivitate, la Casa Centrală a Armatei. Ce-o fi cu Beşleagă? Se retrăsese mai de mult într-o localitate cu multe livezi şi începuse să se ocupe cu apicultura. Atunci, în ’44, la despărţire, ne lăsase câteva sticle de vin. „Să aveţi ce bea de Anul Nou“, ne-a spus înainte de a porni la ai lui, cantonaţi ceva mai în urmă.

Amintirea cuvintelor lui Beşleagă mi-l aduce înaintea ochilor pe Corneliu Cara. „Nu e oare păcat să nu povestiţi urmaşilor ce s-a petrecut pe front, la Budapesta, în noaptea de Anul Nou? În ţară, fiecare familie petrecea în felul ei Revelionul…“ Mă întorc la fotografie ca şi cum Corneliu Cara, din umbră, m-ar fi îndemnat, cu sentimentul că abia acum sesizez tâlcul îndemnului său. „E cumva subiectul

cărţii nescrise?“ am vrut eu să ştiu. Ocolise răspunsul.

Da, 31 decembrie, ultima zi a anului 1944! Război… Departe de ţară… morţi… răniţi… dispăruţi fără urmă. Întunericul nopţii nu ţinea seamă de împuşcături. Pogora încet şi sigur, cufundând frontul într-un hău luminat când şi când de câte o rachetă ori de câte o explozie.

„Ce s-a întâmplat la Budapesta în noaptea de Anul Nou?“ aud glasul lui Cara…

Beznă. Rafale cu şi fără trasoare urmărind parcă să transmită în patru limbi – rusă, română, germană şi maghiară – unul şi acelaşi avertisment; „Băgaţi de seamă! Suntem aici! Veghem! Staţi liniştiţi la locurile voastre!“ Aşteptăm cu nerăbdare să bată un ceas, cel de-al doisprezecelea. Întâmplător, noi ştim ce ne va aduce prima zi a Anului Nou. Totuşi, aşteptăm cu nerăbdare Revelionul.

„În ţară, fiecare familie petrecea în felul ei Revelionul, aud din nou vocea lui Cara. Dar pe front? Ce se întâmpla, în acelaşi timp, pe front?“

Mai rămân o vreme îngândurat. Să-i telefonez lui Cara? Ezit. Privirile mi se lovesc de chipul din fotografie al căpitanului Gheorghe Beşleagă. Ce-ar fi să-i scriu, să-i cer sfatul? Ăsta da, e un om realist. Iau din nou fotografia, o cercetez cu luare-aminte şi, la un moment dat, îl rog, cu glas tare: „Ajută-mă, Beşleagă. Scoate-mă din dilemă! Că, altfel, înnebunesc…“

— Ai zis ceva, dragule? mă întreabă Firuţa, mirată, din pragul bucătăriei.

7

„Bătrâne, bătrâne, ce te-a apucat? Eu să te scot din dilemă? Te-ai scrântit cumva la cap taman acum, la spartul târgului? Ţi-ai propus să scrii o carte?! Ia-te uită la dumnealui! Mă băiete, mă, lasă treaba asta celor de meserie! Istoricilor, scriitorilor, ziariştilor. Să le iei pâinea de la gură? Se poate? Barem unii dintre ei mai au şi un pic de

talent, nu numai condei. Ţi-am citit epistola de câteva ori şi, zău, tot nu mi-a venit să cred. Ba am mai pus-o pe nepoţica mea – că-i în a treia – să mi-o citească. Mă, tu îţi dai seama ce înseamnă să scrii o carte? E greu s-o citeşti, darămite s-o scrii! Nu te lua după ce a publicat Mircea sau Popescu-vânătorul de munte. Păi, cărţile lor numai memorii de război nu sunt! Unde-i civilul ăla care să aibă răbdare să le citească? Sunt pline de aceleaşi fraze şi formule cazone, că începi să crezi că-s scrise de unul şi acelaşi scrib.

Ştiu, ştiu, o să mă contrazici, o să-mi demonstrezi că dumnealor s-au adresat cu precădere militarilor din trecut şi din prezent. Atunci de ce eu, citindu-le, sau mai bine zis vrând să le citesc, încep să casc încă de la primele pagini? Na, m-am şi enervat. Nu-s nici măcar lucrări de tactică şi strategie. Şi-acum, hop şi tu! Auzi, bătrâne, să nu care cumva să-ţi închipui că mă roade invidia că ideea ţi-a trecut ţie prin cap şi nu mie. Nu, bre, nu sunt invidios. De ce-aş fi? Am o ocupaţie paşnică, sunt apicultor! Am un petic de livadă, stupi şi trei nepoate care mă ajuta. Apicultura – iată trecutul, prezentul şi viitorul omului.

Mă rogi să te ajut. Măi Voievozene, am avut întotdeauna o mare slăbiciune pentru tine. Ţinuta ta, calmul, discreţia, faptul că nu încercai să faci pe deşteptul şi să ieşi ca păduchele în frunte. Unora dintre-ai noştri, după ce îşi făceau stagiul de ataşaţi militari în străinătate, nu le mai ajungeai la nas nici cu prăjina. Apropo, mai ştii ceva de Năstase? Mai trăieşte sau l-a halit nevastă-sa de-a binelea? Că eu, de când mă ocup cu apicultura – şi sunt câţiva ani buni de când mă ocup –, nu mai citesc rubrica de decese din „România liberă“. M-aş bucura să aflu că nătărăul ăsta de Năstase mai e în viaţă. Chefurile cu el erau o folie. Nu cădea sub masă, nu te făcea de ruşine. Era spiritual. Avea însă o idee fixă, care-i ieşea la suprafaţă numai când se cherchelea: susţinea cu vehemenţă că mă-sa îl născuse cu voce… cu voce de tenor… că el cântăreţ de operă trebuia să devină, nu ofiţer de intendenţă. Când îl auzeai cum ridica vocea, îţi venea să-ţi iei valea.

Bătrâne, bătrâne, ce să fac eu cu tine şi cu scrisoarea ta? Să te iau în serios? Să nu te iau? Să te las să te joci cu focul? Mai deunăzi, un scriitor declara la T.V. că, în meseria lor, „cuvintele sunt ardente“. În fond, dacă eu, la bătrâneţe, mă ocup cu apicultura – tu ştii că în tinereţe, când vedeam o albină venind spre mine ca un obuz, mă aruncam la pământ? — de ce să nu te apuci şi tu de scris? Mai ales că tu ai învăţat să scrii încă înainte de a merge la şcoală… Nu-i aşa că memoria nu m-a lăsat? Vei şti, deci, că am luat hotărârea să te ajut. Catrinei să-i fii recunoscător, nu mie. Ea a avut ultimul cuvânt la luarea deciziei. Ce-mi zice olteanca? «Scrie-i, Gicule… Mai faci şi tu un exerciţiu, intelectual. Dacă apare cartea, o să-ţi vezi şi tu numele acolo publicat. Poate că te avansează general. Dacă n-o apărea, ce-ai avut şi ce-ai pierdut?» Aşa că scriitor te fac. Însă din capul locului ţin să te avertizez că am copii după scrisori şi dacă, prin absurd, cartea ta o să apară şi n-o să-mi placă cum le-ai folosit, nu mă voi da îndărăt să te condamn în public. Să nu zici că nu te-am avertizat!

Îmi ceri să încep cu Revelionul. Bine, facă-se voia ta. Dar nu ştiu dacă o să-ţi convină Revelionul meu, deoarece cărţile ce se tipăresc îmi par ca nişte fecioare neprihănite. În noaptea de Anul Nou am ciocnit şi eu un pahar de vin cu camarazii mei de la „Servicii“, ne-am făcut urări de bine, de noi victorii. Urarea cea mai frecventă era asta: „Anul Nou să ne aducă sfârşitul războiului, pacea, să ne întoarcem acasă biruitori!“ Însă Revelionul propriu-zis, al meu personal, l-am petrecut în pat cu o femeie. Da’ ce femeie, ! Asta mi-a fost vrerea, bătrâne, ca Anul Nou să mă găsească făcând dragoste. Aveam şi eu o superstiţie, dacă intru în 1945 lângă o femeie, voi supravieţui cu siguranţă războiului. Ce să fac, Voievozene de când mă ştiu bărbat, mi-a plăcut un vin bun şi o femeie la înălţimea vinului. Nu una picată la întâmplare, ci s-o aleg eu. Nu-mi plăcea să mă ştiu ales. În noaptea aia de Anul Nou petrecută în comuna Isaszeg, am avut parte de o focoasă rar întâlnită, care i se ruga lui *Iştenem* să mă ţină în viaţă şi să mă aducă în patul ei şi la

Revelionul următor.

Bătrâne, vreau să-ţi destăinuiesc că în noaptea aceea de trecere de la un an la altul, mi se strecurase în suflet îndoiala, ba şi disperarea. Şi ştii de ce? În dimineaţa zilei de 30 decembrie 1944 m-a pus dracu să mă caţăr în vârful unui plop din Rákósliget şi, de acolo, să cercetez cu binoclul panorama Budapestei. Ei bine, m-am îngrozit la gândul că toată îngrămădirea aceea de clădiri cu multe etaje, solide ca nişte adevărate cetăţi, trebuiau cucerite. Dealurile, pădurile de la Válko, blestemata de cotă 301… tranşeele… barajele de sârmă ghimpată, miile de morminte lăsate de noi în urmă mi se păreau acum simple bagatele… Tot cercetând capitala Ungariei, de îngrijorare mi se lipise cămaşa de spinare. Disperarea cu care făcusem dragoste de Revelion de aici mi se trăgea. Sunt convins că tu, ca fost ofiţer de informaţii şi contrainformaţii, îţi formaseşi despre Budapesta o imagine mult mai amplă şi mai completă decât mi-o formasem eu. Însă tot ce văzusem prin binoclu mă trimitea cu gândul la ziua şi „ora H“ ale asaltului. Ei bine, panorama Budapestei – de ce n-aş spune-o? – mă înfricoşa. Eram şef al Biroului 4 servicii. Răspundeam de aprovizionarea cu muniţii şi alimente a întregului Corp 7 armată. Sarcini majore. Dar nu şi singurele: intra în obligaţiile mele să găsesc cantonamente corespunzătoare serviciilor sanitare, care să îndeplinească unele condiţii esenţiale: comunicaţii spre front, clădiri mai mari pentru spitale, pentru a le asigura o bună activitate, gări apropiate. Nu cred că ai avut ocazia să te confrunţi cu o asemenea problemă sau să te fi gândit vreodată la însemnătatea unei «gări apropiate».

Bătrâne, în zilele acelea tu nu aveai o părere prea bună despre mine. Să nu încerci să zici că nu-i aşa, că mă supăr. Erai chiar mirat că unui uşuratic ca mine, pe deasupra şi petrecăreţ, şi muieratic, i se încredinţase o responsabilitate atât de mare. Crezi că eram chiar atât de nătăfleţ încât să nu ghicesc ce te-a adus în noiembrie 44 în cantonamentul meu? Erai îngrijorat de aprovizionarea cu muniţii a diviziei.

Sincer să fiu, aveai şi de ce. Numai că mie îmi stătea pe cap nu aprovizionarea unei singure divizii, ci a întregului corp. Îngrijorarea mea era mult mai chinuitoare decât a ta. Nu o arătam, da’ asta, bădie, e o altă mâncare de peşte. Dar, atunci, tu ce ţi-ai spus? «Ia să văd cu ce îşi pierde timpul chefliul ăla de Gică Beşleagă!» Iar eu, ca să mă amuz pe seama ta, m-am prefăcut cherchelit şi în loc să te informez amănunţit de ce suntem în criză de muniţii, m-am apucat să-ţi povestesc aventurile mele galante. Nu eram noi prea apropiaţi, dar ştiam de la alţi camarazi că îţi repugnau istorioarele de amor povestite cu vulgaritate. Mamă, mamă, ce te-am mai împroşcat în ziua aia cu isprăvi născocite pe loc!

Nu ştiu câţi paşi mă despart până la groapă şi de aceea gustul spovedaniei nu mi s-a deschis încă. Totuşi simt nevoia să te asigur că n-am fost un destrăbălat. Petrecăreţ, da, am fost. Un vin bun, da, mi-a plăcut, dar asta-i cu totul altceva decât beţia. Nu mi-am pierdut niciodată capul din pricina unei fuste şi nici nu m-am pretat la un ştiu ce porcării pentru a sili o femeie să se culce cu mine. Iar în ziua când tu m-ai «vizitat, aşa într-o doară», ca să afli ce mai fac, cum o mai duc, eu eram de mult cu «planul îndeplinit şi depăşit», ca să folosesc terminologia zilelor noastre. În localitatea Tápiószentmárton ţi-ai făcut apariţia. Mai ţii minte? Umblaseşi prin ploaie şi mantaua şi chipiul îţi erau ude. Ai încercat să-ti justifici apariţia îndrugându-mi verzi şi uscate.

Bătrâne, bătrâne, mă obligi să scotocesc prin amintiri şi, ca efortul să-mi fie cât mai uşor şi mai plăcut, am scos din «cramă» un vin negru, un «Cabernet» făcut de mine, pe cinste. Beau, îmi chem la apel amintirile, scriu.

Aşa cum ţi-am mai spus, era cam pe la începutul lui noiembrie şi ne găseam în plină Operaţie „Budapesta“, Frontul se stabilizase pe linia Tápiószentmárton-Kóka-Dány-Tura şi inamicul ne aştepta pe poziţii bine alese şi straşnic întărite, cu gurile de foc gata să ne facă una cu pământul. Ofensiva noastră cerea un mare consum de

muniţii. De unde să le iei, Beşleagă? Din zona Szentes-Kunszéntmárton! Ce să faci cu ele? Să le ridici de unde ţi le-a lăsat eşalonul superior – Armata 1 – şi să le apropii de divizii. Cu ce să le transporţi? Cu trenul. Cum să le aduci cu trenul, dacă podurile sunt distruse? Bate-ţi capul! Şi mi l-am bătut. I-am întrebat pe ruşi când vor termina de reparat podurile. În trei-patru zile, mi s-a răspuns. M-am arătat sceptic. Şi bine am făcut. Podurile nu au fost refăcute nici după o săptămână.

Bătrâne, e drept că în acele zile (mai corect, în acele nopţi) îmi lipisem o muieruşcă scundă şi îndesată, cu un fund cât o pernă din alea mari din Moldova, dar borcanele nu le încurcam.

«Bine, bine, ai putea tu să mă întrebi, nu aveai trenuri, dar aveai la îndemână vehicule?» Da, aveam. Numai că între linia frontului şi depozitele de muniţii se interpunea o distanţă de 130 de kilometri. Asta ar fi prima la mână. A doua la mână: depozitele de muniţii şi alimente ale Armatei 1 se aflau în oraşul Cegléd, însă ordinul semnat chiar de comandantul Corpului 7 armată interzicea vehiculelor din subordine să treacă dincolo de linia Cegléd-Abony. Ai cunoscut ordinul? Ei, chiar dacă l-ai fi cunoscut, problema tot a lui Beşleagă rămânea. Am analizat situaţia şi am ajuns la concluzia că era albastră că foarte curând criza de muniţii o să devină acută. O precizare: chiar dacă podurile ar fi fost reparate la vreme, criza tot s-ar fi accentuat. De ce? Nu era deloc uşor să formezi o garnitură de tren (s-ar fi pierdut mult timp); era şi mai dificil să găseşti o locomotivă (s-ar fi pierdut iarăşi timp). Iar dacă aveai norocul să rezolvi cele două probleme, te loveai invariabil de o a treia: încărcarea vagoanelor se efectua nu într-o singură gară, ci în mai multe.

Ce-a făcut atunci Beşleagă? A iniţiat ceva ce încălca toate prevederile regulamentelor şi ale unor ordine. Pe barba lui! Dacă ar fi ajuns în faţa Curţii Marţiale, nu i-ar fi sărit nimeni în ajutor. A conceput un plan care prevedea folosirea concomitentă a tuturor mijloacelor de transport

hipo şi auto disponibile la toate unităţile Corpului 7 armată. Inclusiv a căruţelor de la popotă şi chiar şi a maşinilor de tractat tunurile grele. Toată această forţă de transport am pus-o sub comanda unică a maiorului Ion Baboianu. În felul acesta am organizat două coloane hipo totalizând 360 de căruţe şi o coloană auto formată din 45 de camioane. În ziua de 21 noiembrie – cădea o ploaie măruntă şi rece – coloanele s-au pus în marş prin pustă. Rareori mi-a fost dat să văd o disciplină, o ordine şi o ţinută mai exemplară cum am văzut-o la aceste coloane care se deplasau în grabă pe itinerarele stabilite. Trei coloane masive de transport, fiecare având o lungime de 8 km. Nu lipseau din sistemul de organizare a marşului mijloacele de apărare antiaeriană, curierii motociclişti. Şi uite-aşa, tovarăşe general, mi-am îndeplinit misiunea la vreme: s-au transportat 234 de tone de muniţii şi diverse alte materiale în două zile cu mijloacele auto şi în şase cu cele hipo. Unde mai pui că muniţia a fost descărcată direct în dispozitivul trupelor.

Desigur, acum mi-e uşor să scriu «misiunea a fost îndeplinită». Organizarea şi formarea grabnică a coloanelor mi-au pus probleme complicate: hrană pentru ostaşi, furaje pentru cai, asistenţa sanitară, sistemul de apărare antiaeriană, mijloacele de comandă, stabilirea etapelor de deplasare etc., etc., etc. Era ca într-o operaţie militară de anvergură, pe care, de astă dată, eşalonul 2 o desfăşura în spatele frontului, sub comanda «generalisimului» Beşleagă.

Uite, o să-ţi mai dau un exemplu de cum rezolvam unele probleme în spatele frontului. Pe degeaba încercam eu să fac rost, pe sub mână, de camioane, că benzină tot nu aveam. Ştii de câtă benzină era nevoie ca să pun în mişcare tur-retur cele 45 de vehicule? De 5000 de litri! Am cerut combustibil la eşalonul superior, la Armata 1. «N-avem!» mi s-a răspuns. Se ştie că de unde nu-i, nici Dumnezeu nu ia. Bineînţeles, eşalonul 2 nu ştia de ce solicit cu atâta insistenţă benzina, iar dacă s-ar fi aflat, aş fi luat-o rău de tot pe coajă. Eram hotărât să comit un act care mi-ar fi adus mari necazuri, chiar dacă în urma comiterii lui diviziile

s-ar fi pomenit cu suplimentări mari de muniţii. Auzi ce «crimă» intenţiona să comită acest «mare strateg» din «spatele» vostru, căpitanul Beşleagă! Evidenţa contabilă îmi demonstra că Regimentul 4 de artilerie grea deţine o însemnată rezervă de benzină, şi, nici mai mult, nici mai puţin, mă hotărâsem să ordon returnarea ei la corp, în depozitele mele. Viaţa însă mi-a scos «coşarul în drum». Ca să vezi şi tu de ce poate să depindă uneori destinul unui om… Dacă aş fi apucat să retrag benzina, iar artileriştii, în acest răstimp, ar fi primit ordin să se pună în marş – îţi dai seama ce balamuc ieşea – nu ar fi avut cu ce să se urnească nici măcar un metru… Ei bine, pe când îmi storceam creierii şi eram gata să «arunc zarurile», hop, mă pomenesc în cameră cu colonelul Paţache, şeful intendenţei Corpului 7 armată. Îl mai ţii minte? Un gospodar înnăscut. Venise însoţit de doi ofiţeri superiori sovietici. Şi, uite-aşa, aflu din gura lui Paţache cum că aliaţii au urgentă nevoie de un vagon de făină sub formă de împrumut. «Ce crezi, mă întreabă şeful meu, putem să le împrumutăm?» Am greşit, bătrâne, îmi ieşiseră în cale nu un «coşar», ci doi. Noi stăteam bine cu făina şi rău cu benzina. S-a trezit deodată «academia comercială» din mine. Am început să „dau din colţ în colţ“, că să vedeţi, că cât, că mâr… nici noi nu stăm pe roze cu făina, dar dacă pe vagonul de făină ne-aţi da în schimb un vagon de benzină, tranzacţia ar fi ca şi încheiată. Nici nu fusese nevoie de atâta «diplomaţie». Sovieticii s-au învoit pe loc. Ba, după asta, am îndrăznit să le mai fac o propunere: camioanele care vor veni să ridice făina să facă bine să ne aducă benzina. N-au zis nu. În ziua următoare, «coşarul» mi-a adus în depozit un vagon de benzină.

Vezi, bătrâne, aveam şi eu «operaţiunile mele militare». Şi să nu crezi că eram un băiat chiar atât de bun.

Aveam vagonul de benzină, dar la cota ce urma s-o primesc de la Armata 1, conform normativelor, n-am renunţat. Ce pot să-ţi mai povestesc? Că planul meu cu coloanele hipo şi auto a fost inspirat. Află că paisprezece

zile în şir în Cegléd n-a intrat niciun tren, ceea ce reprezenta, faţă de nevoile frontului, o întârziere primejdios de mare. Să rămâi într-un moment – chiar al ofensivei – fără muniţii şi alimente!

Ehei, Voievozene, Voievozene!, păcat că nu eşti aici cu mine, să bem împreună din «Cabernetul» ăsta gros ca sângele de taur şi să-ţi povestesc cum am făcut dragoste pe nişte saci, în timp ce în preajma hambarului explodau obuze.

Dacă nu m-ai cunoaşte, nu ţi-aş povesti toate astea. De fapt şi de drept, noi am stat prea puţin de vorbă. Tu erai mereu cu faţa spre inamic, uneori chiar şi în spatele lui. Iar eu, aşa cum cereau regulamentele, în urma voastră, veghind să aveţi în permanenţă strictul necesar. A, să nu uit! Vinul şi romul care s-au băut pe la unităţi în noaptea de Revelion ’45 tot eu le-am procurat… Schimbul în natură să trăiască!

Dar ce ştiai tu, ofiţer de informaţii în luptă cu spionii şi diversioniştii, de problemele eşalonului 2? Să-ţi mai povestesc o întâmplare, de astă dată cu trenurile. Doamne, ăsta chin, cu trenurile! Lipseau vagoane, locomotive… Nu cred că ai uitat ce pierderi mari au suferit trupele noastre în perioada luptelor de la Tápiószentmárton şi Isaszeg. Cele două spitale – 1 şi 2 –, subordonate Corpului 7 armată, nu mai puteau să primească răniţi. Nu mai aveau unde. Doar să-i aşezi unul peste altul, claie peste grămadă. Numărul lor ajunsese la 2200, cu mult peste capacitatea de spitalizare. Îţi dai seama câtă suferinţă omenească înghesuise războiul în cele două clădiri? Beşleagă umbla înnebunit. Până şi în somn îl urmăreau gemetele şi ţipetele răniţilor. Dădea întruna telefoane la Armata 1, să vină să-i ridice răniţii, să-i ducă în ţară, să elibereze spaţiul ca să primim alţi răniţi, că războiul nu cunoştea odihnă – trupa ataca şi ziua şi noaptea, şi pe ploaie şi pe frig. Iarna bătea la uşă. Dar Beşleagă primea unul şi acelaşi răspuns ucigător: «Nu sunt trenuri sanitare!» De ce-l ucidea? Cu fiecare zi de luptă ne apropiam tot mai mult de Budapesta. Se gândea bietul

Beşleagă, în curând, se va da sângeroasa bătălie pentru capitala ungară, bătălie fără morţi şi răniţi nu există, şi dacă trenurile sanitare ale Armatei 1 nu vor sosi să descongestioneze măcar un spital ca să poată fi apropiat de linia de foc, atunci jalea va fi de neînchipuit.

Eh, bătrâne, nu mă îndoiesc că în linia întâi ai văzut cu ochii tăi mulţi morţi şi răniţi. Eu însă îi vedeam adunaţi cu zecile, cu sutele, cu miile. Şi soseau… soseau fără contenire. Ce era de făcut? Situaţia în cele două spitale se complica de la un minut la altul. În cele din urmă, am ajuns la concluzia că nu există altă soluţie decât să organizez eu un tren sanitar din vagoanele răzleţe din gara Cegléd. Am discutat chestiunea cu şefii celor două spitale şi mi-au împărtăşit părerea. Nu mai puteam îndura mizeria în care zăceau răniţii, vaietele lor sfâşietoare. M-am pus imediat pe lucru. Organele feroviare din Cegléd mi-au dat mână liberă. «Adună-ţi vagoanele… câte ai nevoie!» Le adunam, dar ca să devină sanitare, trebuiau amenajate cu sobiţe – începuse decembrie –, bănci sau priciuri, trebuia să procur cărbune, paie, saltele, lămpi de petrol. Se mai cereau organizate echipe sanitare dotate cu truse şi materiale medicale pentru îngrijirea răniţilor până-n ţară. Mai erau necesare bucătării pentru hrana caldă. Când totul a fost gata, a început îmbarcarea… Tu, bătrâne, erai mai aproape de linia de foc, problemele tale te încărunţeau. Nu lua cuvintele mele ca un reproş. Nu sunt un bătrânel absurd şi caraghios, care atunci când mai bea un pahar de «Cabernet» se prosteşte. Dar, uite, acum, când îţi răspund la epistolele tale, mă gândesc că tare ar fi fost mai bine să te fi nimerit la Cegléd, în gară. Pe peron, căruţe cu răniţi ridicaţi de prin spitale… Brancarde… Răniţii, sprijinindu-şi scheletele de stâlpi. Unii în cârje… Alţii sprijinindu-se în ciomege. Nu ştiu în lume nimic mai copleşitor şi mai răscolitor decât vaietele unor bărbaţi tineri imobilizaţi, în imposibilitatea de a se ajuta. Un adevărat coşmar. În ziua aceea am izbutit să îmbarcăm 1600 de răniţi. Mulţi dintre ei, apţi să înţeleagă ce se petrecea cu ei, aveau pe chipurile supte şi palide o

firavă lumină de bucurie: se vor întoarce, în sfârşit, în ţară, acasă. Scăpau cu viaţă.

Parcă mă văd trecând de la un vagon la altul cu inima strânsă de durere şi de remuşcări. Evacuasem un spital într-o garnitură de tren, ca să eliberez o clădire ce urma să primească alţi răniţi, însă pentru trenul sanitar nu aveam locomotivă. În depoul din Cegléd nu exista niciuna. Pricepi, bătrâne, ce-am făcut? La ce «stratagemă» am apelat ca să descongestionez un spital, unde era încorporată o sală de operaţie? Şeful gării – probabil impresionat de spectacol şi de zbuciumul meu – îmi tot spunea: «Aştept o locomotivă… Trebuie să sosească dintr-un moment în altul.» Locomotiva însă nu mai sosea. Să înnebunesc, nu alta, la gândul că trenul o să rămână peste noapte acolo. Se făcuse ora 21. Nicio mişcare. Neavând astâmpăr, am început să umblu ca un bezmetic prin gară, de-a lungul liniilor. Aşa am ajuns la depozitul de cărbune. Acolo, să vezi şi să nu crezi! Ascunsă după câteva vagoane, o locomotivă luminată de un opaiţ. Am crezut că am halucinaţii. M-am frecat la ochi, ba m-am şi ciupit, când am zărit două siluete – un bărbat în toată firea şi un băiat de vreo paisprezece ani. La lumina opaiţului, îşi aşterneau de dormit. Mare mi-a fost bucuria când, adresându-mă în maghiară, mi-au răspuns în româneşte. Erau tată şi fiu – români din Ardeal. Plecaseră din ţară cu vreo douăzeci de zile în urmă, puşi la dispoziţia unui eşalon sovietic. Rămăseseră pe loc, aşa primiseră ordin. Dar cel la dispoziţia căruia erau uitase de ei. Câte nu se întâmplă la război! Colac peste pupăză, locomotivei i se defectase una din biele. Bătrânul avea cu el o piesă de schimb, ar fi putut s-o înlăture pe cea defectă, dar îi era frică să se pună pe lucru fără ordin, îl aştepta pe ofiţerul sovietic care comanda eşalonul. După ce l-am ascultat, i-am povestit în ce situaţie mă găsesc cu cei 1600 de răniţi din improvizatul tren sanitar şi l-am întrebat dacă este dispus să pornească locomotiva încă în noaptea aceea. Putea, cu o singură condiţie: să se trimită un ordin scris şefului gării, care să-l pună la dispoziţia mea. Nu voia,

adică, să plece de acolo decât cu acte în regulă. M-am repezit într-un suflet la şeful staţiei. O oră mai târziu, trenul se punea în mişcare. După o zi sau două, mi s-a raportat că trenul a mers cu viteză de accelerat până la Arad.

Se făcuse aproape miezul nopţii. Gara rămăsese pustie, cufundată în beznă. Doar şeful staţiei umbla jur-împrejur ca o fantomă. I-am mulţumit şi mi-a promis, în continuare, tot sprijinul. După câteva zile, când am organizat cu aprobarea şefului celor două spitale o a doua garnitură sanitară, s-a ţinut de cuvânt. De data asta, i-am sărit în ajutor aliatului: organizasem un tren sanitar mixt – din totalul vagoanelor, le-am cedat răniţilor sovietici, şapte gata amenajate.

Iar acum, Voievozene, în timp ce duc paharul cu vin la gură, mă întreb: Oare ce-o fi făcând domnul gheneral la ora asta? O fi bând ceai de sunătoare sau de menta? Chiar aşa, bătrâne, scrie-mi cum o duci cu sănătatea. Cu colesterolul şi cu tensiunea cum stai?“

„Aşadar, scrii, ai demarat? Bravo! Zici că eşti în corespondenţă cu Bălănică, cu Nestor. Păcat că nu mai trăieşte bravul general Nicolae Şova. E bine să chemi în ajutor memoria foştilor tăi camarazi. Mie, oricum, mi-ai dat de lucru. Nu în dauna albinelor… Iar Catrina mea e mulţumită că mi-am mai găsit o ocupaţie…

În ultima mea scrisoare, ţi-am povestit modul în care am descongestionat cele două spitale ale Corpului 7 armată. Operaţia am înfăptuit-o urmărind, printre altele, un obiectiv important. Sunt convins că şi tu, pe măsură ce ne apropiam de Budapesta, te gândeai tot mai intens la luptele ce ne aşteptau. În ce mă priveşte, încă de la începutul lui decembrie gândurile mi se deplasau spre capitala Ungariei. Nu că aş fi fost un «mare gânditor», ci pentru că «serviciile spatelui» mă obligau. Cercetam terenul, căile de comunicaţie. Aşa am ajuns să înţeleg cu mult înainte de a atinge periferiile Budapestei că ne vom lovi de greutăţi mari cu transportarea răniţilor la Cegléd unde amplasasem cele două spitale, că pe drum se vor prăpădi mulţi răniţi din

pricina unui transport anevoios. Ce şi-a propus atunci Beşleagă? Să apropie cât mai mult de front dacă nu unul din cele două spitale, atunci măcar o secţie. Ai cunoscut problema? M-aş mira ca tu, ofiţer de informaţii, să nu fi auzit de ea. Ce-am iniţiat eu a intrigat, a scandalizat, dar în cele din urmă, măsurile mele au fost aprobate şi încununate de succes. Ce-am făcut, de fapt? Mai întâi, am cercetat zona, cu gândul să găsesc o localitate potrivită pentru un spital întreg şi apoi, dacă nu se va putea, pentru o secţie, ca la «ora H» problema să fie rezolvată. Am optat pentru Rákósliget. Printre nenumăratele condiţii favorabile, prezenta şi un risc. Un contraatac impetuos al inamicului ar fi ajuns rapid la porţile spitalului. M-am hotărât să risc şi am formulat propunerea statului-major. Colonelul Bălănescu nici n-a vrut să mă audă până la capăt, deşi evidenţa hărţii şi a terenului era de partea mea. Văzând cum stau lucrurile, am replicat: «Domnule colonel, îmi pare rău, nu mai am cum revoca ordinul, secţia spitalului este în marş»; «Beşleagă, s-a răstit Bălănescu, cât era el de domn, ţi-a luat Dumnezeu minţile! îţi asumi o grea răspundere. Nu-i luptă în care să nu înregistrăm surprize…» Nu l-am contrazis. Ar fi fost un semn de prostie, căci n-aş fi avut ce căuta în corpul ofiţeresc dacă n-aş fi înţeles că îmi asum o grea răspundere.

Eram foarte îngrijorat, nu-mi mai găseam locul, liniştea. Frământările astea între ciocan şi nicovală m-au condus către o nouă soluţie: răniţii să rămână în Rákósliget, în îngrijirea unei echipe sanitare, iar restul personalului spitalicesc să fie amplasat provizoriu în altă localitate. O asemenea soluţie însemna a accepta fără rezerve iminenţa unui contraatac inamic pe direcţia Rákósliget. În condiţiile acestea, soarta răniţilor şi a echipei sanitare era ca şi hotărâtă: căderea în prizonierat. Bătrâne, un mare actor mi-a mărturisit odată că de fiecare dată când intra în spectacol, de emoţie, îl apucau crampele. L-am crezut, fenomenul m-a încercat şi pe mine acolo, la porţile Budapestei. De teamă, nu de emoţie, crampele nu mă mai

lăsau. Totuşi, luciditatea judecăţii nu mi-o pierdusem. N-am renunţat la idee… Pentru orice eventualitate, ordonasem ca toate formaţiunile serviciilor din zonă să fie în permanenţă «pe roate», adică încărcate, în stare de alarmă, pregătite să se deplaseze la primul semnal în zona dinainte stabilită. Chiar şi aşa, deplasarea unui spital în plină activitate rămânea o problemă foarte dificilă. Necesita, în primul rând, timp: pentru evacuarea cu mijloace speciale a răniţilor; pentru împachetarea şi încărcarea echipamentului, apoi pentru despachetare şi o nouă instalare… Toate acestea reprezentau, în condiţiile unei presiuni a inamicului, operaţiuni ce nu puteau fi efectuate bătând din palme.

Sper, bătrâne specialist în culegerea de informaţii, că acum ai priceput şi mai bine pentru ce m-am încăpăţânat să-i evacuez din Cegléd pe cei 1600 de răniţi. Evacuarea a eliberat un spital din care am „extras“ o secţie pe care, atunci când a bătut ceasul, am amplasat-o cât mai aproape de Budapesta. Am riscat, dar a meritat. Bătrâne, nu femeile m-au încărunţit, aşa cum mă «denunţă» pe la câte o petrecere Catrina, ci riscul asumat. Ştiu şi ziua când mi-au ieşit fire albe: 4 ianuarie 1945, când, aşa cum, pe bună dreptate, mă avertizase Bălănescu, s-a produs «surpriza». Inamicul a trecut la contraatac în forţă, cu care blindate, dinspre Hipodromul mare spre Rákósliget, unde-mi amplasasem secţia spitalului, plină cu răniţii din Budapesta. Ca să nu crezi că bat câmpii, extrag pentru tine din cartea generalului Ilie Antonescu, fostul comandant al Diviziei 9 cavalerie, următoarea mărturie:

În zorii zilei de 4 ianuarie 1945, comandanţii de regimente raportaseră că unităţile şi-au menţinut aliniamentele. Încercările repetate de a escalada, pe subunităţi, gardul hipodromului au rămas fără rezultat. Focul inamicului se intensificase. Pe la orele şapte şi ceva, fasciştii au executat un contraatac de valoarea unei companii întărite dinspre Hipodromul mare. Forţele vrăjmaşe au fost însă lovite de focul mitralierelor şi al

tunurilor noastre şi apoi azvârlite înapoi [...], la ora 11 unităţile diviziei au reluat atacul asupra hipodromului.

Vedeam foarte clar câmpul de luptă. Din cauza focului intens al inamicului, atacul progresa anevoie pe tot frontul. Luptătorii înaintau mai mult târâş. Pe axul central al diviziei, Regimentul 13 călăraşi, condus exemplar de curajosul său comandant, locotenent-colonelul Ion Alexandrescu, pătrunde, deşi foarte greu, pe hipodrom. Subunităţile Regimentului 9 călăraşi nimiceau inamicul de pe latura de nord a oraşului. La stânga dispozitivului, Regimentul 3 roşiori străbătuse o bună parte a parcului şi se *angajase spre grupul de clădiri de la vest de parc.*

Astfel, începuse să se contureze din ce în ce mai bine realizarea manevrei preconizate [...].

La un moment dat, am auzit zgomot de motoare. Fasciştii contraatacau din nou. De data aceasta cu forţe mult sporite, sprijinite de tancuri grele de tip „Tigru“. Era ora 15,20. Am reţinut această oră deoarece mi-a creat o mare tensiune nervoasă. Coloşii de oţel cu cruci albe, sprijiniţi de infanterişti hitlerişti, au apărut prin surprindere în direcţia parcului de la vest şi nord-vest de hipodrom, lovind puternic gruparea locotenent-colonelului Grunau. „Tigrii“ pătrundeau încet în dispozitivul nostru, se opreau brusc şi aruncau încărcătura de proiectile asupra trupelor noastre. Înapoia tancurilor pistolarii trăgeau din mers. După primele ciocniri, trupele fasciste începuseră să-şi lărgească frontul, lovind trupele din flancul drept al Regimentului 13 călăraşi. Forţa de izbire fusese mare. În linia întâi apăruseră simptome de panică – cel mai mare duşman pe câmpul de luptă. Soldaţii au început să se retragă neorganizat şi aceasta constituia marele pericol. Frica de a fi striviţi de şenile este extraordinară şi, în faţa acestei perspective, chiar militarii cu experienţă de război au ezitări.

Situaţia care se crease devenea deosebit de critică [...]. Gloanţele de mitraliere ajunseseră până la clădirea în care ne aflam. Alături, în dreapta şi în stânga, au răbufnit proiectile. [...]

Dispozitivul trupelor noastre a fost rupt în câteva locuri. Ostaşii s-au retras iniţial cu 150-200 de metri, apoi şi mai mult, până la 500 de metri. Contactul strâns cu inamicul se menţinea. Tancurile alunecau pe şenile, urmărind replierea escadroanelor noastre. Pierdusem legătura telefonică cu locotenent-colonelul Grunau, dar o iniţiasem cu ceilalţi comandanţi de regimente.

Ordonasem să se intervină cu toată artileria pentru a bara înaintarea tancurilor şi a paraliza contraatacul hitleriştilor. Ordinul fusese recepţionat [...].

Minutele, secundele treceau enorm de greu.

Bătălia se angajase în manejul de vară. Înapoia barăcilor, arse din ajun, lanţul trăgătorilor s-a oprit; aveau în apropierea lor tunurile antitanc.

Deodată o rachetă verde cu trei stele a spart văzduhul; a urmat, apoi, un bubuit prelung de la un cap la altul al liniei de luptă. Mai întâi au deschis focul tunurile antitanc, iar imediat după ele au intrat în acţiune şi obuzierele Regimentului 6 artilerie călăreaţă. Tancurile inamicului au început să se oprească unul câte unul. Când se părea că inamicul va cuteza totuşi să reia contraatacul, divizionul 1 antitanc comandat de maiorul Alexandru Ivanov, născut şi crescut în mândrul târg al Ieşilor, a deschis un foc vijelios, lovind de flanc pe atacatorii fascişti. Din acel moment, soarta luptei era ca şi hotărâtă. Tancurile duşmanului au început să se retragă, iar infanteria acestuia a fost prinsă în zona tragerilor de baraj ale artileriei noastre. Luptătorii români, ofiţeri şi soldaţi, asaltând cu un deosebit curaj rezistenţele fasciste, le-au azvârlit înapoi spre locul de unde porniseră la contraatac. Inamicul a fost pus pe fugă, lăsând puzderie de morţi şi răniţi. Situaţia, a fost restabilită. Era ora 17,30.

Bătrâne, aşa cum vezi, situaţia, din pricina contraatacului inamic din ziua de 4 ianuarie, devenise alarmantă şi gravă prin consecinţele sale posibile. Un spital plin de răniţi să cadă în mâna inamicului! Am analizat cu calm şi luciditate situaţia împreună cu şeful spitalului, locotenentul doctor

Valentin Tomescu (nu era ofiţer de carieră, ci rezervist). Mă informase că aveau peste 200 de răniţi grav, mare parte din ei operaţi. Evacuarea acestora pe timp de iarnă şi cu mijloace necorespunzătoare nu era posibilă fără a le periclita viaţa; erau militari, luptaseră cu eroism, vărsându-şi sângele pe caldarâmurile Budapestei pentru zdrobirea unui inamic care ne-a mutilat frontierele. Am considerat amândoi că evacuarea acestor oameni în stare gravă ar fi o crimă şi, ca urmare, am hotărât, de comun acord, ca toţi răniţii netransportabili să rămână pe loc, sub îngrijirea unei echipe medicale formate, pe cât posibil, din personalul sanitar care se va oferi voluntar. La rândul lor, nici răniţii nu voiau să audă de evacuare. Din personalul sanitar, n-a refuzat nimeni să rămână pe loc. Iar ceea ce l-a mişcat pe Beşleagă până la lacrimi – de, ce să-i faci, i se mai întâmpla şi lui! – a fost declaraţia doctorului Valentin Tomescu: «Voi prelua conducerea echipei şi voi rămâne pe loc să-mi apăr şi să-mi îngrijesc răniţii.» Exemplul doctorului, om iubit şi respectat de toţi subalternii, m-a pus în faţa unei situaţii şi mai complicate. Cu toate că întregul personal hotărâse să rămână pe loc şi să înfrunte necunoscutul în pofida urmărilor previzibile şi imprevizibile, nu am putut să fiu de acord cu această emoţionantă unitate de simţiri. Din cel puţin două motive. Primul: aveam nevoie de o parte a personalului medico-sanitar şi de o parte a aparaturii. Al doilea: răniţii soseau fără contenire. Aşadar, am fost pus din nou într-o mare dilemă. N-am ezitat să iau hotărârea pe care o credeam de cuviinţă, am ordonat să se treacă urgent la executarea măsurilor de repliere. Totodată, am indicat ca răniţii transportabili să fie evacuaţi de îndată la spitalul din Cegléd.

În acest răstimp urmăream cu sufletul la gură progresiunea contraatacului inamic. Câştiga teren. Parcă era un făcut, săgeata era îndreptată spre Rákósliget. Îmi tot veneau în minte cuvintele colonelului Bălănescu: «Îţi asumi o grea răspundere!» Urmărind cum tancurile germane şi pistolarii duşmanului făceau efortul de a intra în Rákósliget,

stabilisem pe hartă «ora H» a replierii. Se apropiaseră foarte mult de spital şi cât pe-aci să «apăs pe buton» şi să declanşez evacuarea, când, pe neaşteptate, o veste de sărbătoare: contraatacul a fost oprit şi, după o luptă crâncenă şi sângeroasă, inamicul a fost pus pe fugă. Şi de data asta «coşarul îmi ieşise în drum»… Câţi oare din ostaşii Diviziei 9 cavalerie ştiau, în momentele grave ale luptei, că respingând atacul au apărat, printre altele şi nu în ultimul rând, spitalul de răniţi din Rákósliget?“

„Bătrâne, în ultima ta scrisoare mă întrebi dacă povestea aceea cu trenul de muniţii este adevărată şi dacă da, să ţi-o relatez. Da, este adevărată, şi mă bucur sincer că, la vremea respectivă, ai aflat-o şi tu. Cum să încep? Ca în basme: a fost odată ca niciodată, că dacă n-ar fi fost… Intrasem în ultima decadă a lunii decembrie a anului 1944. Ne apropiam vertiginos de Budapesta, de parcă acolo ne-ar fi aşteptat un imens pom de Crăciun încărcat cu daruri. Ce făceau în vremea asta «birocraţii» lui Beşleagă? Calcule. Şi ce arătau ele? Arătau că trupele române, în raport cu marea confruntare – eliberarea Budapestei –, dispuneau de muniţii insuficiente. Mai arătau că am fi avut nevoie, în rezervă imediată, de cel puţin încă un tren cu muniţii. La alarmarea mea s-au adăugat şi rapoartele ce ne soseau zilnic de la divizii, semnalându-ne lupte grele, cu un consum de muniţii din ce în ce mai mare. M-am adresat, aşa cum era şi firesc, eşalonului superior – Armata 1. «Daţi-ne muniţii!… Avem nevoie de muniţii… Rămânem fără muniţii!» De fiecare dată auzeam unul şi acelaşi răspuns: «Două trenuri sunt în drum spre Cegléd.» Zilele se scurgeau şi trenurile nu mai ajungeau la destinaţie. Căzusem din nou între ciocan şi nicovală. Comandantul îmi cerea să raportez în fiecare zi stadiul aprovizionării cu muniţii, nivelul rezervelor, ce măsuri am luat. Spune şi tu, ce măsuri puteam să iau dacă eşalonul superior mă liniştea, asigurându-mă că două trenuri cu muniţii sunt în drum spre Cegléd? Să nu-mi fac sânge rău? Ce crezi tu că am iniţiat ca

să nu fiu depăşit de evenimente? Am pornit în căutarea trenurilor! Nu era pentru prima oară când deveneam căutător de trenuri. În octombrie, înainte de forţarea Tisei, tot aşa, se crease o situaţie dramatică: trupele noastre, urmărind inamicul, luaseră un avans mare faţă de spatele frontului. Atinseseră localitatea Mindszent şi formaseră de-acum un cap de pod pe malul vestic al Tisei. Consumul de muniţii fusese mare, se înregistraseră mari pierderi în materialul de luptă. În vremea asta, fluxul aprovizionării fusese întrerupt – nu soseau din ţară trenurile programate, nici coloanele de transport hipo şi auto. Şi, ce era şi mai grav, nu ne ajunsese încă din urmă niciun spital de campanie, nici măcar o ambulanţă divizionară. Pe unde erai tu în octombrie ’44? Îmi pare că nu te-am văzut la Mindszent. Transportul spre front reprezenta o problemă greu de rezolvat. Din cauza locomotivelor – lipseau! Degeaba insistam zilnic, la eşalonul superior, situaţia rămânea neschimbată. În schimb, se încerca liniştirea noastră cu vorbe ca astea: «Transporturile au fost programate, vor sosi cât de curând.» Zilele treceau, iar pentru operaţiile proiectate la vest de Tisa era nevoie de muniţii, de mijloace auto şi formaţii sanitare. Criza devenise acută. Atunci am pornit pentru întâia dată să caut trenurile. Le căutam din haltă în haltă, din gară în gară.

Beşleagă, care, la ora asta – şase fără un sfert –, stă în livadă, sub un măr, bea «Cabernet» şi scrie, nu s-a lăsat până ce n-a rezolvat problema transporturilor – deşi nu intra în obligaţiile sale –, iar când a rezolvat-o, trenurile au avut nevoie de 24 de ore ca să ajungă la destinaţie.

Să revin însă la transporturile din decembrie ’44. Am pornit spre Cegléd în căutarea trenurilor. Cu o maşină. Nu ştiam pe unde o să înnoptăm, aşa că mi-am încărcat maşina cu hrană rece, ţigări, am mai pus acolo şi sticle de vin.

Da, bătrâne, mă hazardam într-o aventură «pe roţi» şi o clipă nu m-am gândit că acţiunea mea ar putea lua un curs primejdios, sau absurd, sau aiurit. În schimb, eram convins

că mai departe de Cegléd n-am cum să ajung. Uite-aşa, am pornit-o la drum cu şoferul «Ionică cel Isteţ» la volan. Frig… vreme închisă… umedă. Şoseaua mergea paralel cu calea ferată. Ajungem la Cegléd: trenurile – ioc. Aşa că am pornit-o mai departe, spre staţia Kecskemét. Dar nici acolo nu erau. Şi, aşterne-te iarăşi la drum! Într-un târziu, ţinând linia ferată, poposim într-o prăpădită de staţie în pustă. Izolată. Taman aici am dat de cele două trenuri garate pe linie moartă. Când m-au văzut soldaţii din paza transporturilor, au sărit în sus de bucurie. De două săptămâni stăteau în sărăcia aia de staţie, convinşi că fuseseră uitaţi. Li se terminase hrana, erau îngheţaţi de frig – băteau în pustă vânturi de gheaţă –, nebărbieriţi, murdari. Li se luaseră locomotivele pentru nevoi şi mai urgente şi zilnic se rugau de şeful gării să le dea o locomotivă, să fie duşi măcar până la Kecskemét, dar, în ciuda bunăvoinţei arătate de acesta, nu izbuteau să iasă de pe linia moartă.

Voievozene, pe la noi, prin Oltenia, bântuie o vorbă: «Fă-mă Doamne cu noroc şi aruncă-mă în foc!» Pesemne că maică-mea m-a făcut cu un dram de noroc. Din nou Beşleagă s-a pomenit cu «coşarul în drum». Stăteam de vorbă cu ostaşii când, deodată, unul din ei îmi zice: «Ia uitaţi-vă colo, dom’ căpitan!» Mă uit eu şi ce văd în zare? O pată neagră care creştea şi căpăta contur pe măsură ce se apropia: o locomotivă trăgea după ea un vagon… Unul singur! Nu-mi închipuisem că o să oprească în prăpădita aia de staţie. Minunea s-a produs însă. Am alergat într-acolo. Din vagon a sărit un locotenent sovietic de aviaţie: era tânăr, chipeş, puţin abţiguit, pus pe harţă. Şeful gării îi oprise trenul, iar acum aviatorul îi cerea socoteală. Voia să ajungă cât mai repede dincolo de Cegléd şi-i solicita «cale liberă». Dând cu ochii de mine – eram cu mantaua pe umeri –, a văzut prinsă de veston insigna Şcolii superioare de război şi şi-o fi închipuit că-i distincţie de erou şi mi-a declarat că şi el este erou, un bun trăgător. Ca să mă convingă, mi-a arătat pistolul, împuşcase cu el mulţi fascişti. Drept care, Beşleagă l-a invitat la o gustare şi la un

pahar de vin. N-au lipsit de la această masă improvizată nici mecanicul de locomotivă şi fochistul său, nici stăpânul prăpăditei staţii. Vinul i-a apropiat pe toţi. Beşleagă a devenit prieten la cataramă cu aviatorul, i-a povestit ce-i pe front, cum acţionau trupele române şi sovietice, victoriile comune, ca să ajungă apoi la ce-l durea – transportul muniţiei. Aviatorul a acceptat bucuros să ataşăm garniturile noastre la locomotiva lui. Când am văzut vagoanele cu muniţii cuplate la vagonul ofiţerului sovietic, iar pe şeful staţiei dând semnalul de plecare, am crezut că visez. Totuşi, ca orice oltean, în asemenea ocazii trăiesc cu picioarele pe pământ. N-am mai făcut cale întoarsă cu maşina, ci am urcat pe locomotivă. Mi-era teamă de complicaţii în staţiile următoare. Aşa că i-am ordonat şoferului să se ţină după tren.

Spre bucuria mea, în gara Kecskemét n-am întâmpinat greutăţi: ni s-a dat cale liberă până la Cegléd. Eram în culmea fericirii şi mă tot frământam ce să întreprind la Cegléd pe lângă organele militare din gară ca să mă lase să duc trenul până la staţia cea mai apropiată de zona Corpului 7 armată.

Apariţia unei locomotive în Cegléd era pe atunci ca o pâine caldă pentru înfometaţi. Cu toate argumentele, nici pomeneală ca organele militare de resort care dirijau transporturile să-mi lase locomotiva. Începusem să mă împac cu gândul că, în definitiv, tot am realizat ceva. Parcursesem o etapă bună, apropiasem muniţia de front, între timp, aviatorul sovietic cu care mă împăcasem perfect şi îmi venise în întâmpinare făcuse ochi. Călătorea cu o misiune. Vagonul lui era încărcat cu piese de schimb pentru avioane şi trebuiau să ajungă departe de Cegléd. Văzând că trenul stă, a coborât să se intereseze de ce. Primind din partea organelor militare sovietice din gară o explicaţie nesatisfăcătoare, s-a înfuriat şi, ca în filme, a pornit locomotiva ignorând toate avertismentele. Înnebunit, şeful staţiei s-a văzut nevoit, pentru a evita vreo nenorocire, să ceară cale liberă de urgenţă. Nu ştiu ce s-a petrecut mai

departe, dar sunt convins că dacă aviatorul n-ar fi procedat astfel, greu şi-ar fi îndeplinit misiunea, în ce mă priveşte, spre satisfacţia tuturor, am reuşit ca între 25 şi 27 decembrie 1944 să car cât mai aproape de front muniţia necesară luptelor pentru Budapesta.

Ştii ce a urmat: cele 15 zile şi nopţi ale acţiunilor noastre în cadrul operaţiei „Budapesta“. La ceasul bilanţului, m-a încercat un puternic sentiment de biruinţă: toate serviciile de aprovizionare şi evacuare au funcţionat în cele mai bune condiţii. Păcat însă că n-am fost lăsaţi să trăim până la capăt bucuria victoriei.“

„Acum tu, Voievozene, ce mai vrei de la mine? Să-ţi scriu eu cartea? Bătrâne, bătrâne, eşti mai viclean decât mi-am închipuit. De altfel, dacă n-ai fi fost aşa, n-ai fi avut ce să cauţi la Biroul 2. Norocul tău – mai am în pivniţă «Cabernet» şi am prins gust să scriu… Cine ştie, poate că mâine mă apuc şi eu de o carte. Oho, câte aş mai avea de povestit! De pildă, numărul morţilor, răniţilor, al celor dispăruţi fără urmă apărea şi în hârţoagele mele. Dar într-o formă specifică, dacă pot să mă exprim aşa. Numărul militarilor de la începutul unei zile era mai mare decât la sfârşitul ei. Se gătea, să zicem, pentru cincizeci de oameni, dar la cină se prezentau treizeci şi chiar mai puţini. Mureau ostaşii români pe străzile Budapestei, dar creştea numărul pâinilor fabricate de manutanţele corpului de armată şi împărţite populaţiei. În cele 15 zile de lupte am pierdut mii de militari, dar consumul de alimente şi de pâine, în loc să scadă direct proporţional cu pierderile, creştea. Se dublase, se triplase. Din subsolurile şi ascunzătorile imobilelor eliberate ieşeau femei, copii, bătrâni. Erau livizi, lihniţi de foame, însetaţi, înfricoşaţi. Tabloul era jalnic. Nimic mai jalnic şi mai impresionant, în timp de război, decât suferinţele populaţiei civile. Budapestanii erau convinşi că vom pătrunde în oraş ca nişte răzbunători, că vom tăia şi spânzura în dreapta şi în stânga… Noi însă i-am întâmpinat cu bucătăriile de campanie, cu căruţele încărcate de pâine

proaspătă… Dincolo de Hipodromul mare, pe direcţia Gara de Est, soldaţii români continuau să lupte, să-şi dea sângele şi sufletul, zdrobind un inamic înrăit, iar în urma lor, hrăneam familiile celor care continuau să mai tragă încă în noi. Nu, n-am fost nici răzbunători – deşi am fi avut motive să fim; n-am fost nici meschini – deşi am fi avut motive să fim. N-am stat să numărăm nici pâinile împărţite, nici alimentele distribuite, deşi depozitele Corpului 7 armată se goleau de la o zi la alta, iar aprovizionarea devenea tot mai anevoioasă din pricina distanţelor, a iernii, a lipsei mijloacelor de transport… N-o să uit telefonul primit de la generalul Lăcătuşu, care-mi spunea: «Vezi, Beşleagă, că pe strada cutare ostaşii mei au dat de un spital al inamicului, plin de răniţi. Trimite-le pâine sau ce ai tu pe-acolo». Am trimis… Ba m-am furişat şi eu până acolo. Luptele se dădeau la vreo câteva sute de metri de spital; gloanţele muşcau din ziduri, geamurile ferestrelor de mult nu mai erau întregi, iar răniţii zăceau ca vai de lume: nemţi, unguri, militari, ca şi civili. Printre sanitare era şi o româncă din Gheorghieni: devenise interpreta şefului spitalului. În cele 15 zile de luptă, îmi găseam mereu timp să umblu, în fiecare zi, o oră-două pe străzile Budapestei şi să casc ochii în jurul meu, oraşul ardea, se prăbuşea, era înecat în fum. N-o să crezi, dar m-am plimbat până şi pe aleile cimitirului Kerepes. Mare cimitir, dom’le, cât un orăşel, morminte şi cavouri, acoperite de zăpadă, iar zăpada purta urmele cizmelor, a bocancilor, a exploziilor. Pe ici, pe colo, exploziile scoseseră morţii la iveală de prin gropi. Dacă cercetai cum erau prăbuşite pietrele funerare, statuile, stabileai uşor din ce parte atacaseră trupele noastre. Ei da, a fost prima şi ultima mea vizită în capitala Ungariei.

Dar pe tine, bătrâne, am înţeles că te mai interesează cum s-au descurcat «serviciile spatelui» după ce am fost scoşi din Budapesta şi trimişi pe frontul din Cehoslovacia. Sincer să fiu, aş fi preferat să uit acest capitol. Dar dacă mă obligi… Toamna m-a găsit în pustă, iarna, pe dealurile din jurul Budapestei, iar apoi pe străzile marelui oraş… Pe

neaşteptate, Ordinul nr. 0019 ne-a întors cu faţa spre frontul din Cehoslovacia, care însemna nu numai iarnă, ci şi munţi. Munţi, nu glumă! Nu eram dotaţi cu echipament şi mijloace de transport corespunzătoare luptelor în regiunea muntoasă. Cu toate astea, în ciuda vicisitudinilor, aprovizionarea cu hrană şi muniţii, până la subunităţile cele mai înaintate de pe crestele munţilor sau până la cele mai izolate, s-a realizat la timp şi îndestulător. Muniţiile de toate categoriile erau transportate pe comunicaţiile accesibile cu mijloace auto şi hipo, până la limita posibilităţii de deplasare, cât mai adânc şi mai aproape de dispozitivul de luptă al unităţilor, fără teama de a fi descoperite şi bombardate. De la centrele de distribuţie până la linia întâi, transportul se făcea mai departe pe chesoane, săniuţe, samare improvizate şi chiar pe braţe până la gurile de foc.

Evacuările de răniţi pe frontul munţilor din Cehoslovacia până la posturile de prim-ajutor şi autosanitare erau un calvar: se făceau pe braţe, pe târgi, pe păturI, pe săniuţe improvizate din crengi de brad. Eram continuu confruntaţi cu troienele de zăpadă, cu ninsorile abundente, viscolele, îngheţul, pantele abrupte, cu configuraţia terenului care se schimba de la o etapă la alta. Mereu deszăpezeam căile de comunicaţii, mereu ne cream căi de acces, pârtii, adăposturi. Nu pe degeaba românul zice: «Să nu-i dai omului cât poate să ducă!» Ne-am descurcat, dar cu ce preţ! Da, bătrâne, dacă stau bine să mă gândesc, toate cărţile de război, toate articolele descriu ori povestesc efortul eroic şi dramatic al celor din linia întâi, uitându-i cu totul pe cei din eşalonul 2. Cum să aduci formaţiunile de servicii ale diviziilor cât mai aproape de zonele lor? Aceste formaţiuni cuprindeau ambulanţe, brutării, ateliere, dotate nu pentru lupte în zona muntoasă, ci pentru cele din câmpie.

Gata, Voievozene, m-ai chinuit destul cu cartea şi scrisorile tale! Te avertizez că nu-ţi mai răspund la nicio întrebare. Dacă vrei şi ai timp, vino la mine... Ţi-am mai spus-o: am unde să te culc, cu ce să te hrănesc şi să te

«adăp»… Îmi pui întrebări şi-ţi răspund pe loc. Hai, vino, mi-ar face mare plăcere să te văd. Îţi mai aminteşti de banchetul de la hotelul. «Modern» din Oradea? Mare pişicher mai, erai! De altfel, aşa şi trebuie să fie un bărbat zdravăn!

G. B.“

8

Devenisem de nerecunoscut, de astă dată din pricina lui Gicu Beşleagă. Umblam prin casă ca un leu în cuşcă. Bineînţeles, în cap cu ideea „Revelionului ’45“. Scoteam mereu din debara „lădiţa mea de campanie“ şi mă apucam să scotocesc precipitat, ca un fur intrat în… criză de timp. Îmi cădeau în mână aceleaşi fotografii, documente, obiecte. Nu-mi mai apăreau relevante, stimulatoare. Mă aşezam să scriu, ca, în momentul următor, să mă ridic, să-mi reiau plimbările în jurul mesei şi să înjur cu glas tare. Firuţa se prefăcea că nu vede, n-aude. Nici nu mă zădăra, nici nu-şi propunea să mă potolească. Se purta cu mine cu tact şi diplomaţie, aşa cum te porţi cu un om beat, căruia e mai bine să-i intri în voie, să-l ajuţi să se dezbrace şi să se bage în pat fără să-l dădăceşti.

În cele din urmă, mă hotărâi să mă consult cu generalul Virgilius Stavarache. Nu era un fitecine. Studiase la Paris şi Berlin datorită familiei sale. Boieri de viţă veche, cu trecut în istorie. Era el cam ciufut şi distant, însă pasionat de meseria armelor. Făcuse tot războiul pe front. Îl chemai deci la telefon, îi propusei o întâlnire.

— Unde? deveni Stavarache bănuitor.

— Cred că locul cel mai potrivit ar fi la cimitir, la Ghencea, răspunsei, fără să mă gândesc prea mult.

— Poate pentru tine… Păi eu, din moşi-strămoşi, am cavou la Belu. Râse cu poftă şi când se mai linişti, îmi propuse să trec a doua zi pe la el. Te aştept la cinci şi jumătate.

Numai după ce am pus receptorul în furcă, îmi amintii că unii dintre camarazii mei susţineau că bătrânul artilerist o luase razna: umbla prin casă gol-puşcă şi nu se sfia să-şi primească musafirii în ţinuta asta. Alteori punea, cică, pe el un costum de colonialist britanic. Cu cască pe cap. Prostii! Cum să le iau în serios? Şi-apoi, ce-ar fi viaţa noastră dacă n-ar fi presărată şi cu bârfe?

Locuia în apropierea Parcului Ioanid, într-o casă străveche, clădită de un Stavarache participant la Revoluţia din 1848. Găsii poarta din fier forjat de la intrare căzută pe o parte, iar grădina, odinioară frumos îngrijită, năpădită de bălării. Îmi deschise un valet bătrân care abia îşi mai târa picioarele. Mă informă solemn:

— Domnul general vă aşteaptă în bibliotecă…

Valetul, în nelipsita lui vestă de mătase cu dungi albe şi negre, îmi arătă direcţia bibliotecii. Într-adevăr, mă aştepta, nu gol-puşcă sau în comentata uniformă de colonialist britanic, ci în halat şi papuci. Se ridică de la birou şi înaintă spre mine pentru a-mi strânge mâna.

— Salut, Voievozene! Îşi scoase de pe cap o căciuliţă veche, descoperindu-şi fruntea înaltă şi chelia-i lucioasă. Întotdeauna m-am întrebat, urmă el bine dispus, dacă nu cumva te tragi din os domnesc, Voievozene?! Nume rar, cu rezonanţă boierească.

— Regret, dragă Virgilius, dar bunii mei au fost răzeşi.

Nu era prea multă lumină în biblioteca aceea spaţioasă, cu rafturi până la tavanul înnegrit de fum şi praf, încărcate cu cărţi vechi. Nici aerul nu era prea curat, deşi cele două ferestre dinspre Parcul Ioanid erau deschise şi zefirul se juca umilind perdelele de o culoare îndoielnică.

— De când nu ne-am mai văzut, Voievozene?

— De la înmormântarea lui Zamfirescu.

— Da. Şi ai refuzat să vorbeşti la catafalcul lui… De ce?

— De ce?… De ce? nu izbutii eu să-mi ascund iritarea. Să nu mai vorbim de asta, despre morţi numai bine.

În realitate, nu mă împac cu acest dicton latin, iar, dacă m-aş fi călăuzit după el, m-aş fi pomenit debitând de multe

ori minciuni. Am lucrat eu la Biroul 2, dar duplicitar nu sunt. Zamfirescu n-a fost nicicând un brav militar. Nu-l ducea mintea să-şi conducă trupa cu iscusinţă. Aroganţa îi întuneca judecata. Incapacităţii sale i se datora eşecul unor lupte cu mari pierderi în vieţi omeneşti, pe care le mai şi justifica: „Aşa-i firea românului, e gata să-şi dea oricând sufletul! “

— Eşti bine, sănătos, Voievozene? schimbă generalul Stavarache cursul discuţiei. Bei un coniac?

— Beau… cu plăcere…

— Şi eu aş bea. Dar n-am un strop în casă.

Cum de uitasem de avariţia lui proverbială?

— Atunci un pahar cu apă rece?

— Nu, Virgilius, mulţumesc, nu sunt însetat. Am vrut doar să te văd… Eventual, să-ţi cer un sfat.

Mă aşezai într-un fotoliu vechi şi jos, copleşit de un sentiment de jenă: cum să-i vorbesc de intenţia mea de a scrie o carte, când el, marele intelectual al Corpului 7 armată, ar fi fost cel mai îndreptăţit s-o facă? Era unul din generalii cei mai culţi ai armatei române, şi din ceea ce scrisese şi publicase înainte şi în timpul războiului vădea un condei talentat.

— Ce să fac, mă năpădesc amintirile…

— Şi pe mine, îmi mărturisi şi se aşeză şi el în fotoliul din dreptul meu. Halatul de casă lăsa să se vadă picioarele subţiri, descărnate, străbătute de vene groase, vineţii. Ale mele arătau mult mai bine.

— Simt nevoia să le aştern pe hârtie…

— Aşterne-le… Şi după ce le aşterni, ce-ai de gând să faci cu ele? Să le publici? Să le depui la arhivă?

— La asta nu m-am gândit.

Nu eram sincer cu Virgilius Stavarache, ceea ce nu mă prea onora.

— Vezi, Voievozene, îmi vorbi amfitrionul cu intonaţia omului superior, faţă de tine eu deţin un mare avantaj. De când mă ştiu, ţin un jurnal. Guvernantele din Germania, dascălii aduşi din Franţa şi Anglia m-au învăţat şi m-au

încurajat să-l scriu. Aşa că toate amintirile mele acolo sunt… Caut caietul şi dau de ceea ce vreau.

— Chiar şi pe front îl ţineai?

Nu-mi răspunse imediat. Înţelegând subtextul întrebării, îşi lăsase capul în piept şi părea că mă cercetează pe sub streaşina sprâncenelor groase şi stufoase.

— Ai rămas cu neliniştile unui militar care a condus Biroul 2. Da, l-am ţinut şi pe front. Călcam regulamentul…

— Erai ofiţer în comandamentul unui corp de armată aflat în contact cu inamicul.

— Aşa e, cum zici. Peste faţa rotundă cu pomeţii rozalii trecu un zâmbet ironic, superior. Dacă inamicul ajungea la jurnal? Ăsta a fost sensul întrebării, nu-i aşa?

— Recunosc, ăsta a fost…

— Uite că n-a ajuns… căci e o meteahnă să ţii zi de zi un jurnal. În familia noastră metehnele ni se ofereau ca pe nişte delicioase bomboane de ciocolată. Nu aveai decât de ales: să înveţi pianul, vioara sau să ţii un jurnal.

Mărturisirile lui Stavarache îmi oferiră prilejul de a constata că de pe urma funcţiei mele din anii războiului rămăsesem cu „sechele“. Îmi amintii că, după ce lăsasem în urmă vechile frontiere ale ţării, interveniseră instrucţiuni severe cu privire la paza arhivelor, la păstrarea secretelor militare. Generalii şi ofiţerii din cadrul comandamentelor şi chiar al diviziilor erau cantonaţi în casele unor gospodari unguri sau cehi, care nu-şi părăsiseră locuinţele. Oricând, oricine, putea să cotrobăiască printre lucrurile militarilor găzduiţi. Colonelul Virgilius Stavarache nu era un fitecine şi, în plus, ţinea un caiet cu însemnări.

— Ştiu ce-ţi trece prin cap, Voievozene! Află acum, dacă acest lucru nu-l aflaseşi pe front: lângă lada mea de campanie rămânea întotdeauna de pază un soldat.

— Încălcai instrucţiunile, stăruii eu fără rost.

— Lasă asta, mă sfătui pe un ton împăciuitor. Să discutăm despre altceva; după ce mi-ai telefonat, m-am întrebat dacă te-oi fi prins în vreo însemnare de pe front. Am constatat…

— … că m-ai prins, anticipai, înviorat de o spontană curiozitate.

Generalul zâmbi sardonic şi recunoscu:

— Aşa e… Prima însemnare consacrată maiorului V. datează de la sfârşitul lunii octombrie 1944, în Ungaria. Găsiseşi un aparat de fotografiat şi te jucai cu el, iar eu scrisesem: „Coşcogeamite ofiţer superior cu informaţiile se joacă în loc să mediteze la problemele complexe ale cercetării în noile condiţii ale alianţei cu armata roşie.“

Mă înviorai şi mai mult, ca şi cum aş fi băut un pahar cu apă de la gheaţă, apă care încă nu-mi fusese servită. Aflasem dintr-o dată două lucruri: că aristocratul Stavarache ţinuse pe front un jurnal şi că din paginile sale nu lipseam nici eu. Într-un cuvânt, mă „fotografiase“ fără să-mi atragă atenţia: „Nu mişcaţi!… Zâmbiţi, vă rog!… Păsărica!“ Generalul Stavarache trebuie să fi surprins ceva pe figura mea, căci mă întrebă binevoitor:

— Te-ai supărat?

— Nicidecum… M-am întristat doar.

— De ce?!

Părea sincer mirat.

— Mă gândesc că va veni o vreme când un istoric îţi va consulta jurnalul şi, dând peste aprecierea ta: „se joacă în loc să mediteze la problemele complexe ale cercetării“, s-ar putea să-l judece greşit pe maiorul V.

— Va fi un dobitoc acel istoric, sări agresiv Stavarache. De ce? Pentru că nu va înţelege un adevăr elementar: că în jurnal nu fac istorie. Şi să-ţi mai spun ceva, ca să-l liniştesc pe maiorul V. Un adevărat cercetător al istoriei nu se va mulţumi niciodată cu o singură sursă. Nu-i aşa că ai fost îndrăgostit de sanitara Elena Chiriţă?

Fiori îmi furnicară şira spinării.

— Îndrăgostit?! De unde ai mai scornit şi prostia asta?! Mi-era dragă… Asta-i cu totul altceva. Iar dacă mi-ar fi fost în putinţă, aş fi ocrotit-o.

— De ce?

— Îţi răspund, cu o condiţie…

— Formuleaz-o… S-o aud.

— După plecarea mea, să consemnezi în jurnalul tău, cuvânt cu cuvânt, răspunsul meu.

— Făgăduiesc.

— Mi-era dragă din mai multe motive: era tânără… plăcută… curajoasă… iubea… Lăsase la Arad un iubit.

— Un civil?

— Da, un civil.

— Asta n-am ştiut.

— Corpul nostru de armată a avut o singură femeie în prima linie ca sanitară: pe Elena. După izgonirea nemţilor şi a ungurilor din Arad, ne-a urmat de bunăvoie. S-a rugat s-o înregimentăm. Ştia nu numai să bandajeze o rană şi să scoată un rănit de pe linia de foc, ci şi să tragă cu arma, să arunce grenada.

— Ia-te uită! se minună Virgilius Stavarache, iar mie mi se păru că joacă teatru.

— Elena Chiriţă era de o înaltă moralitate, a adus-o printre soldaţi numai dragostea ei de ţară. Continua să-i scrie iubitului şi-l ruga s-o ierte că l-a părăsit plecând pe front, îl ruga s-o aştepte.

— De unde ştii?

— Intra în competenţa unităţii mele şi capitolul „corespondenţă“, ai uitat? Acum ştii de ce mi-a fost dragă?

Generalul se ridică sprinten din fotoliu. Dorii să-i urmez exemplul, dar îmi ceru să rămân locului. Crezui că voia să-mi aducă ceva de băut, mă înşelam. Se duse direct la biblioteca din spatele biroului, unde stăteau frumos rânduite un număr mare de caiete, toate de acelaşi format. Scoase unul din ele şi reveni la fotoliul său.

— Am peste o sută de caiete ca astea… se mândri ultimul descendent al boierilor Stavarache. Prin testament, le las Arhivelor Generale ale Statului. O să mă întrebi: De ce nu arhivelor militare? Pentru că cele mai multe caiete privesc familia mea, viaţa politică a ţării, opiniile mele în legătură cu moravurile din înalta societate. Bineînţeles, sunt şi însemnări din viaţa mea de militar. Sunt la zi…

Deschise caietul şi citi:

„Îmi telefonează generalul M.V. Îmi solicită o întâlnire. Ca întotdeauna, e secretos. Amprenta Biroului 2. Ţin la el şi i-am apreciat calităţile de militar. Manifestă idei, dacă nu trăsnite, cel puţin bizare. Îmi dă întâlnire pe aleile cimitirului Ghencea. Refuz să mă întâlnesc printre morminte, oricine ar fi persoana. Îl invit la mine pentru mâine după-amiază. Acceptă.“

Nu m-am putut abţine şi-l luai la rost:

— Domnule general, cu ce-i mai puţin trăsnită ideea dumitale de a mă primi în halat şi papuci decât a mea, cu cimitirul?

— Acum, că ţi-am vorbit de însemnările mele zilnice, ai devenit mai prudent, râse Stavarache. Acelaşi râs sardonic. Te autocenzurezi, nu-i aşa? Nu mai eşti chiar atât de dispus să-mi dezvălui ce ai pe suflet?

Ripostai imediat, dovedindu-i că nu-s timorat şi nici înfricoşat de caietele lui:

— Te înşeli, dragă Virgilius. Mă bucur nespus că ai un asemenea jurnal. Ai fi tu dispus să-mi citeşti ce-ai consemnat în ziua de 31 decembrie 1944?

De parcă mi-ar fi ghicit gândurile, izbucni vulcanic, exclamând:

— Revelionul?! Unde l-am petrecut?

— Exact…

— Corneliu Cara! ţipă el ca din gură de şarpe.

— Ce-i cu el?

Amfitrionul meu sări în sus, ca un bezmetic şi începu să se agite prin bibliotecă. Comportamentul lui mă nedumerea tot mai mult, cu toate acestea, nu mă trădai. Aşteptam răbdător să văd ce va face după ce îşi va fi terminat plimbările nervoase prin încăpere. Nu, nu făcu nimic şocant: se reaşeză în fotoliu. Faţa lui brăzdată de riduri şi chelia căpătaseră însă culoarea racului scos din oală. Apăsă pe buton. Bătrânul valet se ivi de îndată. Îi porunci în franceză:

— Michel, adă-ne câte un pahar cu apă de la gheaţă! Pe

urmă, adresându-mi-se, adăugă: Vrei să ştii ce i-am declarat lui Cara?

— Când?

— Cu câţiva ani în urmă, când mi-a trimis prin poştă o scrisoare, rugându-mă să-i răspund pe larg cum am petrecut Revelionul 1945.

— I-ai răspuns?

— Dacă i-am răspuns?! Ochii generalului deveniră mici, iluminaţi de o bucurie rea. Cred că o să mă ţină minte toată viaţa… L-am pus la punct, Voievozene! Asemenea indivizi se cer puşi la punct! Blasfemie! Să mă întrebe dumnealui cum mi-am petrecut Revelionul?! Pe front?! În faţa Budapestei, de petrecere ne ardea nouă atunci?

Ciudată-i şi viaţa asta! În fotoliul din faţa mea şedea, foindu-se când şi când, unul dintre cei mai competenţi comandanţi din armata română. Îşi dovedise calităţile pe câmpul de luptă. Era unul dintre rarii ofiţeri ai armatei române proveniţi dintr-o familie de boieri de viţă veche, spre deosebire de majoritatea ofiţerilor care proveneau din medii de mijloc. Generalul Virgilius Stavarache era dublat de un adevărat intelectual. Cum de nu pricepuse că întrebarea lui Corneliu Cara nu se referea la o petrecere cu sarmale şi taraf, ci la trecerea soldatului din tranşee dintr-un an în altul. Nu a vrut să înţeleagă? Făcuse o criză de aroganţă aristocratică? Ca să nu greşesc în aprecierile mele, repetai întrebarea:

— Chiar l-ai pus la punct?

— Te îndoieşti? Întrebarea lui m-a jignit… A jignit memoria celor căzuţi.

A intrat valetul aducând pe o tavă de argint, cu o eleganţă exagerată, două pahare neaburite, semn că apa nu era de la gheaţă. Tava de argint cu încrustaţii bizantine poposi mai întâi în faţa mea, apoi în dreptul gazdei mele.

— Vreau să te rog ceva, îndrăznii eu după ce-am băut câteva înghiţituri de apă leşiatică.

— Roagă-mă orice… Îţi stau la dispoziţie.

Aşteptă să iasă valetul.

— Citeşte-mi ce ai scris în jurnal în ziua de 31 decembrie 1944.

Nu mă refuză. Se ridică şi reveni în fotoliu cu un alt caiet. Amabilitatea lui mă impresiona plăcut şi interesul meu crescu. Nu-l scăpai din ochi. Îşi puse ochelarii şi, cu caietul pe genunchi, căută o anumită pagină.

— Ştii franceza, nu-i aşa?

— Toate însemnările sunt în franceză?

— După cum îmi era dispoziţia… Goli paharul, plescăi mulţumit şi începu să citească, gâtuit de emoţie întocmai ca un şcolar:

31 decembrie 1944… Ultima zi a anului. De dimineaţă, dl. General Şova mă cheamă la el. E încă afectat de sfârşitul celor doi parlamentari sovietici. Generalul detestă tot ce-i în afara legilor războiului. Ce-i drept, nu ne puneam prea mari speranţe în această iniţiativă. Totuşi, ce cadou frumos ar fi făcut nemţii şi ungurii istoriei, popoarelor lor şi alor noastre, dacă ar fi acceptat propunerile ruşilor. Acum tunurile vor deschide foc… Domnul general Şova îmi atrage atenţia să fiu în noaptea de Anul Nou printre soldaţi, să-i îmbărbătez… Acolo unde pot să ciocnesc un păhărel, să nu mă dau îndărăt.

Numai după rostirea acestor gânduri, îmi dezvăluie că atacul asupra Budapestei va avea loc mâine, în prima zi a Anului Nou. „Ora H“ urmează să ne fie transmisă de ofiţerul de legătură al ruşilor… Îl las redactând un ordin pentru militarii corpului ce-l comandă.

După ce se întunecă – e ger, negură – însoţit de B. („B. a fost aghiotantul meu, preciză generalul. Ţi-l mai aminteşti?“ Dau din cap afirmativ.), in*spectez unităţile în poziţie. Sunt mulţumit. Artileriştii mei îmi urează „La mulţi ani!“. Le mulţumesc şi le urez şi eu: „La mulţi ani!“ Fiecare a primit câte o raţie de rachiu. Din ţară ne-au sosit daruri. Moralul românilor e ridicat.*

Către miezul nopţii îmi convoc comandanţii de regimente. B. a întins o masă sărbătorească. Nu ştiu de unde a făcut rost de rom… Mă gândesc la familie, la ostaşii

români… Sună telefonul. La celălalt capăt al firului, generalul Şova. Îmi face cuvenitele urări şi mă roagă să transmit celor de faţă „La mulţi ani!“ Primele ore ale Anului Nou. Stăm cu hărţile în faţă şi studiem dispozitivele, pentru executarea ciocanelor de foc asupra Budapestei. La mulţi ani 1945!

Generalul a închis caietul şi mă iscodi îndelung, întrebător. Eram sincer tulburat. I-am mulţumit şi din nou m-am pomenit gândindu-mă la Cara. Cum de Stavarache nu i-a înţeles intenţiile? Să-i fi citit şi lui ce mi-a citit şi mie!

— Ei, ce zici?

Nu-l satisface un simplu „mulţumesc“… Vrea cuvinte în plus, muiate în miere. Nu i-am împlinit dorinţa nemărturisită.

— Regret că n-am putut să ţin şi eu un jurnal… de front.

— Ei, monşer, un Stavarache *sans un journal intime* e ca un aristocrat fără blazon. Cu a mea persoană dispare şi ultimul reprezentant al familiei Stavarachilor. Mare păcat! Dar dacă aşa vrea Domnul…

M-am ridicat să plec.

— Cum, asta a fost tot?! Pleci atât de repede?! Îmi pare sincer rău.

Nu schiţă însă niciun gest pentru a mă reţine. Îşi chemă valetul cu ajutorul unui clopoţel de pe birou, îi ordonă să mă conducă. Lângă uşă mă salută ca la primire, strângându-mi mâna.

— Mai treci pe la mine, Voievozene… Avem multe să ne spunem…

O dată ajuns în stradă, mi-am dat seama cât eram de mâhnit. Ar fi fost inutil să caut o explicaţie a stării mele. Am mers o vreme pe jos. Soarele dispăruse şi amurgul întinsese o boare de răcoare peste oraşul cu clădirile încinse. Puţin mai târziu în autobuz, am simţit cum mă învăluie o stare bizară. Mă simţeam de parcă mă întorceam acasă de la nu ştiu ce spectacol unde n-am mai apucat să văd decât epilogul.

9

Ce mai, Corneliu Cara făcuse din mine un zbuciumat, izbutise să mă scoată cu imboldurile sale dintr-un făgaş confortabil, unde mă simţeam în largul meu. Dacă n-ar fi fost dumnealui, scriitorul, n-aş fi avut niciun motiv să trec pe la Virgilius, aş fi fost scutit de a-l vedea semeţindu-se în halat şi papuci, de a-i cunoaşte mortăciunea de valet. Cine o să treacă mai întâi pe cealaltă lume, el ori valetul? În starea mea de nemulţumire, mi-i închipuiam nedespărţiţi, incapabili să trăiască unul fără celălalt. Stavarache nu se ramolise, dar probabil voia să-şi trăiască zilele, câte îi mai rămăseseră, în trecut, într-un univers plin de excentricităţi, rod al arborelui său genealogic. Amintirea revederii nu mi s-a şters din memorie chiar atât de curând, o vreme mă şi obsedase. Tot din pricina lui Corneliu Cara. Nu încăpea nicio îndoială că Stavarache, cu aroganţa sa boierească, îl nedreptăţise, tratându-l ca pe un intrus nechemat la una din „recepţiile“ onorabilei sale familii. Nu-mi place să-mi nedreptăţesc semenii. Poate de aceea simpatiile mele se îndreptau către Corneliu Cara. Cu toate că nu aveam niciun motiv să-l apăr, din vina lui mecanismul existenţei mele cotidiene se dereglase. Nu mă mai sculam ca altădată cu noaptea-n cap, ca la cazarmă. Mai ieşeam, ce-i drept, să mă plimb, însă nu-mi mai prelungeam plimbarea până la cimitirul Ghencea. Mergeam împovărat de gândurile ce mi le aruncase scriitorul în cârcă. Mă vedeam nevoit destul de des să mă opresc, să caut printre blocuri o grădiniţă, o bancă, să mă aşez şi să încerc să-mi regăsesc liniştea pierdută... Urmărind cu nostalgie jocul copiilor supravegheaţi de bunici sau de bunicuţe, uitam de Cara. Aşa se petrecură lucrurile şi în ziua următoare întâlnirii cu Virgilius. O vreme, stând pe bancă, am avut convingerea că mă eliberasem din ghearele scriitorului, că scăpasem de imaginea absurdă a unui Stavarache în halat şi papuci. Lângă mine se aşeză un bunicuţ, un bărbat mai aproape de anii mei, care, se vede treaba, plictisit de cuminţenia

nepotului, intră în vorbă cu mine, ajutându-mă să mă depărtez de „Revelionul ’45“. Dar, curând, găsi de cuviinţă să-mi vorbească de starea sănătăţii şi începu deodată să mi se plângă de tot felul de boli, să treacă în revistă analizele şi tratamentele făcute. Îl ascultai cât mă ţinu răbdarea, apoi mă ridicai, îi urai omului sănătate şi trecui agale pe o altă alee. Mă plimbai cât mă plimbai, fără gânduri, cu un pas uşor, ceea ce îmi dădu iluzia că redevenisem eu, cel de altădată, de pe aleile cimitirului Ghencea. Cam după o jumătate de oră de plimbare prin parc, mă aşezai din nou pe o bancă ocrotită de coroana unui castan bătrân. Tocmai mă gândeam cum să-i explic Firuţei că realizarea unei cărţi nu era de nasul meu – de unde atâţia nervi? de unde atâta răbdare şi voinţă? –, când în dreptul meu se opri o doamnă onorabilă, fireşte, o bunicuţă. „Îmi permiteţi şi mie?!“ mă întrebă. „Vă rog!“ o poftii eu. Era o femeie trecută de şaizeci de ani, îmbrăcată cochet, fardată, coafată. S-a aşezat picior peste picior şi imediat şi-a aprins un „Kent“, mi-a oferit şi mie unul. O refuzai cu tact. După cinci sau zece minute ştiam totul despre viaţa ei – rămăsese văduvă şi devenise automat slujnică la nora sa, cu care, bineînţeles, nu se împăca: dacă era risipitoare şi habar n-avea de ce-i acela spirit gospodăresc!

— Barem dacă m-ar aprecia, că le dau şi pensia până la ultimul ban!

Ca să zic şi eu ceva, o întrebai:

— Da’ fiul?

— Parcă nici n-ar fi al meu, continuă ea să mi se lamenteze. Domnule, ce-a putut să facă o muieruşcă dintr-un copil bun!… O, amândoi intelectuali!

„Mda, parcă tot mai bine era pe aleile de la Ghencea“, îmi spuneam, dând compătimitor din cap. O mai ascultai preţ de cinci minute după care, scuzându-mă, mă ridicai să plec tocmai când nefericita doamnă se pregătea să-mi povestească cum s-a cunoscut cu răposatul ei soţ şi ce om a fost: „Pâinea lui Dumnezeu!“…

Acasă, hotărât să nu mai fac nicio tentativă de a mă

elibera de zbuciumul amintirilor, îl chemai pe Corneliu Cara la telefon şi, în prezenţa Firuţei – tocmai punea masa – îi mărturisii, fără nicio altă introducere, dorinţa de a-l vedea.

— Când? se arătă el binevoitor ca în prima zi.

— Chiar şi astăzi, dacă dispuneţi de timp.

— De când n-aţi mai fost în pădurea Snagov? mă întrebă el fără nicio legătură cu rugămintea mea.

— O, de mult!… Foarte de mult!

— Dacă nu aveţi nimic împotrivă, pe la ora cinci şi jumătate trec să vă iau cu maşina. Vă rog să mă aşteptaţi în faţa blocului.

— De acord, mă învoii eu.

— Am să aduc cu mine un „sicriaş“, mai adăugă el, râzând.

Nu-mi dădu răgazul să-l întreb la ce sicriaş se referea. Spuse „La revedere!“ şi închise telefonul.

Ca orice militar de carieră, sunt punctual şi apreciez punctualitatea. La ora cinci şi jumătate, am coborât. Scriitorul mă aştepta la scară cu o „Dacie“.

— Doamna nu vine cu noi?

— O, nu, doamna mea e foarte ocupată…

Era un răspuns de circumstanţă la o întrebare de circumstanţă.

Cara mă pofti să mă aşez în dreapta sa. Era proaspăt bărbierit şi mirosea a lavandă, o colonie folosită şi de mine. L-am iscodit fără un scop anume. Părea încântat că i se oferise ocazia să mă scoată la plimbare. Aşa cum se instalase la volan, pântecul rotunjor i se revărsa peste cureaua pantalonilor. „Păcat! E încă un bărbat tânăr… Dacă ar umbla pe jos sau ar face puţintică gimnastică…“

— Aţi fi dorit un alt popas decât cel de la Snagov, propus de mine? deschise el discuţia după ce porni maşina.

— Sincer să fiu, mi-e indiferent… Doream să vă văd, nimic altceva… Să mai conversăm un pic.

Îmi amintii deodată de sicriaş, însă ar fi fost prea din cale-afară să-l întreb dacă l-a adus.

— Atunci, mergem la Snagov! se bucură scriitorul, îmi place pădurea asta de stejari din mai multe motive.

Tăcu, concentrându-se asupra volanului, fără însă a se crispa.

— Îmi puteţi dezvălui motivele?

— Cum să nu… îmi aruncă o ocheadă şugubeaţă şi continuă: Cândva, stejarii de la Snagov au făcut parte dintr-un codru vestit, Codrul Vlăsiei, ce se întindea de la hotarele Bucureştilor şi până dincolo de Ploieştii de astăzi. Îmi place să poposesc aici, la umbra stejarilor, şi să încerc să-mi imaginez cum arăta acel drum prin codru.

— Drum de care şi de tâlhari la drumu’ mare… rostii eu furat de imaginea codrului de altădată.

— Ce fericire m-ar încerca dacă, printr-o minune, aş putea să străbat într-o toamnă un asemenea drum!

— Cu „Dacia“?

Ironia mea îi întări buna dispoziţie.

— Călare, domnule general, călare, precum haiducii.

Când, în depărtare, se zări Fântâna Mioriţei, Corneliu Cara trecu de la anecdotele cu olteni la un subiect serios.

— Unde v-a găsit Actul revoluţionar de la 23 August?

Întrebarea mă făcu bănuitor. „Aha, vrea să mă tragă de limbă… să profite… să se documenteze!“

— Ei, ar fi multe de povestit! ocolii eu răspunsul.

O tăcere diplomatică se furişă între noi. Cara îmi sesizase desigur stratagema şi nu insistă. După ce trecurăm de podul feroviar de la Băneasa, scriitorul sparse tăcerea cu o nouă întrebare:

— Sunteţi şi dumneavoastră de părere că bătălia Capitalei la podul ăsta de peste lac a fost câştigată?

— Da şi nu, încercai eu să-i frânez efuziunea istorică. Vă previn că nu agreez formulările categorice ale istoricilor.

— Vă vorbeşte un scriitor, nu un istoric, mi-o întoarse Cara.

— E vreo deosebire?

— La şcoală, istoria se învaţă după manuale, şi nu după romane.

— Să înţeleg că numai manualele, şcolare respectă adevărul istoric, iar romanele nu?

— De fapt, voiam să subliniez ideea că nu trebuie tras un semn de egalitate între faptul istoric reţinut şi atestat de istorici şi acelaşi fapt reflectat într-o carte de ficţiune artistică.

Ascultându-l, mă pomenii întrebându-mă: „Cartea mea ce va fi oare, manual de istorie, memorialistică, ficţiune literară?“ Cum să nu-mi vină să râd? Nu apucasem să scriu un rând, dar marile dileme începuseră să-şi croiască drum în mintea mea.

Dincolo de Băneasa, şoseaua se continua armonios către punctul terminus al evadării noastre. Deşi ziua era lungă, soarele pogora alene către asfinţit, aşternând umbre în calea maşinii.

— Obişnuiesc, chiar şi atunci când am de scris un simplu text, să mă documentez, uneori cu răbdarea unor istorici pasionaţi în căutările lor.

Corneliu Cara făcu o pauză, iar mie îmi trecu prin cap un gând năstruşnic: „Cum ar reacţiona dumnealui dacă i-aş declara: Domnule, aflaţi că nu am citit niciuna din cărţile dumneavoastră?“

— Din documentarea mea în legătură cu cele petrecute la podul Băneasa rezultă o situaţie militară inedită, reînnodă el firul temei sale preferate. Rezultă că pe direcţia Otopeni-Snagov-Ploieşti se crease o situaţie unică în felul ei.

Discuţia se anunţa interesantă şi mi se făcu poftă de o ţigară, dar mă stăpânii.

— La pod, în noaptea de 23 spre 24 august, se întăriseră câteva unităţi militare.

— Subunităţi, îl corectai eu spontan.

— Subunităţi, se învoi Cara cu observaţia mea. Baricadaseră podul mai ales cu bărcile de pe lac, închizând în felul acesta intrarea în oraş…

— Şi ieşirea. În timp ce pe aeroportul militar şi civil Băneasa se aflau unităţi române şi…

— Şi germane.

— Şi germane… Între ele se interpuneau, „călare“ pe şosea, ostaşii Regimentului 115 infanterie.

— Corect: Regimentul de gardă al mareşalului, mă simţii eu obligat să intervin. Era un regiment care, înainte ca Ion Antonescu să fi făcut din el o unitate pentru paza persoanei sale, se numea „Regimentul Regele Alexandru-infanterie“, în onoarea monarhului sârb.

— În noaptea de 23 august, acest regiment de gardă a trecut de partea trupelor insurecţionale.

— Aşa e… S-au făcut presiuni asupra comandantului, să intervină, dar a refuzat.

— L-aţi cunoscut pe colonelul Victor Popescu, comandantul acestui regiment?

— Doar din auzite.

Minţeam. Pentru a doua oară îl minţeam. De ce? Zău, nu izbuteam să-mi explic. Pur şi simplu minciuna ieşise din mine o dată cu respiraţia.

— Militarii lui se instalaseră cu faţa spre nemţii din Lagerwald-ul de la Otopeni, dar, în acelaşi timp, cu spatele spre nemţii de la Băneasa. Dincolo de linia germană de la Otopeni, identificăm trupe române stând cu faţa spre Ploieşti. Această ţesătură de poziţii din noaptea de 23 august mi se pare un caz unic.

— Remarca este interesantă… Ce grad aţi avut în armată?

— Soldat… neinstruit.

În clipele acelea eram înclinat să cred că îmi ascundea adevărul, dar trei luni mai târziu, într-o anumită împrejurare, m-am convins că aşa era: stătusem de vorbă cu un soldat neinstruit.

— Ştiţi cumva şi care a fost soarta acestui regiment în noaptea de 23 spre 24 august?

Otopenii rămăseseră în urmă şi autoturismul scriitorului înainta spre destinaţie cu viteză moderată. Cu toate astea, ca să-mi asculte răspunsul cu mai multă luare-aminte, Cara reduse din viteză.

— Tot ce ştiu e că în noaptea de 23 august, între orele 22 şi 23, regimentul a plătit un tribut greu de sânge, fiind atacat de nemţi prin surprindere între Otopeni şi Băneasa.

Mai ştiam, desigur, şi alte amănunte, dar încă nu mi se dezlegase limba pe măsura dorinţelor interlocutorului meu.

— Am evocat într-o carte destinul tragic al acestui r egiment.

Dacă ar fi rostit titlul cărţii, m-aş fi trezit într-o postură stingheritoare, obligat să mint: „Da, am citit-o. Îmi amintesc“, sau să-i mărturisesc de-a dreptul: „Din păcate, n-am citit-o…“

Corneliu Cara, sesizând pesemne inapetenţa mea pentru anumite discuţii, privi sever spre şoseaua care, de-altminteri, nu punea probleme rutiere. Îmboldit de tăcerea din maşină, mă pomenii fără să vreau gândindu-mă la soarta regimentului de gardă al mareşalului, fostul R egiment 115 infanterie, devenit „Regele Alexandru“, d evenit şi redevenit… Era una din cele mai bine instruite unităţi militare. Subunităţile sale se aflau dislocate la Bucureşti, Snagov, Băneasa, Predeal, având o singură m isiune – paza mareşalului. În după-amiaza zilei de 23 A ugust 1944, după arestarea de la palatul regal a lui Ion şi Mihai Antonescu, colonelul Victor Popescu fu convocat la Comandamentul Militar al Capitalei şi pus în faţa unei întrebări cruciale: „De partea cui eşti, domnule colonel?“

Colonelul optă fără echivoc şi îşi dădu acordul să-şi adune trupa şi să o aducă în interiorul Capitalei, în vederea apărării oraşului. Operaţia, destul de complicată, necesita mult timp. Cu acest ordin părăsi C.M.C.-ul şi se deplasă imediat la punctul său de comandă din pădurea Băneasa, să-şi pună subunităţile în mişcare. În decursul afluirii, coloana regimentului ce venea dinspre Snagov fu atacată prin surprindere, în bezna nopţii, de către nemţi şi, literalmente, decimată. Puţinii ostaşi scăpaţi cu viaţă ocupară, sub comanda colonelului Victor Popescu, poziţii de luptă „călare“ pe şosea, cu faţa spre Lagerwald-ul lui Gerstenberg de la Otopeni. Din pricina acelei întâmplări

nenorocite, comandantul nu mai avu cum să raporteze C.M.C.-ului incidentul sângeros, precum şi că se găsea în imposibilitatea de a-şi aduce trupele în Capitală, adică de a îndeplini ordinul primit. Până-n zorii zilei de 24 august, ostaşii mai făcură faţă câtorva atacuri germane, cu toate acestea, spre dimineaţă fură siliţi să depună armele. Printre prizonieri se număra şi colonelul Victor Popescu. La Bucureşti, din pricina lipsei unor informaţii precise, se crease în jurul acestui comandant o atmosferă grea şi confuză. Domina zvonul că regimentul se predase inamicului de bunăvoie. Câteva zile mai târziu, după înfrângerea nemţilor la porţile Capitalei, apărură şi prizonierii împreună cu comandantul lor. Acesta a fost convocat la Marele Stat-Major, să se explice. A făcut-o cu convingere sau fără, n-aş putea preciza, însă ştiu precis că la începutul lunii septembrie 1944, pe baza unui ordin, colonelul Victor Popescu fu convocat în faţa unui juriu de onoare pentru a i se analiza şi aprecia comportarea. Am făcut parte din juriu, audiind mai mulţi ostaşi ieşiţi din scurta lor captivitate. După o îndelungată dezbatere, juriul de onoare se pronunţă fără echivoc: comandantul nu trădase cauza întoarcerii armelor. Drept care, colonelului i se încredinţă din nou comanda unui regiment, în fruntea căruia a făcut toată campania din vest, până la victoria finală. Să-i fie, oare, cunoscut scriitorului acest episod dramatic din viaţa unui ofiţer superior al armatei române, care fusese numit comandantul Regimentului de gardă al mareşalului?

— L-aţi cunoscut pe colonelul Victor Popescu?

Propria-mi întrebare mă miră de parcă ar fi gândit-o altcineva. Corneliu Cara izbucni în râs.

— Am crezut că aţi adormit, domnule general, şi tocmai îmi ziceam să trag maşina uşor pe dreapta, să nu vă trezesc.

— Puterile încă nu m-au părăsit, mă apărai eu fără să mă supăr.

— L-am cunoscut… Se retrăsese în anonimat, cu întreaga

familie, la Satu Mare, deşi era moldovean, originar din Roman. Nu mi-a fost deloc uşor să-l găsesc… A fost foarte uimit când am bătut la uşa lui. Pe urmă nedumerirea s-a transformat în teamă. Nu fusese el comandantul Regimentului de gardă al mareşalului? Cu toate că nimeni nu-l luase la întrebări pe chestia asta, frica i se cuibărise în suflet. Din gura lui am aflat şi eu adevărul, în legătură cu cele petrecute în noaptea de 23 august între Băneasa şi Otopeni. Se ştie că generalul Sănătescu i-a permis lui Gerstenberg să iasă din oraş şi să ajungă la Otopeni, pentru a ordona unităţii germane de acolo să se retragă fără vărsări de sânge.

— Aţi crezut tot ce vi s-a povestit?

— Da… Revenit în Bucureşti, am consultat la arhivele Marelui Stat-Major un dosar… Am dat de el şi de concluziile unui juriu de onoare. Am aflat astfel adevărul şi m-am bucurat nespus.

— De ce?

— Pentru că i-am putut închina, în scris, un medalion pe care l-am publicat într-o prestigioasă revistă literară şi aşa a intrat în atenţia unor istorici militari… Curând, a fost şi avansat la gradul de general-maior.

Interesul meu pentru destinul fostului colonel crescu. Nu cunoşteam fericitul epilog al existenţei sale. Nu fusese vina sa că Ion Antonescu îl numise la comanda unui regiment care trebuia să-l păzească. Îmi amintii cu câtă demnitate se comportase în faţa juriului de onoare, de tratamentul umilitor ce i l-au aplicat nemţii în cele trei sau patru zile de detenţie. Acum îmi părea rău că memoria mea nu reţinuse toate acele amănunte zguduitoare relatate de cel ce fusese comandantul unei unităţi pe care Ion Antonescu o dorea o replică la Batalionul de gardă regală.

— Mă bucur pentru fostul meu camarad, spusei eu aproape în şoaptă.

Scriitorul însă mă auzise şi schiţă un surâs. Atunci, impresionat de modul de-a fi al lui Cara, recunoscui fără să mă ruşinez că nu-i citisem nicio carte. Bonomia nu-i dispăru

de pe chip. Ai fi zis că mărturisirea mea îl lăsase indiferent şi rece. Vorbi înveselit:

— Nu vă faceţi griji, domnule general, dacă i-aţi citit pe Eminescu, Rebreanu, Arghezi, Blaga, e O.K.!

Mă răsucii uşor spre stânga, să-l văd mai bine. Ochiul nu mă înşela: nu mima modestia. Maşina părăsise şoseaua naţ ională, înscriindu-se pe un drum lateral bine asfaltat, poate cândva potecă ori cărare prin Codrul Vlăsiei. Străbăteam un colţ de rai şi mă dojenii că lăsasem viaţa cotidiană să fie atacată de rutină şi inerţie. Aş fi putut de multe ori să ajung cu Zamfira mea pe acest meleag. Corneliu Cara îşi parcă m aşina lângă alte surate, apoi mă invită să cobor. Pe limbă îmi veni întrebarea: „Dar sicriaşul unde e?“ O înghiţii. Poate că de azi-dimineaţă şi până acum omul uitase sau se răzgândise. Mă apucă de cot şi îmi spuse: „Pe aici, la dreapta.“ Stejarii respirau răcoare, prospeţime. Îmi umplui plămânii cu aer curat şi mă înviorai, ca pe vremuri, după o suită de exerciţii de gimnastică.

— O să găsim o bancă pe mal, la umbră, şi ne vom aşeza ca doi… veterani, glumi Cara.

— Unul din ei fiind neinstruit, îi replicai.

— Neinstruit… militar! sublinie el cu vervă.

Când, puţin mai târziu, m-am aşezat pe bancă şi am cuprins dintr-o privire întinderea lacului, din piept îmi scăpă un suspin prelung. Umbrele asfinţitului se întinseseră peste oglinda apei parcă pentru a pune în valoare lumina dulce a unui soare ce se replia pe poziţii pregătite dinainte. În depărtare, canotorii se întreceau în ţipetele încurajatoare ale unor pescăruşi – de unde or fi apărut? –, ca şi cum ar fi fugit să nu-i ajungă din urmă amurgul. Îi mulţumii scriitorului din toată inima pentru ideea de a mă scoate din oraş. Dacă mi-ar fi replicat: „Vedeţi, domnule general, pe-aici e mai agreabil decât la cimitirul Ghencea“, m-aş fi supărat, ar fi stricat totul… Însă Corneliu Cara îmi făcu dovada că era şi un fin psiholog. Iniţiativa de a ne întâlni venise din partea mea, hotărâi să intru în subiect. Începui fără a-mi lua ochii de pe lac.

— Domnule Cara, ieri l-am vizitat pe generalul Virgilius Stavarache.

— Da?!… Asta-mi place! izbucni el cu o uimire amestecată cu bucurie.

— Am înţeles din convorbirea avută cu el că s-a purtat cu dumneavoastră nedrept… chiar jignitor.

— Judecând după scrisoarea primită de la el, pare un ins bizar.

— Bizareria lui nu-i decât manifestarea unui spirit aristocratic, atrofiat de scurgerea implacabilă a timpului. Consideră că sunt teme istorice pe care numai cei din viţa sa boierească au dreptul de a le aborda… fiindcă sunt singurii care au făcut istoria şi o pot înţelege cu adevărat. De aceea nu v-a răspuns la chestionarul ce i l-aţi expediat. Vă rog să-mi daţi mie un asemenea chestionar… Vă voi răspunde cu toată seriozitatea.

Nemaiavând ce să-i spun, am rămas cu privirile pierdute în zare.

— Vă mulţumesc, murmură de parcă n-ar fi dorit să-mi tulbure contemplarea. Dar cu cartea… cu cartea dumneavoastră de amintiri cum rămâne? V-aţi răzgândit?

Îmi întorsei capul spre el: aştepta această mişcare pentru a da posibilitate ochilor noştri să se studieze. În cele din urmă, fără a-mi muta privirile, îi declarai:

— Încă nu m-am răzgândit… M-aţi pus aşa, dintr-o dată, în faţa unui prag înalt şi mă îndemnaţi să-l trec. Iar eu îl tot măsor şi-l găsesc de netrecut. Nu ştiu de unde să-mi iau avânt. Mă simt ca şi cum ar trebui să escaladez un munte, eu, care n-am fost niciodată alpinist.

— Tot ce aud e în favoarea viitoarei cărţi.

— Cum asta?… De ce sunteţi atât de sigur?

Expresia gravă a feţei mele îl îmboldi să mă fixeze cu indulgenţă şi înţelegere.

— Îndoielile sunt un prim simptom. Ele, într-o zi, vă vor aşeza la masa de lucru.

— Siguranţa dumneavoastră mă uimeşte…

— Şi pe mine, râse el prietenos. „Sicriaşul“ cu care v-am

ameninţat la telefon e în maşină. O să vi-l las… o să găsiţi în el „stimulente“ concrete. Sper că o dată „înghiţite“, o să căpătaţi curajul să treceţi pragul de care mi-aţi vorbit atât de plastic.

— Cum rămâne cu chestionarul?

— În „sicriaş“ o să găsiţi, pe lângă chestionarul-tip, scrisoarea generalului Virgilius Stavarache, precum şi multe altele.

— Dacă pricep bine, „sicriaşul“ nu-i altceva decât o arhivă?

— Mica mea arhivă… care, de-acum încolo, vă va aparţine până la realizarea volumului de amintiri. Dacă doriţi, vă dau în scris că vă acord dreptul să folosiţi din dosar tot ce veţi crede de cuviinţă şi că n-am nicio pretenţie.

— Atât de mult v-a jignit scrisoarea lui Stavarache?

De astă dată fu rândul meu să identific perplexitatea pe chipul scriitorului. Zise:

— Sunteţi perspicace, domnule general… Ca în anii când aţi aparţinut Biroului 2 al Marelui Stat-Major. Tinereţea dumneavoastră este de invidiat. Aşa e, domnule general, scrisoarea m-a jignit. Nu e pentru prima oară când sunt jignit. Totuşi, după o îndelungată chibzuinţă, mi-am spus: „Poate are dreptate… poate că asemenea carte ar avea mai mulţi sorţi de reuşită dacă ar fi scrisă de un participant la operaţia «Budapesta».“ Şi, uite-aşa, spre ghinionul generalului Voievozeanu, dar spre bucuria scriitorului Corneliu Cara, întâmplarea ne-a pus, într-o zi, faţă-n faţă…

Mă uitai la ceas. Întârziasem deja şi Firuţa, de bună seamă, era îngrijorată.

— Să ne întoarcem, propusei, se face Răcoare.

Cara nu încercă să mă reţină. Ne îndreptarăm spre maşină în tăcere, ca şi cum apucaserăm să ne spunem totul. Îmi deschise politicos portiera şi mă aşezai pe banchetă într-o poziţie cât mai comodă. În acest răstimp, scriitorul îşi făcu de lucru pe bancheta din spate. Mai mult îl simţeam decât îl vedeam. Din pricina asta n-am fost

surprins când mi-a pus pe genunchi un dosar nu prea gros, legat cu şnururi.

— „Sicriaşul“?!

Rezonanţa întrebării îmi trăda bucuria.

— Exact.

Cara se aşeză mulţumit la volan şi demară imediat. Privirile îmi căzură pe eticheta dosarului, pe care scria cu majuscule: „REVELION ’45“, iar dedesubt, cu litere mici: „documente–anchete–mărturii–amintiri–exerciţii pe teme date“.

Anii de serviciu în cadrul Biroului 2 mă învăţaseră multe. Printre altele, să-mi ascund curiozitatea sau interesul, bineînţeles când anumite situaţii mi-o cereau. Trecusem cam de multişor în rezervă şi acum îmi era teamă că unele din deprinderile formate în exerciţiul profesiunii se topiseră. Muream de nerăbdare să dau deoparte coperţile dosarului, să-l răsfoiesc, să-i descopăr „miezul“, însă mă stăpâneam. Şi de data asta voinţa se dovedi a fi mai puternică decât curiozitatea.

— Domnule Cara, sunt copleşit, dar şi jenat totodată, redeschisei eu discuţia bine dispus.

— Jenat?! Nu înţeleg de ce?

„Dacia“ ieşise din umbra compactă a pădurii şi se înscrisese pe direcţia Capitalei. Înregistram automat fuga copacilor, a crângurilor, stâlpilor de telegraf, a satelor cu casele lor pitoreşti.

— Pentru că dumneavoastră v-aţi purtat deschis şi prietenos cu mine, pe când eu am fost ceva mai reţinut, chiar şi nesincer în două împrejurări.

— Un comportament cât se poate de firesc, mă linişti Cara. Cum era să vă deschideţi „garda“ în faţa unui om pe care îl întâlneaţi pentru prima oară?

— Dumneavoastră cum v-aţi deschis-o?

— A, cu mine e altceva. Scriitorul, asemenea unui anchetator, este obligat să cunoască bine arta de a sta de vorbă cu oamenii…

— Pentru a le dezlega limbile?

— Nu numai pentru asta. De altfel, ştiu când m-aţi minţit întâia oară…

— Când? sării eu.

Cara depăşi un „Renault“, după care îşi îngădui să-mi arate o faţă surâzătoare şi prietenoasă.

— Eram sigur că dumneavoastră aţi scris acea filă din „Jurnalul de operaţii“ datată 21 octombrie 1944 şi anume vă pusesem întrebarea, ca să văd cât sunteţi de deschis cu mine.

— Iar a doua oară?

— Astăzi, râse scriitorul mai gălăgios ca niciodată, dar stenic. În unul din documentele legate de judecarea fostului comandant al Regimentului de gardă al mareşalului figura numele, gradul şi funcţia dumneavoastră.

Nu-mi rămăsese decât să tratez şi eu cu nonşalanţă propria-mi greşeală, afirmând spăşit:

— Da, nu-i frumos să minţi… Dincolo de această întâmplare, trebuie să constat că sunteţi un om foarte periculos.

— Foarte! întări Cara radios. Mai ales pentru femei. Vai de ele clacă-mi ies în cale!

Pentru moment am fost înclinat să cred că vrea să schimbe vorba, că nu-i convenea subiectul. Mă înşelam. N-a fost aşa.

— Printre multe altele, în „sicriaş“ o să găsiţi copia unui raport cu privire la misiunea *Astoria,* semnat de locotenentul în rezervă Dan Satmari.

— Nu se poate! izbucnii eu de-a dreptul nepoliticos.

Cara continuă să-şi manifeste satisfacţia că reuşise să mă intrige.

— Ba se poate, mă contrazise el vesel. Trăieşte.

— Aţi stat de vorbă şi cu dânsul?

— … Am corespondat… Vocea scriitorului se modifică sub influenţa unui evident val de tristeţe. Pe urmă, nu i-am mai scris. Plecasem steagul, renunţasem la proiect. Pretextul unei eventuale întâlniri cu Dan Satmari căzuse. O să găsiţi însă în dosar adresa.

Siguranţa interlocutorului mă copleşea. Îmi dădea mereu de înţeles că era convins că-mi voi scrie amintirile.

— Nu-i aşa că *Astoria* a fost misiunea care a aureolat activitatea dumneavoastră?

— Nu sunteţi departe de adevăr, îi confirmai eu, îngândurat.

— De ce-aţi codificat-o *Astoria?*

Zâmbii nostalgic unei amintiri. Nimeni, până la Corneliu Cara, nu mă întrebase de ce „Astoria“ şi nu „Steaua Nordului“. Nici generalul Belcea, nici maiorul Medoiu, şefii mei direcţi de la Marele Stat-Major. Îi răspunsei cu plăcere:

— Exista în Budapesta – mai există şi astăzi – un hotel al fostei aristocraţii ungare numit *Astoria.* Într-o toamnă, înapoindu-mă cu maşina de la Viena, am tras la acest hotel. Suna frumos: Misiunea *Astoria.*

— Interesant…

— Ce mai ştiţi referitor la activitatea mea?

— Că în zilele acelea premergătoare lui 23 August 1944, aţi fost detaşat să-l însoţiţi pe prinţul Albrecht von Hohentzollern, unchiul regelui Mihai, că seara zilei de 23 august 1944 v-a găsit la Clubul ofiţerilor germani, unde i se organizase prinţului o recepţie de adio… recepţie căreia evenimentele de la palat i-au retezat finalul.

Cum eram să mă stăpânesc? Mai să sar în sus când l-am întrebat:

— Formidabil! De unde ştiţi toate acestea?! În urma mea n-am lăsat niciun document.

— Dumneavoastră n-aţi lăsat, deoarece printre ofiţerii Biroului 2 exista un consemn. Dar în Occident, generalul Hansen, după ce a ieşit din captivitatea sovieticilor, a lăsat în urmă nişte hârtii scrise… adresate istoricului Hillgruber. Iar în hârtiile alea Hansen descrie şi coşmarul trăit la Bucureşti în seara zilei de 23 august şi în zilele ce-au urmat.

— Habar n-aveam…

Într-adevăr, nu ştiam că generalul Erick Hansen a supravieţuit captivităţii, că a mai apucat să aibă un dialog

cu istoricul Hillgruber, de a cărui carte „Hitler, regele Carol II şi mareşalul Antonescu“ da, auzisem.

— În seara lui 23 august 1944 aţi mai avut o participare memorabilă, continuă Cara să mă uluiască. Generalul Sănătescu, noul prim-ministru al ţării, v-a convocat de urgenţă la el şi v-a încredinţat misiunea de a-i aduce la palatul regal pe cei trei paraşutişti englezi, deţinuţi la Inspectoratul General al Jandarmeriei.

— Asta de unde o mai ştiţi?!

— E secret! decretă Cara sentenţios,. Iar eu nu puteam să-mi dau seama dacă glumeşte sau nu. Vedeţi, mă lămuri el puţin mai târziu, după ce constată din nou cât de intrigat eram de relatările sale, dacă mi-aţi fi citit cartea „Cui îi bate ceasul“…

— Sună a roman de Hemingway, îl întrerupsei.

— Titlul corect al romanului lui Hemingway e „Pentru cine bat clopotele“, de aceea mi-am permis să-mi intitulez cartea „Cui îi bate ceasul“. Dacă aţi fi citit cartea, aţi fi aflat că l-am cunoscut pe bunul dumneavoastră prieten, colonelul Ştefan Niculescu. Ăsta-i secretul!

— Ce om minunat a fost Ştefan Niculescu! Oftai nostalgic, din adâncul inimii, la amintirea acestui minunat camarad. Aşadar, l-aţi cunoscut pe Fane! Neapărat am să vă citesc cartea.

— Nu-i obligatoriu, râse iar scriitorul.

Intrasem în oraş trăgând după noi un amurg liniştit de vară. Priveam „sicriaşul" ce mi se odihnea pe genunchi şi mă gândeam că, de la un kilometru la altul, omul de lângă mine izbutise să mă uimească datorită informaţiilor sale senzaţionale.

— Probabil colonelul Ştefan Niculescu v-a povestit zborul lui secret la Ankara, în zorii zilei de 24 august 1944?

— Da… Am organizat o masă rotundă cu el şi cu membrii echipajului „Lares“…

Luai în mâini „sicriaşul“, îl ridicai – era destul de greu – şi-l întrebai pe Cara:

— Sunteţi convins că voi şti să folosesc tot ce aţi adunat

în acest dosar?

— Foarte, domnule general.

— De unde atâta siguranţă, domnule Cara?

— Rareori intuiţia mă înşeală…

Restul drumului l-am parcurs cufundaţi amândoi în tăcere.

PARTEA A DOUA

DIN ARHIVA SCRIITORULUI CARA (1)

Operaţia „Budapesta”

ARTICOL

■ Autor: General-colonel în rezervă Nicolae Şova, fost comandant al Corpului 7 armată.
Titlu: „Pagini din marea bătălie“ (extrase)

„În acest răstimp, (octombrie 1944 – n. a.) trupele corpurilor 4 şi 7 armată române din compunerea Armatei 1 s-au apropiat de Tisa mijlocie cu scopul de a duce acţiuni de fixare şi măcinare a forţelor inamice aflate în această zonă, tăindu-le astfel orice posibilitate de a interveni în raionul Debreţin. După un marş lung executat în condiţii grele, primele subunităţi ale Corpului 7 armată au ajuns în seara zilei de 11 octombrie pe Tisa, în raionul Mindszent. Pe malul opus, trupele sovietice duceau lupte înverşunate pentru stăvilirea unui puternic contraatac executat în vederea lichidării capului de pod. Comandantul Diviziei 243 sovietice m-a informat despre situaţia creată şi împreună am stabilit modul de cooperare. Deşi străbătuseră 120 de kilometri în numai două zile, ostaşii Regimentului 98 infanterie din Divizia 19 infanterie, comandată de generalul Mihail Lăcătuşu, au trecut apele învolburate ale Tisei chiar în seara sosirii lor în zonă.“

CONVORBIRE

■ Interlocutor: colonel în rezervă Aurică Sitaru, fost şef al Biroului 3 operaţii din Divizia 19 infanterie (I)

— Tovarăşe colonel, v-aş ruga să-mi explicaţi în ce context trupele Corpului 7 armată au trecut graniţa Ungariei.

— În contextul desfăşurării cu succes a operaţiei de eliberare a teritoriului naţional răpit de Ungaria horthystă.

— Unde v-a găsit istorica noapte de 23 August 1944?

— În zona de „pace“ Oltenia de Vest-Banat. Se înţelege, alături de divizie, care-şi avea postul de comandă nu departe de Turnu Severin.

— Dar ultima zi de război unde v-a găsit?

— În Cehoslovacia, la 80 km de Praga, în zona localităţii Vej.

— Tot în rândurile Diviziei 19 infanterie?

— Tot!

— Să ne întoarcem la acel început de octombrie al anului 1944. Vă mai amintiţi când aţi primit ordinul de a vă pune în marş spre Tisa?

— În ziua de 8 octombrie, în jurul orei 10 dimineaţa, am primit ordinul Corpului 7 armată de a ne deplasa din zonă pe următorul itinerar: Vinga, Monastur, Calacea, Orţişoara, spre Arad. De aici, la Turnu, de unde urma să trecem graniţa în Ungaria în zona Battonya, Mezöheghes, Földeák.

— Când aţi început marşul?

— Chiar în ziua primirii ordinului.

— A fost un marş forţat?

— Da… însă fără ciocniri sau alte incidente. Vremea era frumoasă şi ţi se crea falsa impresie că o s-o ţinem aşa, ca într-o excursie. Îmi aduc aminte că în localitatea Mezöheghes am dat peste o cazarmă. Inamicul o părăsise într-o grabă atât de mare, încât la popotă mâncarea mai era pe foc.

— Când aţi ajuns în Mindszent?

— La 11 octombrie, către ora 12… Mai întâi a pătruns în localitate grupul de cercetare al diviziei, iar ceva mai târziu, o dată cu avangarda, a sosit şi punctul înaintat de comandă al diviziei, în frunte cu generalul Mihail Lăcătuşu.

— Se simţea de-acum prezenţa frontului?

— Desigur, oraşul fiind situat pe malul estic al Tisei, iar pe celălalt mal trupele Diviziei 243 sovietice luptau cu disperare să-şi menţină capul de pod.

— Aţi avut răgazul să vă instalaţi?

— Ne-am instalat într-o clădire din centrul localităţii şi, aşa cum cerea ordinul corpului, am căutat să luăm legătura cu comandamentul diviziei sovietice. L-am găsit la sud de Mindszent, adăpostit într-o moară părăsită. Comandantul acestei divizii, colonelul Parfentiev, şi ajutoarele sale ne aşteptau.

— Cum v-aţi înţeles cu ei?

— Divizia avea un interpret… Situaţia capului de pod de pe celălalt mal era dramatică în dimineaţa zilei de 11 octombrie. Inamicul contraataca cu tancuri, puternic, împingându-i pe ostaşii sovietici în apele Tisei, bombardând în acelaşi timp intens cu aviaţia şi artileria punctele de trecere. Aflat într-o vădită tensiune nervoasă, datorită rapoartelor ce le primea de pe celălalt mal, colonelul Parfentiev a cerut generalului Lăcătuşu ca unităţile noastre să treacă repede pe malul de vest al Tisei, pe măsură ce soseau, şi să-i înlocuiască ostaşii.

— Ce trebuie să înţeleagă cititorul civil prin formularea unităţi?

— Altminteri spus, regimentele. În compunerea diviziei intrau trei regimente de infanterie – 94, 95, 96 –, care, la rândul lor, aveau câte trei subunităţi: batalioanele.

— Câţi luptători număra Divizia 19 infanterie în ziua de 10 octombrie, când aţi pornit în marş?

— 7500 de ostaşi.

— Povestiţi-ne ce s-a petrecut, în continuare, în ziua de 11 octombrie 1944, la Mindszent.

— În jurul orei 16,30 au fost convocaţi la divizie comandanţii de regimente. Generalul Lăcătuşu le-a făcut o scurtă informare, după care am pornit cu toţii la recunoaşterea plajelor.

— Ce înseamnă cu toţii?

— În afară de comandanţii de regimente, mai erau prezenţi şefii birourilor de operaţii de la regimente. Ne călăuzeau în zonă ofiţeri din statul-major al Diviziei 243 sovietice. Ne-am apropiat, cu greu, până la circa 100 de metri de râu.

— De ce?

— Inamicul ţinea malul în bătaia necontenită a tunurilor, a aruncătoarelor, a mitralierelor grele. Am fost nevoiţi să ne adăpostim în pâlnia scurmată de un obuz de mare calibru. Din groapa aceea, colonelul Parfentiev ne-a indicat sectorul, plajele de trecere peste râu şi cam atât. Detaliile privind sectorul care, de-acum înainte, ne interesa în cel mai înalt grad – plajă, mijloace de trecere – le-am stabilit după ce ne-am întors la punctul de comandă al diviziei sovietice.

— Ce reprezenta Tisa în acest sector?

— Distanţa dintre cele două maluri era de peste 200 de metri. Maluri înalte, acoperite cu pomi şi stufăriş... Fund mâlos.

— Nu exista niciun pod?

— Singurul pod existent fusese aruncat în aer. El se aflase în sectorul unde urma să operăm. După ce am luat toate datele care ne interesau, ne-am apucat imediat de lucru.

— Nu vă supăraţi că vă întrerup: cine s-a apucat de lucru?

— Statul-major al diviziei. Ne confruntam cu o problemă foarte dificilă. Nu numai trecerea, ci şi faptul că, o dată trecut râul, intrai imediat în luptă, pentru a uşura retragerea puţinilor ostaşi sovietici, scăpaţi cu viaţă sau răniţi din infernul pe care-l intuiam. Intrai în luptă fără să ştii însă cu exactitate în ce poziţii te nimereai în clipa

aceea. Ne-au dat mult de lucru calculul materialelor, al ambarcaţiunilor pentru trecere, constituirea punctelor şi grupelor de trecere, stabilirea mijloacelor de protecţie, precum şi a acţiunilor pentru respingerea inamicului dincolo de râu, de asemenea, realizarea legăturii cu artileria proprie – greu de înfăptuit pe întuneric –, astfel încât primele valuri ale infanteriei să reuşească să pună piciorul pe malul opus.

— La ce oră a început trecerea?

— Către orele 19…

— Greşesc dacă afirm că în mai puţin de trei ore aţi avut de rezolvat un pachet serios de probleme?

— Nu, nu greşiţi…

— Aţi mai avut de rezolvat asemenea probleme de trecere?

— La scara asta şi mai ales în condiţiile astea, nu. Însă capul de pod realizat cu atâtea sacrificii de ostaşii aliatului trebuia menţinut şi dezvoltat cu orice preţ, căci el reprezenta, de-acum încolo, nu numai sectorul diviziei, ci şi al Corpului 7 armată. Conform planului nostru, trecerea urma să fie deschisă de batalionul 2 din Regimentul 96 infanterie, aflat sub comanda maiorului Cristache Stănescu… Un batalion călit în luptele din defileul Mureşului.

— Unde se găsea în acest răstimp comandantul diviziei?

— Încă înainte de a sosi prima unitate ce avea să treacă Tisa, generalul Lăcătuşu a ordonat ca punctul înaintat de comandă al diviziei să funcţioneze în acelaşi loc cu punctul de comandă al Regimentului 96 infanterie, care fusese amenajat într-o groapă de proiectil, aproape de malul stâng al Tisei. Din acest loc dominant se puteau observa bine plaja de trecere şi o parte din terenul de dincolo de râu.

— Nu-şi alesese un loc prea primejdios pentru un comandant de divizie?

— Generalul Lăcătuşu luase o hotărâre care trebuia îndeplinită.

Nu era el însă omul căruia să nu-i pese cu ce preţ se plăteşte o luptă câştigată. De aceea, voia să fie cât mai aproape de linia de foc, de comandantul regimentului, să poată interveni operativ cu un sfat, un ordin, o măsură. Risca, desigur… De altfel, în noaptea trecerii, un obuz explodat în apropiere ne-a aruncat pe toţi cei din groapă la pământ. Numai după ce ne-am ridicat, am constatat prin ce trecuserăm. Căpitanul Octavian Novac a fost răpus de o schijă. Alţi doi militari au fost răniţi. Generalul Lăcătuşu a scăpat neatins.

— Astăzi, când priviţi în urmă, cum vi se înfăţişează acea noapte de 11 spre 12 octombrie 1944?

— Astăzi, ca şi atunci, o socot noaptea cea mai grea… Apele Tisei clocoteau de exploziile proiectilelor de toate calibrele, suflul lor măturând ambarcaţiunile cu ostaşi… Moartea pândea la fiece pas… Regimentul 96 infanterie a terminat trecerea la orele 3,30, în ziua de 12 octombrie 1944, iar la ora 7, împreună cu resturile Diviziei 243 infanterie sovietică, a început atacul împotriva inamicului.

— Generalul Lăcătuşu a însoţit, în continuare, Regimentul 96 infanterie sau a rămas pe malul stâng?

— La orele 9,30 generalul Lăcătuşu împreună cu colonelul Parfentiev, ambii însoţiţi de câte o grupă operativă din statele-majore ale celor două divizii, au trecut râul, îndreptându-se în grabă spre punctul de comandă al Regimentului 96 infanterie, care, aşa cum am arătat, se angajase în luptă.

— Eraţi şi dumneavoastră cu comandantul diviziei?

— Da.

— Aţi avut surprize?

— Surpriza terenului… era un teren plan, însă acoperit cu boschete, stufăriş şi traversat de mici canale de irigaţie, ce îngreuiau în mod considerabil misiunea trupelor noastre.

DOCUMENT

■ „Jurnal de operaţii“ al Regimentului 96 infanterie

11 octombrie 1944

La orele 6 dimineaţa, conform ordinului de operaţii al Diviziei 19 infanterie nr. 32/1944, se pune în marş din nou pe itinerarul: Földeák-Hódmezövásárhely-Mindszent.

La orele 18 soseşte în Mindszent, unde se iau măsuri de trecere a râului Tisa, începând cu batalionul 2/Regimentul 96 infanterie. În această zi s-a executat un marş de 30 km.

După ce s-a luat legătura cu comandamentul rus, care ne-a informat că inamicul se găseşte pe dig la circa 600-700 metri în jurul locului de trecere, la orele 19 a început trecerea pe bărci a primelor elemente din batalionul 2, care avea misiunea să ocupe poziţie la dreapta (N) punctului de debarcare, să se orienteze şi să ia contact cu inamicul în zorii zilei.

La orele 21,30, batalionul 2 a fost trecut în întregime, urmând compania antitanc, pionierii şi apoi batalionul 1. Până în zorii zilei întreg regimentul a trecut râul Tisa şi s-a aşezat în dispozitiv de atac cu distanţe şi intervale reduse. Spre marea noastră surpriză, inamicul nu era pe dig, aşa cum ni se comunicase de comandamentul rus, ci în imediata apropiere a locului de trecere. Frontul capului de pod existent la trecerea regimentului era de aproximativ 300 metri, iar adâncimea în unele locuri chiar sub 50 metri. Tot timpul trecerii am fost bombardaţi intens de artileria inamicului de toate calibrele şi bătuţi cu focuri de arme automate de pe malul opus, care împiedicau serios îmbarcarea. Cu această ocazie, a căzut la postul datoriei, grav rănit de schije de obuz, căpitanul Novac Octavian, ofiţerul cu operaţiunile regimentului, în timp ce raporta diviziei situaţia trecerii, cu greutăţile ce le-a întâmpinat; după 48 de ore a decedat la spitalul din...[1] *. Au fost răniţi 45 soldaţi şi foarte mulţi cai ce se aflau pe comunicaţia ce*

[1] Lipsă în text.

ducea spre debarcader.

12 octombrie 1944

La orele 7 dimineaţa, după un scurt ordin verbal de atac, batalionul 1 şi 2 şi compania de pionieri au pornit la atac […].

După câteva minute de la debuşare, a început un foc violent de armament automat de la inamic, care era ascuns în pădure, în imediata apropiere a bazei de plecare. A început lupta apropiată, luptă de pădure, reducând la tăcere, pe rând, fiecare cuib prin izbire şi foc de grenade. […]

În luptele din această zi, regimentul a pierdut 7 ofiţeri bravi, morţi pentru naţiune şi dreptate, 7 răniţi, 41 soldaţi morţi, 224 soldaţi răniţi, 63 soldaţi dispăruţi. […]

În jurul orei 17,50 artileria inamică a dezlănţuit un nou puternic bombardament asupra întregului cap de pod realizat, timp de o oră, trăgând în special asupra punctului de trecere.

Noaptea a plouat şi s-a scurs în general în linişte. S-au evacuat toţi răniţii şi s-au transportai morţii în localitatea. Mindszent, unde au fost înmormântaţi. […]

SCRISOARE

■ Expeditor; colonel în rezervă Ioan Gârbu-Babeu (I)

Am făcut parte din Regimentul 96 infanterie. Eram maior. După moartea căpitanului Octavian Novac am fost numit în locul lui ca şef al Biroului 3 operaţii. În această calitate am ţinut zilnic „Jurnalul de operaţii“ al unităţii.

În noaptea de 11 spre 12 octombrie 1944, Regimentul 96 infanterie a trecut primul Tisa la Mindszent, cu misiunea de a realiza un cap de pod împreună cu puţinele elemente ce mai rămăseseră, dincolo de râu, din Divizia 243 sovietică.

Am avut deci onoarea să trec cu primele subunităţi râul

Tisa, la orele 22, făcând siguranţa trecerii batalionului 1. Aici am asistat la cel mai sever examen la care a fost supus regimentul nostru. Aici am văzut scene şi sacrificii nebănuite. Aici s-a întâmplat să văd şi să trăiesc momentele culminante ale unei bătălii la care participau doi adversari hotărâţi – unul, să-şi apere libertatea şi independenţa, celălalt, să nu cedeze, să lupte îndârjit, cu toata încăpăţânarea.

Aici Regimentul 96 infanterie s-a acoperit de glorie. A fost lăudat, a fost citat prin diferite ordine de zi. Aici ofiţerii Regimentului 96 infanterie au dovedit cu prisosinţa temeinica lor pregătire militară şi patriotică. Soldaţii s-au comportat excepţional, cu mult curaj şi dragoste de glia strămoşească. Inamicul a fost învins, iar cei care au reuşit să supravieţuiască vor ţine minte toată viaţa lor această sângeroasă încleştare.

A fost, poate, cea mai crâncenă luptă a regimentului nostru. Au fost jertfe mari de ambele părţi, dar misiunea a fost îndeplinită cu onoare şi eroism.

DOCUMENT

■ „Jurnalul de operaţii“ al Diviziei 243 infanterie sovieti că

[…] La orele 22 din 11 octombrie 1944, sub un puternic foc al artileriei, primul regiment din Divizia 19 infanterie (română) a început trecerea pe malul drept al Tisei pentru colaborare la ofensiva împotriva inamicului […]. În timpul trecerii, care s-a făcut în condiţiuni foarte grele, toţi ofiţerii, subofiţerii şi trupa au arătat că posedă un curaj supraomenesc. Toţi sunt înzestraţi cu o disciplină şi o tactică militară complexă. Merită atenţiune deosebită curajul şi tactica militară a ofiţerilor din această divizie, care, dispreţuind moartea, au demonstrat soldaţilor lor cum trebuie înfrânt un inamic […].

MĂRTURII

Trecerea Tisei

■ Locotenent în rezervă" Gheorghe Dănescu, fost comandant al plutonului de transmisiuni din Regimentul 1 dorobanţi, Divizia 2 infanterie (I)

La Cinkota, localitate la vreo douăzeci de kilometri de Budapesta, a murit locotenentul Gheorghe Sâlniceanu, în timp ce încerca să facă o breşă în barajul de sârmă ghimpată care-i ţinea în loc compania. L-am cunoscut. De aceea, înainte de a vă povesti cum mi-am „petrecut“ Revelionul ’45, aş vrea să vă relatez o întâmplare cu cel ce a fost eroul Sâlniceanu.

Regimentul 1 dorobanţi din Divizia 2 infanterie (Corpul 7 armată) a trecut graniţa în Ungaria pe la vest de Arad, venind din direcţia Orşova-Caransebeş, şi urma să ajungă la Szolnok. Pe jos. Întregul itinerar, pe jos, precum dorobanţii din ’77. Am mărşăluit cu tot echipamentul în spinare aproape 500 km, timp de nouă zile. Ajunşi la est de Szolnok, urma să schimbăm o unitate sovietică.

Insist asupra acestui marş plin de privaţiuni, căci în război moralul şi dârzenia unei unităţi se fac remarcate nu numai în timpul luptelor, ci şi în timpul unor marşuri lungi, la capătul cărora trebuie să intri în foc. Moralul dorobanţilor noştri după cei 500 km străbătuţi a fost de toată lauda. Nu era militar care să nu-şi dea seama că acest efort era absolut necesar pentru a nu da posibilitatea trupelor duşmane, care se găseau la est de Tisa, să-şi refacă forţele după înfrângerile de la Oradea şi Debreţin.

Aflându-se în avangarda diviziei, Regimentul 1 dorobanţi a intrat din marş direct în luptele de la est de Szolnok, unde, în ciuda numeroaselor contraatacuri ale duşmanului, nu a dat un pas înapoi. Patruzeci şi opt de ore mai târziu, suntem transferaţi în zona localităţii Tiszaug, unde trupele horthyste şi hitleriste mai menţineau, pe malul de răsărit al

Tisei, un cap de pod. Ni se cerea să-l lichidăm cât mai repede, pentru a uşura astfel trecerea trupelor române şi sovietice pe celălalt mal. Iată, ţin minte ziua şi ora – 17 octombrie, ora 14 – când am luat contact cu primele posturi înaintate ale duşmanului. Le-am distrus, le-am depăşit şi ne-am pomenit în faţa fortificaţiilor construite de inamic să apere capul de pod. Operaţia de lichidare a rezistenţei duşmanului s-a declanşat în noaptea de 18 spre 19 octombrie, printr-un atac dat prin surprindere de compania 1, comandată de locotenentul Gheorghe Sâlniceanu, căruia i s-a încredinţat misiunea să realizeze o breşă pe unde să pătrundă apoi în adâncime batalionul 1, precum şi un batalion sovietic. Atacul condus de Sâlniceanu a fost atât de impetuos, încât într-un timp relativ scurt a atins digul Tisei, permiţând celor două batalioane să intre în capul de pod fără un efort prea mare, drept care, înainte de a se lumina de ziuă, batalionul sovietic a şi fost scos şi mutat în alt sector.

Dar între dig şi malul Tisei se întindea o *fâşie de pământ de circa doi kilometri. În acest spaţiu se refugiaseră trupele inamice. De acolo, în dimineaţa zilei de 19 octombrie, aceste trupe, sprijinite de artileria şi aruncătoarele de pe celălalt mal, au contraatacat în forţă. După lupte îndârjite, două din cele trei companii ale batalionului 1 sunt nevoite să se retragă. Rămâne însă pe loc compania 1 a locotenentului Sâlniceanu. Ostaşii lui au rămas neclintiţi chiar şi atunci când se conturase clar primejdia încercuirii. Păreau pentru inamic o pradă uşoară. Ei bine, n-au fost... Spre seară, nemţii şi-au concentrat artileria grea pe poziţiile dorobanţilor. Nu am cuvinte pentru a descrie ce-am văzut din adăpostul meu de transmisionist! Explozie după explozie, minute în şir. Un adevărat infern. Toată zona ocupată de compania lui Sâlniceanu se cufundase în foc şi fum... Eram convins că nimeni nu scăpase cu viaţă. Cu toate astea, dorobanţii au rezistat, îmbărbătaţi mereu de către tânărul lor comandant. În zori, comandantul regimentului, pe atunci colonelul Antoniu, a băgat în foc*

batalionul 2, care, după ce a despresurat compania 1, a continuat lupta alături de ea, izbutind nu numai să-l arunce pe inamic pe celălalt mal, ci să şi asigure regimentului condiţii favorabile trecerii Tisei.

Locotenentul Sâlniceanu a fost în viaţa civilă învăţător, meseria armelor a învăţat-o în zilele războiului. Îşi iubea ostaşii, ştia cum să şi-i apropie. Mi s-a povestit cum în noaptea aceea infernală de la Tiszaug alerga de la un pluton la altul pentru a încuraja luptătorii... Nu-l pot uita, cum nu-l pot uita nici pe sublocotenentul rezervist Remus Ghişe, comandant de pluton, căzut în noaptea de 19 spre 20 octombrie în luptele pentru trecerea Tisei.

CONVORBIRE

■ Interlocutor: locotenent-colonel în rezervă Ion St. Dăscălescu, fost ofiţer în cadrul Biroului 3 operaţii din Corpul 7 armată (I)

— Stimate tovarăşe Dăscălescu, aţi făcut parte din comandamentul Corpului 7 armată, comandat de generalul Nicolae Şova, căruia i-aţi închinat pagini memorialistice de mare interes.

— Nu se putea altfel.

— Când aţi ajuns pe frontul din Ungaria?

— La începutul lunii octombrie. Pregătirile de trecere a Tisei erau în toi când am ajuns la postul de comandă al Corpului 7 armată.

— Vă mai amintiţi unde se găsea instalat?

— În localitatea Vásárhely. M-am prezentat generalului Nicolae Şova care m-a repartizat de îndată la biroul operaţii, al cărui şef era căpitanul Constantin Bălănescu.

— Un căpitan, şef al biroului operaţii în cadrul unui corp de armată?!

— Mirarea dumneavoastră este îndreptăţită. La Corpul 6 armată, de unde veneam, aceeaşi funcţie era deţinută de un locotenent-colonel.

— Căpitan eraţi şi dumneavoastră, nu-i aşa?

— Da. Totuşi trebuie să menţionez că şeful meu de atunci, căpitanul Constantin Bălănescu, un oltean de prin părţile Doljului, a fost la înălţimea misiunii: capabil, îndrăzneţ, dinamic.

— De unde această denumire – operaţia „Budapesta“?

— După eliberarea părţii de est a Ungariei, Comandamentul Suprem Sovietic a hotărât să execute o operaţie de mare amploare cu obiectivul: nimicirea forţelor hitleriste şi horthyste dintre Tisa şi Dunăre şi eliberarea Budapestei. Această mare acţiune militară a intrat în istoria războiului antihitlerist sub denumirea de operaţia „Budapesta“.

— Care a fost, calendaristic vorbind, prima zi a acestei operaţii?

— 29 octombrie 1944.

— Şi pentru trupele române aparţinând Corpului 7 armată?

— Corpul 7 armată acţiona în subordinea operativă a Frontului 2 ucrainean, iar acestui front i se încredinţase sarcina să forţeze Tisa cu trupele de la centru şi de la dreapta sa şi să execute o lovitură puternică împreună cu Armata 46 sovietică. Corpul 7 armată român, de sub comanda generalului Nicolae Şova – având în compunere diviziile 19 infanterie, 9 cavalerie şi 2 infanterie –, a acţionat în această operaţie împreună cu Armata 7 de gardă sovietică. Deci, la această întrebare răspund cu un document – Ordinul de operaţii al Armatei 1 române, în care se preciza: „Corpul 7 armată […], în dimineaţa de 30 octombrie, să treacă la ofensivă pe direcţia generală Kápolna-Kocsér-Cegléd, iar până în seara aceleiaşi zile să ocupe linia Thurso, Nagykörös, ambele exclusiv.“

— Pe ce aliniament se găseau diviziile Corpului 7 armată român?

— Divizia 19 infanterie se afla în sectorul Alpár, iar Divizia 9 cavalerie deţinea zona Tiszaug, un mic cap de pod peste Tisa. Divizia 2 infanterie era în rezervă. Corpul a mai

fost întărit cu Regimentul 1 artilerie grea (aparţinea, de fapt, Corpului 4 armată) şi cu Regimentul 114 artilerie antitanc sovietic. Începea o primă etapă a luptelor.

— Cum arăta traseul pe care urma să-l străbată trupele române?

— De pe Tisa până la Cegléd-Abony, pe o adâncime de 50 km, traseul se prezenta ca o platformă întinsă, uşor înclinată, acoperită cu un covor de toamnă răvăşit şi trist. Întreaga zonă era împânzită cu numeroase ferme denumite *tanya* şi hanuri denumite *csarda,* în jurul cărora se aflau, de obicei, mici plantaţii de salcâmi. Restul câmpului era acoperit de mirişti, de culturi de porumb şi de floarea-soarelui încă neculese. Din loc în loc se conturau mici pâlcuri de păduri.

— Cum erau drumurile?

— Aproape impracticabile.

— De ce?

— Din pricina ploilor abundente căzute în ultimele zile, terenul devenise mlăştinos pe zeci de kilometri. Deplasările cereau eforturi mari.

— Inamicul se afla şi el confruntat cu aceleaşi obstacole?

— Nu… Pe inamic îl avantaja terenul. În condiţiile acestea, el era în măsură să întârzie şi chiar să oprească înaintarea trupelor române în ofensivă.

— După câte ştiu, raportul de forţe era în favoarea trupelor române şi sovietice.

— Aşa e… Statistica arăta că forţele în ofensivă dispuneau de trei ori mai multă infanterie şi artilerie decât adversarul… Pe de altă parte, acest raport de forţe dovedea că duşmanul avea totuşi posibilitatea să se apere foarte bine. Dispunând de tancuri şi de autotunuri, putea executa contraatacuri în forţă. Ne era foarte clar că trupele noastre vor trebui să facă mari eforturi pentru a zdrobi apărarea nemţilor şi a ungurilor.

MĂRTURII

■ Generalul-maior în rezervă Ion Lungu, fost comandant al Regimentului 3 roşiori din Divizia 9 cavalerie (II)

Menţionez că, în pusta, ungară, inamicul a rezistat succesiv, mai cu seamă pe canalele de irigaţie ce împânzeau zona. Acestea, prin adâncimea lor de 5 m şi prin malurile lor abrupte, constituiau obstacole anticar foarte eficiente. […]

Regimentul 3 roşiori, după o pregătire de foc de 15 minute, executată cu armamentul greu şi o baterie de artilerie, a atacat frontal cu divizionul 1 şi escadronul 3, având în rezervă escadronul 4.

Deşi chiar de la debuşare unităţile sunt primite cu focuri puternice, totuşi se acţionează cu mult curaj, trupele susţinându-se reciproc. În felul acesta izbutesc să pună stăpânire pe malul de vest al canalului, obligându-l pe inamic să bată în retragere. Nu ne oprim, avansăm cu încă 1,5 km, lăsând în urmă canalul. Suntem însă din nou opriţi de o rezistenţă organizată pe liziera unei păduri şi în jurul unui grup de 4-5 case.

Ca să fiu mereu pe fazele acţiunii, mi-am instalat punctul de comandă aproape de linia întâi. Locotenent-colonelul Vasile Podhorschi mă însoţea. Ajunsesem, de fapt, eu, comandantul regimentului, în raza de foc a inamicului. Cercetând situaţia, am ajuns la concluzia că nu ne putem deschide drum decât cu tunurile grele. Din păcate însă bateria de artilerie a regimentului nu ne ajunsese încă din urmă. M-am văzut atunci în situaţia să folosesc tunurile anticar de sub comanda lui Podhorschi Vasile, împinse nu departe de linia întâi. Ca să obţin efectul scontat, am organizat un foc combinat cu armamentul automat şi tunurile anticar împotriva mitralierelor inamice, ale căror cuiburi fuseseră reperate în grupul de case. A urmat un atac frontul executat de divizionul 1 şi escadronul 1, sincronizat pe la nord cu o manevră a escadronului 4. Rezultatul a fost cel dorit – inamicul a fost pus pe fugă, iar

trupele l-au urmărit îndeaproape.

S-a produs, pe neaşteptate, o scenă care ne-a mai descreţit frunţile. În momentul în care inamicul a început să se *retragă precipitat, mi-am zis că n-ar fi rău să-l bag în panică. Ce-am făcut? Am ordonat secţiei anticar, care era trasă de cai, să însoţească trupa, schimbând succesiv, în galop, poziţiile de tragere, amplasându-şi tunurile cât mai aproape de linia întâi. Astfel, acţiunea a căpătat efectul unei adevărate şarje. Inamicul a intrat în derută şi panică, spre satisfacţia ostaşilor mei. Numai întunericul înserării l-a salvat. Unităţile au capturat în acea zi 8 prizonieri, între care şi un subofiţer. Acţiunea viguroasă a regimentului mi-a încălzit sufletul. În clipele de răgaz, revăd ca pe peliculă acel spectacol şi îmi spun: „Ce păcat că această «şarjă» inedită n-a fost filmată!“ Imaginea pe ecran ar fi fost mult mai grăitoare decât prezenta evocare.*

Morţi şi răniţi am înregistrat şi noi. Printre cei căzuţi la datorie se numără şi sublocotenentul în rezervă Storojan Popescu. Un glonte i-a străpuns plămânul.

[...] În ziua de 10 noiembrie, regimentul meu atacă o puternică poziţie inamică situată pe direcţia Tápiószentmárton, după o formidabilă pregătire de artilerie executată timp de o oră cu foarte numeroase baterii şi katiuşe sovietice, consumându-se o mare cantitate de muniţii. Pregătirea acestei puternice trageri a fost organizată de un comandament de artilerie sovietic, trezind în noi mari speranţe. Ne imaginam că după asemenea ciocane de foc, atacul roşiorilor mei nu va fi decât o simplă formalitate. Un atac fulger şi atât. Iluzii, iluzii deşarte! Încă de la debuşare, escadroanele din prima linie au fost întâmpinate cu focuri puternice de arme automate şi de aruncătoare, împroşcând moarte pe o întindere întinsă, ca şi cum niciun obuz de artilerie n-ar fi căzut pe capul lor. Unităţile mele din linia întâi, combinând focul cu mişcarea, au progresat. Totuşi, foarte încet. Cu mulţi morţi şi răniţi, în scurt timp, întregul eşalon de foc al roşiorilor este oprit; nu mai puteai înainta un pas, într-atât de puternic era focul inamic.

Astăzi, ca şi atunci, apreciez că loviturile masive ale artileriei şi ale katiuşelor nu au fost plasate pe fortificaţiile inamice active, foarte bine camuflate, din lipsa unor informaţii temeinice.

Mă aflam instalat împreună cu locotenent-colonelul Vasile Podhorschi la vrea 300 m de linia întâi, într-o casă în care se instalase şi un post de prim-ajutor sovietic. De acolo se vedeau perfect lanţurile noastre de trăgători, precum şi toate fluctuaţiile luptei. Am încercat prin diverse şi variate manevre să-i împing pe roşiori să înainteze. Zadarnic. Orice mişcare era imposibilă. Intervenea imediat focul inamic, culcându-mi ostaşii la pământ şi făcând imposibil orice progres. Şi totuşi inamicul trebuia scos din bârlogurile lui... M-am gândit să apelez la o judicioasă folosire a armamentului greu propriu şi a secţiei anticar de 75 mm. Dar, pentru ca loviturile să dea maximum de randament, ele trebuiau să bată la sigur pe armamentul automat inamic. Pentru a identifica cuiburile de rezistenţă ale inamicului, m-am urcat, însoţit de locotenent-colonelul Podhorschi Vasile, pe o şură de paie din curtea casei unde-mi instalasem postul de comandă. De acolo, de sus, cu ajutorul binoclului, am început să examinăm poziția inamică. Aşa am constatat destul de repede că inamicul săvârşea o eroare care avea să-i fie fatală: printre altele, folosea şi gloanţe-trasoare. Urmărind traiectoria lor luminoasă, am descoperit cuiburile de mitraliere. Această descoperire, conexată cu alte informaţii culese de la eşalonul de foc, m-a determinat să iau urgent măsuri pentru neutralizarea mitralierelor inamice cu armamentul greu, dar şi cu secţia anticar de 75 mm primită de la Divizia 9 cavalerie ca întărire. În acest scop, la ordinul meu, locotenent-colonelul Vasile Podhorschi şi-a condus în galop tunurile, instalându-le chiar în livada casei unde se găsea postul meu de comandă. De acolo, tunurile anticar, comandate de un sublocotenent mărunţel de nu dădeai doi bani pe el, împreună cu aruncătoarele şi mitralierele proprii au deschis focul asupra obiectivelor indicate. Efectul a fost

eficient. Când am lansat rachetele verzi, ridicându-mi ostaşii la atac, inamicul a început să se retragă. Vedeam totul de la postul meu de comandă şi, desigur, mă încerca o mare satisfacţie.

Spre a forţa şi mai mult retragerea inamicului, am ordonat roşiorilor în atac să nu se oprească o clipă din înaintare, iar mărunţelului sublocotenent de la secţia anticar, care s-a dovedit a fi la înălţime, să-şi deplaseze tunurile şi să le pună în bătaie oriunde se vor lovi de cuiburi de rezistenţă ale duşmanului. Secţia anticar şi-a îndeplinit exemplar misiunea, dar a suferit şi o grea pierdere. În timpul deplasării, un tun a trecut peste o mină. Explozia a distrus tunul, omorând şi rănind câţiva artilerişti.

În ziua aceea, regimentul a înaintat cu patru kilometri. Era frig şi începuseră să cadă primii fulgi de zăpadă. Oamenii erau extenuaţi de luptele purtate zile în şir. Lipsiţi de un echipament călduros, au învins însă oboseala, frigul şi lipsurile, luptând cu o vitejie exemplară. Şi câte lupte îi mai aşteptau pe aceşti bravi ostaşi, ale căror rânduri se tot răreau de la o zi la alta!

As *vrea acum să povestesc una poate din cele mai glorioase fapte de arme ale Regimentului 3 roşiori din intervalul de la 20 octombrie la 7 decembrie 1944.*

În cadrul atacului pregătit şi executat de Corpul 7 armată cu toate cele trei divizii în linie, Regimentul 3 roşiori străpunge, în ziua de 5 decembrie 1944, poziţia inamicului, străbătând un culoar descoperit la est de pădurea Luszkaszentkirály, iar în ziua de 6 decembrie întoarce apărarea opusă de inamic pe liziera de sud a acestei păduri, deschizând astfel drum Diviziei 19 infanterie care ataca frontal. Caz foarte rar, când o mică unitate aduce un ajutor determinant şi nepreţuit unei mari unităţi, care, în felul acesta îşi vede îndeplinit obiectivul fixat de Corpul 7 armată.

În zilele de 5 şi 6 decembrie 1944, Regimentul 3 roşiori capturează 350 de prizonieri – printre ei, 3 ofiţeri şi 5 subofiţeri – şi o mare cantitate de armament şi muniţie.

În cadrul operaţiei din 6 decembrie 1944, voi mai relata o întâmplare petrecută cu câţiva ostaşi din escadronul 2, comandat de sublocotenentul Ion Dinu. Eroul principal al întâmplării – caporalul brancardier Petre Ciopec. Acesta, în timpul urmăririi inamicului în pădurea Luszkaszentkirály, s-a rătăcit. Cu el mai era un ostaş. Amândoi au pătruns adânc în pădure, până ce au dat de casa pădurarului. Caporalul Petre Ciopec s-a apropiat şi, auzind zbârnâit de telefon, a crezut că sublocotenentul Ion Dinu şi-a instalat postul de comandă acolo. A intrat ca la el acasă, cu geanta de sanitar sub braţ, dar fără armă. Când colo, ce-a văzut? Un ofiţer ungur secondat de vreo 14 ostaşi. De unde să ştie brancardierul că nimerise peste postul de comandă al unui batalion ungar? Românul a fost somat să se predea. Neavând încotro, caporalul a ridicat mâinile. Dar, spre norocul său, în momentul următor îşi făcu apariţia şi celălalt ostaş cu arma în mână. Acesta nu şi-a pierdut cumpătul. Cu o voce tunătoare le-a cerut ungurilor să se predea. Ca la o comandă, toţi au depus armele şi au ridicat mâinile. A făcut mare senzaţie când cei doi ostaşi au revenit la escadron cu 15 prizonieri.

În prezent, Petre Ciopec locuieşte în comuna Cireşul, judeţul Mehedinţi. În luptele de la Budapesta şi-a pierdut un ochi.

CONVORBIRE

■ Interlocutor: locotenent-colonel în rezervă George Ursoiu, fost comandant de baterie obuziere în Regimentul 7 artilerie grea (I)

— Tovarăşe Ursoiu, unde şi când a început pentru dumneavoastră campania din Ungaria?

— La 11 octombrie, unităţi ale Diviziei 19 infanterie forţau Tisa. Noi, artileriştii Regimentului 7 artilerie, – comandant: colonelul Vasile Danacu –, am susţinut cu foc această istorică trecere. Regimentul aflat în sub-ordinea

Corpului 7 armată intervenea acolo unde efortul infanteriştilor era mai mare. În această ordine de idei, Divizia 19 infanterie, prin experienţa sa de luptă, era foarte solicitată, iar noi, prin tăria şi precizia cu care ne executam loviturile, îi întăream capacitatea de penetraţie.

— De fapt, în Ungaria, care a fost prima mare ofensivă la care aţi luat parte?

— Cea executată de Corpul 7 armată la 30 octombrie 1944, pe direcţia Kápolna-Törtel. A fost ziua în care s-a văzut cât de puternic este regimentul, înalta pregătire a artileriştilor. Nu sunt vorbe goale: executarea cu precizie a unor „ciocane de foc“ era rezultatul unei cercetări temeinice a poziţiilor deţinute de inamic, al calculelor efectuate de comandanţii de baterii şi care asigurau precizia tragerilor.

— Era greu să fi ofiţer-observator?

— Ca să înţelegeţi ce însemna, în linii mari, această funcţie, este necesar să vă iniţiez în câteva „taine“ ale artileriei. Instalarea unei baterii de 150 mm nu se făcea la întâmplare. Ţi-o indicau, pe hartă, ofiţerii topografi ai divizionului, însă poziţia observatorului o alegea comandantul bateriei, iar alegerea aceasta trebuia să-i asigure, o dată cu securitatea, şi o bună vizibilitate a câmpului de luptă, căci ofiţerul-observator reperează obiectivele inamicului, execută calculele, le transmite bateriilor, cere foc, observă din adăpostul său tragerile, le corectează dacă este cazul. Trebuie să vă mărturisesc că în pusta ungară ne-am lovit de mari greutăţi în observarea şi corectarea tragerilor.

— Din ce cauză?

— Ne lipseau dealurile, colinele, înălţimile apte pentru observatoare. De aceea, ori de câte ori ne ieşea în cale câte o biserică, ne bucuram. Turlele îţi permiteau să cercetezi în adâncime frontul şi reprezentau locurile cele mai potrivite pentru observatoarele artileriei grele, dar şi cele mai riscante. Inamicul, la rândul său, le repera uşor. Îmi aduc aminte că în luptele pentru Cegléd urcam în grabă scara

unei turle, ca să ajung să-mi instalez mai repede observatorul. Dar n-am apucat să mi-l instalez: un bombardament aerian a luat în primire biserica.

— Ce alte localităţi vă mai amintiţi?

— Cele la ale căror lupte am luat parte: Törtel, Tápioság, Tápiósuly, Dány, Gödöllö, Isaszeg, Cinkota, Rákósliget, Rákóscsaba. Mă incitaţi… Iată, îmi amintesc cum, lăsând în urmă localitatea Törtel, am ajuns spre seară la o fermă împrejmuită de livezi sau, cum ne exprimăm noi, militarii, cu multe acoperiri. Aici am dat peste stăpânii fermei şi de un mare număr de femei cu copii în braţe şi cu boccele în spinare. Erau tare speriate, fiind sigure că le vom batjocori, umili. Multe din ele vorbeau româneşte. Mi s-a explicat că fugiseră din Törtel de teama războiului. Acum oraşul lor era eliberat… Am înţeles situaţia tragică în care se găseau: fugiseră de război şi nimeriseră exact într-o zonă unde războiul avea să se dezlănţuie dintr-un moment în altul. Le-am îmbarcat într-un camion „Skoda“ cu care ne transportam muniţiile şi le-am expediat acasă, în oraşul lor eliberat. Parcă le văd cum se înghesuiau pe lăzile cu proiectile, ca să încapă cât mai multe refugiate. Iar ca să dau siguranţă deplină transportului de civili, l-am însărcinat pe sergentul Gheorghe Dăncilă să escorteze camionul.

— Plăcută amintire.

— În schimb, localitatea Tápiósuly îmi aminteşte de un bombardament aerian în care n-a lipsit mult să-mi pierd bateria. Localitatea numai ce fusese eliberată şi în una din case se instalase postul de comandă al Diviziei 19 infanterie. La marginea aşezării, îmi lăsasem bateria în linie de tragere sub comanda locotenentului Mircea Maior. Eu îmi găsisem un observator pe o înălţime, la vreo doi kilometri înaintea bateriei mele, şi mă aflam acolo când au apărut avioanele germane. Le vedeam cum îşi aruncau încărcătura, exploziile. Mi-am dat uşor seama că multe din bombe căzuseră în perimetrul bateriei. M-am îngrozit… După încetarea bombardamentului, am alergat într-un suflet la ai mei. Într-adevăr, căzuseră bombe şi pe poziţiile

bateriei, însă adăposturile tunurilor şi ale artileriştilor fiind bine făcute, n-au fost victime, iar pagubele s-au limitat la braţul unui afet de obuzier, care a fost găurit de o schijă. Şi, cum se întâmpla destul de des pe câmpul de luptă, locotenentul Mircea Maior a scăpat cu viaţă nu pentru că s-a refugiat în adăpostul lui, ci pentru că n-a mai apucat să ajungă acolo şi s-a culcat la pământ, lângă tun. Una din bombe îi nimerise adăpostul, de parcă ar fi fost dirijată. Puţin mai târziu, aveam să aflu că n-a lipsit mult ca Divizia 19 infanterie să-şi piardă comandantul şi ofiţerii ce se găseau în clădirea punctului de comandă… Şi astăzi mă întreb: cine era, de fapt, în atenţia bombardamentului inamic, comandamentul diviziei ori bateria mea în linie de tragere? Oricum, ambele obiective fuseseră atinse… din fericire, fără pierderi prea mari.

— Câte minute ţinea o pregătire de artilerie?

— Zece-cincisprezece. Cea mai lungă pregătire la care am luat parte a fost cea din 5 decembrie, în sectorul Gödöllö-Isaszeg. A ţinut 45 de minute, după care s-au ridicat la atac cele trei divizii ale Corpului 7 armată.

— N-aţi dus lipsă de muniţie?

— Nu. Ba, la un moment dat, ne-am dotat cu proiectile de 150 mm capturate de la nemţi, prevăzute cu focoase ce puteau fi reglate pentru a asigura proiectilului o explozie fuzantă. Noi n-am avut în dotare asemenea focoase, iar pentru a le regla era necesar să posezi codul tehnic de reglare. Ne durea în suflet: să ai asemenea focoase şi să nu le poţi folosi cu eficienţă maximă. Se afla însă printre noi un locotenent – Dumitru Neformiţă –, care, având o pregătire tehnică excelentă, şi-a bătut capul şi nu s-a lăsat până ce n-a găsit „cheia“. Din momentul acela, mulţumită lui Neformiţă, am putut folosi cu eficienţă muniţia germană.

SCRISORI

■ Expeditor: colonel în rezervă Ioan Gârbu-Babeu, fost şef al Biroului 3 operaţii din Regimentul 96 infanterie,

Divizia 19 infanterie (II)

După luptele din Alpár, unde inamicul a fost forţat să se retragă, precipitat şi nu în prea mare ordine, urmărirea lui s-a făcut încontinuu, ziua şi noaptea, fără a se pierde contactul cu el şi fără a-i da răgaz să-şi refacă forţele. Obiectivele au fost ocupate unul după altul, iar rezistenţele izolate nimicite ori capturate.

Înaintam vertiginos spre Budapesta – obiectivul principal al eforturilor noastre – cu dorinţa de a nimici horthysmul în bârlogul său şi a merge mai departe, până la victoria finală. Moralul luptătorilor era ridicat. Contam pe această forţă.

În jurul datei de 15 noiembrie 1944, în apropierea, zonei Dány-Valkó-Isaszeg, într-un teren complet acoperit, cu forme variate, cu înălţimi în jurul a 200 m, rezistenţele inamicului se simţeau din ce în ce mai îndârjite. Ne aflam în faţa primei centuri de apărare a Budapestei. De altfel, buletinul primit de la Divizia 19 infanterie. Confirma acest lucru, informându-ne că „în jurul Budapestei se aflau trei centuri de apărare puternic organizate din timp, cu câmpuri de mine, reţele de sârmă, adăposturi betonate, cazemate etc.“ Un prizonier ungur, ofiţer de pionieri, ne-a dat şi o schiţă sumară a acestor poziţii, care a corespuns întru totul cu realitatea terenului. Pe aceste poziţii duşmanul intenţiona să se apere până la ultimul om. Terenul acoperit ne-a îngreuiat simţitor acţiunea. Am avut multe surprize, inamicul, devenind din ce în ce mai agresiv, executa dese contraatacuri cu infanterie şi tancuri.

În ziua de 15 noiembrie 1944, batalionul 2 a fost contraatacat în sectorul companiei 7, prin pădure, în flancul stâng, cu infanterie şi tancuri. Atacul realizat prin surprindere a reuşit să decimeze aproape întreaga companie în frunte cu comandantul-său, căpitanul Ilie Crăciun, care a fost lovit în plin de un proiectil tras de un tanc. Locul infanteriştilor l-au luat de îndată pionierii, şi astfel inamicul a fost nu numai respins cu mari pierderi, ci şi pus pe fugă, lăsând pe teren morţi şi răniţi. Tancurile –

cele care au mai rămas întregi – au făcut şi ele cale întoarsă.

În ziua de 26 noiembrie 1944, printr-o manevră iscusită, batalionul a făcut prizonieri un subofiţer, un stegar şi 70 de soldaţi inamici.

În tot acest răstimp am izbutit să oprim toate încercările inamicului de infiltrare în poziţiile noastre, cu mari pierderi pentru el. Singura dificultate pentru noi a fost că nu prea puteam să apelăm la acţiuni prin surprindere, datorită terenului acoperit pe o suprafaţă mare. Aceasta ne-a impus ca orice mişcare înainte să fie precedată de patrule de cercetare. Sub siguranţa lor înainta primul eşalon de luptă.

Şi acum aş vrea să vă relatez un episod inedit, petrecut nu cu mult înainte de a atinge suburbiile Budapestei. Am cantonat într-o aşezare cu case pustii. Nici ţipenie de fiinţă. Prin alte locuri părăsite mai vedeai un câine, mai auzeai un cotcodăcit de găină. Linia de luptă era împinsă în faţă, la circa 700-800 de metri. Postul de comandă a fost instalat într-o căsuţă modestă, cu două camere, situată în mijlocul unui grup de case asemănătoare, că greu le mai deosebeai. Telefoanele puse imediat în circuit mi-au permis să iau legătura cu batalioanele şi cu divizia, apoi cu celelalte subunităţi neîmbatalionate şi de sprijin.

În timp ce vorbeam la telefon, îşi face apariţia un soldat din grupul de comandă al regimentului şi îmi raportează că au arestat câţiva civili, nişte ţigani-muzicanţi. „Fugi, mă, d-aici! am reacţionat eu. De unde lăutari pe front?!“ „Au şi instrumentele cu ei! îmi puse ostaşul pe masă un argument convingător. Au fugit din Budapesta. Aşa susţ*in.“*

După ce am terminat convorbirile telefonice, am ieşit în curte să-i văd. Într-adevăr – un taraf întreg. Lăutarii vorbeau şi româneşte. Aveau şi un şef. Acesta mi-a explicat că sunt originari din Târgu Mureş, că încă din ’40 au cântat la Budapesta, într-un restaurant, unde câştigaseră bine. Acum voiau să se înapoieze la Târgu Mureş, de frică să nu fie duşi în lagăr. Toţi păreau să fie sinceri, numai că tremurau de frică, iar nervozitatea lor creştea, de la un

minut la altul. Aflând că vor mai rămâne pe loc, au început să mă roage să-i instalez într-altă casă, la vreo 500 de metri de noi, pretextând că au acolo o bună cunoştinţă şi, până ce se vor lămuri lucrurile, se vor bucura de o bună găzduire.

I-am lăsat în curte, iar eu m-am întors la telefoanele mele. Când, deodată, aud un proiectil explodând la vreo 50 de metri de postul de comandă. Explodează şi al doilea, ceva mai aproape. Al treilea proiectil ne-a încadrat casa. N-am mai stat mult pe gânduri, mi-am luat transmisioniştii şi am luat-o la fugă, cu lăutarii după noi, în direcţia indicată de ei. În urma noastră, casa părăsită continua să fie încadrată perfect. Întâmplarea mi s-a părul cam suspectă. Prin forţa împrejurărilor, am făcut o legătură între nervozitatea lăutarilor şi explozia obuzelor. Această bănuială s-a întărit şi mai mult când am constatat că în altă zonă a satului nu căzuse niciun proiectil. Aşadar, inamicul vizase şi viza postul de comandă.

I-am pus atunci pe lăutari la încercare. Am dat ordin să fie duşi înapoi şi închişi în casa reperată. N-au vrut, au protestat, au opus rezistenţă. Totuşi au fost duşi sub ameninţarea armelor. Am dedus din întregul lor comportament că nu sunt străini de reperarea postului de comandă. N-au trecut nici zece minute şi pe casa unde-i închisesem pe lăutari au început să cadă proiectile, năruind-o. A ieşit de sub ruine doar un singur lăutar. Nu avea nicio zgârietură. Ceilalţi împărtăşiseră soarta ce mi-o hărăziseră mie şi subalternilor mei. Supravieţuitorul era într-atât de speriat, încât n-a fost nevoie să-i pun prea multe întrebări. I-am cerut să ne conducă la casa al cărei stăpân le era prieten. Ne-a condus. Gospodăria era părăsită. Judecând după acareturi, mobilă, după sobele de teracotă, aparţinea unui ţăran cu stare. Dintr-una din sobe, cea din dormitor, „lăutarul“ a scos la lumină un aparat de emisie şi recepţie. N-am, avut când să mă ocup de acest caz de diversiune şi spionaj. M-am mulţumit cu mărturisirile „muzicantului“ din Târgu Mureş şi l-am expediat mai

departe, Biroului 2.

■ Expeditor: locotenent-colonel în rezervă Tudor Turtoi, fost comandant de companie în Regimentul 26 infanterie (I)

În ziua de 10 decembrie 1944, un ordin îmi încredinţa comanda companiei 2 puşcaşi din Regimentul 26 infanterie. Aveam gradul de sublocotenent şi comandasem până atunci o companie antitanc. În această calitate am participat încă din primele zile la luptele din Ungaria, începând cu trecerea Tisei. Am intrat în foc pe direcţia Gödöllö. Inamicul se retrăgea, iar noi eram în urmărirea lui.

12 decembrie 1944! Nu exagerez, a fost ziua cea mai grea din viaţa mea de infanterist. Ploua mărunt, fără întrerupere, o *ploaie rece, pătrunzătoare. Înaintam prin noroi, în bătaia ei. Eram uzi până la piele şi nu se întrevedea niciun popas unde să ne putem usca lucrurile sau să ne încălzim. Spre seară, am intrat într-o pădure deasă de brazi. E drept, ploaia încetase, dar, în acelaşi timp, temperatura scăzuse. Ne clănţăneau dinţii în gură de frig. Dârdâiam şi eu. Am încercat să ne încălzim improvizând adăposturi din foi de cort şi aprinzând focuri din uleiul destinat puştilor-mitraliere. Golisem, toate bidoanele, de încălzit, nici vorbă. În zori, când s-a luminat de ziuă, se aşternuse peste pădure, ca şi peste trupurile noastre, un strat gros de brumă.*

Ridicându-ne din nou în urmărirea inamicului, speram ca cerul să se lumineze, iar soarelui să i se facă milă de noi, Decembrie nu s-a milostivit. Înaintând spre Gödöllö, am lăsat în urmă o şosea, o cale ferată – ambele ducând spre localitatea Isaszeg –, fără a întâmpina vreo rezistenţă. Cam la 3 km de Gödöllö am urcat o pantă şi, când să-i atingem creasta, am fost opriţi de un foc puternic, bine dirijat. Am primit ordin, să rămânem locului, să ne organizăm la teren. Asta însemna să ne scoatem lopeţile şi să ne săpăm adăposturi. Pământul era tare ca piatra, ostaşii obosiţi. Nu ne-am putut săpa gropi mai adânci de 50 cm. Cobora înserarea şi eram convinşi că, a doua zi de dimineaţă, vom

relua atacul. În schimb, la vreo sută de metri înaintea noastră, pe firul văii, ungurii şi nemţii erau bine amplasaţi, în bordeie şi tranşee placate cu scânduri şi acoperite cu bârne. Dar toate astea aveam să le aflăm în zilele următoare, căci pe această cotă am rămas ţintuiţi exact 15 zile.

Să mă întorc însă la noaptea de 13 spre 14 decembrie. Temperatura coborâse la -10°, iar noi, pe pământul gol, sub cerul liber, cu gândul că ne vom încălzi la flăcările atacului din ziua următoare... Într-adevăr, am primit ordin să atacăm, ne-am ridicat la atac, dar inamicul ne-a obligat să ne întoarcem pe poziţia iniţială. Abia atunci, ostaşii şi-au dat seama că adăposturile făcute, nu-i puteau feri de moarte. Cât am stat pe această cotă am fost ridicaţi la atac zi de zi. Pierderile erau mari, rămăseserăm puţini. În sprijinul nostru a fost trimisă o nouă companie de marş. Printre cei sosiţi, şi un locotenent – Ciupegea. A preluat, aşa cum cerea regulamentul, comanda companiei, iar eu, fiind sublocotenent, am trecut la comanda unui pluton. Ierarhizarea asta n-a ţinut mai mult de trei-patru zile. În dimineaţa, zilei de 27 decembrie, compania a fost ridicată la un nou atac. Am ieşit primul din groapă, strigând „La atac!“ şi, pentru a-mi îmbărbăta plutonul, am pornit într-un salt prelungit vreo 30 de metri. Inamicul a început să tragă puternic şi din momentul ăsta nu s-a mai putut înainta deloc. În urma mea, gemete. Am aruncat o privire înapoi şi am văzut soldaţii retrăgându-se. M-au mirat tăcerea şi inactivitatea locotenentului Ciupegea. După vreo jumătate de oră, folosind terenul şi mersul târâş, am ajuns la ai mei. Aşa am aflat că locotenentul Ciupegea, comandantul companiei, murise încă de la primii paşi, împuşcat în cap, şi că sublocotenentul Parfene, comandantul altui pluton, fusese şi el grav rănit şi scos din luptă. Numai morţi şi răniţi... Şi iarăşi mi s-a încredinţat comanda companiei...

Înainte de a porni mai departe cu relatarea mea, aş dori să mai pun în lumină o altă întâmplare tragică petrecută în perioada la care mă refer (13-27 decembrie). Într-una din

zile, pe când stăteam şi îngheţam în gropile noastre, a răsunat în spatele nostru, la o distanţă relativ mică, o bubuitură puternică. Mi-am întors îngrijorat privirile. Am văzut fumul exploziei înălţându-se dinspre liziera pădurii. Nu-mi explicam decât într-un singur fel explozia: un obuz greu, tras la întâmplare, a căzut în pădure. Puţin mai târziu, m-am lămurit. Şi-a făcut apariţia artelnicul companiei, un caporal destoinic. Era galben la faţă, de groază. Mi-a raportat cele întâmplate. Venea cu căruţa cu mâncare, pe capră, Andrei, ordonanţa mea, mâna caii. Artelnicul mergea pe jos, la câţiva metri în urma căruţei. Deodată, una din roţile din faţă a călcat pe o mină bine camuflată sub un strat de pământ. Căruţa cu cai cu tot şi ordonanţa mea au sărit în aer. Toată nenorocirea s-a petrecut sub ochii artelnicului. Acesta tremura şi nu-şi mai revenea din spaimă.

Tot în acest răstimp ne-au năpădit păduchii. Nu aveam unde să ne spălăm sau primeni. Toate încercările mele şi ale altora de a ne primeni au eşuat. Dar ăsta e războiul, asta este soarta ostaşului căzut într-o anumită conjunctură, conjunctură care a luat sfârşit în dimineaţa zilei de 28 decembrie, când întreaga artilerie a regimentului şi, poate, nu numai a regimentului, a supus trainicile poziţii ale inamicului unui bombardament intens, distrugându-le şi permiţându-ne nouă, infanteriştilor, să ne ridicăm la atac şi să-l punem pe inamic pe fugă. Îl mai aşteptau poziţii pregătite din timp în faţa localităţii Kistarcsa şi la nord de şoseaua Kerepes. Aceste două denumiri marcau apropierea noastră de periferiile Budapestei.

CONVORBIRE

■ Interlocutor: Constantin Brezeanu, actor al Teatrului „C. I. Nottara“

— Tovarăşe Constantin Brezeanu, aţi jucat ani mulţi pe scena Teatrului Armatei, apoi a Teatrului „C. I. Nottara“, interpretând roluri care şi-au binemeritat aplauzele spectatorilor. Sunteţi cumva

rudă cu marele şi legendarul actor Iancu Brezeanu?

— A fost unchiul meu.

— Voi intra în fondul problemei… Am avut bucuria de a întâlni în arhivele militare ale ultimului război numele unor cunoscuţi şi apreciaţi actori bucureşteni ca: Ionescu-Ghibericon, Colea Răutu, Constantin Brezeanu, precum şi ale unor remarcabili interpreţi ai muzicii uşoare româneşti: Dorina Drăghici şi Nicu Stoenescu.

— Da, în anii războiului, am făcut parte dintr-o formaţie artistică a Secţiei de propagandă a Ministerului de Război.

— Într-o lucrare – Corpul 7 armată în operaţia „Budapesta“ – semnată de lt. -col. (r) Ion St. Dăscălescu, se aduce un omagiu acestei formaţii.

— Mă bucur.

— Aţi dat în toamna anului 1944 un şir de spectacole pe frontul din Ungaria?

— Au trecut de atunci trei decenii…

— Aş dori, în legătură cu activitatea dumneavoastră şi a altor artişti, să vă citesc din sus-amintita carte un fragment care vă priveşte şi să-mi confirmaţi autenticitatea relatării.

— Cu plăcere.

— Citez: „La un spectacol, acolo pe front, am improvizat o scenă, iar drept cortină, am pus foi de cort care trebuiau manevrate de cineva. Printre cei solicitaţi să ne dea o mână de ajutor a fost şi un sergent, un bărbat chipeş de prin Mehedinţi. M-a ajutat sergentul din toată inima şi după spectacol mi-a adresat rugămintea să mai venim pe front. I-am promis că vom reveni, că ne vom mai revedea. Însă, chiar în noaptea care a urmat spectacolului, inamicul a atacat într-un anume punct al frontului şi, după câte îmi amintesc, s-au dat atunci lupte grele. Nu ştiu cum şi de ce, mă gândeam mereu la sergent, ros de o presimţire. A doua zi dimineaţă, în curtea casei unde rămăsesem peste noapte, răniţii au fost aduşi pe târgi, pentru a li se da primul ajutor. Pe una din ele, un rănit acoperit cu o foaie de

cort, stătea nemişcat. Am fost împins de curiozitate spre acea targă şi, ridicând colţul foii de cort, am rămas înmărmurit. Aveam în faţă pe falnicul sergent care, cu o seară înainte, trăise atât de intens spectacolul, iar acum îşi dormea somnul de veci. Rugămintea lui de a ne revedea nu se va mai împlini niciodată. Am tras încet la loc colţul foii de cort şi în acel moment am simţit că ceva se rupsese în mine. Nu-mi aduc aminte numele sergentului, dar toţi cei care l-am cunoscut îl păstrăm viu în suflete. El continuă să trăiască printre noi ca un simbol, aşa cum trăiesc toţi cei căzuţi vitejeşte pe câmpul de luptă.“

Am încheiat citatul.

— M-aţi emoţionat… Vă asigur că faptele s-au petrecut aidoma. Le puteţi reda întocmai şi în cartea ce intenţionaţi s-o realizaţi.

— Vă mai amintiţi numele aşezării unde a avut loc această dramatică întâmplare?

— Din păcate, nu. Dar, în orice caz, foarte aproape de front… Vreau să reţineţi că dădeam foarte multe spectacole, atât aproape de linia întâi, cât şi în spatele frontului, apoi pe la spitalele militare… În această toamnă din Vest, formaţia noastră, în general, era la dispoziţia Armatei 1, al cărei comandant era generalul Macici.

— Tovarăşe Brezeanu, o formaţie artistică are întotdeauna şi un conducător. Cine era conducătorul colectivului dumneavoastră?

— Vreţi să spuneţi comandantul? Era actorul Ionescu-Ghibericon. Cumula câteva funcţii: regizor, interpret şi comandant… căci eram militari.

— În uniforme?

— Da, în uniforme.

— Dorina Drăghici purta şi ea uniformă?

— Desigur. De-altminteri, şi celelalte femei din formaţii purtau uniforme. În spectacol apăreau şi câteva dansatoare.

— Ce program avea un asemenea spectacol?

— Asemănător unui spectacol de estradă: poezii,

cântece, dansuri, numere de jonglerii sau de scamatorii, scheciuri: – un spectacol care să descreţească frunţile militarilor.

— Cine şi cu ce se deschidea spectacolul?

— Mie îmi revenea sarcina de onoare de a deschide spectacolul cu o poezie patriotică.

— Unde aveau loc spectacolele?

— Pe unde se nimerea şi cum se nimerea. Uneori mai găseam câte o sală cu scenă. Alteori improvizam o scenă unind mai multe mese. Nu întotdeauna scena era obligatorie. Spectatorii făceau roată în jurul nostru şi „scena“ era gata. Ne-am înfăţişat şi răniţilor. Aici, reacţia spectatorilor era variată. Unii ne suportau, alţii nu…

— Cu ce aţi călătorit spre front şi pe linia frontului?

— Cu un autobuz… Ministerul de Război ne pusese unul la dispoziţie.

— Ce alte amintiri mai aveţi din acel turneu?

— La Cegléd, oraşul fiind eliberat de curând, au asistat şi locuitorii oraşului – mai ales femei şi copii… Au trăit şi ei un moment de destindere… Îmi amintesc apoi de căldura cu care am fost primiţi la comandamentul Armatei 1. La spectacol a asistat şi generalul Macici, care nu s-a mulţumit numai, să ne felicite, dar în onoarea artiştilor sosiţi pe front a oferit o masă pe care, de altfel, a prezidat-o.

— Printre amintiri nu cumva păstraţi şi una mai puţin… actoricească?

— Cum să nu… Am văzut-o pe Dorina Drăghici în postura unei artileriste. Ajunseserăm cu spectacolele foarte aproape de poziţiile artileriştilor. Un comandant de baterie sau de divizion, asta nu-mi amintesc prea bine, a poftit-o pe populara cântăreaţă să deschidă focul. Adică să tragă de şnurul declanşator. Ne adunaserăm cu toţii în preajma acelui tun. Servanţii au vârât obuzul pe ţeavă. Venise rândul Dorinei Drăghici să-şi îndeplinească… misiunea. A apucat şnurul, dar puterile n-o prea ajutau. A tras o dată… de două ori… Abia a treia oară a reuşit, însă, din pricina efortului, a căzut pe spate, stârnind hazul şi… aplauzele

„spectatorilor “.

— Tovarăşe Constantin Brezeanu, vă mulţumesc nu numai în numele meu, ci şi al viitorilor cititori ai cărţii.

DOCUMENTE

– extrase –

Marele Stat-Major al Armatei

C o m u n i c a t

asupra operaţiunilor din ziua de 28 decembrie 1944

[...] **La est de Budapesta, trupele noastre, trecând la atac, în legătură cu forţele aliate sovietice, au străpuns adânc apărarea inamicului şi au ajuns în imediata apropiere a periferiilor oraşului.**

Au fost cucerite localităţile: Pécel, Rojoscsaba, Rákósliget, Nagytarcsa şi Kistarcsa.

N o t ă t e l e f o n i c ă

Zefirul[2]
către
Veronica[3]

Raport operativ nr. 348 din 29 decembrie 1944, ora 19

[...] 7. Diverse:

În zilele de 27 spre 28 decembrie s-au distins următoarele unităţi şi comandanţi:

a) Colonelul Rusu Virgil, comandantul Regimentului 1 dorobanţi, care, cu cele două batalioane ale sale şi cu (batalionul) 2 din Regimentul 26 dorobanţi, în cursul zilei de 27

---

[2] Denumire codificată a Corpului 7 armată.

[3] Denumire codificată a Marelui Stat-Major.

decembrie, după lupte grele şi eroice eforturi, a reuşit să pătrundă şi să cucerească unul din bastioanele întărite în zona de sud-est Kerepes, ce formau centura de apărare a Budapestei, iar în cursul nopţii de 27 spre 28 decembrie, printr-o înaintare viguroasă şi asalt îndrăzneţ, a cucerit localitatea Kistarcsa, deschizând astfel drumul armatei române spre Budapesta.

MĂRTURII

■ Colonel în rezervă Virgil Rusu, fost comandant al Regimentului 1 dorobanţi

Pe scurt, iată cum s-au petrecut faptele. În seara zilei de 27 decembrie 1944, o *ceaţă densă s-a întins de-a lungul frontului ca o perdea de fum. Ei bine, tocmai ceaţa asta nesuferită, îmbibată cu pulbere, mi-a sugerat ideea unui atac de noapte prin surprindere. Adică să încerc să reuşesc, la adăpostul întunericului şi al ceţei, ceea ce nu izbutisem zile în şir, pe lumină. Ar fi fost un atac pornit din proprie iniţiativă şi pe deplina mea răspundere, într-un cuvânt, nu raportasem încă diviziei gândul ce nu-mi dădea pace. Intra în competenţa, mea. Nu am trimis însă în acest atac de noapte ostaşi istoviţi în luptele purtate până atunci, ci pe cei ţinuţi în rezervă... pe ostaşii, companiei a 2-a. Ideea mea a fost înţeleasă: împlinirea ei se baza pe elementul surpriză. Inamicul, în ultima vreme, se obişnuise cu gândul că românul atacă numai la lumina zilei, noaptea preferând să mănânce în tihnă o ciorbă caldă, să-şi odihnească mădularele... Aşa că şi el, vrăjmaşul, trecea la un program de noapte nu prea diferit de al nostru.*

A urmat ceva greu de descris... Compania a 2-a s-a apropiat pe nesimţite de poziţiile inamicului şi l-a atacat, aşa cum îi cerusem. Ce îi cerusem? Să cucerească doar dealul şi să-l menţină. Şi ce-a ieşit? Surpriza atacului de noapte, pentru inamic, a fost atât de neaşteptată, încât,

intrând în panică, acesta s-a retras fugind în dezordine, antrenând în panică şi unităţile de rezervă, care, într-o situaţie ca asta, aveau misiunea să-i vină în ajutor şi să ne răpească posibilitatea de a dezvolta succesul...

Tot înaintând, ne-am pomenit într-o pădure. Într-o asemenea conjunctură nu e suficient să posezi o hartă, o busolă şi îndrăzneală. Am dat de casa unui pădurar. Nu era părăsită. Pădurarul ne-a dat un ghid care nu ne-a înşelat. În dimineaţa zilei de 28 decembrie, ostaşii mei au pătruns în comuna Kistarcsa, au eliberat-o şi au pornit mai departe în urmărirea inamicului. Ne-am oprit în faţa unei alte comune – Nagytarcsa... Pentru eliberarea ei s-a dat o luptă violentă, dar, ivindu-se posibilitatea de a manevra localitatea, l-am silit pe vrăjmaş, care ne sesizase stratagema, să se retragă spre Cinkota. Aş vrea ca denumirea acestei localităţi să fie reţinută. Aici ne-am lovit de o împotrivire organizată... Studiind harta şi terenul, am ajuns, împreună cu statul meu major, la concluzia că, cu cât ne vom apropia mai mult de barajul de sârmă ghimpată, cu atât ne va fi mai uşor să asaltăm localitatea. În ziua de 29 decembrie am atacat puternic, cu tot regimentul. Către ceasul înserării, ne aflam de-acum, pe alocuri, la vreo 50 de metri de sârma ghimpată. Poale că civilii – civilii de astăzi – nu vor înţelege însemnătatea atacului povestit mai sus, dintr-o noapte ceţoasă, dar, la un moment dat se credea că, după atâtea săptămâni de lupte grele în pusta ungară, nu vom reuşi, cu forţele de care dispuneam, să ne croim drum spre Budapesta.

Dimineaţa zilei de 30 decembrie ne-a găsit deci în faţa Cinkotei, pregătiţi pentru atacul decisiv. Dorobanţilor mei le revenea misiunea, cea mai grea: să atace frontal. Dinspre sud urmau să intre în acţiune infanteriştii Diviziei 19 infanterie. Era o dimineaţă ceţoasă, ceea ce ne-a permis să manevrăm prin surprindere, cu succes. În aceste momente de foc a căzut eroic unul dintre cei mai curajoşi ofiţeri ai regimentului, locotenentul Gheorghe Sâlniceanu – în prezent, în Craiova, o stradă îi poartă numele.

Efortul ostaşilor a fost încununat de succes: după aproape două ore de lupte, localitatea Cinkota era eliberată... Am fi putut dezvolta succesul, dar un ordin ne cerea să sistăm orice acţiune până la noi dispoziţii. Explicaţia am aflat-o ceva mai târziu [...]. Ostaşii şi comandanţii au fost felicitaţi de comandantul Corpului 7 armată şi, drept recompensă pentru efortul făcut, au fost, înlocuiţi din linia întâi şi retraşi în comuna Nagytarcsa, la refacere.

Noaptea de Anul Nou 1945, cum ar veni Revelionul, eu şi cu unităţile mele am petrecut-o nu în linia întâi, ci retraşi în rezerva diviziei, la odihnă. La Nagytarcsa, cele mai multe case erau întregi, aşa că Revelionul l-am petrecut sub un acoperiş străin, totuşi acoperiş. Ne-am adunat în jurul unei mese, ce-i drept străină, dar totuşi masă... Eram – mă refer la ofiţerii mei din comandament – militari de carieră, căliţi în război. În aşteptarea miezului nopţii, s-ar fi cuvenit să fim relaxaţi. Nu eram... Mimam relaxarea. Ştiam că după uciderea celor doi parlamentari ruşi de către unguri şi germani, nici vorbă ca Budapesta să se predea fără lupte. Şi mai ştiam un „mic amănunt“, că „ora H“ a operaţiunii fusese stabilită pentru 1 ianuarie 1945... prima, zi a Anului Nou. Inevitabil... Ne priveam în ochi cu aceeaşi întrebare încărcată de dorul de cei de acasă. [...]

■ Sublocotenentul în rezervă Gheorghe Dănescu, fost comandant al plutonului de transmisiuni din Regimentul 1 dorobanţi (II)

Colonelul Virgil Rusu a fost comandantul meu şi l-am cunoscut foarte bine: *un om energic, hotărât, sever, drept, găsind pentru fiecare subaltern un cuvânt de îmbărbătare.*

Eu, fiind cu transmisiunile pe unitate, pot afirma că am fost umbra colonelului Rusu. Bineînţeles, cu centrala telefonică şi cu legăturile telefonice, în sus către divizii, în jos către batalioane. Îl însoţeam şi în linia de foc cu telefoanele...

Ne apropiam de Budapesta. Îmi dădeam seama după

rapoartele operative. Luptele erau crâncene. Numai în ziua de 27 decembrie 1944, dorobanţii noştri au dat cinci asalturi consecutive pentru cucerirea unei singure poziţii. Nu m-am dezlipit nici măcar o clipă de comandant, care, în tot cursul bătăliei, se afla la postul său înaintat. Ataca, îmi amintesc, batalionul 1 susţinut de batalionul 2. Iar în rezervă se găsea batalionul 3. Abia al cincilea atac a frânt apărarea vrăjmaşă şi inamicul a început să se retragă. Noi, după el, în urmărire, ca să nu-i dăm posibilitate să se întărească pe alte poziţii. Însă poziţiile duşmanului erau pregătite dinainte şi cu multă ştiinţă militară.

Surpriza s-a conturat destul de repede. După o înaintare de circa doi kilometri, dorobanţii n-au mai întâmpinat nicio rezistenţă. În urma lor veneam şi eu cu căruţa, cu centrala, bobinele, aparatele. Mergeam în pace şi credeam că ne-a pus Dumnezeu mâna-n cap. Subunităţile se regrupaseră pe companii, batalioane. Mărşăluiau, astfel, obosite, mulţi ostaşi dormeau de-a'n picioarelea. Fenomen frecvent în război. După alţi câţiva kilometri de linişte, am nimerit în bătaia neaşteptată a inamicului. Înaintarea s-a transformat în retragere. Ba, pe alocuri, cum se întâmplă pe front nu rareori, a izbucnit panica... Retragerea a fost, în cele din urmă, oprită la marginea unui sat.

Ce s-a întâmplat cu mine, cu plutonul meu, cu căruţa? Sesizând că inamicul, după ce ne-a surprins cu focul său, va contraataca cu infanterie pentru a recuceri poziţia pierdută, am luat hotărârea să-mi aleg un loc mai potrivit şi să încerc să întârzii cât mai mult înaintarea inamicului. Am expediat căruţa în spate, la punctul de comandă al regimentului, trăgând după ea un fir. Iar pe cei şapte soldaţi din pluton i-am organizat într-o mică linie de foc. Ei bine, cu cei şapte, ostaşi l-am ţinut în loc pe inamic aproape toată, ziua. Cu chiu, cu vai, prin centrala diviziei, am prins legătura cu comandantul regimentului, pentru a-i raporta situaţia. Mi-a ordonat: „Rămâneţi mai departe pe loc... Trimit o companie să vă înlocuiască."

Într-adevăr, la adăpostul întunericului am fost înlocuiţi,

iar eu şi ai mei am revenit teferi la punctul de comandă al regimentului. A doua zi, de dimineaţă, ordin să ne ridicăm iarăşi la atac. Din nou surpriză. În cursul nopţii inamicul se retrăsese, de astă dată pe noi poziţii, identificate de cercetare. Apărarea asta trebuia dată peste cap. După primul atac, inamicul şi-a descoperit ascunzătorile şi, mai ales, forţa de foc. De pe o înălţime, urmărind, replica inamicului, colonelul Virgil Rusu a hotărât să anuleze ordinul de atac. Cum nu existau suficienţi agenţi de legătură, m-a trimis şi pe mine la comandantul celei mai depărtate companii cu ordinul verbal de oprire a atacului şi de întărire a dispozitivului de luptă, folosindu-se cât mai bine terenul. O să înţelegeţi abia acum de ce, din toate atacurile văzute şi trăite, pe ăsta de la poalele Budapestei nu-l pot uita. Înaintam în salturi scurte... mă târam... iarăşi executam salturi... lăsam în urmă sute de metri... Am ajuns, în fine, la comandantul companiei. Cu el mai erau încă 13 ostaşi. Am transmis ordinul şi am plecat. Dar n-am mai apucat să ajung înapoi. Poziţia a fost supusă unui bombardament de aruncătoare. Exploziile proiectilelor mă năuciseră. Stăteam cu nasul vârât în pământ şi îmi aşteptam deznodământul. N-aş putea să apreciez câte minute a ţinut acest bombardament. Mie mi s-a părut o ve*şnicie. Tragedia am constatat-o când m-am răsucit să mă uit în jur. Eram singurul rămas în viaţă. M-am târât de la un cadavru la altul... Mă mir şi astăzi cum de nu mi-am ieşit din minţi. Am numărat paisprezece cadavre sfârtecate. Îngrozit, am început să mă retrag către comanda regimentului. Cred că inamicul mă reperase, căci a început să mă vâneze tot cu proiectilele de aruncătoare. Exploziile se apropiau de mine. Schijele îmi ciuruiseră mantaua, căciula. La un moment dat – cred că mă îndepărtasem cu vreo 500 de metri de locul unde lăsasem, cei paisprezece morţi – o nouă explozie, m-a făcut să-mi pierd cunoştinţa. Într-un târziu, când am făcut ochi, am descoperit că eram îngropat de viu. Am avut nevoie de aproape două ore ca să mă smulg din strânsoarea pământului. Când m-am văzut pe*

picioare, nu mi-a venit să-mi cred ochilor. Se înserase, iar peste câmpul de luptă se aşternuse o tăcere mormântală. Am pornit-o clătinându-mă într-acolo unde eu bănuiam a fi postul de comandă. Ca şi în alte multe dăţi, am avut un dram de noroc. Mi-au tăiat calea doi camarazi. Fuseseră trimişi de comandantul regimentului să-mi ridice... cadavrul. Mă urmărise cu binoclul şi văzuse cum explozia mă doborâse şi mă acoperise cu pământ. Mare i-a fost bucuria când m-a văzut întreg. M-a îmbrăţişat, iar eu m-am simţit în braţele lui ca un copil la pieptul, tatălui său.

Hm!... Revelionul?! Fie, să-l numim şi aşa!... Unde m-a găsit? La Nagytarcsa, la refacere cu întregul regiment. Sosiseră din ţară delegaţi ai Crucii Roşii să ne împartă daruri – pachete cu flanele călduroase, pantaloni de corp, cu bomboane şi biscuiţi, cu câte o sticluţă de coniac ori de lichior. Pachetele ni se înmânau o dată cu o urare tipărită în ţară. Ne-am bucurat ca nişte copii şi, ca bucuria să fie deplină în fiece unitate, s-au organizat „ospăţuri de Anul Nou“. Am ronţăit biscuiţi, am băut coniac, lichior.

Seara, către orele 19, s-a primit ordin ca toţi ofiţerii să se prezinte la postul de comandă al regimentului, unde colonelul Virgil Rusu a dat o mică „petrecere”, tot cu biscuiţi şi coniac. Ăsta ne-a fost „Revelionul“. Comandantul ne-a urat „La mulţi ani!“ şi „Noi victorii!“. Dar tot cu prilejul acesta ne-a adus la cunoştinţă că încă în acea noapte „refacerea“ va lua sfârşit şi ne vom pune în marş spre linia de foc, Divizia 2 infanterie reprezentând rezerva Corpului 7 armată. Trebuie să fi fost în jurul orei 22 când comandanţii de batalioane şi companii s-au înapoiat la unităţile lor pentru a ne pregăti să întâmpinăm Anul Nou pe câmpul de luptă.

În ce mă priveşte, am verificat legăturile telefonice ale centralei telefonice cu divizia, cu batalioanele şi companiile.

Exact la miezul nopţii ne constituiam în dispozitiv de luptă. O *rachetă cu trei stele roşii a vestit nu numai intrarea în Anul Nou, ci şi intrarea în noi operaţii, ce aveau să culmineze cu luptele de stradă din Budapesta.*

■ Locotenent-major în rezervă Radu Raita, fost ofiţer observator şi cu transmisiunile în Regimentul 1 artilerie (I)

Să încep cu acţiunile din apropierea Budapestei. Eram artilerist observator în Regimentul 1 artilerie grea motorizată, unitate în subordinea Corpului 7 armată.

Până a ajunge la Isaszeg şi Cinkota şi periferiile Budapestei, noi am avut de înfrânt o puternică rezistenţă din partea inamicului în pădurea Gödöllö, unde se afla o întinsă rezervaţie de vânătoare a lui Horty. Pentru a ne deschide drum către aceste obiective a fost nevoie să-l dislocăm pe inamic de pe fortificaţiile acestei centuri de apărare. S-a executat un baraj ca la carte de către artileria Corpului 7 armată.

La 25 decembrie 1944 intervenise un moment de respiro şi, pentru că era şi prima zi de Crăciun., ce mi-am zis? „Hai să organizăm o echipa de colindători...“ De fapt, ideea îmi venise încă din ajun, dar n-a fost chip s-o înfirip. Aveam în unitate ostaşi unul şi unul, dezgheţaţi, ageri la minte, din judeţele Dolj, Romanaţi, din alte ţinuturi. Am avut de unde alege. Am repetat cu ei colinde ştiute din copilărie, după care am plecat cu colindul mai întâi la comanda divizionului, apoi la cea a regimentului şi ne-am oprit şi la comanda Regimentului 114 artilerie antitanc sovietic, trecut în subordinea Diviziei române 19 infanterie. Colindătorii mei au provocat surpriză, bucurii. Ţin minte că locotenent-colonelul Pavlik, comandantul unităţii sovietice, ne-a mărturisit că şi pe meleagurile lor se mai păstrează datina şi ne-a servit cu câte un pahar de votcă.

În zilele următoare, tunarii români au intrat din nou în acţiune, cu succes, aşa că în seara zilei de 30 decembrie 1944 ne aflam în apropierea şoselelor ce intrau în Budapesta.

Divizionul 2 şi-a instalat comanda într-o clădire arătoasă. Proprietarul, un bărbat scund, slăbuţ, brunet, cu nasul cârn, avea o nevastă mai voinică, cu o faţă plină de pistrui. Ne-au primit cu amabilitate, dar şi cu neîncredere.

Revelionul ’45 l-am făcut sub acoperişul acestei case, ca invitat al comandantului Divizionului 2, maiorul Constantin Iliescu, originar din Craiova, un om de o excepţională capacitate militară şi de o rară bunătate sufletească în relaţiile cu trupa şi ofiţerii. La rândul lor, şi aceştia îl respectau, îndeplinindu-i exemplar ordinele. Orice misiune era îndeplinită cu promptitudine.

Nici cu acest prilej n-am neglijat „Pluguşorul“, pe care isteţii mei subalterni îl cunoşteau de parcă ieri l-ar fi învăţat. Am mers cu „Pluguşorul“, cu tradiţionalele urări, pe la comandamentul român şi cel sovietic. Am creat astfel, ce-i drept pentru un timp scurt, o atmosferă sărbătorească. Urarea: „Fie ca Anul Nou să ne aducă victoria cât mai repede!“ era şi cea mai frecventă. La miezul nopţii am tras câteva salve de artilerie. Reper: poziţiile inamicului de pe Dunăre.

■ Locotenent-colonel în rezervă Ion St. Dăscălescu, fost ofiţer la Biroul 3 operaţii din Corpul 7 armată (II)

Ultima noapte a anului 1944 ne-a găsit la periferiile Budapestei faţă în faţă cu inamicul. Noi, cei din comandamentul Corpului 7 armată, simţeam, în sufletele noastre mândria de a fi reuşit să ajungem prin lupte până aici. Era un sentiment care ne dădea noi forţe, noi energii, care ne făcea să avem în continuare, ca şi până acum, un moral ridicat, determinat în special de dreptatea cauzei pentru care luptam, de căldura cu care ne înconjura întregul popor.

Alături de aceste sentimente de mândrie patriotică îşi făcea loc bucuria firească a sosirii nopţii de Anul Nou. […] În acea noapte m-am aflat la postul de comandă al Corpului 7 armată, în Isaszeg. Ne adunasem cu toţii într-o cameră simplă, cu câteva mese. Aici ne-am petrecut Revelionul. A fost un revelion modest, dar plin de o atmosferă caldă, reconfortantă. N-a ţinut decât foarte puţin, doar cât a trebuit să ne exprimăm ceea ce simţeam, îi acele momente, unul faţă de celălalt şi toţi faţă de vitejii noştri

soldaţi şi ofiţeri din linia întâi. Spre miezul nopţii, în ultimele clipe ale anului 1944, comandantul Corpului 7 armată, generalul Nicolae Şova, a dat citire ordinului de zi adresat soldaţilor şi ofiţerilor de sub comanda sa cu ocazia Anului Nou 1945. Citez:

„De mai bine de patru luni sunteţi în lupte grele, neîntrerupte, pentru doborârea duşmanului. V-aţi îndeplinit pe de-a-ntregul datoria, cu sacrificiul vieţii voastre. Din Banat, peste Tisa şi până la porţile Budapestei aţi luptat cu hotărâre şi aţi învins inamicul. Acum, ultimele lui rămăşiţe se găsesc încercuite între zidurile Budapestei, fără posibilităţi de scăpare. […] Ţara întreagă vă este recunoscătoare pentru sacrificiul vostru, iar eu vă adresez cuvântul meu cald de mulţumire.

Pentru anul care începe – se arăta în încheierea ordinului – vă urez la toţi sănătate şi izbândă deplină spre binele Patriei şi al vostru, al tuturor. Să terminăm, în acest an, victorioşi şi cât mai degrabă războiul, pentru a vă întoarce la casele voastre unde vă aşteaptă o nouă datorie, aceea a reconstrucţiei ţării. […] Încă un pas înainte, cu hotărâre, cu vitejie şi victoria va fi a noastră!“

■ General-colonel în rezervă Ilie Antonescu, fost comandant al Diviziei 9 cavalerie (I)

Dacă intrarea în foc în fruntea Diviziei 9 cavalerie am trăit-o la 17 decembrie 1944, la Tápiósáp, ultima zi a anului m-a adus în faţa Budapestei, la 31 decembrie 1944, între orele 18 şi 22. Divizia 9 cavalerie ducea lupte aprige, la aripa dreaptă, respingând, cu Regimentul 9 călăraşi şi batalionul 1 (Regimentul 31 infanterie a trecut sub ordinele diviziei de cavalerie), ultimul contraatac inamic în faţa postului de radio Budapesta de la Határ.

Când acele ceasornicului au indicat ora 24 – Revelionul – şi Anul Nou 1945 a trecut pragul, comandanţii de regimente s-au prezentat la punctul de comandă al diviziei din Rákósliget. Ne-am îmbrăţişat, ne-am urat reciproc să ajungem în scurt timp la mult aşteptata zi de pace, să trăim

mulţi ani fericiţi. Am ciocnit un pahar de rom cu bucuria unei izbânzi depline şi cu gândul la cei dragi din patrie. De asemenea, am urat tuturor luptătorilor diviziei sănătate şi ani mulţi fericiţi, urare care a străbătut adăposturile şi tranşeele, bravilor ofiţeri, subofiţeri şi *soldaţi. Eram convinşi cu toţii că cel mai târziu în vara anului 1945 vom obţine victoria şi mult dorita pace.*

În noaptea Anului Nou am avut serios de lucru, statul-major îmi pregătise elementele principale pentru analiza situaţiei tactice şi a posibilităţilor noastre de a duce lupta în oraş potrivit dispoziţiilor comandamentului Corpului 7 armată.

Budapesta forma bastionul principal de apărare al trupelor hitleriste şi horthyste, bastion care închidea direcţia strategică ce ducea în lungul Dunării spre Viena.

■ Locotenent-colonel în rezervă Dumitru Dumitrescu, fost şef al Biroului 3 operaţii din Divizia 9 cavalerie (I)

Luna decembrie a anului 1944 s-a caracterizat printr-o alternanţă de lapoviţă şi ger uscat, fără prea multă zăpadă. Începând cam din 12 decembrie, ne-am aflat într-un nesfârşit atac. Luptele au ţinut fără întrerupere până în dimineaţa zilei de 30 decembrie 1944, când divizia a fost oprită în faţa unei puternice linii defensive sprijinite pe cătunele Forásy şi Határ, ce apărau posturile de radio și T.F.F. ale Budapestei.

Fuseserăm opriţi, dar atacul se cerea reluat. Aşa, se face că în dimineaţa zilei de 30 decembrie îl însoţeam pe generalul Ilie Antonescu la punctul înaintat de comandă al diviziei. Cu puţin înainte de ora H, primim ordin de la corpul de armată să amânăm atacul până la noi dispoziţii. Motivul? Pentru a se evita pierderi de vieţi omeneşti în ambele tabere, precum şi distrugerea clădirilor şi întreprinderilor din capitala Ungariei, comandamentul sovietic va trimite la nemţi parlamentari cu propuneri concrete de capitulare şi de predare a oraşului, care, la ceasul acela, era încercuit. Rezultatul? Comandamentul fascist a respins propunerile

de capitulare şi, sfidând uzanţele internaţionale, a ordonat uciderea parlamentarilor purtând steagul alb. Ca urmare, noi am reluat atacul. Rezistenţa inamicului a fost dârză. Atacurile s-au succedat şi în tot cursul zilei de 31 decembrie 1944, până către ceasul înserării, când, o dată cu cucerirea poziţiilor Forásy şi Határ, ne-am pomenit în faţa primelor clădiri de la periferia răsăriteană a Budapestei.

În concluzie, ultimele ore ale anului 1944 au găsit unităţile diviziei la marginea capitalei Ungariei, instalate în poziţiile, părăsite de inamic.

Am făcut această scurtă introducere cu scopul de a sublinia eforturile continue timp de 20 de zile (12-31 decembrie 1944), tenacitatea, bravura, dar şi starea de oboseală fizică a trupei în momentul păşirii în Noul An 1945.

Revelion – noapte întunecoasă şi geroasă. Unităţile se organizau şi se întăreau în poziţia inamicului, cucerită cu atâtea jertfe. Gânduri frumoase pentru cei dragi de acasă şi multe, foarte multe gânduri pioase pentru camarazii care nu vor mai fi lângă ei atunci când ceasul va marca, începerea anului 1945.

Se stabilesc efectivele, se reorganizează subunităţile se instalează elemente de siguranţă, căci un contraatac inamic în noaptea de Anul Nou nu este exclus. O parte din soldaţi se odihnesc. Odihnă relativă, ca la război.

Se iau măsuri pentru a se servi hrană caldă, îmbunătăţită pe cât posibil. În cursul zilei, cât a ţinut atacul, nu s-a mâncat, căci în încleştarea cu inamicul nu ai acest răgaz.

La miezul nopţii se transmite tuturor militarilor urarea comandantului diviziei: „La mulţi ani, şi victorie deplină!“

La postul de comandă al diviziei – o casă părăsită la liziera de nord-vest o localităţii Rákoskeresztur – activitatea este intensă. Se primesc rapoartele unităţilor, se raportează mai departe la Corpul 7 armată. Fiecare ofiţer aparţinând statului-major al diviziei, precum şi şefii de birouri îşi pun la punct documentaţia cu modificările rezultate din operaţiile zilei.

Suntem deci absorbiţi de probleme specifice şi s-ar părea că întregul stat-major a uitat că peste câteva ore vom păşi într-un an nou. Către orele 23 soseşte ordinul de operaţii al corpului armatei: se prevede continuarea ofensivei pentru eliberarea Budapestei. Cu începere de la 1 ianuarie 1945, ora 11. Ca prim obiectiv al Diviziei 9 cavalerie, eliberarea cartierelor Köbánya şi Rákoshegy.

Pe baza hotărârii luate de comandantul diviziei, trec la redactarea ordinului de operaţii. Trebuie să lucrez cât se poate, de repede, deoarece domnul general Ilie Antonescu a convocat comandanţii de regimente cu scopul, de a le mulţumi pentru rezultatele obţinute şi a le înmâna personal ordinul privind declanşarea, operaţiei, de asemenea, pentru a le face urări cu ocazia Anului Nou.

Anul Nou 1945. Toţi ofiţerii statului-major al diviziei fac roată în jurul comandantului. În cuvinte pline de entuziasm şi de afecţiune, domnul general ne mulţumeşte, pentru contribuţia fiecăruia dintre noi la şirul de succese ale diviziei, ne urează sănătate şi fericire şi noi succese militare în anul care începe. În continuare, maiorul Baboianu ne rezervă o surpriză: a procurat câteva sticle de vin. Se ciocneşte pentru victoria deplină asupra fascismului, după care generalul, ne îmbrăţişează.

Către ora 1,30 sosesc şi comandanţii de regimente. Nou prilej pentru urări reciproce şi pentru a închina un păhărel de coniac – de dala aceasta din zestrea generalului. Se păstrează un moment de reculegere în memoria ostaşilor, ofiţerilor şi subofiţerilor pentru care noul an nu a mai venit. În scurtul răgaz ce-l avem, evocăm situaţii din cursul ultimei zile a anului, ne mărturisim gânduri de viitor. A urmat apoi expunerea situaţiei inamicului şi a misiunii diviziei şi a fiecărui regiment în atacul asupra Budapestei. S-a insistat foarte mult asupra specificului luptelor într-un oraş mare, asupra constituirii unităţilor de asalt. Convocarea a luat sfârşit în jurul orei 3, când comandanţii de regimente, se întorc la unităţi să-şi pună în temă subordonaţii.

Comandantul diviziei a dispus ca ofiţerii statului-major să-şi încheie cât mai repede documentele necesare primului atac al anului 1945, după care să se treacă la odihnă obligatorie. Am pregătit hărţile, am controlat dacă s-a instalat centrala şi legăturile telefonice la postul înaintat de comandă, unde, în dimineaţa zilei, urma să-l însoţesc pe comandantul diviziei.

Am dormit îmbrăcat, pe un pat improvizat şi cu telefonul la cap. Era aproximativ ora 4 din ziua de 1 ianuarie 1945. Începea un nou an de război, dar şi ultimul.

■ File din „Jurnalul de operaţii“ al Diviziei 9 cavalerie scrise de locotenent-colonelul în rezervă Dumitru Dumitrescu, pe atunci maior:

1 ianuarie 1945

La ora 11, se reia atacul cu toate unităţile în linie. La 12,30, inamicul a început să cedeze în faţa presiunii noastre. Mişcarea continuă în lungul şoselei, întâmpinând de data aceasta rezistenţe mai slabe din partea inamicului.

La ora 16,30, unităţile au ajuns la primele acoperiri nord Köbánya, unde au început să primească din nou foc puternic. După o nouă regrupare a regimentelor se reia mişcarea şi la ora 18 se ajunge cu primele elemente pe linia şosea-cota 120. Mişcarea continuă, spre vest, însă se primeşte un foc puternic pe tot frontul, ceea ce obligă unităţile noastre să acţioneze numai pe detaşamente mici. Acţiunea a durat în tot cursul nopţii.

■ Colonel în rezervă Aurică Sitaru, fost şef al Biroului 3 operaţii din Divizia 19 infanterie (II)

Prima „bornă“ din anul victoriei, 1 ianuarie 1945, pentru noi, cei din Divizia 19 infanterie, a fost o zi de luptă ca oricare alta. Eram, totuşi, fericiţi că trecuserăm o dată cu începutul de An Nou dincolo de porţile Budapestei. Într-adevăr, un eveniment de seamă.

[...] Ne gândeam cu inima strânsă la cei căzuţi până

acum, la eroii noştri care îşi vărsaseră sângele în numele libertăţii şi care nu mai apucaseră această zi de An Nou. Gândul fiecăruia zbura şi spre casă, spre cei dragi din ţară. Ne încerca, pe toţi aleanul şi pe mulţi, pe foarte mulţi, oboseala.

Trecând în noaptea aceea, de hotar dintre ani din adăpost în adăpost, din clădire în clădire – frontul avea aici, în marele oraş, o conformaţie cu totul nouă, pe care n-o mai întâlnisem –, priveam chipurile trase, slăbite ale oamenilor şi parcă îmi părea rău, parcă mă simţeam, vinovat ca unul ce ştiam că nu voi avea prea mult răgaz, fiindcă, se hotărâse deja de cu seară, în zori aveam să reluăm atacul.

A fost un „revelion“ tăcut, pe care fiecare l-a petrecut amintindu-şi şi sperând.

Rândurile ce urmează privind sus-amintitul „revelion“ făcut au fost scrise în „Jurnalul de operaţii“ al Diviziei 19 infanterie chiar de mâna colonelului în rezervă Aurică Sitaru, pe atunci căpitan.

1 Ianuarie 1945

Pentru ziua de 1 ianuarie 1945, ordinul nr. 81 al corpului de armată prevede continuarea atacului pentru a pătrunde în cartierele Budapestei [...]. Patrulele noastre de recunoaştere, împinse înainte în timpul nopţii şi către ziuă, au reuşit să se infiltreze prin golurile inamicului şi să manevreze rezistenţele inamice. În urma acestor manevre, inamicul parte a fost făcut prizonier, parte s-a retras în dezordine.

Rezultatul acestor *succese a fost antrenarea grosului după patrule şi, dintr-un atac montat, aşa cum se plănuise în seara zilei de 31 decembrie 1944, acesta a luat aspectul unui atac din mişcare, continuându-se a se manevra rezistenţele inamice [...]. Inamicul, pentru a ne produce cât mai mari pierderi şi a ne şi întârzia, întrebuinţează toate procedeele posibile. Face uz pe scară întinsă de câmpurile*

de mine. Astfel înaintând, trupele diviziei au reuşit să cucerească pădurea Luska, cota 127 şi creasta de la sud-est de această cotă. Cu această ocazie s-au capturat foarte mulţi prizonieri şi materiale.

SCRISOARE

■ Expeditor: Locotenent-colonel în rezervă Ioan Babeu-Gârbu, fost şef al Biroului 3 operaţii din Regimentul 96 infanterie, Divizia 19 infanterie (III)

Dacă ordinele primite de la eşaloanele superioare nu ar fi fost prevăzute şi cu data emiterii lor, poate că nu am fi ştiut că e Anul Nou. Eram atât de încleştaţi de inamic, încât întreaga noastră fiinţă era stăpânită de modul cum ne vom putea îndeplini misiunea, care nu era deloc uşoară. Născoceam zeci de ipoteze, de planuri, de idei, cântărindu-le şi alegând pe cea pe care o consideram că are mai multe şanse şi ne va produce mai puţine pierderi. Informaţiile cu privire la inamic erau incomplete, ameninţările veneau din toate direcţiile. Recunoaşterile făcute prin luptă ne-au edificat oarecum asupra cuiburilor de rezistenţă din faţă, ce s-au înmulţit însă considerabil când a început atacul.

Cu toate acestea, la ora 24 din noaptea de 31 decembrie 1944, comandantul Regimentului 96 infanterie, colonelul Mihail Gheorghiu, a luat receptorul din mâna centralistului şi a felicitat batalioanele şi pe toţi luptătorii regimentului, urându-le: „Viaţă lungă, sănătate şi izbândă asupra inamicului!“. Avea ochii plini de lacrimi. Cine ştie ce era, la ora aceea, în sufletul său! Mai mult ca sigur că îşi presimţea sfârşitul.

În dimineaţa zilei am plecat la atac.

CONVORBIRE

■ Interlocutor: Locotenent-colonel în rezervă George Ursoiu, fost comandant de baterie obuziere în Regimentul 7

artilerie grea (II)

— Am reţinut că noaptea de 23 August 1944 v-a găsit pe frontul din Moldova. Unde v-a găsit ultima noapte a anului 1944?

— La marginea Budapestei.

— Vă mai amintiţi în ce condiţii aţi „petrecut“ Revelionul ’45?

— Dacă supravieţuieşti unei conflagraţii, aşa ceva nu se uită până la moarte. Anul Nou 1945 l-am „petrecut“ la etajul întâi al unei clădiri, unde-mi instalasem observatorul, deoarece bateriile erau în linie de tragere, adică în luptă. Vedeam prin binoclul meu de artilerist panorama Budapestei. Era primul mare oraş pe care-l scrutam ca observator artilerist. O panoramă care m-a înfricoşat, căci m-am gândit la cei care îşi vor jertfi viaţa pentru a elibera o asemenea cetate.

— Cine mai era în observator cu dumneavoastră?

— Plutonierul Braia, sergentul-major Sonea Mircea şi sergentul Dăncilă Gheorghe.

— Aţi avut deci cu cine să vă îmbrăţişaţi şi cui să spuneţi „La mulţi ani“...

— A fost un „Revelion“ pe cinste. Am improvizat o „masă sărbătorească“. Am avut şi invitaţi.

— Glumiţi?

— Noi eram la etaj, cu telefoanele şi cu aparatele optice, iar jos, la subsol, se ascundeau de război stăpânii casei, soţ şi soţie, oameni mai în vârstă. I-am invitat să „petreacă“ Revelionul cu noi. Au venit, dar erau înspăimântaţi. Puţin mai târziu, după un păhărel de rachiu şi o farfurie cu mâncare caldă, au prins curaj şi au început să zâmbească. Eram convinşi că intrăm în ultimul an de război.

— Nimic nu v-a tulburat „petrecerea“? Eraţi doar pe linia frontului, ca observator.

— Cu câteva minute înainte de miezul nopţii, exact în acele clipe când acasă stingeam luminile şi ne uram „La mulţi ani!“, m-a chemat regimentul la telefon şi mi-a ordonat ca bateriile să salute sosirea Anului Nou 1945

trăgând o salvă pe poziţiile inamicului. Aşa a început 1945... Câteva ceasuri mai târziu, trupele române ale Corpului 7 armată se ridicau împreună cu cele sovietice la asaltul Budapestei, apogeul operaţiei „Budapesta“.

DOCUMENTE

Veronica[4]
către
Coroana[5]

Raport operativ special
1 ianuarie 1945, ora 18,30
(propunere pentru comunicat special)

În ziua Anului Nou 1945, trupele Armatei 1 române, în strânsă colaborare cu marile unităţi sovietice, după ce au sfărâmat ultima centură de apărare, au pătruns în Budapesta cu corpul de armată al generalului Şova Nicolae, ale cărui brave divizii, comandate de generalii Lăcătuşu Mihail, Antonescu Ilie şi Voicu Mihail, duc în aceste momente lupte de stradă spre centrul capitalei maghiare.

În aceeaşi zi, cu corpul de armată al generalului Boiţeanu Ion, după ce s-a traversat complet prin lupte grele regiunea muntoasă din nordul Ungariei, s-a atins cu vânătorii de munte comandaţi de generalii Mociulschi Leonard şi Iordăchescu Constantin râul Ipel (Eipel), continuându-se atacurile pe teritoriul cehoslovac.

Comandantul Armatei I
General de corp de armată NICOLAE MACICI

Şeful Secţiei a 3-a

[4] Denumire codificată a Armatei 1.

[5] Denumire codificată a Marelui Stat-Major.

Locotenent-colonel D. PANAITESCU

Nr. 45221 din 1 ianuarie 1945

PARTEA A TREIA

1

Raportul locotenentului în rezervă Dan Satmari, a cărui copie am găsit-o în „sicriaşul“ lui Cornelia Cara laolaltă cu alte documente, mărturii, amintiri, debuta astfel:

La începutul lunii noiembrie 1944 – nu pot preciza data, dar nu cred să fi trecut două săptămâni de la forţarea Tisei – am fost chemat de către domnul maior Mihnea Voievozeanu, şeful Biroului 2 al diviziei. (Ne aflam cantonaţi în localitatea D...) La capătul unei convorbiri care a durat mai bine de o oră, domnul maior m-a întrebat dacă aş fi de acord, să plec într-o misiune plină de riscuri în spatele frontului inamic, la o mare adâncime. Mi-a explicat în linii generale obiectivele misiunii. Nu a pronunţat niciun nume de localitate, însă din cuvintele „la o mare adâncime“ am dedus că se avea în vedere un raid în capitala Ungariei.

Introducerea lui Satmari corespundea adevărului. Prima pagină a misiunii *Astoria* a fost scrisă la puţin timp după ce trupele Corpului 7 armată trecuseră pe malul vestic al Tisei şi declanşaseră primele lupte pe direcţia Budapesta. Mai întâi însă aş dori să povestesc cine-i autorul acestui misterios raport. Misterios, deoarece unicul exemplar al raportului întocmit de Satmari, la cererea mea, îl distrusesem chiar eu, cu mâinile mele. Dan Satmari se născuse într-o familie de ţărani în judeţul Arad. Fiind bun la carte, fusese înscris să urmeze cursurile unei şcoli normale,

de pe băncile căreia ieşise învăţător. Dacă ţin bine minte, n-a profesat decât un an în comuna sa natală, după care a fost mobilizat şi trimis la o şcoală de ofiţeri de rezervă. Gradul l-a obţinut în vara anului 1944 iar botezul focului l-a trăit în luptele din Transilvania. Atunci l-am cunoscut. Trecusem pe la punctul de comandă al regimentului din al cărui efectiv făcea parte pe când interoga un maior ungur, stat-majorist, care susţinea că generalul Hans Friessner vizitase de curând poziţiile trupelor ungare şi-şi manifestase făţiş nemulţumirea faţă de starea de spirit ce domnea pe front în rândurile soldaţilor unguri. Mai susţinea prizonierul că ar putea să ne fie călăuză pe drumurile ascunse ce duc către cartierul general al lui Hans Friessner, comandantul grupului de armate germane din Ungaria. Bineînţeles, dacă am fi căzut la o anumită învoială. Îndeobşte, când era vorba de Friessner, nu acceptam niciun fel de târg. Agenţi versaţi ai Corpului 7 armată, infiltraţi în spatele inamicului, urmăreau îndeaproape mişcările comandamentului.

Încă de la bun început, locotenentul Satmari îmi făcuse o impresie bună. Poseda multe calităţi, printre altele vorbea maghiara la perfecţie. Am cerut imediat să fie mutat la divizie, ca translator, sarcină de care, ulterior s-a achitat ireproşabil şi cu inteligenţă. Ce mai, l-am apreciat încă din primele ore ale colaborării noastre; traducea bine, nuanţat, era perspicace, dejuca stratagemele unor prizonieri, întindea capcane, realiza conexiuni şi emitea ipoteze interesante, vrednice de a fi luate în considerare. Într-un cuvânt, avea stofă de ofiţer de informaţii, iar activitatea sa desfăşurată cu tact şi răbdare a ajuns, în cele din urmă, să mă elibereze de povara unor interogatorii. Îmi solicita prezenţa doar atunci când la orizont se contura un caz interesant, o informaţie inedită ce merita atenţie pentru a fi fructificată.

După forţarea Tisei, devenise evident că trupele Corpului 7 armată vor participa mai departe, alături de cele sovietice, la luptele pentru eliberarea Budapestei.

Perspectiva unei astfel de operaţii militare de anvergură nu putea să nu mă îngrijoreze. Obligaţia mea principală – desigur şi a altor şefi de birouri 2 – era să furnizez statului-major al diviziei informaţii cât mai variate şi mai complete din zona frontului şi, în acest scop, să-mi împing agenţii mobili în adâncime şi pe spaţii cât mai mari, dar care rareori depăşeau cincisprezece kilometri. Fără îndoială că a intui încă de pe atunci evoluţia luptelor dincolo de Tisa – pe direcţia Budapesta – era cam hazardant.

Operaţia „Budapesta“ a debutat la 29 octombrie 1944. Data nu e întâmplătoare. Cel puţin aşa rezultă dintr-un fragment care a fost extras din memoriile mareşalului Rodion Malinovski, comandantul Frontului 2 ucrainean, fragment extras de Corneliu Cara din volumul „Memorial de război“. Scriitorul îmi indica şi paginile: 472-473.

„Este cazul să facem aici o mică digresiune şi să prezentăm cititorilor o convorbire semnificativă, după părerea noastră, dintre comandantul suprem [al forţelor armate sovietice] I. V. Stalin şi comandantul Frontului 2 ucrainean. Această convorbire a avut loc în ajunul ofensivei Armatei 46 asupra Budapestei, care a început, după cum am arătat mai sus, la 29 octombrie.

Comandantul suprem;

— Este necesar ca dumneavoastră, în cel mai scurt timp, să cuceriţi capitala Ungariei – Budapesta. Acest lucru trebuie făcut cu orice preţ. Veţi putea face acest lucru.

Comandantul Frontului 2 ucrainean:

— Această misiune ar putea fi îndeplinită după cinci zile, după ce Corpul 4 mecanizat de gardă se va apropia de Armata 46. Apropierea acestuia este aşteptată abia pe 1 noiembrie. Atunci Armata 46, întărită cu două corpuri mecanizate – corpurile 2 şi 3 *–, ar putea să execute o lovitură puternică, prin surprindere, şi după 2-3 zile să cucerească Budapesta.*

Comandantul suprem:

— Marele Cartier General nu vă poate acorda cinci zile. Trebuie să înţelegeţi că, din considerente politice, noi

trebuie să cucerim cât mai repede Budapesta.

Comandantul Frontului 2 ucrainean:

— Înţeleg foarte bine că pentru noi este foarte important să cucerim Budapesta tocmai din considerente politice... Totuşi, ar trebui să aşteptăm sosirea Corpului 4 mecanizat de gardă. Doar în aceste condiţii putem sconta pe un succes.

Comandantul suprem:

— Nu putem accepta amânarea ofensivei cu cinci zile. Trebuie să se treacă imediat la ofensiva asupra Budapestei.

Comandantul Frontului 2 ucrainean:

— Înţeleg întreaga importanţă politică a cuceririi Budapestei şi pentru acest lucru cer cinci zile.

Comandantul suprem:

— Vă ordon să treceţi chiar mâine la ofensivă împotriva Budapestei!

Telefonul a fost închis, ceea ce însemna că convorbirea s-a terminat […].

Convorbirea cu comandantul suprem […] a fost efectuată de către comandantul Frontului 2 ucrainean chiar de la statul-major al Armatei 46. Şi tot aici, pe loc, el a dat ordin comandantului de armată să treacă la ofensivă în dimineaţa, zilei de 29 octombrie. Natural că aceasta s-a desfăşurat încet şi comandamentul fascist a dispus de timpul necesar pentru a deplasa, un număr suficient de forţe şi mijloace pentru organizarea unei rezistenţe îndârjite […]“

Nu ştiu dacă generalul Macici, comandantul Armatei 1 române, sau generalul Şova, comandantul Corpului, 7 armată român, au fost puşi vreodată la curent sau nu cu acea dorinţă strict politică a lui, I. V. Stalin – personal, sunt înclinat să cred că nu –, dar, în dimineaţa zilei de 29 octombrie 1944, trupele române, încă ostenite după forţarea Tisei şi după luptele sângeroase purtate pe malul vestic al râului, s-au ridicat la ofensivă pentru a executa, împreună cu Armata 46 (cea care încă nu primise ca întărire Corpul 4 mecanizat de gardă, pomenit de mareşalul

Malinovski), o lovitură puternică pe direcţia Budapesta, cu obiectivul: nimicirea grupării adverse din acea zonă şi eliberarea capitalei Ungariei.

Aşadar, o dată cu începerea operaţiei „Budapesta“, urmărind cu încordare rezistenţa inamică, îngrijorarea mea creştea tot mai mult, dintr-un raţionament simplu: dacă în pustă – câmp descoperit – trupele noastre şi ale aliatului se lovesc de linii complexe de fortificaţii, la ce fortificaţii trebuie să ne aşteptăm în ziua când vom ajunge la porţile Budapestei? Desigur, astăzi, cele trei centuri constituind un sistem unic de apărare sunt cunoscute, comentate şi evaluate de experţi militari, dar în acele zile şi nopţi de foc centurile erau identificate cu preţul unor mari jertfe. Ideea misiunii *Astoria,* adică infiltrarea a doi agenţi în capitala Ungariei, în aceste frământări personale îşi are sursa. Pentru a-mi împlini ideea se cerea să acţionez cât mai urgent posibil. S-a întâmplat ca ofensiva de la 29 octombrie 1944 să se lovească de o rezistenţă mult mai puternică decât presupusese comandamentul sovietic şi să progreseze foarte încet. Am folosit aceste condiţii pentru ca să mă apuc de lucru. L-am convocat pe locotenentul Dan Satmari şi i-am expus planul meu, cu avantajele şi dezavantajele sale, întrebându-l dacă ar accepta să se angajeze într-o asemenea operaţie informativă. Privindu-mă fără să clipească în ochi, mi-a răspuns afirmativ. În clipele acelea chipul său plăcut exprima inteligenţă, voinţă, hotărâre de luptă.

— Cu o condiţie, domnule maior, mi se adresă el după o scurtă tăcere meditativă. Dacă-mi permiteţi, bineînţeles, s-o formulez.

— Te ascult.

— Să mă lăsaţi să-l aleg eu pe cel care ar urma să-mi fie camarad în această complexă misiune.

Am fost de acord, însă i-am atras atenţia că nu aveam la dispoziţie prea mult timp de pierdut. Mi-a înţeles dezideratul şi încă în seara aceleiaşi zile a revenit în adăpostul meu însoţit de un soldat mărunţel şi jigărit,

pierdut în mantaua sa largă ca într-un costum de scafandru. Părea nu numai lipsit de vlagă, ci şi timid şi umil. Privindu-l, îţi venea să-i plângi de milă, ori să-i pui un ban în palmă, ori să-l laşi la vatră. S-a prezentat însă milităros, cu instrucţia la zi.

— Domnule maior, sunt soldatul Popa D. Stelian din plutonul de cercetare al companiei 5.

Eram foarte mirat, dacă nu chiar dezorientat: oare ce găsise Satmari în pirpiriul ăsta? Nu cumva locotenentul nu mă înţelesese, nu sesizase esenţa misiunii? I-am dat totuşi roată nefericitului, l-am tot cântărit şi cântărit. I-am aruncat priviri nedumerite ofiţerului…

— De unde eşti? l-am întrebat pe soldat.

— Sunt născut în comuna Brebu, dar am copilărit în Timişoara. Şcoala primară în Timişoara am făcut-o.

— Ştii limba maghiară?

— O ştiu, domnule maior. O vorbesc foarte bine… Am trăit printre maghiari.

A intervenit şi Satmari:

— Dacă îmi permiteţi, domnule maior, aş zice că vorbeşte ungureşte mai bine decât mine.

— Contingentul?

— ’45!

— Profesiunea?

— Librar… Am fost angajatul lui Penescu… Librăria „La 10 Mai“.

Cunoşteam librăria. Era a doua mare librărie din Timişoara.

— Nu cumva ai călătorit prin Ungaria? am vrut să aflu, încercând să pricep sensul alegerii lui Satmari.

— O, de multe ori! L-a iscodit zâmbitor pe locotenent. Un zâmbet şiret, care ascundea un subînţeles. De altfel, am călătorit mult în lumea largă…

— Dacă-mi permiteţi, domnule maior, a intervenit din nou Satmari. Soldatul Popa D. Stelian a citit şi citeşte multe cărţi de călătorie. Asta-i pasiunea lui.

Auzind explicaţia, l-am întrebat pe soldat ce şcoală a

absolvit.

— Patru primare şi două gimnaziale, domnule maior. Aş fi mers mai departe, dacă părinţii ar fi dispus de posibilităţi materiale…

— Părinţii trăiesc?

— Numai mama… tatăl meu a decedat acum două luni.

— Te pomeneşti că ai citit şi multă literatură maghiară?

— Citit, domnule maior.

M-am întors spre Satmari: acesta, ca un mecanism bine pus la punct, a trecut în poziţie regulamentară.

— I-ai explicat despre ce-i vorba?

— Nu, domnule maior, fără aprobarea dumneavoastră n-am îndrăznit.

— De unde ştii că-i hotărât să te însoţească? Poate că i-e frică de moarte… Pe faţa cam măslinie a soldatului Popa D. Stelian se ivise un surâs care nu cuteza să fie ironic până la capăt. Vă trimit într-o misiune de unde s-ar putea să nu vă mai întoarceţi, l-am speriat eu, ce-i drept cam copilăreşte, căci frontul, de la un cap la altul, era sub stăpânirea morţii.

— Suntem soldaţi, domnule maior. Iar soldatul nu moare decât o dată, şi atunci definitiv!

Mi-a venit destul de greu să iau o hotărâre: îl găseam prea firav pentru o acţiune plină de riscuri imprevizibile. L-aş fi preferat pe sergentul Petre Bucura, un dâmboviţean înalt, suplu, voinic, cu o minte brici, capabil de hotărâri rapide. În plus, cu experienţă de front. Dar, din păcate, nu ştia maghiara.

— Misiunea are în vedere infiltrarea voastră în Budapesta. Pentru o lună, poate chiar două. Singuri printre duşmani… cu un scop foarte important: culegerea şi transmiterea prin radio a unor informaţii militare şi civile. M-am uitat la ceasul de mână. Acum e şase şi un sfert… Ai la dispoziţie patru ore să te gândeşti.

— Domnule maior…

— Niciun domnule maior… Te gândeşti, soldat Popa D. Stelian! Instrucţia va fi sumară, căci nu am cum să vă trec printr-un curs de lungă durată şi n-ar fi exclus ca, din

pricina asta, să fiţi vulnerabili. De aceea îţi acord timp de reflecţie…

— Am înţeles, domnule maior.

— Sunteţi liberi.

Au făcut amândoi un stânga-mprejur impecabil, cum rareori ţi-e dat să vezi pe front. Aş fi putut să-i binecuvântez pe loc, dar voiam ca în răgazul creat să verific dacă soldatul Popa, o dată revenit la compania lui, nu va trăncăni, dacă va avea tăria să păstreze secretul discuţiei.

De fapt, ce se propunea în planul elaborat de mine şi aprobat de eşalonul superior? Să fie pregătiţi doi agenţi buni cunoscători ai limbii maghiare, care, îmbrăcaţi în uniforme ale armatei ungare şi înarmaţi cu actele şi legendele de rigoare, să fie infiltraţi în Budapesta cu cât mai puţine riscuri. În plan se mai prevedea ca, într-un timp relativ scurt, cei doi agenţi să-şi însuşească tehnica folosirii unui mic aparat de emisie şi recepţie de fabricaţie germană, precum şi memorarea unui cod cât mai simplu posibil.

În perioada pe care o descriu, trupele sovietice din sud şi din nord se apropiaseră destul de mult de Dunăre şi totodată de Budapesta. Din informaţiile ce le deţineam, îmi îngăduisem – desigur, cu gândul la *Astoria* – să anticipez câteva mişcări ale aliatului: acesta va încerca să forţeze Dunărea, să ocupe un cap de pod ce îi va oferi condiţiile de a-şi dezvolta înaintarea spre lacul Balaton şi de a învălui Budapesta. În eventualitatea unei asemenea evoluţii, cu siguranţă că Friessner – care învăţase ceva din catastrofala sa înfrângere din România şi concentrase, de astă dată, în mâinile sale toate pârghiile militare germane şi ungare – va iniţia măsuri draconice menite să apere Budapesta până la ultima… cărămidă. Or, tocmai aceste măsuri de fortificare a oraşului ne interesau în cel mai înalt grad. De ce? Poate că este locul să-i dau cititorului civil câteva lămuriri. O apărare îndârjită şi desperată a Budapestei ar fi impus trupelor în atac lupte de stradă într-un oraş întins, cu o organizare urbanistică inelară, similară cu cea a Vienei şi dominată de

clădiri masive din piatră, cu multe etaje. Iar noi ne gândeam, aşa cum era şi natural, cu nelinişte la soldatul român, care nu fusese confruntat cu lupte de stradă la scară unei metropole. Bineînţeles, *Astoria* nu reprezenta singura noastră sursă informativă din capitala Ungariei, dar ar fi fost unica legată direct de trupele operative ale unei divizii.

Cu un sfert de oră înainte ca Popa N. Stelian să se prezinte la raport, am primit o scurtă notă cu privire la conduita lui. Nu trăncănise, nu se lăsase descusut nici măcar de comandantul companiei. În schimb, mi se atrăgea atenţia că viitorul meu agent ţinea în văzul tuturor un carnet cu însemnări. Se retrăgea pe unde se nimerea şi scria. Sesizarea mă pusese pe gânduri.

La ora zece şi un sfert, sergentul t.r. Manolache mi-l anunţa pe Popa. Se prezentase însoţit de locotenentul Dan Satmari. La lumina palidă a unei lămpi „Petromax“ atârnate de un cârlig înfipt în centrul tavanului, cei doi îmi păreau a fi de aceeaşi statură, la fel de firavi şi de timizi. Popa N. Stelian îmi raportă scurt şi concis: „Sunt gata să îndeplinesc orice misiune mi s-ar încredinţa, cu preţul vieţii“. Le-am mulţumit, subliniind, printre altele, că misiunea *Astoria* are nu numai un început, ci şi un final: revederea noastră. Ea poate să se producă fie la Budapesta, fie într-alt loc, în conformitate cu ceea ce vom stabili ulterior.

— De mâine intraţi în cantonament. Dumneata, soldat Popa, din acest moment nu te mai întorci la companie, rămâi în subordinele mele. O să vă deplasaţi încă în noaptea asta, conduşi de sergentul t.r. Narcis Manolache, într-o comună a cărei denumire e bine nici să n-o reţineţi. Lucrurile personale, minus legitimaţiile, rămân aici. Mâine o să primiţi înapoi numai acele obiecte selectate de mine.

Soldatul Popa îşi depuse raniţa la picioare, după care începu să-şi deşerte buzunarele.

— Batista, pieptenele, creionul, ţigările rămân la voi, am precizat.

— Şi, banii?

— Ai chiar atât de mulţi?

A urmat din partea lui Popa o replică inteligentă:

— Cu inflaţia asta, nu mai ştiu dacă sunt mulţi ori puţini.

— Banii o să mi-i predaţi la plecare.

— În cazul ăsta, doar asta am să vă mai predau, a mai declarat Popa punându-mi pe masă un pachet de cărţi de joc. Cărţile erau uzate, murdare, slinoase..

— Joci cărţi?

— Rar… 14/31… Mai des, fac pasienţe.

— Te pricepi?

— Aş! Mă joc.

— Dumneata, locotenente, o să-ţi predai lada de companie sergentului Manolache. Ia-l pe Popa cu dumneata şi aşteptaţi.

Au ieşit şi am rămas singur. O vreme, am tot privit raniţa soldatului Popa. În cele din urmă am luat-o şi am pus-o pe masă. Nu era prea grea. Am deschis-o şi am început să-i scot la lumină conţinutul. Mă interesa în mod deosebit bloc-notesul semnalat în nota primită de la compania 5. Înainte de a-l găsi, mi-a căzut în mâini o carte. „La condition humaine“ de André Malreaux. Auzisem de acest roman „en vogue“ înainte de război, dar nu-l citisem. L-am răsfoit cuprins de o inexplicabilă curiozitate. Câteva zile mai târziu, când l-am întrebat pe Popa dacă ştie franceza, mi-a răspuns că nu.

— Atunci ce caută romanul lui Malreaux în raniţa dumitale, dacă nu citeşti în franceză?

— Cartea am găsit-o printre dărâmăturile unei case, mi-a răspuns el calm, nelăsându-se surprins de întrebare. Numele autorului îmi era cunoscut. Malreaux e un mare scriitor, domnule maior… Cum să nu vrei să duci în raniţă o carte de valoare?

Crescuse mult în ochii mei după acest răspuns. Să revin însă la raniţa lui Popa. Am descoperit şi bloc-notesul. L-am frunzărit, se înţelege, cu interes sporit. Nu era ceea ce numim în mod curent un jurnal… un jurnal intim, ci mai curând o însăilare de scurte însemnări… de impresii… de

descrieri. Niciuna nu era datată, iar numele unor camarazi de tranşee era marcat cu o simplă iniţială. În ultima însemnare – cea în care ar fi putut reţine discuţia noastră – descria starea vremii… norii… ploaia măruntă… noroaiele din jur. Ostaşii abia îşi mai trăgeau sufletul. Se ridicau din gropi, noroiţi, uzi până la piele şi îi asaltau pe inamici la baionetă, corp la corp.

Cât de dramatic ne apare imortalizat efortul soldatului român în cele câteva file extrase de Corneliu Cara din „Jurnalul de operaţii“ al Regimentului 19 infanterie şi păstrat cu sfinţenie în „sicriaşul său!“

9 Noiembrie 1944

Plouă. Suntem în răchita de pe malul de vest al Tisei, plină de noroi şi de nisip. Ne regrupăm sub focul ucigător al inamicului, la început de artilerie şi branduri, ulterior cel automat. Avem ordin să înlocuim Regimentul 681 aliat (Divizia Smolensk) şi să continuăm atacul spre Tiszatardos. Ploaia nu conteneşte şi eforturile depuse ating maximum încercărilor. Rezultatul este negativ.

Postul de comandă este într-un mal nisipos, în apropierea Tisei. Dăm ordine şi ţinem legătura cu linia 1. Reacţiunile inamicului ne-au dat mult de lucru.

În cursul după-amiezii, un duel extraordinar de artilerie şi branduri ne ţine treji. Curg răniţii – cei mai buni din bravii ostaşi ai regimentului. Ne menţinem poziţia şi aşteptăm de la vrăjmaş un moment de slăbiciune pentru a-l împinge cu tărie mai departe. Noaptea se lasă imprecisă, tulbure şi cu ploaie.

O zi foarte grea, care a însemnai un succes tactic de necontestat, dar cu pierderi mari.

10 noiembrie 1944

În cursul dimineţii, se atacă în aceeaşi direcţie – Tiszatardos –, în legătură cu Divizia 133 Smolensk, la stânga.

Atacul se reia sub focul artileriei, brandurilor şi armelor

automate. Câştigăm teren, dar nu reuşim să ocupăm satul. Seara, câţiva camarazi din comandamentul diviziei (căpitan Popa, căpitan Simian) vin până la linia postului de comandă regiment pentru informare şi pentru încurajare.

Ne trebuie satul Tiszatardos.

În cursul nopţii, verificăm linia batalioanelor şi, după o regrupare, în cursul, celei de-a 2-a părţi a nopţii, la ora 4, se atacă satul prin surprindere. Strigătele de „ura“ şi ţăcănitul mitralierelor dau senzaţii tari. Nu s-a reuşit decât aceea că am micşorat spaţiul dintre noi şi inamic. Satul este sub focul efectiv al batalionului, 1/Regimentul 19 infanterie. În această zi am avut pierderi: 9 ofiţeri, 2 subofiţeri – răniţi; trupă – 19 morţi, răniţi 116, dispăruţi 71.

Zi foarte grea. Timpul continuă a se menţine ploios.

11 Noiembrie 1944

Se atacă, cu batalionul 1 /Regimentul 19 infanterie pe la sud satul Tiszatardos, (iar) cu batalionul 2/Regimentul 19 infanterie pe la nord-vest de sat.

La ora 12, satul este cucerit de batalionul 1/Regimentul 19 infanterie, luând 136 de prizonieri unguri. La ora 16, în urma unui contraatac puternic dat cu blindate, satul este pierdut batalionul 2/Regimentul 19 infanterie este prins ca într-un cleşte de focul foarte puternic de la Hegyeshal, cota 109, şi nu mai poate progresa un pas, neputând veni nici în ajutorul batalionului 1/Regimentul 19 infanterie.

Timpul este insuportabil: plouă, noroi şi ceaţă.

Pierderi mari. Zbucium şi mai mare. Satul însă continuă să reziste.

2

Cătunul D. Se afla în urmă, la vreo zece kilometri de punctul de comandă al Corpului 7 armată, într-o vâlcea. Căzuse în mâna noastră fără lupte, întreg, aşa cum îl lăsaseră oamenii locului atunci când fugiseră spre vest de

urgia războiului. Doar un moşneag – clopotarul bisericii ce se înălţa semeaţă în centrul cătunului – nu-şi părăsise vatra şi-i tot întreba pe ai noştri în ce zi şi la ce oră o să înceapă războiul, că s-a săturat de atâta linişte şi pace, că numai războiul le mai poate reda oamenilor credinţa în Dumnezeu, îmbunându-i şi făcându-i să asculte din nou cu evlavie dangătele clopotelor, adevăratul grai al Domnului.

Alesesem la marginea de nord o cătunului o casă ţărănească modestă, cu trei odăi, o bucătărie şi mai multe cămări. Una din încăperi o destinasem celor doi agenţi, cărora le era interzis să părăsească locuinţa în cursul zilei. Noaptea, da, puteau ieşi să se plimbe, dar numai în curtea gospodăriei, şi atunci cu precauţiile de rigoare. Împreună cu ei mai locuia, într-altă odaie, un sublocotenent, specialist în ale transmisiunilor. Acordasem zece zile programului de instruire a celor doi militari.

Reproduc, în continuare, un fragment din misteriosul raport al locotenentului în rezervă Dan Satmari, aşa cum l-a reţinut Corneliu Cara după un – n-aş crede – document oficial.

Prima măsură luată de maiorul Mihnea Voievozeanu a fost aceea de a ne crea legende plauzibile în legătură cu „dispariţia“ noastră din unitate. În ce mă priveşte, s-a pus în circulaţie o explicaţie destul de simplă. Un ordin sosit de la Marele Stat-Major cerea trimiterea mea urgentă la Bucureşti, în vederea absolvirii unui curs de specializare. Deci, mi-am făcut rapid „bagajele“, mi-am îmbrăţişat camarazii şi… „la drum spre ţară“. În ochii unora am citit invidie.

În schimb, legenda dispariţiei soldatului Popa N. Stelian a fost ceva mai complicată, mai ieşită din comun. A fost dat lipsă la apel, adică dispărut, după care a început să se zvonească că Popa, rupând-o bine pe ungureşte, s-a încurcat cu o unguroaică care l-a ajutat să dezerteze. În consecinţă, dezertorul şi ibovnica lui au fost daţi în urmărire.

Cătunul în care cantonaseră unităţi de-ale noastre nu era

prea animat: o manutanţă, căruţe, nechezat de cai, miros de pâine. Nici picior de ungur. Nu-mi explic de ce, n-aş putea să declar că fugeau din calea noastră, iar când se întâmpla să fugă, reveneau destul de repede la gospodăriile lor. Se lămureau că dracu' nu era chiar atât de negru, că românii nu sunt puşi pe răfuieli.

Domnul maior Mihnea Voievozeanu ne-a atras atenţia că prezenţa noastră în cătun trebuia să treacă absolut neobservată. În acest sens, la plecarea în misiune, nu ne-a reproşat nimic. De altminteri, şi nopţile rămâneam în casă; ploua întruna şi ne era bine la căldurică.

În cadrul programului de pregătire a misiunii am luat în discuţie mai multe teme. Una pe care noi am întors-o pe toate feţele a fost modul de pătrundere în Budapesta, ce căi să urmăm, ce mijloace să uzităm pentru ca riscul să fie cât mai mic. Ne despărţeau de capitala Ungariei, în linie dreaptă, circa 90 km. Au fost analizate toate obstacolele, şi cele principale, şi cele secundare. Cercetarea, mai ales cea aeriană, ne semnala în spatele inamicului, atât pe şoselele principale, cât şi pe drumurile lăturalnice, o animaţie permanentă. Alte informaţii ne atrăgeau atenţia asupra unor cordoane de control exercitate de jandarmeria militară ungară, dar şi de cea germană. Din pricina bombardamentelor executate deasupra Budapestei de aviaţia anglo-americană şi cea sovietică, autorităţile luaseră măsuri severe de control. Se înmulţiseră dezertările, cazurile de jaf, crimele. În oraş, poliţia, ajutată de patrule formate din nylasişti, întreprindea razii. Ne mai parveneau informaţii şi cu privire la soarta tragică a evreilor ce continuau să fie ridicaţi peste noapte din locuinţele lor şi expediaţi în lagărele din Germania, împreună cu domnul maior Voievozeanu, am luat în discuţie câteva soluţii. Toate, aşa cum era şi firesc, aveau o mare încărcătură de risc. Trebuia să optăm pentru soluţia cea mai convenabilă din toate punctele de vedere. În acest scop, am analizat următoarele formule de infiltrare:

– să încercăm trecerea liniei frontului dându-ne drept

tineri fugiţi din „zona ocupată de inamic“ şi dornici ca, la Budapesta, să ne punem la dispoziţia „voluntarilor“ nylasişti;

– să luăm înfăţişarea unor civili, bineînţeles având asupra noastră actele de rigoare. Şi astfel, urmând drumuri cât mai dosnice, mărşăluind numai noaptea, evitând deliberat orice mijloc de transport, să încercăm să ajungem în Budapesta. O asemenea formulă ne-ar fi obligat să străbatem pe jos o distanţă mare, iar primejdiile pentru noi ar fi crescut direct proporţional cu numărul kilometrilor parcurşi;

– să pornim, din start, pe itinerare diferite ca, în cele din urmă, să ne întâlnim în capitala Ungariei la o dată şi într-un loc stabilit dinainte.

Toate aceste modalităţi de a pătrunde adânc în spatele inamicului se loveau de două mari obstacole: identitatea noastră şi transportul aparatului de emisie-recepţie. Rezolvarea problemei a venit de acolo de unde ne aşteptam mai puţin, adică din partea soldatului Popa N. Stelian.

Mi-am ridicat ochii de pe documentul întocmit de locotenentul Dan Satmari – pentru cine oare? – şi, o vreme, am rămas cu gândul dus departe, către cătunul D., unde mă repezeam în fiecare zi, călare sau cu maşina, însoţit de sergentul t.r. Narcis Manolache. Îl am înaintea ochilor pe „sfrijitul“ de Popa, de parcă ieri m-aş fi despărţit de el. Ridică două degete, ca la şcoală. „Vorbeşte!“ îl îndemn, iar el, întocmai ca un şcolar silitor, deschide gara:

„Misiunea noastră este să ajungem la Budapesta vii şi nevătămaţi. Pentru a ne atinge obiectivul, noi trebuie să reducem la minimum primejdiile ipotetice. Cele mai multe şi mai neaşteptate primejdii se pot ivi pe distanţa ce se interpune între punctul de plecare şi cel de sosire. Deci, părerea mea este asta: dacă reducem această distanţă, eliminăm automat şi un şir de pericole potenţiale. O eventuală paraşutare a noastră în apropierea Budapestei cade din capul locului. Ar rămâne… (Aici s-a oprit şi s-a uitat îndelung la Satmari, apoi la mine. Voia parcă să-şi dea

seama dacă-l luăm sau nu în serios.)… ar rămâne să apelăm la serviciile unui biplan. Unul din acele tipuri care zboară la înălţimea porumbului. Le folosesc noaptea şi nemţii, prăvălind peste noi grenade. Le folosesc şi ruşii, tot noaptea, prăvălind şi ei, peste inamic, grenade. Un asemenea aparat ne-ar transporta, în nicio oră, cât mai aproape de Budapesta. Aterizează uşor oriunde, decolează la fel de uşor. Dacă ne oprim asupra acestei soluţii, consider că alegerea locului de aterizare reprezintă cheia. În felul ăsta, într-o noapte, am fi lăsaţi la circa 15 kilometri de obiectiv şi am câştiga şi timp.“

Propunerea lui Popa m-a entuziasmat, însă nu mi-am exteriorizat simţămintele. M-am mulţumit doar să declar că ideea merită studiată, de aceea doresc s-o analizez mai profund, consultându-mi superiorii. Puţin mai târziu, lăsându-i pe cei doi agenţi în seama ofiţerului transmisionist, m-am îndreptat în grabă la punctul de comandă, pentru ca, de acolo, să mă consult cu eşalonul superior; sprijinul aviaţiei, desemnarea unui aparat, a unui pilot, alegerea unui loc cât mai potrivit pentru aterizare şi decolare reprezentau probleme a căror rezolvare mă depăşeau. Se cerea apoi întărită colaborarea cu cercetarea aeriană, chemată să joace un rol decisiv în alegerea locului de aterizare şi în stabilirea culoarului de zbor. Pe urmă, mai era ceva: un biplan zburând la joasă înălţime emitea un zgomot ce atrăgea atenţia. Numai o „hărmălaie“ artileristică îl mai putea atenua sau acoperi. Evident, ar fi fost nevoie şi de sprijinul artileriei. Iar după ce se vor fi rezolvat toate aceste „amănunte“, mai urma să fac rost de o… noapte favorabilă zborului. Or, noiembrie pe meleagurile ungare nu se prea deosebea de cel de pe plaiurile României: ploi reci, negură, ceaţă, vânt, frig.

În „arhiva“ scriitorului Corneliu Cara, am dat şi de următoarea mărturie:

„Începutul lunii noiembrie a găsit divizia noastră în mişcare. Vremea era neprielnică: ploi îndelungi şi reci, vânturi puternice, drumuri desfundate, ceţuri. Toate

acestea, precum şi podurile de peste cursurile de apă, care fuseseră distruse, îngreunau înaintarea. Hotărât să nu mai cedeze teren, inamicul opune rezistenţă îndârjită [...]. Oamenii noştri erau obosiţi. Aprovizionarea se făcea greu. Trenurile regimentare, cum se numeau pe vremea aceea eşaloanele de transport ale serviciilor, se împotmoleau des; lipseau furajele pentru cai şi nu o dată soldaţii erau nevoiţi, să pună umărul spre a scoate căruţele greoaie din făgaşurile mustind de apă. Mai erau, apoi, şi dorul de casă, grija, ogoită de speranţă, dar şi îngreunată de îndoieli, pentru cei dragi aflaţi în patrie. Ne străduiam cum puteam să menţinem ridicat moralul trupei...“

Aşadar, propunerea lui Popa mă tentase deoarece o găseam inedită, îndrăzneaţă, dar, mai cu seamă, aplicabilă. Hotărâsem în sinea mea să întreprind totul ca s-o traduc în fapt. Cu puţină stăruinţă şi răbdare, dificultăţile puteau fi înlăturate, în afară de una din ele. Ne depăşea, iar eliminarea ei nu mai depindea de noi: starea vremii. În vederea definitivării misiunii am fost convocaţi la Armata 1 şeful Biroului 2 din cadrul Corpului 7 armată şi subsemnatul. Acolo am ajuns cu toţii la concluzia să adoptăm propunerea lui Popa. În cadrul aceleiaşi convocări au mai fost definitivate câteva elemente esenţiale şi anume:

– Indicativele agenţilor: *Gyula* pentru locotenentul Dan Satmari şi *Lajos* pentru soldatul Popa N. Stelian.

– Ţinuta agenţilor: uniforma armatei ungare.

– Legendele celor doi agenţi.

3

Orice misiune militară pe front sau în spatele inamicului, de cercetare sau de spionaj, presupune temeritate. *Astoria* nu făcea excepţie de la această regulă. Misiunea celor doi avea însă o particularitate care-i ridica şi mai mult gradul de îndrăzneală şi de periculozitate. Misiunea ca atare nu

era iniţiată şi manipulată de către un serviciu de informaţii şi contrainformaţii, aşa cum se obişnuia, ci de către un birou 2 al unei mari unităţi aflate pe front, în plină desfăşurare şi care nu beneficia de experienţa altor misiuni asemănătoare.

Ce le ceream, de fapt, celor doi agenţi, recunosc, pregătiţi atât de sumar? Ca, o dată ajunşi la Budapesta, să-şi găsească ascunzători, să se „plimbe“ pe arterele principale şi secundare ale oraşului, să cerceteze căile de acces, să confrunte ceea ce văd cu ochii cu un „Plan turistic al Budapestei“ tipărit înainte de război, să reţină „noutăţile“, concentrările de trupe ungare şi germane. Le mai ceream să observe moralul populaţiei, aprovizionarea oraşului cu alimente, apă şi curent electric. Pe scurt, era o misiune tipică de spionaj, care, în vreme de război, dacă ai nefericirea să fii prins, te aduce automat în faţa plutonului de execuţie. În schimb, dacă activitatea subversivă a agenţilor îşi atingea scopul, informaţiile lor erau în măsură să salveze, fără exagerare, mii de vieţi.

Urmărind de la o zi la alta procesul de instruire a lui *Gyula* şi *Lajos,* am constatat cu o mare satisfacţie că Dan Satmari şi Stelian Popa alcătuiau un cuplu excelent. Locotenentul – în uniformă de subofiţer t.r. – producea o impresie plăcută, de tânăr intelectual vorbind o maghiară aleasă. În schimb, de soldat ţi se făcea milă: jigărit, suferind parcă de stomac, purta pe chip semnele omului sărman şi umil.

I-am îmbrăcat în uniforma armatei inamice cu patru zile, înainte de „ora H“ a lansării, învăţându-i să recunoască gradele armatei ungare, decoraţiile, însemnele, salutul… Am mai prelungit instruirea cu două zile, introducându-i timp de 48 de ore printre prizonierii unguri. A fost o experienţă nemaipomenită, deoarece le-a fost dat să audă nenumărate istorioare de pe front, chiar şi anecdote pe care, o săptămână mai târziu, aveau să le debiteze unor budapestani.

Curând, un telefon primit prin fir secret îmi aducea la

cunoştinţă că doi piloţi, la baza Corpului 1 aerian român, se oferiseră voluntari să piloteze un „Potez“ în cursul unui zbor de noapte. Mi se mai comunica, de asemenea, voi primi în aceeaşi seară vizita unui curier. Sentimentul că pregătirea misiunii se desfăşura sub semnul unei zodii fericite devenea, câte puţin, certitudine. Într-adevăr, în deplină concordanţă cu mesajul telefonic, am primit, prin mijlocirea unui agent de legătură al Corpului 1 aerian, un pachet de documente, sigilat şi expediat de şeful Biroului 2 al bazei aeriene române de la Miskolc. Ce să vă spun? Îmi tremurau mâinile de emoţie în timp ce îl desfăceam. Primul document mi-a luat pur şi simplu un pietroi de pe inimă. Mi se aducea la cunoştinţă că pe baza unui ordin special, un avion român de cercetare a întreprins în ultima vreme câteva zboruri de recunoaştere în sectoarele de la sud-est de Budapesta, drept care expeditorul anexa trei fotografii aeriene înfăţişând sectorul aflat la aproximativ 15 kilometri de capitala Ungariei, unde „Potez“-ul putea să aterizeze şi să decoleze fără prea multe probleme tehnice.

Într-o altă notă, mi se atrăgea atenţia asupra unui detaliu cunoscut: *„ora H“* a zborului secret pentru *Astoria* se cerea corelată cu condiţiile meteo. Îmi amintesc până şi de cuvintele din finalul mesajului: „O noapte senină cu lună plină ar fi de preferat, dar nu şi obligatorie.“ Am studiat cu atenţie fotografiile: erau excelent executate. M-am convins, pe hartă, că locul propus pentru aterizare, deci pentru lansarea celor doi agenţi, era bine ales, se afla situat între liziera unei păduri şi o cale ferată ce înconjura Budapesta pe la sud, ca apoi să se înscrie în linie dreaptă spre Gara de Est a oraşului. S-ar fi zis că nu-mi mai rămânea decât să aleg momentul „aruncării zarurilor“.

4

Ciudatul raport nedatat întocmit de către locotenentul în rezervă Dan Satmari (Cine i l-o fi cerut? Cu ce prilej?

Întrebările acestea m-au sâcâit pe tot parcursul citirii sale.) îmi amintea detalii pe care la uitasem de mult. *Aveam cu noi, în cantonament, un aparat de radio fixat, pe postul de radio Budapesta şi deschis în permanenţă, chiar şi în timpul orelor de instruire.*

Ideea de a le pune la dispoziţie un aparat de radio îi aparţinea lui Satmari, iar eu am aprobat-o. Emisiunile postului Budapesta îi familiarizau pe viitorii mei agenţi cu viaţa Ungariei de dincolo de front, de pe teritoriul ei încă neeliberat. Îşi întregeau astfel, pe calea undelor, imaginea capitalei Ungariei. Văzându-i după un timp cât de bine erau informaţi despre ce se petrecea în oraşul de pe Dunăre, mi-am reproşat că nu mi-a venit şi mie ideea de a introduce în punctul meu de comandă un aparat de radio deschis în permanenţă pe Budapesta, un soi de post de ascultare pus să funcţioneze douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru. Într-o asemenea ascultare, am fi putut reţine multe informaţii utile; pre-alarmele aeriene, alarmele, numărul bombardierelor anglo-americane sau sovietice angajate în raidurile de deasupra capitalei Ungariei, comunicatele de război. Într-un cuvânt, pot să afirm că radio Budapesta a contribuit indirect şi multilateral la pregătirea psihologică a lui *Gyula* şi *Lajos.*

Ceasurile premergătoare zborului le-am petrecut într-o relaxare aproximativă, scrie în continuare Dan Satmari, *Recunoşteam vocile crainicilor, le reţinusem numele, ne obişnuisem cu comunicatele de război ale inamicului. În plus, eu, având ureche muzicală, am învăţat uşor câteva şlagăre şi cântece populare ungare. Toate astea mi-au prins bine în perioada misiunii. Le-am fredonat sau le-am fluierat atunci când situaţia o cerea. În schimb, Stelian Popa era total afon. Buletinele meteo, prognoza vremii, din păcate, nu se transmiteau, reprezentând şi la ei un secret militar.*

Stimulat de cele citite, am reuşit să reconstitui, în linii mari, ziua de 17 noiembrie, fixată pentru zbor. În mod cert nu mai ploua, sufla însă un vânt rece; se juca cu norii: când îi risipea, când îi îngrămădea din nou deasupra capetelor

noastre. Nu-mi mai luam ochii de la cer, îi observam schimbările „la faţă“ cu mânie, cu bucurie, cu furie. În linia întâi se dădeau lupte grele: ofensiva progresa anevoie, în condiţii de iad, până la Budapesta mai era un drum lung, iar luptele îl presărau cu morminte.

Popa era mai puţin expansiv decât în celelalte zile şi îmi ceruse permisiunea să stea în pat, zăcea întins pa spate, cu mâinile sub cap, cu ochii închişi. Părea că visează sau se gândeşte profund la ceva... Când mi-am găsit timp să-i citesc însemnările de la un cap la altul şi să reflectez pe marginea lor, am aflat că soldatul Popa N. Stelian, ca vânzător în librăria „La 10 Mai“ a lui Penescu, „înghiţise“ multe romane, iar când se odihnea sau se plictisea, îşi alegea din „biblioteca memoriei“ o carte şi se apuca să şi-o povestească. Crezusem că Popa, în ziua aceea, îşi petrecuse timpul „citind“ în gând o carte dragă, dar „raportul“ lui Satmari îmi dezvăluia abia acum adevărata stare de spirit a fostului librar.

Muţenia lui Stelian m-a intrigat. Într-un moment când domnul maior Voievozeanu ieşise în curte să cerceteze cerul, l-am întrebat pe ungureşte:

— Bre Lajos, *la ce te gândeşti?*

— La ultima femeie pe care am, avut-o la Timişoara.

— E mult de-atunci?

— Trei luni... Cât un veac! N-am crezut că o să rezist atât de mult fără o femeie.

— Ţi-e greu?

— Ţie nu? Oi fi eu slăbănog, dar bărbat în putere sunt. În tranşee uitasem de ele... Aici, între pereţii ăştia care n-au nimic cazon, mi-am amintit de Camil Petrescu, frumos mai descrie el nuditatea femeii, şi m-au năpădit pe dată dorinţele.

M-a făcut să râd. Nu mi-l închipuiam, atât de viril încât să cadă pradă obsesiilor erotice. Frământările mele erau cu totul de altă natură. Pe front, te obişnuieşti cu imaginea morţii aşa cum te obişnuieşti cu imaginea unui vecin care nu ţi-e simpatic, dar îl accepţi, că n-ai încotro. Misiunea

Astoria *m-a smuls din atmosfera tranşeii şi m-a introdus într-un alt tip de război, total necunoscut. Către această zonă necunoscută mi se concentrau toate gândurile, simţurile. O vreme de-acum încolo, atât eu, cât şi Stelică vom trăi printre străini... cu un ordin precis şi categoric să ne identificăm cu ei. Fireşte, moartea, umbra noastră, ne va însoţi şi la Budapesta. De aici, un gând negru. Una e să fii îngropat de ai tăi, iar familia să-ţi afle mormântul, şi alta e să sfârşeşti printre străini, ca un câine, fără mormânt, ori într-o groapă comună. De fapt, asta mă obseda în ceasurile premergătoare zborului. Să mori şi să nu laşi în urmă nici, măcar un mormânt!*

— Da' tu, Gyula, *când te-ai culcat ultima oară cu o femeie*?

Îmi pusese întrebarea, însă ochii tot închişi şi-i ţinea. Nu mi-a plăcut niciodată să-mi dezvălui viaţa intimă, dar gândul că de-acum încolo, o bună bucată de timp, voi împărţi cu el victoriile şi înfrângerile, bucuriile şi necazurile, viaţa şi moartea, m-au îmboldit să-mi deschid inima. I-am povestit cum odată, în timpul luptelor din nordul Transilvaniei, am înnoptat pe prispa unei case din comuna Cojocna – aşezare ce vine din adâncul istoriei – şi cum în somn, am simţit cum un trup subţire şi mlădios de femeie se întinde lângă mine: am crezut că visez, dar nu visam. Era fiica gospodarului care ne primise cu pâine şi sare. Am încercat s-o îndepărtez. Respiraţia ei fierbinte şi aţâţătoare, apoi ruga: „Nu mă izgoni... De-ai ştii de când te aştept!" A rămas lângă mine. Totul s-a petrecut ca într-un basm.

— Literatură! mă trezi Stelică din reverie. Ai citit undeva toată povestea asta şi acum încerci să-mi vinzi gogoşi. Femeia voia pur şi simplu...

Izbucnirea lui nu mă jignise. Mă deprinsesem cu stilul său, cu vocabularul lui care se deosebea mult de-al meu.

— Mi-ai pus o întrebare, ţi-am răspuns. I-am scris... îmi scrie.

— Era fată mare?

— Nu.

— Atunci te cred... Totuşi, ne-ar fi prins bine dacă domnul maior ne-ar fi acordat o permisie de o zi sau de câteva ore...

Am izbucnit în râs. E adevărat, câteva ore petrecute în ambianţa unei femei îţi redau încrederea în propria ta forţă bărbătească. Bătuse însă ceasul despărţirii. „Potez“-ul, amenajat, special pentru a ne transporta, aştepta, de mai bine de o oră la doi kilometri de cătun, într-un câmp ocrotit de porumbul rămas necules. Înainte de a fi conduşi la avion, ni s-a mai făcut un control: să nu ne rămână nimic românesc prin buzunare. Totul era în ordine. „Poate vă vine greu să mă credeţi, ne-a declarat maiorul Mihnea Voievozeanu la despărţire, dar vă invidiez. O să vedeţi Budapesta într-o împrejurare de excepţie. Nu e un fapt oarecare. Sunt convins că în ziua eliberării, oraşului, o să ne revedem bine şi sănătoşi sub acoperişul ambasadei.“

Locotenentul Dan Satmari, în ineditul său raport – amestec de fraze cazone cu fraze de povestitor – îmi făcea dovadă că reţinuse mai bine decât mine elementele tehnice ale misiunii.

Fixasem următoarele date tehnice: la încheierea unei zile, adică la ora 24, Arpad – *denumirea centralei care ne manipula – avea obligaţia să intre pe recepţie, lansând în eter semnalul destinat postului nostru codificat* Buda. *Dacă, din motive imprevizibile, emisia nu putea să aibă loc, eram obligaţi să intrăm pe recepţie în noaptea următoare, la aceeaşi oră. Fuseserăm instruiţi într-un termen scurt, de aceea, nu a mai fost timp pentru a se elabora un cod al obiectivelor strict militare, şi chiar dacă s-ar fi elaborat, n-am fi avut când să ni-l fi însuşit. În consecinţă, domnul maior Voievozeanu a simplificat tehnica legăturii lui* Buda *cu* Arpad, *lăsându-ne libertatea de a ne transmite mesajele în direct, în limba maghiară, sugerându-se astfel unui eventual ascultător nimerit pe frecvenţa emisiunii, că are de-a face cu un post al unui grup maghiar de rezistenţă. […]*

Au mai fost stabilite şi alte date legate de îndeplinirea

misiunii. De pildă, dacă Arpad *ne-ar fi comunicat în româneşte versurile: „Mai lung îmi pare drumu', acum la 'ntors acasă", trebuia să înţelegem că misiunea* Astoria *lua sfârşit, urmând ca noi să facem cale întoarsă printr-un sector ale cărui coordonate ne-ar fi fost indicate chiar atunci. În cazul că misiunea ar fi continuat până la eliberarea Budapestei, întâlnirea cu domnul maior Voievozeanu ar fi avut loc sub acoperişul clădirii în care funcţionase ambasada ţării noastre de pe Ullái-utca, unde ne-a m fi găsit adăpost temporar. Cu aceste înţelegeri, ne-am despărţit de şeful Biroului 2 al diviziei...*

Bătuse ceasul despărţirii. Înainte de a-i conduce pe cei doi agenţi, cu maşina, la locul unde îi aştepta „Potez"-ul, locotenentul Satmari mi-a întins un plic închis, cu rugămintea să-l expediez la adresa indicată în eventualitatea că ar cădea la datorie. Vă asigur că ştiu să citesc în ochii unui om şi să-i desluşesc sufletul. În clipa aceea, mi se făcuse teamă să nu descopăr în ochii locotenentului frica, a cărei lumină se poate aprinde când nu te aştepţi. Privirile lui fireşti, expresia feţei, ţinuta mi-au izgonit îngrijorarea. M-am întors către soldatul Popa: Oare avea şi el ceva să-mi lase? „Nu... Am însă o rugăminte, să nu-mi pierdeţi bloc-notesul... Iar dacă o fi să cad la datorie, vă rog să faceţi cu el ce veţi crede de cuviinţă."

Când am ieşit în noapte, ne-am oprit o clipă lângă maşină, atraşi parcă de vuietul luptei ce răzbea până la noi din depărtări. „Situaţia-i grea, nu-i aşa?", m-a întrebat ofiţerul, cu oarecare reţinere în glas. „E grea, însă răzbim noi, în cele din urmă!" Ce altceva aş fi avut să-i spun? Să-i mărturisesc cât eram de amărât din pricina tacticii numită „atac continuu" şi care nu ne acorda nici măcar timpul necesar unor recunoaşteri temeinice a poziţiilor inamice imediate, din a cărei pricină ostaşii în atac erau surprinşi de focul unor cuiburi de arme automate?! În consecinţă, am trecut la un subiect ce ne privea: „Ce ziceţi de noaptea asta?" Pe cer sclipeau încurajator puzderie de stele. Ei, dacă ar mai fi răsărit şi luna, fie chiar şi după decolare,

norocul ar fi fost în întregime de partea misiunii.

Pilotul ne aştepta lângă avion îmbrăcat în combinezonul lui de piele, îmblănit pe dinăuntru. Numele şi gradul lui nu mi le-am amintit multă vreme. Până într-o zi... Întâmplarea – de ce să nu recunoaştem – îşi are rolul ei precis în existenţa noastră diurnă. Deci, până într-o zi, când mi-a căzut sub ochi o carte în ale cărei pagini autorul evoca simplu, fără patos, faptele eroice ale aviatorilor români în campania din Vest. Citind şi tot întorcându-i filele, ochii mi s-au oprit pe o fotografie. Era a pilotului. L-am recunoscut imediat. Sub fotografie, numele lui – Bădulescu Constantin – şi gradul – locotenent-aviator. Căzuse la datorie într-o luptă aeriană pe cerul Cehoslovaciei. Doborâse două „Messerschmidt“-uri, dar, în cele din urmă, a fost şi el lovit, iar, în cădere, îşi îndreptase aparatul în flăcări în direcţia unei baterii germane antiaeriene.

Pilotul i-a ajutat să urce în carlinga amenajată special. Pe locul din spatele aviatorului se aşezase Satmari, mai în urmă Popa, cu raniţele ungureşti pe genunchi. Câteva minute mai târziu, „Potez“-ul a rulat vreo treizeci de metri, după care a luat înălţime. Aş fi continuat să scrutez orizontul, dacă sergentul-major t.r. Manolache nu m-ar fi smuls din îngândurare cu întrebarea: „Să trag racheta?“ „Trage-o!“ i-am ordonat, cuprins de o surprinzătoare energie. O rachetă albastră de toată frumuseţea, răspândind, ca la o serbare populară, mii de steluţe albe, strălucitoare, se înălţase spre cer vestindu-le artileriştilor că pot să înceapă „hărmălaia“ de acoperire a zgomotului făcut de biplanul pilotat de temerarul aviator Bădulescu Constantin.

Până atunci nu mai zburasem, menţiona Gyula *în acel raport despre care amănunte aveam să aflu într-o zi de septembrie, când „procesul de documentare“ – aşa îl numea Cara – mă puse din nou faţă-n faţă cu fostul locotenent Dan Satmari. Nici Popa Stelian nu mai zburase. Domnul maior Mihnea Voievozeanu ne avertizase că în momentul când ne vom apropia de linia frontului, artileria*

va deschide foc pe poziţiile inamicului, exploziile de pe pământ permiţând „Potez“-ului să treacă nebăgat în seamă. Spectacolul era feeric şi înfricoşător. Văzduhul întunecat se lumina, se cutremura de puşcătura tunurilor şi exploziile obuzelor. Treceam prin unde sonice hurducându-ne ca o căruţă pe un drum de ţară, plin de hârtoape. Mulţumită artileriştilor, am survolat zona frontului neobservaţi. Acest prim, pas „în necunoscut“ ne-a inoculat o doză de încredere. Vedeam de sus, prin bezna nopţii, cum frontul rămânea în urmă.

Am zburat tot timpul la o înălţime de circa 100 de metri. Vedeam înaintea mea spinarea pilotului, iar dacă mă înălţăm puţin, zăream peste umărul său aparatura fosforescentă de la bordul aeroplanului. Mi-ar fi plăcut să schimb o vorbă cu pilotul sau cu Popa. Pe Lajos *l-aş fi descusut să-i aflu gândurile. Întrebarea i-am pus-o totuşi într-o seară, la Budapesta, când stăteam ascunşi în podul unei case părăsite şi pe jumătate distruse. „Mă rugam lui Dumnezeu să se încheie cu bine zborul“, mi-a răspuns.*

După un timp, pilotul şi-a întors capul spre mine şi mi-a făcut semn cu mâna să mă uit în direcţia ce mi-o indica. În zare, acolo unde, cu siguranţă, se întindea capitala Ungariei, reflectoare puternice, antiaeriene, măturau întruna cerul, încrucişându-se, depărtându-se. O nemaivăzută luminozitate pâlpâitoare aureola, zona. Am înţeles că Budapesta, la acel ceas de noapte, era supusă unui bombardament aerian intens. Cine oare o supunea?

Deodată, „Potez“-ul a prins a se scutura: cobora, de fapt, iar orizontul incendiat dispărea câte puţin. După un timp, pilotul mi-a aruncat o căutătură şi i-am văzul buzele mişcându-se. Voia, probabil, să mă anunţe că în curând vom ateriza. După toate informaţiile ce le deţineam, nu aterizarea reprezenta totuşi primul mare pericol de care misiunea se va lovi. Aşa a şi fost.

5

Da, fără îndoială, scurgerea timpului, trecerea anilor conferă faptelor din trecut alte dimensiuni. După încheierea misiunii *Astoria* am stat de vorbă cu locotenentul Satmari. Ba l-am pus să întocmească şi un amplu raport. Însă în ianuarie 1945, trăirile lui, trăirile mele erau seci, lipsite de substanţa vieţii. Abia acum, scriindu-mi amintirile, încep să preţuiesc prin câte am trecut după ce urmărisem tulburat cum biplanul se depărta înălţându-se în beznă. Ca niciodată, am cunoscut ceasuri de coşmar. Ardeam, nu-mi găseam locul, mă uitam mereu la ceas. Mă asaltau gânduri sumbre, care de care mai prăpăstioase. Unul din ele mă chinuia cel mai rău şi, oricât încercam să scap de el, nu reuşeam. Vedeam aievea biplanul aterizând, îi mai vedeam pe Satmari şi Popa coborând din carlingă ajutaţi de pilot... Se îmbrăţişau bucuroşi, dar pilotul nu mai apuca să urce în aeroplan, ca din pământ răsărea o unitate germană, ridicându-i pe tustrei ca din oală. Şi, deşi nu aveam încă niciun motiv, îmi reproşam iniţiativa, o găseam superficială. Începusem să mă simt vinovat de pierderea celor trei tineri militari. Am suferit ca un câine până în clipa în care telefonistul m-a anunţat că sunt căutat de *Săgeata.* Am sărit să apuc receptorul de parcă mi-aş fi ieşit din minţi. Corpul 1 aerian codificat *Săgeata* îmi comunica, prin şeful Biroului 2, că locotenentul-aviator Bădulescu îşi îndeplinise misiunea cu succes. „Aparatul a aterizat fără dificultăţi în zona stabilită, între liziera pădurii şi rambleul căii ferate.“ Săltasem brusc în al nouălea cer. După ce l-am rugat să-l felicite pe pilot în numele meu, m-am repezit să golesc un pahar de rom, după care am adormit buştean pe patul meu de campanie.

Continuând citirea aşa-zisului raport al locotenentului Dan Satmari, am fost şi mai frapat de inegalitatea stilistică a autorului. Când scria ca un ofiţer, când ca un povestitor.

Deşi nu o dată, din dorinţa de a mă familiariza cu acel univers străin în care urma să mă introducă Astoria, *am*

încercat să-mi închipui ce vom simţi în clipa când vom rămâne singuri în noapte, realitatea a declanşat în mine un simţământ de teamă, de frică infantilă, de parcă m-aş fi rătăcit într-un codru departe de ai mei şi m-a ajuns din urmă noaptea cu fantasmele sale. Popa s-a lipit de mine şi am rămas un timp nemişcaţi, cu privirile, pierdute după aeroplanul al cărui zgomot se stingea câte puţin. Când nu l-am mai auzit, disperarea a luat locul fricii. Ne uitam unul la altul cu ochi perplecşi, ca şi cum, brusc, ni s-ar fi spălat creierul şi nu mai ştiam ce trebuia să întreprindem. Auzeam liniştea: devenise grea, apăsătoare. Dacă cineva s-ar fi apropiat de noi, ne-ar fi luat drept stane de piatră. Cât a ţinut starea asta? Secunde, minute? Nu ştiu. Primul şi-a revenit Stelică. Mi-a spus în româneşte: „Mi-e tare frig.“ Iar eu, comandantul lui, i-am replicat în ungureşte, amintindu-i că din momentul acela trebuie să ne uităm obârşia: „Totuşi, dragă Gyula, *ce facem ca să ne încălzim?“*

De parcă cineva i-ar fi amintit lui Dan Satmari că nu e povestitor, ci un fost agent al unei misiuni secrete, pus să-şi scrie raportul, acesta reintra în pielea militarului.

În timpul instruirii, domnul maior ne-a atras de nenumărate ori atenţia că realitatea ne va pune în situaţii imprevizibile. „În asemenea împrejurări, ne spunea domnia-sa, veţi deveni proprii voştri comandanţi, trebuie să fiţi apţi să luaţi decizii rapide, radicale, chiar cu riscul, vieţii. De-acum încolo, riscul este meseria voastră.“

Încă din primele ore ale misiunii Astoria *ne-am convins de adevărul cuvintelor sale. Conform planului iniţial, s-ar fi cuvenit să ne retragem în pădure, să ne facem un culcuş şi să aşteptăm să se lumineze de ziuă, aşa încât înainte de a face pasul următor, să putem cerceta terenul. Ne-am retras mai spre liziera pădurii, dar impactul cu realitatea parcă ne cerea altceva. L-am întrebat pe* Lajos *dacă-i obosit. Nu era. „Ce-ai zice să profităm de întuneric şi să pornim, pe terasament, la drum?“* Lajos *m-a sfătuit să nu ne pripim, să cumpănim. I-am mai dat un argument: „Ai văzut şi tu bombardamentul... Cred că locuitorii Budapestei sunt în*

panică... au ceva de lucru. Iar noi am pătrunde în oraş neobservaţi.“

Înainte de a fi de acord cu propunerea, Lajos *a scos busola şi harta, pe care la lumina lanternei, a studiat-o. Mi-a dat dreptate. Ne-am pus în marş pe direcţia arătată de busolă. Prima informaţie care, fără doar şi poate, avea să-l intereseze pe* Arpad *a fost culeasă de* Lajos: *„Să reţinem că terasamentul căii ferate la est de oraş este înalt, să transmitem această particularitate“, fu el de părere. „De ce?“ Soldatul Popa N. Stelian îmi arătă încă o dată cât de ager era. „Inamicul, la nevoie, îl poate folosi drept parapet.“*

De pe înălţimea „parapetului“, noaptea ni s-a părut şi mai sinistră. Nu se auzea niciun foşnet, nicio împuşcătură. Doar ecoul bocancilor noştri pe traverse, pe pietrişul dintre traverse. (Iarăşi stilul povestitorului?!) *Înaintam spre vest în tăcere. Popa venea în urma mea: aparatul de emisie şi recepţie el îl căra. Dar raniţele noastre erau deopotrivă de grele şi, pe măsură ce mărşăluiam, deveneau şi mai grele. Ne încălzisem, însă gândul unui popas era încă departe de noi. În clipa în care am zărit la o distanţă relativ mare lumina incendiilor, eram convinşi că făcuserăm încă un pas important către obiectivul misiunii* Astoria.

Spre nedumerirea mea, documentul făcea un salt peste multe din întâmplările şi peripeţiile trăite de cei doi agenţi şi înşiruia informaţiile transmise diviziei. Aceasta a sporit pentru mine enigma paginilor scrise de Satmari. Îmi aminteam fără să ezit că prima lor noapte – marşul pe terasamentul căii ferate ce i-a condus spre Gara de Est a Budapestei – le-a rezervat surprize. Printre altele, au găsit o ascunzătoare pentru aparatul de emisie şi recepţie. Aşadar, intraseră în oraş fără aparat, şi bine au făcut. Ce-l determinase, oare, pe locotenentul în rezervă Dan Satmari să treacă sub tăcere aceste amănunte, impactul cu oraşul învăluit în fum şi în flăcări, bucuria primei emisiuni cu *Arpad*? Trecuseră câteva zile bune până ce *Buda* a răsunat în eter.

În fiecare noapte, la ora 24, radistul diviziei era pe recepţie şi aştepta cu căştile la urechi semnalul postului *Buda.* Mă aşezam şi eu lângă el. Îmi aprindeam o ţigară – radistul nu fuma – şi rămâneam în aşteptare, îngândurat. Păream calm, dar nu eram şi încercam să mi-i imaginez pe cei doi agenţi acţionând în timp şi spaţiu, căci, aşa cum am mai spus, cunoşteam Budapesta. Însă tot ceea ce îmi reuşea era să mă văd pe mine însumi într-una din luxoasele camere ale hotelului „Astoria“, înfundat într-un fotoliu şi citind „Le Monde“ cu încordare – erau zilele de după asasinarea regelui Alexandru şi a lui Louis Barthou – şi încercând să găsesc similitudini între atmosfera premergătoare primului război mondial şi atmosfera creată de împuşcarea celor doi la Paris…

Se scurgeau minute în şir de aşteptare, după care radistul îşi scotea căştile şi mă privea cu compasiune. „Nu vă faceţi gânduri negre, mă încuraja el în timp ce mă pregăteam să plec. O să fie bine… O să vedeţi.“

În cea de-a treia sau a patra noapte de la debutul misiunii *Astoria,* starea mea de îngrijorare atinsese apogeul. Pe acest fond de nelinişte, a trecut pe la mine maiorul Titi Nestorescu, ofiţer în statul-major al Regimentului 19 infanterie. Să nu-l mai recunosc. Părăsise de câteva ore spitalul corpului de armată şi se înapoia la unitate. Oboseala, dar mai ales boala îl uscaseră. Ochii i se pierduseră în adâncul orbitelor, iar umerii obrajilor i se reliefau pregnant sub pielea gălbejită. Doctorul îi recomandase să se interneze imediat într-un spital din ţară, însă el refuzase şi luase hotărârea să se întoarcă în linia întâi.

— Înţelegi, Voievozene, nu pot, nu pot să-mi las soldaţii taman acum, când e mai greu.

— Dar ai acest drept, încercam eu să-l conving. Nimeni n-ar îndrăzni să te judece altfel.

Vorbele mele sincere, rostite din toată inima, îi intrau pe o ureche şi-i ieşea pe alta. Era un oltean încăpăţânat şi pace: o ţinea într-a lui.

— Bei un rom?

A refuzat alcoolul, dar n-a refuzat *ersatz*-ul.

— Tu, Mihnea, te-ai născut cu o fire liniştită, ştii să gândeşti, să analizezi, să realizezi sinteze, simţi el nevoia să-mi vorbească, iar vocea îi era înceată, uşor tărăgănată, poate din vina suferinţei fizice. Explică-mi tu, că uite, pe mine nu mă ajută capul. De ce românul trebuie să îndure… şi să tot îndure? Drama din Crimeea e încă vie în sufletul meu… Deznodământul trupelor germane şi române se citea atunci clar pe hartă. Pe câmpul de luptă, ce să mai spun?! Evacuarea la timp ar fi salvat. mii şi mii de vieţi omeneşti. Dar nu voia Hitler şi pace. Eram la cheremul lui… Nici măcar domnul mareşal nu i-a putut smulge consimţământul de evacuare. Cu toate că de sufletele noastre răspundea el, nu Hitler. Uneori, dragă Mihnea, văd din senin o navă în flăcări luminând, noaptea, valurile mării. Trupurile ostaşilor noştri luptând cu valurile, ca să se menţină la suprafaţă… Ordinul de evacuare a fost dat prea târziu. Mulţi s-au înecat, puţini s-au salvat sau au fost salvaţi. Mi-a revenit în minte drama de atunci în zilele astea, când luptam pe malul vestic al Tisei, în răchită, în bătaia ploii, plini de noroi şi de nisip. Ne regrupam sub focul ucigător al nemţilor… Aceiaşi nemţi care, în acele clipe grele, pentru a se salva, ne ordonau nouă să le asigurăm retragerea… Adică noi să murim, ca ei să trăiască!

Stăteam în răchită, dragă Mihnea, uzi până la piele, ca să eliberăm Tiszatardos… un sat. Tiszatardos-ul ăsta mi-a mâncat sufletul, cât a mai rămas din el. Aş fi putut să mă adăpostesc într-un loc ferit de ploaie, am refuzat. Ostaşii mei stăteau în noroi şi în bătaia ploii. Am înlocuit resturile unui batalion rus… ca să eliberăm satul ăla prăpădit. Ne-am ridicat la atac. Ne vedea inamicul ca în palmă. De ce îţi vorbesc tocmai ţie? Că tu cunoşti foarte bine situaţia. Abia în a treia zi am eliberat satul, dar nici ungurul, nici neamţul nu se împăcau cu gândul că satul e în mâinile noastre. Şi ne contraatacă… şi ne contraatacă… şi ne contraatacă… Alţi morţi, alţi răniţi… Te întreb, de ce-i dat românului să

îndure?

Întrebarea lui Nestorescu era retorică, dar nu lipsită de adevăr, un adevăr pe care şi eu, şi el îl simţeam pe pielea noastră. Fusesem trimis în Crimeea de Biroul 2 al Marelui Stat-Major să constat, la faţa locului, starea de spirit a luptătorilor. Rapoartele sosite erau alarmante şi glăsuiau despre unul şi acelaşi lucru: nemulţumirea crescândă a trupei şi a ofiţerilor faţă de comandamentele germane, faţă de realitatea dramatică a câmpului de luptă… Verificările mele confirmau pesimismul îndreptăţit al rapoartelor. Drept care, generalul Ilie Şteflea, şeful Marelui Stat-Major, a insistat pe lângă mareşal să-i ceară lui Hitler libertatea de a ne evacua diviziile la timp, dar führerul, în numele intereselor Germaniei, nu ne-a acordat-o, iar când ne-a acordat-o era prea târziu… Pe maiorul Titi Nestorescu îl frământase întrebarea, şi îi găsise răspunsul, încă din vara anului 1941, când trecuserăm Nistrul. Băuse ersatz-ul, s-a ridicat să plece şi, înainte de a mă lăsa singur, m-a îmbrăţişat. N-o mai făcuse niciodată şi gestul lui mi-a strecurat în suflet o presimţire. Trei zile mai târziu, aflam că maiorul Titi Nestorescu „a căzut eroic la datorie“, secerat de o rafală de mitralieră în luptele pentru recucerirea satului Tiszatardos, a cărui denumire o pronunţa cu greutate La aflarea veştii, am încălecat şi am alergat calul într-acolo pe o ploaie deasă şi rece. Înaintam de-a lungul Tisei şi pământul era atât de desfundat şi de mustos, încât calul abia mai putea să facă un pas. M-am văzut nevoit să descalec şi să-l las „la mână“. A fost, un drum îngrozitor: cadavrele încă neridicate, trupuri rigide, feţe de ceară spălate fără încetare de ploaie, cu dinţii strânşi, parcă, a scrâşnire.

Satul Tiszatardos nu mai exista decât ca nume. Încolo, luptele l-au ras, l-au făcut una cu pământul. Două bătrâne, singurii locuitori ai fostei aşezări, dădeau din găleţi apă românilor, care beau însetaţi din căuşele palmelor ori duceau gura direct la marginea găleţii. Mă uitam după ei, în gând cu întrebarea lui Titi Nestorescu: „De ce i-e dat

românului să îndure?!” Un căpitan m-a condus la trupul neînsufleţit al celui care mi-a fost un bun camarad: zăcea întins pe spate, învelit în mantaua înmuiată în ploaie, plină de sânge. Capela de campanie îi alunecase de pe cap, descoperindu-i părul ud, încărunţit prea devreme. Ochii îi erau deschişi şi păreau măriţi de ceva văzut, probabil, de el în ultimele clipe ale vieţii. Ar fi putut să mai trăiască dacă ar fi ascultat sfatul medicului. Dar n-a vrut să-şi lase soldaţii. M-am aplecat să-i închid ochii, dar pleoapele opuseră o rezistenţă care m-a înfricoşat şi mi-am retras mâna. Aşa a şi fost pogorât în groapă, cu ochii deschişi.

De ce mi-am amintit de maiorul Nestorescu în acest punct al amintirilor mele? Pentru a mărturisi cititorilor, cu discreţia şi modestia ce se impun, că în acele zile misiunea *Astoria* nu reprezenta unica mea trăire. E drept, domina celelalte preocupări şi răspunderi, dar nu era singura. De pildă, în noaptea când radistul a interceptat primul, mesaj transmis de *Buda* nu mă aflam în adăpost, lângă el, deci viaţa îmi refuzase bucuria unei clipe unice, deoarece mă aflam în linia de foc a unuia din regimentele noastre. Trimisesem într-o incursiune de noapte un pluton de cercetare condus de sergentul t.r. Manolache. Era o misiune delicată: răpirea unui ofiţer din comandamentul lui Friessner – un căpitan pe care îl cunoscusem în august 1944, la Slănic-Moldova, unde se afla instalat Comandamentul „Grupării de armate Ucraina de Sud“. Ştiam ce-i poate pielea, de aceea, când o informaţie mă avertizase că *Herr Kapitän Kraus* efectua o „vizită“ la unul din punctele de comandă ale unei mari unităţi germane, mi-am propus să-l capturez.

Deci, în noaptea aceea când *Buda* „conversa“ cu *Arpad,* eu aşteptam în aparenţă calm întoarcerea plutonului din misiune. Nu mă lăsase inima să nu-l aştept în tranşee, în sectorul unde pionierii, riscându-şi viaţa, deminaseră terenul, pregătindu-le cercetaşilor mei un culoar neprimejdios. Nu i-am aşteptat în zadar, dar nici pe *Herr Kapitän Kraus* nu mi l-au adus. M-am mulţumit şi cu un...

maior, un omolog al meu. Deşi „prada“ plutonului era de valoare certă, adevărata bucurie am trăit-o în adăpostul radistului, când acesta m-a întâmpinat cu primele informaţii culese de *Gyula* şi de *Lajos.*

Aş vrea, fac efortul să-mi amintesc care au fost primele informaţii transmise de *Buda,* însă în momentele acestea nu reuşesc. Toate mi se învălmăşesc. Sub imperiul acestei stări, mi-am propus să mă folosesc de adresa lui Dan Satmari, menţionată în raport, sub semnătura sa, şi să-i scriu.

6

Trecu astfel o săptămână, mai trecu una, trecu şi a treia săptămână... Tăcerea fostului meu subaltern mă amăra. Să nu-i fi parvenit scrisoarea?! Să-şi fi schimbat adresa? Dar dacă, din anumite pricini, nu vrea să-mi răspundă? Ne despărţiserăm în poarta unităţii. Fusese lăsat la vatră şi era fericit că se înapoia la profesiunea de dascăl de ţară. Ne îmbrăţişaserăm chiar.

Aşteptarea mă băgase la idei. Să fi decedat? am gândit, în cele din urmă, nu fără o undă de jale, şi să nu fie cine să-mi răspundă?

Abia cea de-a patra săptămână mi-a adus o scrisoare cu ştampila poştei din Arad. Bucuria mea ţinu până ce ochii îmi căzură pe numele expeditorului: Kardas Ilonka Mă luă deodată cu frig şi nu avui curajul să deschid plicul. O rugai pe Firuţa să-mi facă acest serviciu, că de când mă pusesem pe scris, îmi devenise şi... secretară. Firuţa trecu să execute „ordinul“, îşi aranjă mai întâi ochelarii pe nas, apoi scoase din plic o filă desprinsă dintr-un caiet de dictando şi îmi citi următorul text:

Domnu general,

Locotenentul dumneavoastră Dan Satmari e în spital bolnav. Rugat la mine scrie răspuns la dumneavoastră.

Bucurat mult scrisoarea. Zice să aibă domn general sănătate. Zice veniţi... Aşteaptă la dumneavoastră.

Ilonka

— Asta-i tot? murmurai eu complet dezorientat.

Zamfira dădu afirmativ din cap şi, privindu-mă compătimitor pe deasupra ochelarilor, îmi confirmă:

— Tot, dragule!

Îi smulsei din mână scrisoarea şi mă convinsei singur de efortul necunoscutei Ilonka Kardas de a scrie cele câteva rânduri. Aşadar, presimţirile mele se adeveriseră. Un val de tristeţe căruia nu reuşii să-i fac faţă mă ridică de pe scaun şi mă duse, nici eu nu ştiu de ce, lângă fereastră. De acolo, puţin mai târziu, îi cerut Firuţei să-mi dea un sfat. Nu mi-l refuză.

— Omul e bolnav… grav… Dacă n-a fost în stare nici să-ţi scrie?! Sunt de părere să pleci la Arad şi să-l vezi. Te aşteaptă… Poate are nevoie de ajutorul tău.

— Singur să plec? veni întrebarea mea.

— Ai plecat singur în două războaie mondiale şi te-ai întors.

De mult nu mai plecasem la drum fără Firuţa. Ea îmi ghici zbuciumul şi mă încurajă să plec, şi încă foarte curând. Găsea că rândurile Ilonkăi, aşa strâmbe cum erau ele aşternute pe fila aceea de caiet, erau, în esenţă, alarmante. O alarmă trasă de un om simplu şi inimos.

În zilele următoare, am trecut pe la „Comitetul veteranilor“, le-am cerut sprijinul, mi-a fost acordat, asigurându-mi-se la Arad şi casă, şi masă. Până şi un ordin, de serviciu mi se înmână. „O să vă aştepte în gară colonelul Voicu. Nu vă faceţi griji, tovarăşe general-locotenent“, mă linişti secretarul comitetului.

Am plecat la Arad când vara era pe sfârşite, fără să-l anunţ pe Satmari că am să sosesc. Nu voiam să se agite nici el, nici Ilonka. Într-adevăr, la gară, întru întâmpinarea mea veni colonelul Voicu, care mă conduse cu „Dacia“ sa personală la căminul garnizoanei, unde mă aştepta

„camera generalilor“.

— Tovarăşe general-locotenent, doriţi să vă conduc prin oraş? mă întrebă politicos amfitrionul.

Îi mulţumii şi-i explicai că oraşul nu mi-e străin, aşa că mă voi descurca.

— Dacă aveţi nevoie de ceva, vă stau la dispoziţie…

Nevoie aş fi avut, dar nu-mi plăcea să dau de lucru celor din jur când era vorba de persoana mea. Ultima oară fusesem la Arad înainte de război, în cadrul unor manevre şi rămăsesem cu imaginea unui oraş frumos şi ospitalier. Oprii primul taxi ieşit în cale: la volan, o şoferiţă tânără şi foarte amabilă.

— Nu sunteţi din Arad, nu-i aşa?

— Cum de-ai ghicit, domnişoară?

Îmi zâmbi enigmatic.

— Pot să jur că sunteţi din Bucureşti… Unde vă duc? îi întinsei adresa şi ea citi:

— Strada Amurgului 17, e cam depărtişor…

Porni maşina, deschizând în acelaşi timp şi aparatul de radio.

— Vă deranjează? Cântă Angela Similea.

— Să cânte sănătoasă! Nu mi-ai răspuns de unde ţi-ai dat seama că nu sunt din Arad.

Şoferiţă îmi arătă o faţă numai lumină şi zâmbet; îi admirai dantura albă, frumoasă, de invidiat.

— După vorbire… după accent… după îmbrăcăminte. În general, semănaţi cu bunicul meu.

Mă făcu să râd: mai trebuia să-mi spună şi cu ce prilej poposisem în Arad, pentru a-i lăuda perspicacitatea. Dar tânăra părea acum mai atentă la Angela Similea decât la bătrânelul din dreapta. A fost o cursă cam lungă, prin nişte străzi întortocheate, cu case patriarhale, înecate încă în verdeaţă.

Taxiul opri în dreptul unui gard înalt, cenuşiu, ce nu-i lăsa trecătorului posibilitatea să-şi arunce o privire în curtea locatarului.

— Amurgului 17. Treizeci şi şapte de lei, mă anunţă

şoferiţa.

Îi plătii, îmi mulţumi, îmi făcu ştrengăreşte un semn de salut cu ochiul, o mai urmării cu câtă rapiditate întorcea maşina în direcţia de unde venise. Poarta în faţa căreia mă oprisem făcea corp comun cu gardul care se întindea cam pe o distanţă de douăzeci şi cinci de metri.

O tăbliţă bătută în cuie avertiza: „Câine rău“ şi mă sfătuia să sun pe butonul alăturat. Tăbliţa mă indispuse şi mă întrebai îngrijorat dacă n-ar fi fost totuşi mai bine să-mi fi anunţat sosirea. Apăsai pe buton. După o scurtă aşteptare, auzii un lipăit de papuci. O femeie aproape de cincizeci de ani apăru în poartă; obrajii îi erau încinşi şi lucioşi. Se vedea să soneria o scosese din bucătărie. Îşi ştergea mâinile de şorţul ce-i ocrotea o rochie veche de stambă, în timp ce mă privea mâhnită. Scoase deodată un ţipăt: „Ioi, Iştenem, domnu’ general!“ Cum de mă recunoscuse? Apariţia mea neaşteptată o zăpăcise, se uita când la mine, când spre fundul curţii. Mai să pice jos de emoţie.

— E acasă? încercai eu s-o scot din încurcătură. Fi

— Ioi!… Că-i acasă..

Îmi câştigase simpatia din prima clipă, căci întreaga ei fiinţă iradia bunătate şi candoare.

— Condu-mă, te rog, o dirijai eu.

Nimerii într-un „tunel“ de viţă de vie, al cărui punct terminus ducea către treptele unei case solide din cărămidă. Ilonka o luase înainte, strigând: „Dani, domn’ general!… Dani!…“ Nu intră în casă, o ocoli, iar eu, tulburat, mă luai după dânsa.

Sub un nuc, în spatele casei, unde se întindea în adâncime un petic de grădină, zăcea într-un scaun pe rotile, un bărbat uscat de boală, ale cărui trăsături îmi aminteau vag de locotenentul Dan Satmari. În timp ce înaintam spre el, ochii i se umplură de lacrimi.

— Am onoarea, domnule general, mi se adresă el cu un glas doborât de suferinţă, sunt locotenentul în rezervă Satmari Dan… Bine aţi venit în casa mea!

Încercă să ridice mâna, să mi-o întindă, dar îi veni dureros de greu. Atunci îi pusei mâna mea peste mâna sa galbenă şi uscată. Îmi stăpâneam cu greu tulburarea şi nu aş vrea să insist mai mult asupra acestui moment. Aş dori însă să mai fac o observaţie. Eram cu douăzeci şi şase de ani mai în vârstă decât fostul meu subaltern şi forma mea fizică şi intelectuală sărea în ochi. Ideea că înfăţişarea mea i-ar putea accentua suferinţa fizică mă chinui, un timp, îngrozitor.

— Ilonka, adu un scaun pentru domnul general…

— Ioi, că bine zici!

Femeia dispăru în casă, de unde reapăru cu un scaun ce-l puse în faţa soţului ei. Nu mi-o închipuiam a-i fi decât soţie. Mă aşezai lângă bolnav şi, preţ de câteva minute, ne privirăm îndelung, fără să scoatem un cuvânt.

— Iată ce-a făcut boala dintr-un trup voinic şi sănătos, vorbi el într-un târziu. Şi încă nu şi-a încheiat „opera“… Scleroză în plăci!

La auzul acestui groaznic diagnostic, îmi stăpânii cu greu reacţia. Dar faptul că ochii lui nu mai lăcrimau şi mă cercetau ca pe vremuri, cu cutezanţa militarului obişnuit să privească adevărul în faţă, mă mai linişti.

— Dacă ţi-e greu să vorbeşti, lasă, nu te obosi.

— E tot ce pot să mai fac fără dureri – să vorbesc… De-aţi şti cât mă bucur că sunteţi aici, că vă văd!

Starea sănătăţii lui Satmari complicase rosturile deplasării mele la Arad. Aş fi dat dovadă de un cinism reprobabil dacă m-aş fi apucat să-i înfăţişez proiectul unei cărţi ce-ar urma să fie scrisă de un bărbat mult mai în vârstă decât el.

Ilonka reapăru, venindu-mi fără să ştie în ajutor. Puse pe o măsuţă din apropierea scaunului pe rotile o tavă, adresându-mi-se cu accentu-i specific:

— Palincă!… Piept ardelenesc… Serviţi, rog frumos la dumneavoastră.

— Totul e de casă… până şi pâinea. Ilonka e o gospodină a-ntâia, o lăudă Dan Satmari cu tandreţe.

Băutura mă relaxă, mă îmbărbătă, mai ales că, în chip simbolic, ofiţerul apucă tremurând ceşcuţa. Puţin mai târziu, începu să-mi povestească istoricul bolii: se declanşase cu trei ani în urmă, pe neaşteptate. De atunci intrase într-o lungă şi grea suferinţă. Nu-i cerusem să-mi istorisească cum îşi rânduise traiul după ce se lăsase la vatră, dar el, dintr-o firească nevoie lăuntrică, epuizând tema bolii, se întrebă nu fără nostalgie:

— Dacă am fost fericit în viaţa asta care se topeşte în mine ca o lumânare? Vă raportez, domnule general, că am fost… Cu fătuca din Cojocna. V-am vorbit de ea. Vă mai amintiţi?

Ascultai, în continuare, spovedania unui bărbat, de fapt nefericit în scurta sa existenţă. Fătuca din Cojocna – Măriuca – îi devenise nevastă. Absolvise, la îndemnul viitorului ei soţ, Şcoala Normală şi devenise şi ea învăţătoare e la aceeaşi şcoală unde profesa şi ofiţerul trecut în rezer vă. Gospodăria pe care o vedeam o realizaseră împreună, trudind cu pasiunea îndrăgostiţilor. Îi mai ajutaseră băneşte şi părinţii Măriucăi. Le lipseau însă un suflet de copil ca fericirea să fie deplină. Dar Măriuca pierduse consecutiv trei sarcini. La a patra, nu a mai rezistat şi s-a prăpădit. De atunci, traiul tihnit al lui Satmari intrase în derivă. Singurătatea îi devenise tovarăşă de viaţă. Pe Ilonka o cunoştea din copilărie. O preferase unor legături întâmplătoare. Se ducea la ea, ori venea Ilonka la el. Nimen i nu îndrăznea să-i bârfească. După ce se îmbolnăvise, ea i se devotase cu totul, îngrijindu-l nu ca pe un amărât, ci ca pe un copil… unicul copil.

— Nu mai am pe nimeni pe lume decât pe Ilonka… Da’ nici ea nu are pe nimeni.

— Poate ai vrea să te odihneşti?

— Mai am puţină vlagă în mine, se chinui el să zâmbească, anume am păstrat-o, pentru această întâlnire… Domnule general, chiar vreţi să scrieţi o carte?

— Doar ai primit scrisoarea… Da, una cu amintiri de război.

— Şi aveţi de gând să spuneţi adevărul?

Întrebarea nu mă supără, socotii că era la locul ei, aşa că declarai categoric:

— Numai adevărul!

Dan Satmari închise ochii şi figura sa palidă şi uscată îmi aminti de o mască mortuară. Nu-l tulburai. Ieşi din starea asta foarte curând şi abia atunci cutezai să-l întreb iarăşi dacă nu cumva discuţia noastră reprezenta pentru el un efort prea mare.

— Domnule general, când am primit scrisoarea dumneavoastră, zăceam pe un pat de spital… Ca orice bolnav care-şi cunoaşte deznodământul, mi-am trecut în revistă existenţa… Doream tare mult să vă mai văd… înainte de a trece în lumea umbrelor.

— De ce nu m-ai căutat? De ce nu mi-ai scris?

— Domnule general, chiar nu ştiţi?

— Ce să ştiu?

Cred că vederea lui slăbită de boală mi-a surprins mirare a sinceră de pe chip.

— Că am fost anchetat…

— Când?… În legătură cu ce?

— În 1950… Aici, la Arad, în legătură cu *Astoria.*

Mă retrăsei brusc către spătarul scaunului, de parcă o mână nevăzută îşi înfipsese ghearele în gâtul meu… Abia îmi auzii glasul:

— În legătură cu *Astoria?...* Te-au anchetat?! De ce nu mi-ai dat de veste? Să le fi dat eu lămuririle…

Probabil că mă făcusem alb la faţă de mânie sau că mi se ivise pe chip o expresie de amarnică durere, dacă bolnavul imobilizat în căruciorul său cu rotile îmi şopti:

— Liniştiţi-vă, domnule general.

— N-am ştiut nimic.

— Mi-aţi luat o piatră de pe inimă! îmi mărturisi Dan Satmari. Când le-am spus…

— Cui? îl întrerupsei.

— Anchetatorilor… Când le-am spus să vă întrebe pe dumneavoastră, mi-au răspuns: „Generalul e de mult

arestat.“

— Eu, arestat?! mă foii nervos pe scaun.

— Aşa mi-au spus. Iar când le-am cerut să mă confrunte cu dumneavoastră, m-au potolit cu vorbe în care am crezut: „Toate la vremea lor!“

Eram total descumpănit: călătoria la Arad, revederea cu locotenentul în rezervă Dan Satmari, prezenţa Ilonkăi undeva, într-o bucătărie sau într-o odaie, îmi dădeau senzaţia unei călătorii într-o lume ireală.

— M-au chinuit mai bine de un an de zile. Mă convocau la ei, la opt dimineaţa, mă băgau într-un birou, îmi porunceau: „Aşteaptă aici… Te chemăm când îţi vine rândul.“ Mă lăsau în plata Domnului ceasuri în şir, iar eu, în vremea asta, îmi omoram creierii cu tot felul de întrebări. După şase şi chiar opt ore de aşteptare, mi se comunica: „Poţi să te duci acasă… Eşti liber. Te prezinţi din nou mâine la opt…“

Abia izbutii, să-mi descleştez gura şi să întreb:

— Ce voiau?

— Vă amintiţi întâmplarea cu aviatorul american?

— Cum să nu? Mi-aţi raportat că aţi dat de el într-o pivniţă, că era rănit, flămând, însetat… că l-aţi ajutat şi l-aţi transportat în ascuns la ambasada suedeză…

— La rugămintea lui, îmi aminti Dan Satmari, clătinând din cap. Am făcut-o cu preţul vieţii…

— Da, da, la rugămintea lui! Şi dumneata, şi Popa, eraţi mândri de fapta voastră.

— Ei bine, ei aveau o altă explicaţie. De unde au luat-o? Cine a născocit-o? Mi-era peste puteri să-mi răspund. Îmi cereau mereu să le spun cine mi-a dat misiunea de a intra în contact cu ambasadorul Suediei. Ce informaţii am pus la dispoziţia unor capitalişti care numai neutri n-aveau cum să fie?

Dintr-o tainică pornire sufletească, mă aplecai şi-i apucai mâna – era rece, de gheaţă – şi i-o ţinui în a mea, să i-o încălzesc.

— Doamne, cât trebuie să fi suferit!… Bietul meu locotenent!

— Mai era ceva. Mai vroiau să afle ce-am căutat noi în zilele de 16 şi 17 ianuarie 1945 în clădirea ambasadei. Ce, nu ştiam că era ocupată de legionarii lui Horia Sima din Viena?

— Bine, dar eu stabilisem locul unde să ne întâlnim! rostii, debusolat şi impresionat până la lacrimi de cele auzite.

— Asta am susţinut şi eu. Ei însă mi-au închis gura dezvăluindu-mi că domnul general a declarat anchetatorilor adevărul şi că aş face bine dacă şi eu i-aş urma exemplul. „Dacă dumnealui, care a fost comandantul meu, a declarat adevărul, de ce mai aveţi nevoie şi de adevărul meu?“ îi combăteam eu. Într-o zi, n-am mai fost chemat, iar mie nu mi-a venit să cred că m-au lăsat în pace.

O mânie surdă se răzvrăti în mine:

— Cine sunt ăştia? Le ştii numele? Să-i chem în faţa judecăţii!

Naivitatea mea îl făcu să zâmbească. Îmi replică trist:

— Nu i-am mai văzut în Arad din ’54…

— N-am ştiut nimic, murmurai, chinuit totuşi de un simţământ de culpabilitate. N-am ştiut nimic… Te rog să mă crezi.

— Asta-i şi motivul pentru care am vrut să vă mai văd înainte de… să-mi risipiţi îndoiala. Vă mulţumesc că aţi venit, domnule general. Stelică… Soldatul Popa N. Stelian a fost scutit de o asemenea umilinţă… Ce băiat minunat a fost!

Îi eliberai mâna şi-mi sprijinii spinarea de spătarul scaunului. O vreme îl ascultai cu capul în piept, jignit de ofensa ce-i fusese adusă. Încercam să-mi amintesc cum trecuseră prin mine anii 1950–52, dar eram prea surescitat de spovedania lui Satmari ca să pot reuşi. Sosisem la Arad bucuros, cu gândul la viitoarea carte ce nu se voia decât o închinare camarazilor şi subordonaţilor mei. Mai aveam dreptul să-i cer lui Dan Satmari să-mi răspundă la unele întrebări legate de misiunea *Astoria?*

În continuare, Dan Satmari mă rugă să-i vorbesc de

mine, de familia mea, de foştii ofiţeri superiori şi de foştii generali ai diviziei. I-am răspuns pe îndelete cine mai trăia, cine a trecut în lumea umbrelor. După o bucată de vreme, mă întrerupse pe neaşteptate:

— Frumoasă idee de a scrie o carte la anii dumneavoastră… Sunt măgulit că acest gând nobil v-a adus aici.

Mă simţii dator să-i explic fostului meu subordonat cum se născuse această idee. Rolul lui Corneliu Cara în grăbirea hotărârii de a mă dedica realizării cărţii. Mă ascultă cu respect.

Nu tresărise, nici nu mă întrerupsese când am pronunţat numele scriitorului. Aşa, din una-n alta, ajunsei şi la „sicriaşul“ pus de scriitor la dispoziţia mea şi, bineînţeles, la problema raportului care-mi stârnise atâtea nedumeriri.

— Ce-i cu raportul ăsta? îndrăznii eu, în cele din urmă, să-l întreb direct. Nu-i identic cu cel pe care mi l-ai prezentat mie când te-ai întors din misiune… Sau memoria mă înşeală? Oricum, toate documentele secrete ale Biroului 2, inclusiv ale diviziei noastre, s-au mistuit într-un incendiu, al cărui mister n-a fost elucidat nici până astăzi. Iar unicul exemplar al raportului *Astoria* l-am distrus eu, din ordin superior. Dacă ţi-e greu să-mi răspunzi, lăsăm pentru altă dată.

— Nu, nu!… Pot…, vorbi el uşor reanimat de tenta discuţiei. Doar o clipă…

O strigă pe Ilonka şi femeia se ivi fericită din casă.

— Fii drăguţă, Ilonka… Mi-e sete. Aş bea un pic de lapte rece.

— Imediat aduc, Dani.

— Încă din copilărie îmi spune Dani.

— Luptele de la Dány! murmurai evocator.

— Domnule general, sper să acceptaţi invitaţia de a servi prânzul la noi.

— Cu plăcere, locotenente.

Mi se păru că vocea îmi răsunase ca altădată, pe front. Ilonka reveni cu un pahar pe jumătate plin cu lapte şi-l

ajută pe prietenul ei din copilărie să-l bea. Dan Satmari îi mulţumi şi o anunţă că „domnul general rămâne să prânzească cu noi“.

— O, Iştenem! Că tare bucur la mine!

După ce femeia dispăru din nou în casă, fostul ofiţer se simţi obligat să mă lămurească.

— Eu sunt de vină… Vorbesc cu ea tot timpul ungureşte… Făcu o pauză, ca şi cum ar fi dorit să-şi adune puţinele resurse pentru a se avânta într-o nouă etapă a discuţiei. În legătură cu raportul… Domnule general, memoria nu vă înşeală. Documentul ce l-aţi primit de la Corneliu Cara are un istoric. Într-o zi, asta s-a petrecut acum vreo cinci sau şase ani, scriitorul Corneliu Cara a bătut la poarta casei mele. Nu era singur, ci însoţit de un maior – era secretarul Comitetului de partid al şcolii de ofiţeri din Sibiu. Îl cunoşteam. Fusesem invitat la Şcoala de ofiţeri activi „Nicolae Bălcescu“ să vorbesc elevilor şi ofiţerilor despre luptele din Banat şi Transilvania, din Ungaria şi Cehoslovacia. Aşa cum era şi natural, le-am vorbit şi de misiunea *Astoria,* de dumneavoastră, de soldatul Popa N. Stelian. I-am invitat pe cei doi oaspeţi în casă, la o palincă… Pe atunci, boala încă nu mă lovise. Ce se întâmplase? Sosise în oraş să scrie un reportaj pentru revista „Viaţa militară“…

— I-ai citit vreo carte?

Mă înviorasem, de fapt eram mulţumit că intrasem pe un făgaş mai puţin sumbru şi dureros.

— Una?!… Cred că i le-am citit pe toate.

— În spital?

— Şi înainte, şi în spital.

— Ce voia?

— Vizitase şi şcoala de ofiţeri din Sibiu. Iar acolo i se relatase că în Arad trăieşte un veteran care a luat parte la o misiune secretă în Budapesta. A dorit să mă cunoască, să stea de vorbă cu mine. Am petrecut câteva ore plăcute în atmosfera creată de el, povestind cu haz tot felul de întâmplări.

— Te-a pus să-i povesteşti de *Astoria?*

— Doar în linii mari. La despărţire, mi-a promis că o să mai treacă pe la mine… După un timp am primit o scrisoare de la el, mărturisindu-mi intenţia lui de a scrie o carte.

— „Revelion ’45“? anticipai eu, fericit că mă apropiam, în sfârşit, de obiectivul deplasării mele la Arad.

— Văd că sunteţi la curent, constată Satmari, cu o bucurie răzbită din suferinţă.

— El n-a mai scris-o, îl lămurii pe dată. M-a îmboldit pe mine s-o scriu…

— Bine a făcut! se înveseli bolnavul. Cine ştie dacă altfel aş fi apucat să vă mai văd… A încercat şi pe mine să mă convingă să scriu, dar eu i-am rezistat. M-a rugat atunci să-l ajut să includă în „Revelion ’45“ capitolul *Astoria.* L-am sfătuit să vă caute. „O să-l caut după ce o să-mi dai dumneata coordonatele misiunii într-o variantă proprie.“ „Nu pot… nu sunt scriitor“, m-am apărat eu. „Nici nu-i nevoie să fii, a insistat el. Închipuieşte-ţi că te-ai întors din misiune şi comandantul, după ce te-a ascultat, ţi-a cerut să-i scrii un raport ceva mai amplu“…

— Aşa a şi fost, îi confirmai, retrăind, fără voie, ziua aceea de neuitat, dar, în acelaşi timp, gândindu-mă la „schemele“ de convingere ale lui Cara ca la ceva plăcut

Rog cititorii să-mi ierte paranteza ce o voi deschide pentru a le vorbi de cele petrecute în seara zilei de 15 ianuarie 1945, la Budapesta. Mai aveam o zi-două ca să ajungem la Dunăre, bineînţeles nu în pas de paradă, ci prin lupte de stradă, când, pe neaşteptate, se primeşte Ordinul nr. 0019, prin care se stabilea înlocuirea trupelor române angajate până atunci în operaţia „Budapesta“ cu trupe sovietice şi începerea afluirii acestora spre frontul din Cehoslovacia. Retragerea începuse la ora 23, într-o consternare totală. Respectivul ordin îmi crease o situaţie critică, căci eu mai aveam de finalizat misiunea *Astoria:* întâlnirea cu *Gyula* şi *Lajos,* pe teritoriul românesc al ambasadei. Abia în ziua de 17 ianuarie, când sovieticii anunţau eliberarea Budapestei, am reuşit să-mi ating

scopul. Am ajuns la ambasadă cu maşina comandamentului, însoţit de sergentul-major t.r. Narcis Manolache şi de încă un subofiţer. Locotenentul Dan Satmari mă aştepta îmbrăcat civil în pustietatea unei încăperi, priveghind trupul sfredelit de gloanţe al soldatului Popa N. Stelian. La căpătâiul mortului ardea o lumânare. Eram atunci prea grăbit şi prea forţat de împrejurări să ascult explicaţiile locotenentului. Ajutat de subalterni, am ridicat cadavrul lui Popa şi l-am întins ca vai de lume pe bancheta din spate. În maşină, locotenentul Dan Satmari mi-a povestit cum a sfârşit soldatul Popa N. Stelian.

— L-am ascultat pe Cara şi am început să scriu, ros de anumite îndoieli, povesti mai departe fostul meu ofiţer. N-am avut totuşi răbdarea să termin… I-am expediat paginile scrise. Mi-a mulţumit. Între timp a intervenit boala, care, în chip inexplicabil, mi-a dat putere să reiau scrisul şi să-i răspund la o întrebare.

— Pagini pe care nu le-ai mai expediat lui Cara?

— Cred că i s-o fi întâmplat ceva… Mi-a trimis o scrisoare, mă anunţa că într-un viitor cât mai apropiat va fi în Arad şi o să treacă să mă vadă, dar până atunci să-i scriu cum am sărbătorit „Revelionul ’45”. N-a trecut… Nicio altă scrisoare nu mi-a mai expediat, aşa că o să vă dau dumneavoastră respectivele pagini.

Simţii din nou nevoia de a-i apuca mâna pe jumătate moartă şi a o aşeza într-a mea.

— Nu-i aşa că-i frumos aici, la mine? se înduioşa Satmari de afecţiunea mea.

— Tare frumos… ca într-o casă a copilăriei.

— Măriuca şi cu mine am sădit fot ce vedeţi în jur, în speranţa că vor avea copiii noştri, unde să se joace. Poate e mai bine că Măriuca n-a apucat să mă vadă prăbuşit fără vlagă în scaunul ăsta.

— Te pot ajuta cu ceva, locotenente?

— Din păcate, cu nimic… Zilele îmi sunt numărate. De data asta destinul mă trimite într-o misiune fără întoarcere. Şi, pentru că soarta a vrut să ne mai pună o dată faţă-n

faţă, v-aş adresa o rugăminte… o ultimă rugăminte: să fiţi aici când… să mă conduceţi pe ultimul drum… Să veniţi în uniformă.

Câteva minute se scurseră într-o tăcere adâncă, şi, cum eu eram acolo cel „bătrân şi înţelept“, m-am hazardat să-l întreb:

— Cum rămâne cu Ilonka? Că nu sunteţi căsătoriţi…

— Am vrut să-i las casa cu tot ce-i în ea. A refuzat categoric… Are gospodăria ei, câteva străzi mai încolo. Casa o las, prin testament, primei perechi de tineri căsătoriţi de pe strada Amurgului…

Răsună, pe neaşteptate, vocea Ilonkăi. Mă întreba din pragul bucătăriei:

— Domnu general mâncă gulaş?

— Mâncă, o asigurai.

— No, că-i bine-aşa!

Amintindu-mi deodată de ceva, mă uitai cu insistenţă în jur.

— Unde-i câinele? Nu-i aud lătratul.

— N-am ţinut câini în curte, mă lămuri Satmari cu o voce stinsă, mai ales răi. Tăbliţa-i pusă aşa, să impresioneze trecătorii certaţi cu legea.

…Şase luni mai târziu, într-un început de primăvară, l-am condus pe locotenentul în rezervă Dan Satmari pe ultimul drum, respectându-i întru totul dorinţa.

7

Stimate domnule Cara,

Pentru a răspunde la întrebarea dv.: „Unde şi cum ne-am «petrecut» Revelionul ’45?“ este absolut necesar să vă introduc în atmosfera din capitala Ungariei. Pe la sfârşitul lunii noiembrie, când, de fapt, a şi început misiunea Astoria, *Budapesta, în ciuda bombardamentelor efectuate de aviaţia anglo-americană şi cea sovietică, era un oraş animat, inconştient de vesel şi de petrecăreţ. Restaurantele, cafenelele, cârciumile şi bodegile – pline. Se*

dansa, se chefuia. Străzile erau în stăpânirea plimbăreţilor.

Nu toate magazinele aveau rafturile goale. Inflaţia însă înregistra creşteri serioase de la o zi la alta. La fiecare pas, te loveai de militari nemţi. Nu de trupe ale Wehrmacht-ului, ci, de cele ale SS-ului. Pretutindeni vedeai uniforme negre. Nu mă refer la gestapovişti aflaţi şi ei în Ungaria în număr mare, ci la unităţile de luptă SS, precum diviziile de tancuri, de grenadieri. Budapestanii, veseli, vorbeau despre aceste „divizii negre“ ca de nişte unităţi de elită invincibile. Salvatorii! Altminteri, de ce i-ar fi trimis Hitler în Ungaria?!

În orice cârciumă ai fi intrat puteai asculta, aşezându-te la, un pahar de vin ori o halbă de bere, discutându-se cu aprindere situaţia fronturilor. Retragerile nu erau decât nişte replieri strategice menite să camufleze o mare ofensivă germano-ungară, care o dată declanşată, nu se va mai opri decât dincolo de Tisa. Multă pălăvrăgeală, dar era bine s-o asculţi. Ba chiar să intri şi tu în discuţii.

Când am înţeles că prezenţa acestor „uniforme negre“ trebuie tratată cu toată seriozitatea, ne-am propus să trecem la, identificarea unităţilor SS-iste (denumirea lor, locul unde erau cantonate, ce armament aveau în dotare). N-a fost o operaţie complicată, deoarece nemţii erau mai puţin vigilenţi decât în prima etapă a războiului. Ne luam după câte un ostaş sau după un ofiţer şi aceştia, în cele din urmă, fără să ştie, ne conduceau fie la o cazarmă, fie la un comandament. Mulţi ofiţeri SS, mai ales cei care aparţineau unor comandamente, locuiau în mari şi elegante hoteluri. Chiar şi hotelul „Astoria“ despre care domnul maior Mihnea Voievozeanu ne-a vorbit nu o dată, era în întregime ocupat de esesişti. Se înţelege că toate datele culese i le transmiteam lui Arpad. *Poate că ar fi util să arăt că, într-o primă fază a misiunii, ne „plimbam“ aparatul de emisie şi recepţie dintr-o ascunzătoare în alta. Nu transmiteam de două ori din acelaşi loc. Totuşi, în cea de-a doua jumătate a lunii decembrie, mai aproape de Crăciun, analizând evoluţia frontului, a situaţiei din interiorul Budapestei, am ajuns la concluzia că nu mai era cazul să fim un „post mobil“.*

Numărul clădirilor distruse de bombe crescuse... crescuse şi numărul locuinţelor părăsite. Deci, nu ne-a fost greu să ne găsim trei ascunzători. Două pentru noi şi una pentru aparatul de emisie. Îmi aduc aminte că în timpul scurtei noastre instruiri, locotenentul Popescu (Nume fictiv. Nici el nu-l cunoştea pe al nostru.) ne atrăsese atenţia să ne aciuim cu „postul“ în preajma unor mari comandamente militare ale inamicului încărcate cu antene, pentru ca astfel să punem emisiunile cât mai bine la adăpost. De asemenea, ne-a mai atras atenţia să observăm dacă marile artere sunt străbătute de maşini germane de gonio şi direcţia lor. Ne-a şi desenat o maşină de tipul ăsta: se făcea recunoscută printr-o antenă ce se rotea continuu. Nu, nu reţinusem prezenţa unor asemenea maşini speciale...

Oricât ar părea de neverosimil, dar cu cât situaţia militară devenea mai dramatică pentru inamic, cu atât misiunea noastră devenea mai uşor de îndeplinit. Treptata încercuire a Budapestei modificase atmosfera oraşului, tonusul populaţiei. Îşi croiseră drum frica, panica. Uneori aveam impresia că mă aflam pe un vapor încărcat cu pasageri, care se scufunda încet şi sigur. Auzeam destul de des cuvintele „Se salvează cine poate.“ Psihoza asta era pentru Astoria *ca o perdea de fum.*

Luna decembrie 1944 la Budapesta a fost plină de întâmplări. Una mai semnificativă decât cealaltă. Aş relata una din ele. S-a răspândit zvonul că generalul Hans Friessner, comandantul tuturor grupărilor de armate germano-ungare, a obţinut de la Hitler aprobarea de a declara Budapesta oraş deschis. Zvonul a descreţit frunţile budapestanilor, exuberanţa lor era din nou în creştere. Unii s-au hazardat şi au smuls camuflajele de la ferestre... Bucuria n-a ţinut prea mult, fiind potolită de un alt zvon care s-a dovedit a fi adevărat: Hitler nu numai că nu a aprobat ideea oraşului deschis, dar a hotărât să-l demită pe cel în mintea căruia se născuse ideea. Într-adevăr, Friessner a fost demis. Şi din nou un giulgiu negru s-a aşternut peste oraş.

În vremea asta noi străbăteam străzile capitalei ungare în lung şi în lat, ocrotiţi de uniforma armatei ungare, căreia, noi, după un timp, i-am adus un corectiv: ne-am pus la braţ brasarde cu „Crucea roşie“. Ne-am procurat şi două truse sanitare. Ideea a fost excelentă. Brasardele cu „Crucea roşie“ aveau efectul unui permis de liberă trecere. Eu, mai mare în grad, păşeam înainte. Stelian Popa după mine. Plimbările noastre aveau un rost. Populaţia oraşului fusese scoasă la săpat tranşee, adăposturi... Oraşul se pregătea deci să reziste... Ne mai opream, mai stăteam de vorbă, mai aflam câte ceva.

După un timp, ne-am îngăduit luxul să ne procurăm şi haine civile. Pentru orice eventualitate... Am ieşit şi în oraş ca doi gentlemani. Dar n-am abuzat de „civilie“ prea mult.

Trecuse Crăciunul. Se apropia Anul Nou, şi eu, şi Stelian Popa eram stăpâniţi de o bucurie justificată. După fiecare emisiune, Arpad *ne transmitea anumite coordonate. Înţelegeam din aceste date că încheierea misiunii* Astoria *se apropia cu paşi mari. Ei bine, tocmai în aceste zile premergătoare Anului Nou s-a produs şi acel eveniment care m-a despărţit pentru totdeauna de camaradul şi prietenul meu Popa Stelian. În ziua de 18 decembrie – ploua, o ploaie rece şi nesuferită – ne-am despărţit: fiecare cu misiunea lui. El urma să pândească, în Buda, mişcarea unui comandament, iar eu urma să mă deplasez în zona Sáshalom, unde se afla un câmp folosit ca aerodrom pentru avioanele germane. Am revenit din misiune, în ascunzătoare, seara. Speram să-l găsesc pe Stelian aşteptându-mă. Nu l-am găsit. Pe măsură ce minutele, apoi orele se scurgeau, starea mea de nervozitate creştea. A fost pentru mine o noapte cumplita. Deşi aveam o încredere oarbă în Stelian Popa, după patru-cinci ore de aşteptare, am ieşit din adăpost şi m-am îndepărtat doar pentru a căuta un ungher de unde să-l pot pândi când va sosi. Am stat aşa, luptând cu somnul, cu frigul până către ziuă când, în fine, s-a ivit şi Stelian Popa. Era într-un hal! Zgribulit, ud până la piele... Tremurând ca varga. Avea în el*

ceva de fiară hăituită. Reveniţi amândoi în ascunzătoarea noastră mi-a povestit cum, în ciuda actelor prezentate, o patrulă germană îl arestase şi-l băgase într-o curte plină cu dezertori, unguri, lăsaţi în burniţă toată noaptea. Ce se întâmplase? Nemţii se sesizaseră mai de mult că oraşul era plin de dezertori unguri şi ca să dea o lecţie jandarmeriei militare locale au iniţiat o acţiune pe cont propriu. Stelian şi-a dat seama că-l paşte o mare primejdie. A căutat o scăpare, a găsit-o. N-a putut însă scăpa de consecinţele burniţei: s-a îmbolnăvit, din răceală a dat în dublă pneumonie.

L-am vegheat şi îngrijit zile şi nopţi. În noaptea de Anul Nou n-a mai avut febră. Pregătisem o sticlă de vin: un Tokay şi exact la miezul nopţii – ora Bucureştiului – am destupat sticla şi am umplut paharele. Când ne-am îmbrăţişat, l-am simţit numai piele şi os. Aşa am intrat noi în Anul Nou 1945...

Cu Stelian Popa am mai ieşit în misiune de vreo trei, ori, dar pneumonia i s-a întors... M-a rugat să nu-i comunic lui Arpad *că-i bolnav şi i-am respectat dorinţa.*

În ziua de 15 ianuarie 1945 am socotit că ar fi mai bine să întreprind o recunoaştere în sectorul ambasadei. Mi-a mers bine: identificasem un drum scurt şi îmi propusesem ca încă în noaptea de 15 spre 16 ianuarie, să ne refugiem, în clădirea ambasadei. Fireşte, am revenit în ascunzătoare, bucuros la gândul că-i voi împărtăşi lui Stelian rezultatele recunoaşterii. Dar, m-am pomenit în faţa unui tablou greu de imaginat. În mijlocul încăperii, două cadavre într-o baltă de sânge: al unei femei în jur de patruzeci de ani şi al unui jandarm din poliţia militară. Ceva mai încolo, pe pat, zăcea Stelian cu faţa-n jos. Pe pernă, un „Walter“ – singurul tip de armă cu care fuseserăm dotaţi. M-am apropiat de prietenul meu. Trăia... L-am răsucit pe spate cu mare grijă. Era plin de sânge. Trăia, dar nu răspundea chemărilor mele. Noroc, de trusele sanitare: m-am apucat să-i opresc sângele, să-i pansez rănile provocate de două gloanţe.

Am rămas din nou de veghe pe marginea patului,

schimbându-i mereu compresele cu care îi răcoream fruntea. Eram ca un automat: schimbam compresele şi mă uitam la cele două cadavre, străduindu-mă să înţeleg ce se petrecuse în absenţa mea. Îmi era limpede că a rămâne pe loc reprezenta o primejdie potenţială. Singura salvare – drumul către ambasadă încă în noaptea aceea, oricare ar fi fost starea lui Stelian. M-am uitat la ceas: era încă prea devreme pentru a-mi pune planul în acţiune. La un moment dat, Stelian a deschis ochii, m-a privit lung, mi-a zâmbit trist, iar eu am fost fericit că m-a recunoscut, îşi recăpătase cunoştinţa şi mi-a povestit abia auzit cele petrecute. Din spusele lui am înţeles următoarele: îndată, după plecarea mea, în ascunzătoare, şi-a făcut apariţia, pe neaşteptate, o femeie. Era în căutarea unui adăpost. „Cine eşti?“ l-a întrebat ea. „Un dezertor bolnav!“ a răspuns el închipuindu-şi explicaţia ca fiind salvatoare. „Mă primeşti şi pe mine aici?“ „Te primesc s-a învoit Stelian. „Mă duc să-mi aduc lucrurile.“ Femeia a plecat. Nu s-a întors însă singură, ci însoţită de un jandarm. Şi, deşi lipsit de puteri, Popa a izbutit să apuce mai repede arma. Altă ieşire nu mai avea. Înainte de a-şi da sufletul, a mai găsit în el tăria să mă roage: „Să nu mă îngropaţi în uniformă străină.“

Cu deosebit respect,
Lt. (r) Dan Satmari

PARTEA A PATRA

1

„Dragă Voievozene, îmi ceri prea mult. Nu mai sunt

flăcăul chipeş de odinioară. Mă supun legilor firii. Bătrâneţea mea e rea. E ca un devorator viclean şi invizibil. Şi-a făcut cuib în mine şi mă roade după bunu-i plac. L-aş zvârli cât colo, dacă aş şti de unde să-l apuc. Mai întâi mi-a căzut părul. Mi-e capul ca o bilă bine lustruită. Şi ce păr des şi ondulat aveam! Îţi aminteşti? Mă invidiau cuconiţele. Mai ales, pe la baluri... O vreme mă tot uitam în oglindă, îmi frecam creştetul cu palma şi nu-mi venea să cred că eu sunt cel din oglindă.

Apoi, mi-a slăbit vederea. Cataractă la ochiul stâng, pe urmă la cel drept. Ochii mei! Să fi văzut, oare, prea multe – în răsărit, ca şi în apus, în sud, ca şi în nord? Eram locotenent, la Mărăşeşti, iar la Budapesta, în ’45, colonel. Între aceste două grade – viaţa mea de militar Veteran... Nu ştiu cum te împaci tu cu formula, eu unul nu mă împac.

Dragă Voievozene, încă nu mi-am pierdut de tot vederea. Cataracta atacă, iar eu, cu slabele mele forţe, contraatac şi o ţin în loc. Totuşi, îi văd pe cei din jur în ceaţă. Când îmi pun ochelarii, lumea îmi pare mai luminoasă. Eh, când ai avut ochi de şoim! După asta, a început să-mi dea de furcă prostata. N-am putut să evit masa de operaţie. Operaţia a reuşit. A fost făcută la ţanc. Sunt complimentat: „Domnule general, sunteţi un om norocos! Ce mai vreţi de la viaţă?“

Vezi, Voievozene, murirăm pe front de multe ori, scăparăm din ghearele morţii nu o dată. Şi pentru ce? Ca să ne înhaţe bătrâneţele şi să ne transforme pe noi, bărbaţii semeţi de ieri, în nişte neputincioşi. Nu împărtăşesc părerile binevoitoare ale celor din preajmă. Cred sincer că aş fi fost cu adevărat un om norocos dacă nu m-aş mai fi ridicat de pe masa de operaţie. Pentru chirurgul în speţă n-aş fi fost primul pacient care nu se mai întorcea în salon, iar semnarea certificatului de deces ar fi fost o simplă formalitate. Pentru mine însă... Iartă-mă, prietene, că mă destăinui. Mi-ai scris... îţi scriu... Nu ne-am mai vorbit de atâta amar de vreme... N-am cui să mă destăinuiesc. Când mă dezbrac şi când constat descărnarea, fără voia mea îmi amintesc de schija care, la Dány, mi-a găurit căciula şi mi s-

a oprit în păr. Mare serviciu mi-ar mai fi făcut dacă şi-ar fi prelungit traiectoria! Eu, se vede treaba, am fost condamnat să trăiesc, să asist la propriul meu sfârşit. Un sfârşit lent... celulă după celulă.

De la moartea Mariei s-au scurs cinci ani, două luni şi şase zile. Nu mi-a dăruit copii, dar n-am încetat nicio clipă s-o iubesc, să-i fiu credincios. Trăiesc, aşadar, în singurătate... O singurătate relativă. Mă îngrijeşte o familie din apropiere. Le voi lăsa, drept recunoştinţă, casa cu tot ce este în ea. Doar n-am s-o iau cu mine pe cealaltă lume! Sunt oameni serioşi, buni, inimoşi. Departe de ei gândul de a-mi grăbi moartea, ca în alte cazuri, deşi, dacă ar face-o, n-aş pleca dincolo mâniat pe ei. Dar, gata, ajunge cu tânguielile (şi ele fac parte din frumoasa vârstă a treia), intru în fondul problemei ridicate de tine.

Aşadar, îmi ceri sprijinul în vederea realizării unei cărţi, îmi argumentezi că vremurile s-au schimbat. Aşa e, s-au schimbat. Adevărurile ies greu la lumină, dar până la urmă ies. Constat şi eu cu satisfacţie că istoriei românilor, a armatei lor li s-au redat capitole ce se credeau în veci pierdute. Îmi ceri să te ajut, îmi mai atragi atenţia că nu intenţionezi să scrii o carte de istorie, ci o evocare a unor zile şi nopţi de război, o închinare luptătorilor români care s-au jertfit în luptele pentru eliberarea Budapestei. Intenţie frumoasă, Voievozene, dar te întreb: În memoria celor căzuţi în celelalte zone ale frontului ce facem?

Înţeleg că-ţi limitezi cartea doar la operaţia „Budapesta“. Nu-i rău. Dar cum să te ajut? Uită-te la scrisul meu! Vezi cât e de lăbărţat? Scriu greu. Îmi tremură mâna, pricepi? Nici vorbă să te pot ajuta prin corespondenţă. De aceea, te invit la mine. Am unde să te culc, am ce să-ţi dau de mâncare. Tu, dacă vii, adu un magnetofon. Pui întrebări, eu îţi răspund. Obosesc, îmi acorzi un repaus. De pe vremea când îl ajutam pe Lăscăruş păstrez într-o mapă multe hârtii – copii după ordine de luptă, hărţi, extrase din „Jurnalele de operaţii“ şi chiar tăieturi din ziarele vremii. O să ne petrecem timpul în doi, nimeni n-o să ne deranjeze... Hai,

vino, te aştept. Altfel nu ştiu dacă o să mai apuc să te mai văd vreodată.

Te aştept eu nerăbdare, al tău,
Constantin Bălănică.

2

Scrisoarea lui Titi Bălănică m-a îndurerat. I-am citit-o şi Firuţei, cu toate că îmi dădeam seama că nu procedam bine. În timp ce citeam, ochii i s-au umezit şi încerca să şi-i şteargă cu un colţ de batistă. Nu-l cunoscuse personal, auzise însă de el, de capacitatea sa militară, de demnitatea care-i aureolase cariera. La capătul scrisorii, Firuţa s-a ridicat de la locul ei, a venit la mine şi mi s-a lipit de piept. A stat aşa, nemişcată, iar când lacrimile ei stăpânite îmi „punctară“ cămaşa, am început s-o mângâi pe păr ca în tinereţe. După un timp, i-am auzit şoapta:

— Mi-ar plăcea, dragule, când ne-o bate ceasul, să trecem *dincolo* împreună.

N-a lipsit mult să-mi scape o ironie: „Ca Romeo şi Julieta, dragă Firuţa, nu-i aşa?“

— Îţi înţeleg dorinţa, i-am replicat consolator. Noi însă nu suntem singuri pe lume, avem copii, nepoţi…

— Am spus o prostie, recunoscu ea şi se desprinse din braţele mele.

— Ce zici, plec la Bălănică?

— Mai întrebi?! Părea revoltată de întrebare. Pleacă… Stai cu el cât e nevoie. O să-i facă bine şi lui, şi ţie. Iar eu, dacă o să-mi telefonezi din două-n două zile, mă voi declara mulţumită.

Ştiam că nu o să se opună plecării, dar la fel de bine ştiam că-i făcea plăcere să-i cer sfatul înainte de a lua hotărâri.

— Să-mi spui însă din vreme când vrei să pleci, să iei cu tine un chec.

M-am retras într-un fotoliu cu gândul la Bălănică şi la scrisoarea sa. Nu-l mai văzusem de vreo douăzeci de ani. I se oferise după război o locuinţă în Bucureşti o dată cu un post la Academia Militară, dar refuzase, preferând retragerea – şi la propriu şi la figurat – în casa părintească de la Roman, unde se şi născuse. Când şi când, îi mai întâlneam numele în vreo revistă de specialitate. Avea ce spune, căci fusese unul dintre cei mai remarcabili comandanţi de infanterie ai armatei române şi îşi generalizase experienţa acumulată în anii ultimului război. Nu prea înalt, suplu, făcea zilnic „instrucţie“ cu el însuşi, fiind un adept înfocat al gimnasticii suedeze. Când te gândeşti că pe front mi-a fost dat să-l văd mai des! Călărea un armăsar de rasă, un roib marcat de la ochi şi până la bot cu o pată albă. Te încerca o satisfacţie estetică văzându-l călărind. Eram camarazi, dar nu şi prieteni. Gradul său mă ţinea la distanţă. Prin ţinută se impunea de la sine, fără a fi ţanţoş ori arogant. Aparţinea acelei categorii de ofiţeri superiori interesaţi nu numai de arta armelor, ci şi de literatură. Studiase în Germania, apoi în Franţa, vorbea curent germana, franceza şi rusa. Modestia sa nativă era, uneori, interpretată greşit, dar Bălănică nu-şi permitea luxul de a-şi pierde timpul pentru a spulbera bârfelile ce se ţeseau pe seama sa. În timpul războiului – până la 23 August 1944 – fusese unul din colaboratorii principali ai generalului Ilie Şteflea, şeful Marelui Stat-Major. Aşa se face că sub acoperişul sediului de pe Ştirbei Vodă, ca şi pe front, ne întâlneam destul de des. Întâlnirile noastre pe front erau pentru mine o adevărată desfătare. Urmărea cu perseverenţă evoluţia războiului, a fronturilor. Îmi cerea să-i pun zilnic la îndemână buletinele posturilor de ascultare. Studia pe hărţi, realizate la ordinul său, operaţiile militare din Africa şi Asia, nu ignora bătăliile navale. Trăia intens, dacă mă pot exprima aşa, războiul mondial. Stătea mai puţin în birou şi mai mult pe la comandamentele armatelor de pe front. Îl interesau doctrina militară a marilor puteri, modul cum această doctrină îşi propune folosirea armatelor

aparţinând unor state mici în atingerea unor obiective majore; căuta răspunsuri la întrebările legate de dezvoltarea motorizatelor şi a aviaţiei, de apariţia şi aplicabilitatea unor noi arme. Încă din iarna anului 1942, după demisia generalului Iacobici, îmi mărturisise că Germania va pierde războiul. Pronosticul său mă uimise, căci victoriile Wehrmacht-ului îl contraziceau. N-am ezitat să-l întreb: „Pe ce vă bazaţi, domnule maior?“…

Dar acum valiza îmi era pregătită, mai trebuia doar să fac rost de un magnetofon. Bănuiţi, desigur, cine mi-a sărit în ajutor: Corneliu Cara…

3

În compartimentul de clasa întâi, un timp, am călătorit singur. E un fel de a spune, încă de la plecarea trenului gândurile mi se concentraseră de la sine într-o singură direcţie: Constantin Bălănică. Încercam să mi-l amintesc, să-i recompun chipul, să-i redescopăr ochii profunzi şi gânditori, fruntea înaltă. Nu reuşeam. Din pricina unui fenomen enervant: peste trăsăturile lui Bălănică se suprapunea mereu un alt chip, al unui alt ofiţer, în care îl recunoşteam pe maiorul Vasile Creţea. Cine şi când îl „chemase la apel“? Eram cu atât mai intrigat, cu cât ştiam prea bine că între cei doi nu exista nicio asemănare fizică. Şi, dintr-o dată, iată-l interpunându-se între mine şi Bălănică! Încercând să mă smulg din starea asta, mă ridicai să mă uit pe geam. Sub cerul de toamnă, câmpul „tuns chilug“ părea trist şi abandonat. Ceva mai încolo floarea-soarelui şi porumbul îmi amintiră, pe neaşteptate, de pusta maghiară, de moartea care se pitea în câmp şi ne aştepta să-i cădem în cursă, de glugile de porumb din lăuntrul cărora ţâşneau civili înarmaţi pentru a ne împuşca pe la spate… Hm! Ce ciudat ne mai funcţionează memoria! Maiorul Vasile Creţea… El îmi semnalase primul prezenţa diversioniştilor răzleţiţi pe sub glugile de porumb. Îi

fuseseră omorâţi doi transmisionişti şi mă chemase la telefon ca să iniţiez urgent măsurile de rigoare.

Revenii îngândurat la locul meu. De pe bancheta din faţa mea, maiorul mă fixa fără să scoată o vorbă. De aceea nu l-am mai izgonit din închipuire. Purta pe cap capela de front, iar mantaua descheiată lăsa să i se vadă uniforma de campanie. Se lăsa studiat fără să clintească. După un timp, ajunsei la constatarea că avea multe puncte comune cu colonelul Bălănică: mereu în linia de foc, mereu laolaltă cu soldaţii şi comandanţii de subunităţi, îmbărbătându-i, conducându-i în luptă, împărţind cu ei, în tranşee, bucata de pâine. Nu era un simplu „automat“ de îndeplinit ordine, gândea, îşi impresiona unii superiori prin competenţa cu care-i contrazicea şi le demonstra, nu numai pe hartă, erorile. Maiorul Vasile Creţea a căzut la datorie în luptele din Cehoslovacia. Sfârşitul său pe câmpul de bătaie nu a fost aşa cum şi l-ar fi dorit. La puţin timp după înmormântarea sa, o comisie din care am făcut parte şi eu, şi colonelul Bălănică a fost împuternicită să investigheze circumstanţele morţii apreciatului ofiţer. (Ah, acum îmi explic brusca apariţie a lui Creţea în… compartiment.) Concluziile comisiei – cum o să le uit? – aruncaseră o lumină neplăcută asupra unui alt maior – să-l numim ad-hoc Marin Ionescu. De fapt ce se întâmplase? Prin martie 1945, regimentul comandat provizoriu de Marin Ionescu se afla în plină urmărire a inamicului. La un moment dat, părăsind şoseaua, unitatea s-a angajat în trecerea unui râu de mărimea râului Olăneşti. Apa era adâncă, repede, tulbure – datorită desprimăvărării şi ploilor dese, zăpada se topea. Podurile nu mai existau, fuseseră aruncate în aer. S-au prăvălit peste cele două maluri trunchiurile unor molizi şi astfel s-a improvizat o punte. N-a fost o trecere paşnică, ci una cu peripeţii, sub focul intens de branduri al inamicului. La un moment dat, un proiectil explodase aproape de mijlocul punţii, suflul azvârlindu-i în apă pe cei angajaţi în trecere. Printre aceştia se număra şi un ofiţer – i-am uitat numele – care numai ce fusese transferat de la trenul

regimentar în linia întâi. Purta pe el un cojoc: apa învolburată i-l umflase şi-l trăgea la fund. A fost salvat de la înec, ca şi ceilalţi, de altfel.

Linia de luptă a regimentului de sub comanda maiorului Vasile Creţea a urcat apoi panta muntelui, pătrunzând într-o pădure tânără şi deasă. Nu s-a înaintat în adâncul ei orbeşte, s-au iniţiat tatonări cu patrule, nemţii fiind siliţi să-şi trădeze anumite puncte de rezistenţă. După cum le răsunau armele, nu încăpea nicio îndoială că pe ostaşii noştri îi aştepta în inima pădurii o apărare organizată. Înserarea a oprit înaintarea. Noaptea, în general, s-a scurs liniştită. Ziua următoare, însă, n-a început sub semne prea îmbucurătoare. Comanda diviziei imputa regimentului că ar fi rămas în urma celorlalte două regimente ale sale şi îi ordona să-şi reia imediat înaintarea şi să refacă linia frontului. Realitatea era alta: regimentul lui Marin Ionescu, flancat de celelalte două regimente ale diviziei, nu numai că nu rămăsese în urmă, ci prin linia ocupată în ajun avea un avans asupra vecinilor din dreapta şi din stânga lui. Această confuzie vădea lipsă de informaţii, incompetenţă. Şi incompetenţa avea o explicaţie… una organizatorică: cu câteva zile în urmă, comandantul regimentului, un colonel cu stea de general, fusese grav rănit, iar locul său îl luase cel mai vechi maior din unitate – Marin Ionescu. Era totuşi o anomalie. Ca s-o înţelegeţi, trebuie să ştiţi că regimentele, îndeobşte, sunt comandate de colonei. Acest maior era el cel mai vechi, dar nu avea suficientă personalitate şi experienţă pentru, a exprima eşalonului superior un punct de vedere opus ordinului primit, aşa că l-a transmis mai departe maiorului Vasile Creţea, comandantul liniei întâi – ofiţer călit în lupte, bine pregătit, curajos, dar şi prudent când situaţia o impunea – care a încercat să-l convingă pe camaradul urcat la comanda regimentului că o înaintare la ceasul acela de dimineaţă, prin pădure, prezenta un risc inutil, deoarece pădurea era înecată în ceaţă, iar inamicului, îi va fi uşor ca, la adăpostul ei, să-i secere soldaţii. Consecvent dictonului „Ordinul nu se discută“,

maiorul Ionescu nu i-a luat în seamă opinia, darămite s-o comunice diviziei. Aşadar, comandantului liniei întâi nu i-a rămas altceva de făcut decât să treacă la executarea ordinului. Dar înainte de „ora H“, intuind fără greş deznodământul luptei în care era împins orbeşte, a avut grijă să ia câteva măsuri: l-a chemat pe comandantul companiei de pază a regimentului – un căpitan pe nume Duţu Herescu – şi i-a indicat să organizeze cu plutoanele în subordine – transmisiuni, pionieri, vânători de blindate, cercetaşi şi branduri uşoare – într-un loc îngust, ales anume de maiorul Creţea, o a doua linie de foc, care, la caz de nevoie, să-i protejeze retragerea şi să asigure totodată securitatea punctului de comandă al regimentului.

Acest căpitan a povestit comisiei următoarele: „Maiorul Creţea a plecat la atac tare supărat că nu se ţinuse seama de situaţia reală a sectorului, la care se adăuga şi vizibilitatea redusă din pricina ceţei… Nu era un ofiţer oarecare. De la declanşarea ostilităţilor în Vest, a comandat fără odihnă linia de foc a regimentului. O conducea nu cu nasul în pământ, ci în picioare, ca soldaţii să-l vadă. Conducea calm, cu sânge rece şi găsea întotdeauna soluţiile cele mai bune. Îl respectam şi-l admiram, de aceea, când m-a luat deoparte şi mi-a vorbit, am înţeles că recomandările rezultau dintr-o evaluare realistă a sectorului, şi am trecut urgent la realizarea lor. Pot declara cu mâna pe conştiinţă că dacă riposta germană nu s-a transformat pentru noi într-un dezastru, dacă punctul de comandă al regimentului mai există, iar mulţi dintre noi mai suntem în viaţă se datorează, fără doar şi poate, măsurilor iniţiate de maiorul Vasile Creţea“.

Aşa cum a constatat ulterior şi comisia, căpitanul acţionase rapid, respectând indicaţiile primite. Iar la „ora H“, conform ordinului, maiorul, şi-a ridicat ostaşii şi a început să înainteze, cu prudenţă, prin ceaţa pădurii. Nemţii îi aşteptau, întocmai, cum prevăzuse maiorul Vasile Creţea, cu capcana întinsă. Puţini au scăpat din ea. A fost un carnaj la care şi-au dat concursul arme automate, puşti-mitraliere,

grenade, până şi branduri, de 120 mm.

„Deodată, am auzit vacarmul încăierării, ne-a mai relatat căpitanul. Un vacarm îngrozitor pentru un spaţiu, atât de restrâns. Am înţeles că se adeverea ceea ce maiorul Creţea prevăzuse. Atunci, am dat ordin celor de sub comanda mea să iasă, cu mic, cu mare, din adăposturi şi să ocupe poziţiile pregătite din timp, la sfaturile maiorului Creţea. N-a trecut mult şi din pădure au început să iasă fugind cei ce se salvaseră de la masacru. Se retrăgeau în dezordine, îngroziţi, şocaţi de explozii. Printre aceştia, patru soldaţi se trudeau să care pe o foaie de cort transformată în targă trupul neînsufleţit al comandantului iubit şi respectat atât de mult. Un proiectil îl rupsese în bucăţi. În urma celor ce se retrăgeau în dezordine, veneau nemţii. Din urmărit, inamicul devenise urmăritor. Ce-am făcut? I-am lăsat pe ai noştri să treacă, apoi am închis «culoarele» şi, fără să tragem un foc de armă, am rămas calmi, în aşteptarea duşmanului. Acesta venea spre noi, nebănuind nicio clipă ce răzbunare le pregătise maiorul Creţea. A fost rândul nemţilor să cadă în ambuscadă. Existenţa celei de-a doua linii de foc i-a luat prin surprindere. I-am secerat cu armele automate, i-am pârjolit cu aruncătoarele de flăcări, i-am tocat cu aruncătoarele de 60 mm. Astfel am răzbunat, noi moartea maiorului Vasile Creţea şi a celor căzuţi în pădure… Printre ei se număra şi un sublocotenent – sosise în unitate doar de trei zile. Aşa cum se consemnează în «Jurnalul de operaţii», întâmplarea asta nenorocită a permis regimentului să treacă la îndeplinirea ordinului şi să pornească, fără nicio altă greutate în urmărirea inamicului. Ce a omis «Jurnalul de operaţii» să consemneze? Altercaţia dintre maiorul Vasile Creţea şi maiorul Marin Ionescu, insuficient pregătit să comande un regiment, opinia experimentatului comandant, răpus în desişul şi ceaţa pădurii de un proiectil vrăjmaş.“

Maiorul Vasile Creţea a fost îngropat pe front, cu onorurile cuvenite, iar la mormântul său, laolaltă cu ofiţerii români, s-au descoperit şi cei sovietici.

Desigur, unii dintre cititori ar putea gândi că o comisie de cercetări, pe front, reprezenta un nonsens. Nu m-aş încumeta să demonstrez contrarul. Fronturile erau într-o necontenită şi variată mişcare: atacurile începeau de dimineaţă într-un fel şi se încheiau o dată cu întunericul serii într-un alt fel, tragic ori cu înaintări spectaculoase, după împrejurări, care, în perioada premergătoare păcii, variau de la o zi la alta. Chiar în cazul acelei anchete, membrii comisiei s-au pomenit în situaţia de a păstra un moment de reculegere la mormântul maiorului Marin Ionescu, căzut şi el la datorie. O concluzie de pe urma investigaţiilor tot am apucat să tragem; dacă maiorul Vasile Creţea nu ar fi avut o reprezentare realistă a sectorului său de luptă, rod al unei temeinice experienţe de război, şi nu i-ar fi dat căpitanului Herescu acele recomandări calificate, regimentul ar fi fost decapitat, iar ostaşii săi decimaţi.

Îmi aduc aminte că Bălănică şi-a manifestat dorinţa să cerceteze personal pădurea, la locul ambuscadei, şi m-a rugat să-l însoţesc. Căuta, fără îndoială, ceva, deoarece ambuscada în sine nu reprezenta o noutate. Pătrunzând în pădure, colonelul Bălănică a intrat de îndată în rolul regretatului comandant Vasile Creţea. După câtva timp, a ajuns în sectorul carnajului, de fapt o poiană îngustă şi întinsă, în care atunci când ostaşii noştri au dat s-o traverseze, au fost luaţi în primire şi de un bombardament de branduri de toate calibrele. (O explicaţie, fie ea şi tardivă, pentru cititorul neiniţiat, se impune: proiectilul de brand sau de aruncătoare, cum i se mai zice, are cu totul o altă traiectorie balistică decât cea a unui proiectil de tun, i se imprimă încă din „start“ un alt unghi şi cade pe obiectiv în linie dreaptă, împroşcându-şi schijele jur-împrejur pe o rază direct proporţională cu calibrul.)

„Maiorul Vasile Creţea a avut dreptate, îmi împărtăşise colonelul Bălănică observaţiile. Să se fi aşteptat să se risipească ceaţa şi să i se fi acordat răgazul să iniţieze o cercetare a pădurii pentru a se stabili organizarea inamicului… Priveşte, mă îndemnase colonelul, priveşte cu

atenţie…“ Am privit şi i-am dat dreptate. Pe liziera opusă înaintării ostaşilor români, copacii fuseseră tăiaţi, din loc în loc, trunchiurile lor devenind parapetele unor cuiburi de foc. „Inamicul a transformat toată poiana într-o capcană, continuase Bălănică să-mi atragă atenţia, într-o ambuscadă de proporţii. Dar ceea ce mă intrigă este exactitatea cu care au bătut brandurile în momentul când ostaşii au ajuns la mijlocul poienii… Ei n-ar fi străbătut jumătate din poiană, dacă armele automate ale neamţului i-ar fi primit imediat cu foc. De aici deduc că inamicul şi-a retras trăgătorii de pe poziţii pentru a nu fi loviţi de propriile lor proiectile. Mai cred că locul lor a fost luat de observatori instalaţi în deplină securitate în apropierea poienii. Aceştia i-au ţinut la curent cu înaintarea flăcăilor noştri, comunicându-le momentul când românii, înaintând în linie, au atins mijlocul poienii…“

Concluzia colonelului Constantin Bălănică a fost întărită de o descoperire făcută cu totul întâmplător şi care a avut şi pentru mine o anumită importanţă. La un moment dat, străbătând pădurea, colonelul era să cadă – se împiedicase de cadavrul unui subofiţer neamţ. Acesta fusese pocnit între ochi de o schijă rătăcită şi căzuse din… pom. Căderea era evidentă, nefiind deloc dificil de demonstrat. Ceea ce ne-a atras atenţia cercetând cadavrul a fost un aparat fixat de centiron. M-am aplecat să-l văd mai bine. Mare mi-a fost mirarea când am constatat că mă aflam în faţa unui nou tip de aparat de emisie şi recepţie, de dimensiunea unei cutiuţe. L-am desprins de pe centironul cadavrului. Era uşor, nu cântărea mai mult de un kilogram. În timp ce-l studia, colonelul s-a întunecat la faţă.

„Aparate individuale... portative, mormăise el înciudat. Nu se lasă neamţul, pierde războiul, dar inventează întruna… Aparate pentru observatori, uşor de cărat, şi cred că şi de manevrat… Au pândit de sus, din vârful molizilor, ca nişte păsări de pradă. Unul ca ăsta – înţelegi? – a dirijat carnajul. Ai să vezi că, într-o zi, aparatele astea mobile vor înlocui telefoanele de campanie.“ Previziunea lui s-a

adeverit nu mult după încheierea războiului, când cursa înarmărilor, în loc să fie curmată, a luat un avânt şi mai mare.

...În gara Roman am coborât în gând cu Bălănică, iar înaintea ochilor cu chipul maiorului Vasile Creţea. În clipa în care am recunoscut pe figura bătrânului ce venea spre mine un zâmbet superior, neconfundabil, al lui Bălănică, celălalt chip a dispărut în neantul amintirilor.

4

Stenograma nr. 1 (după banda magnetică)

— Dragă Voievozene, mi te adresezi ca unui bătrân înţelept. Mă tem că te voi decepţiona. În realitate, sunt mult mai puţin înţelept decât crezi... Un om ajuns la capătul, vieţii, da, asta sunt. Ca orice fiinţă umană care a mărşăluit prin viaţă decenii în şir, am văzut şi trăit multe. Este, deci, normal ca în anul de graţie 1975 să-mi fi format un punct de vedere asupra existenţei mele. M-ai întrebat dacă e bine ceea ce faci. Nu ştiu cât este de bine, dar necesar sunt sigur că este.

— De ce?

— Să fim serioşi, generale, n-ai nevoie de argumentele mele vitamină. Ştii prea bine că o dată cu dispariţia noastră, dispare generaţia militarilor de carieră care au purtat pe umeri nu numai epoleţii zilelor de pace, ci şi ai celor de campanii. Am trecut prin două conflagraţii mondiale cu implicaţii mari în istoria românilor, a României, a mapamondului în general. Greşeşte cel care susţine că ultimul război mondial a schimbat numai faţa Europei răsăritene şi a Balcanilor. Rezultatele războiului, la care ai participat şi tu, şi eu, şi alţii, au modificat geografia Imperiului Britanic, au scos din izolaţionism Statele Unite, au dat avânt, în colonii, luptelor de eliberare naţională şi socială. Nu-i aşa, Voievozene, că în prezent, nu-i continent

care, în ultimii ani, să nu-şi fi schimbat înfăţişarea. O demonstrează, printre altele, şi numeroasele steaguri naţionale aliniate la intrarea în sediul O.N.U.-lui. Abia acum, în perspectiva timpului, se conturează dimensiunea jertfelor ultimului război. Noi, mă refer strict la generaţia noastră, s-ar fi cuvenit să lăsăm moştenire urmaşilor amintiri, memorii, analize, sinteze. Nu neapărat pentru a fi date publicităţii, deşi asta ar fi însemnat o contribuţie la împlinirea unui act de cultură istorică, ci pentru a-i ajuta pe istorici. Cică am fi fost „Marea Mută“. Nu-i adevărat, noi n-am fost comandanţi într-o armată mută. „Marea Mută“? Uite că nu ştiu cine sau ce ziar a lansat această formulă jignitoare, care, după primul război mondial, şi-a croit drum… „Marea Mută“?! De ce oare? Pentru că legile nu ne acordau dreptul de vot sau de a face politică în calitate de membri ai vreunui partid politic? Dar te întreb: oare noi, tineri ofiţeri în timpul primului război, care am făcut parte din comisii memorabile şi am străbătut cu pasul străbunele frontiere ale ţării fixându-i bornele, am aparţinut unei armate mute? În activitatea noastră n-am fost nicio clipă nici surzi, nici muţi. Am avut grai, un grai al nostru, specific. Da, asta este adevărat: un grai fixat prin constituţia şi legile ţării. Cel ce va dori să ne desluşească graiul dintre cele două războaie va trebui să caute cheia în legile ţării. Din păcate, nu întotdeauna guvernanţii din trecut ne-au ascultat opiniile, guvernele se succedau, miniştri de război se schimbau, dotarea armatei, în ciuda cererilor noastre, rămânea o problemă deschisă.

Dragă Voievozene, tu ţi-ai propus să scrii cartea „Revelion ’45“. Sugestiv titlu pentru operaţia „Budapesta“… Asemenea cărţi, cred eu, au obligaţia să fixeze rolul unei campanii militare într-un context ceva mai general. Uite, acum, când ne-am revăzut şi stăm unul în faţa celuilalt, conştienţi că „mult a fost şi puţin a rămas“, mă cuprinde părerea de rău că nu m-am aplecat şi eu, la vremea cuvenită, asupra colii de hârtie.

— Ce spui? Rămân cursurile tale de la Şcoala de Război,

conferinţele, contribuţia ta la realizarea acelei cărţi memorabile apărute în 1945: „Armata 1-a Română în campania din West“, apoi studiile publicate… Iată, astăzi ţi se oferă o şansă – magnetofonul. Îţi promit solemn să nu extrag din convorbirile noastre decât ceea ce interesează cartea. Celelalte opinii şi mărturisiri le voi depune la arhivele Ministerului Apărării Naţionale.

— Drăguţ din partea ta, Voievozene! Nici n-ai idee, măi băiete, cât mă bucur că mi-ai dat un semn, că eşti aici, în casa mea, şi stăm de vorbă. Avem ce ne spune. Să nu crezi că n-o să te trag şi eu de limbă.

— Abia aştept. Explică-mi ce înţelegi tu prin context general?

— De pildă, evenimentele anului 1944. Sistematizează-le, analizează-le, îndrăzneşte conexiuni… Nu neapărat ca să le invoci în „Revelion ’45“. O să ai surpriza de a vedea „Marea Mută“ a României într-o lumină nouă.

— Titi dragă, tu ai ceva în cap… ceva la care, probabil, meditezi de mai multă vreme. Introdu-mă, te rog, în gândurile tale despre care nu ştiu chiar nimic.

— Văd că ai scos pachetul de ţigări. Îţi dau voie să fumezi… eşti doar oaspetele meu de onoare.

— Îţi mulţumesc, pot să mă şi stăpânesc… În plus, doresc să respect regulamentul de ordine interioară al locuinţei tale.

— Vreau să te simţi cât mai bine. Deci, Voievozene, să ne întoarcem către un trecut nu prea îndepărtat… 23 August 1944! Acest act istoric *a fost o iniţiativă exclusiv românească.* Decizia românilor a surprins guvernele ţărilor beligerante, dar nu a surprins poporul român, armata sa. Iar rolul jucat de către Partidul Comunist Român în realizarea cu succes a acestei mari revoluţii este clar şi de necontestat… De pildă, eu, acum, când stau de vorbă cu tine şi mă gândesc la conţinutul cuvintelor „… a fost o iniţiativă exclusiv românească“, nu pot să nu reţin câteva particularităţi istorice ale anului 1944. Iată câteva din ele: în vara lui ’44 când în România pregătirile insurecţionale

erau pe cale de a se împlini, Polonia era „binecuvântată“ cu două guverne: unul oficial, cu o armată naţională, la Londra, iar un al doilea, în Polonia, constituit însă cu sprijinul politic şi material al Uniunii Sovietice. Cehoslovacia avea şi ea în Anglia un guvern oficial, iar în ţară resturile unei armate cândva unitare. În plus, în Slovacia, activa un guvern trădător, instalat de hitlerişti. În acelaşi timp, pe teritoriul Cehoslovaciei mai luptau puternice detaşamente de partizani, conduse de comunişti. În paralel, prizonierii slovaci din Uniunea Sovietică se constituiseră într-o adevărată unitate militară, ce nu mai intra în subordinea guvernului de la Londra. Şi aş mai putea cita în această idee şi alte exemple.

— Italia, aş aminti eu, s-a pomenit şi ea cu două guverne, dar şi cu ţara împărţită.

— Eu, Voievozene, îţi vorbesc de unele particularităţi ale anului 1944. Ei bine, România a ieşit la lumina eliberării cu un guvern de unitate naţională, dar constituit la Bucureşti şi nu peste hotare. Aşadar, revoluţia declanşată la 23 August 1944, guvernul constituit atunci au fost o iniţiativă românească şi de fapt şi de drept au asigurat armatei întoarcerea armelor într-o unitate deplină. Dacă am recompune operaţia militară din memorabila noapte, iar apoi din zilele ce au urmat, am constata încă o dată că fără sprijinul populaţiei de pe întreaga suprafaţă a ţării noi n-am fi reuşit într-un timp relativ scurt să ne atingem obiectivele.

— Unde te-a găsit „ora H“ a zilei de 23 August 1944?

— Ai uitat?… Împreună cu generalul Şteflea, la Bacău, unde operaţia desprinderii trupelor noastre de cele germane era una complexă şi în mare parte definitorie, căci desprinderea implica, în acelaşi timp, primele contacte de cooperare cu trupele armatei roşii. Ei, Voievozene, dacă aş mai fi în putere, aş scrie un studiu pe tema unor situaţii cu care s-au confruntat comandanţii superiori ai armatei române în războiul antihitlerist.

— O temă rar dezbătută. Recunosc…

— Vezi tu, tinerii anului 1975 încă nu au la îndemână,

decât fragmentar, adevărul istoric în legătură cu participarea României şi a armatei sale la războiul antihitlerist. Oare câţi tineri ştiu, de pildă, că o dată intrată în războiul împotriva celui de-al treilea Reich, armata română a deschis un nou front în Podişul Transilvaniei şi în Banat, pe care l-am menţinut singuri aproape trei săptămâni, până la sosirea armatei roşii? Oare câţi tineri ştiu că prin marea şi complexa operaţie militară impusă de deciziile Actului de la 23 August 1944, trupele române au deschis armatelor sovietice Porţile Carpaţilor către Budapesta şi Viena, că au favorizat prăbuşirea Peninsulei Balcanice stăpânite de trupele Werhmacht-ului? Că datorită acestui fapt istoric de netăgăduit, durata războiului a fost mult scurtată, cu 200 de zile? Parisul s-a eliberat de hitlerişti o dată cu Bucureştiul, dar când unităţile române şi sovietice, luau cu asalt fortificaţiile din faţa Budapestei sau de pe înălţimile munţilor din Cehoslovacia, linia Siegfried – vestita linie germană – era departe de a fi asaltată de trupele anglo-americane…

— Pomeneai puţin mai înainte de o tema pe care ai aborda-o cu plăcere.

— A contradicţiilor?… Ele pot fi şi mari, şi mici, antagonice şi neantagonice, politice şi militare… Desigur, în cele din urmă victoriile contează. Şi aşa şi trebuie să fie… Trupele anglo-americane au înregistrat victorii istorice, de mare anvergură, împotriva Reichului. Citeşte-l însă, pe Churchill, pe Eisenhower, pe De Gaulle şi ai să iei notă, tu, cititor – militar ori civil –, de contradicţiile militare şi politice cu care s-au confruntat. În procesul normal al unui fenomen, contradicţiile sunt inerente, nu-i aşa?

— Nu te pot contrazice.

— Atunci de ce le-am ocoli? O dată cu victoria Actului de la 23 August, noi am avut de rezolvat o problemă cheie: cooperarea cu armata sovietică, care a impus din partea comandamentelor române căutări şi eforturi pentru a asigura unitatea de acţiune a trupelor române pe câmpul de luptă.

— Titi, îmi place să te ascult. M-am îngândurat, deoarece tot ce-ai spus până acum a avut darul de a mă deştepta… de a mă impulsiona să-mi revăd amintirile, ca şi evenimentele ce au existat dincolo de ele. Tu ai fost toată viaţa, consecvent acelui principiu militar ce te oprea să faci politică. Acum însă nu faci politică?

— Fac, fără îndoială, ca exponent al unei armate, parte integrantă a statului, instituţie eminamente politică… Vezi tu, Voievozene, alianţa militară anglo-americană a luat fiinţă din ziua intrării Statelor Unite în război. În ciuda contradicţiilor militare şi politice din lăuntrul ei, alianţa şi-a dovedit trăinicia. Ea continuă şi astăzi, îmbrăcând alte forme. Dar cum s-a închegat cooperarea militară româno-sovietică, iată o temă ce merită atenţie şi se cere analizată cu obiectivitate şi respect faţă de adevăr.

— Îţi propui chiar s-o abordezi?

— Succint, desigur, în discuţia noastră. Aşa cum întoarcerea armelor de către armata română, într-o unitate perfectă, a fost şi rămâne în istorie un act unic, fără precedent, tot aşa şi închegarea „în marş“ a cooperării militare româno-sovietice a reprezentat un act cu particularităţi şi elemente necunoscute până atunci.

— Cum îţi susţii ideea?

— Dacă îţi aminteşti, mulţumită diplomaţiei lui Titulescu, Mica înţelegere a semnat la Londra, în 1933, o Convenţie de definiţie a agresorului cu U.R.S.S., a urmata apoi stabilirea de relaţii diplomatice între România şi Uniunea Sovietică. Era o dovadă politică a posibilităţii coexistenţei paşnice între două ţări vecine cu orânduiri social-politice diferite. Noi, pentru Soviete, în vremurile acelea eram un stat burghez-moşieresc, iar ei, pentru noi, un stat bolşevic. Armata noastră, după concepţia lor, era pusă în slujba burghezo-moşierimii, a lor, în slujba muncitorilor şi ţăranilor. Propaganda de stânga şi de dreapta agita teza antagonismului dintre cele două orânduiri. După teoriile lui Stalin, România făcea parte din aşa-numita încercuire capitalistă a noului stat bolşevic…

A intervenit războiul antisovietic. Ignorându-şi propriile greşeli, Stalin vedea în acest război o confirmare a teoriilor sale: încercuirea capitalistă îşi dăduse arama pe faţă. În timpul ostilităţilor, atât statul sovietic, cât şi cel român au desfăşurat activităţi propagandistice ostile, care n-au făcut decât să adâncească şi mai mult neîncrederea dintre ele. Pe acest fundal se produce la Bucureşti Marele Eveniment, care are la bază programul Partidului Comunist Român: „Să ne eliberăm ţara prin unirea propriilor noastre forţe!“ Marele Eveniment revoluţionar surprinde deopotrivă toate ţările beligerante. Noul guvern de la Bucureşti, sprijinit de toţi românii, deschide, sub conducerea forţelor politice patriotice, un capitol nou nu numai în istoria României, ci, aşa cum am mai arătat, şi în istoria conflagraţiei din Europa. Se încheagă astfel alianţa cu Naţiunile Unite, cooperarea militară dintre armata română şi armata roşie, de fapt, alianţa dintre armata uunei ţări burghezo-moşiereşti şi cea a unei ţări cu o altă orânduire socială, aflate până mai ieri în război.

— Stai o clipă, dragă Titi! Până la alianţa la care te referi, a existat un alt exemplu: alianţa dintre Anglia şi America, ţări capitaliste, şi Uniunea Sovietică, stat comunist.

— Da, ai dreptate, însă exemplul tău cere o tratare aparte. Alianţa la care te referi reprezintă, de fapt, o alianţă între trei mari puteri în vederea înfrângerii unei alte mari puteri. Între frontiera Uniunii Sovietice şi cea a Marii Britanii se interpune un continent. Se sprijineau, se întrajutorau, dar soldatul britanic nu a luptat nicio clipă umăr la umăr cu cel sovietic.

— Cu excepţia escadrilei franceze „Normandie-Niemen“…

— Colaborare aeriană mai mult simbolică din partea lui De Gaulle!… Să mă întorc la contextul general. Ei bine, închegarea alianţei militare româno-sovietice nu a fost deloc o acţiune simplă – ca două vagoane care se cuplează în „gara armistiţiu“ şi gata –, ci a reprezentat un proces complex, cu multe obstacole. În tranşee, soldaţii români şi

ruşi au găsit repede un limbaj comun. Lupta umăr lângă umăr începuse, dar, în acelaşi timp, noi, pentru diplomaţia sovietică, reprezentam în continuare armata unui stat capitalist, pe deasupra şi monarhic. Pe de altă parte, trebuia să respectăm condiţiile impuse de armistiţiu. Îi apreciez pe acei istorici care sunt de părere că prietenia de arme trebuie abordată nu mitic şi subiectiv, ci realist şi obiectiv. Numai în felul ăsta vom putea aprecia adevărata valoare a cooperării de arme şi evalua cu justeţe învăţămintele validate de istorie. Asta în condiţiile în care armata română lupta pentru eliberarea Ungariei şi a Cehoslovaciei, pentru nobila cauză a Naţiunilor Unite – înfrângerea definitivă a Reichului, a programului său hegemonic: „Deutschland über alles!“

Aminteşte-ţi, dragă Voievozene, de acel moment neplăcut din ziua de 11 ianuarie, deci după zece zile şi nopţi de lupte de stradă în Budapesta, în care eroismul soldatului sovietic şi român s-a manifestat în toată plenitudinea, când… Erai, îmi pare, în sală, când aliatul a anunţat organizarea unei grupări operative.

— Da, eram… Comandantul acestei grupări botezate ad-hoc „Budapesta“ fusese numit generalul Afonin.

— Exact. Mai mic în grad decât generalul Şova. Într-adevăr, reorganizarea, ţinând seama de restrângerea frontului, în oraş, reprezenta o necesitate militară. Îţi aminteşti reacţia generalului Şova?

— Cum să nu?!

— Pomenesc de acest moment pentru a lumina cauza care l-a generat. Comandantul Corpului 7 armată s-a ridicat şi, de faţă cu toţi, a declarat deschis şi sincer – poate, fără prea multă supleţe diplomatică – că el, fiind general de corp de armată, nu poate primi ordine de la un general mai mic în grad şi în consecinţă, pe toată perioada existenţei grupării „Budapesta“, reprezentantul corpului va fi generalul Mihail Lăcătuşu, comandantul Diviziei 19 infanterie. Pentru noi declaraţia generalului Şova reprezenta un act normal, rezultat din regulamentele

armatei române. Iar generalul Lăcătuşu, aflat mai departe sub comanda generalului Şova, s-a achitat cu tact şi inteligenţă, de neaşteptata misiune. Lupta umăr la umăr a continuat pe străzile Budapestei, cu acelaşi spirit de sacrificiu, dar undeva, în arhive, acest moment a fost înregistrat.

— Crezi că scoaterea precipitată din luptă, la 15 ianuarie 1945, a Corpului 7 armată din Budapesta şi trimiterea acestuia în Cehoslovacia ar putea să se datoreze momentului de care vorbeai?

— N-ar fi exclus. Cu toate că în susţinerea unor asemenea supoziţii nu avem la îndemână documente. Mai curând sunt înclinat să presupun că la baza acelui ordin care ne-a împiedicat să sărbătorim împreună o mare victorie, au stat considerente politice şi nu militare… „Înainte de a te uni, susţinea un doctrinar marxist, trebuie să te delimitezi“. Cred că avea dreptate. Prinşi în vârtejul evenimentelor din ’40-’41, n-am avut când să ne delimităm de colaborarea cu Wehrmacht-ul. După 23 August 1944 ne-am unit destul de repede în lupta împotriva forţelor hitleriste dar n-am avut când să ne precizăm condiţiile în care urma să cooperăm cu noul aliat. Luptam umăr la umăr, întăream pe front prietenia de arme cu armata sovietică. Trupele române ale Armatei 1 şi ale Armatei 4 au luptat în acest context pentru a-şi aduce contribuţia la o alianţă în urma căreia România, s-a situat printre primele patru ţări care prin efortul lor militar şi ecomic au grăbit sfârşitul conflagraţiei şi victoria asupra celui de-al treilea Reich. În sfârşit, ţi-am schiţat în linii mari ceea ce eu numesc doar o latură a contextului anului 1944.

— Am impresia, că ceva ţi-a scăpat…

— Ar fi absurd să cred că am epuizat subiectul. La ce te referi?

— La existenţa, în cadrul acestei alianţe, a două doctrine militare diferite.

— Ai dreptate. Acest aspect n-a scăpat şi nici nu scapă specialiştilor. Gândirea militară a strategilor sovietici era

una la scara unei mari puteri, a noastră, la o altă scară. Experienţa războiului a îmbogăţit gândirea militară românească, i-a confirmat trăinicia. Dar nu asta este tema cărţii „Revelion ’45“, nu-i aşa?

— Povesteşte-mi unde te-a găsit noaptea Anului Nou ’45 şi unde ai trăit momentul Revelionului.

— Nu-ţi povestesc, Voievozene. Acum o să mergem împreună la bucătărie, o să punem la încălzit mâncarea şi o să ne aşezăm la masă ca doi holtei.

— La ordinele dumneavoastră!

5

Stenograma nr. 2 (bandă magnetică)
– continuare –

— Vorbesc greu, tărăgănat, nu-i aşa, Voievozene? Uneori mă aud şi nu mă recunosc. Sunt ca un copac ale cărui rădăcini au prins să se usuce puţin câte puţin. Mugurii l-au părăsit, nu mai dau în floare, în frunză. Niciun anotimp nu se mai lipeşte de el, să-l învioreze.

— Oricum, nu crezi că ne putem considera nişte privilegiaţi ai sorţii? Prin câte am trecut, câte am văzut! Şi totuşi mai judecăm, comunicăm cu lumea exterioară, avem ce spune…

— Te menţii tânăr, şi mă bucur să constat acest lucru

— O tinereţe revigorată de Corneliu Cara, scriitorul de care ţi-am vorbit. E meritul lui.

— Ia să vedem, ce temă îmi propui pentru după-amiaza asta? Să ştii că vreau să ieşim, să ne plimbăm prin frumoasa Grădină Mare a Romanului, să-ţi arăt fosta cazarmă a Regimentului 14 infanterie.

— Titi, am înţeles. Uite, pun ceasul pe masă. Propun să trecem la Revelionul ’45, unde te-a găsit, ce amintiri păstrezi. Cum a început pentru tine Anul Nou 1945?

— Măi Voievozene, astea-s întrebări de jurnalist, nu de general. Rea influenţă a mai avut asupra ta scriitorul, care-

mi pare că-i şi el din Roman, ca şi mine.

— Rea de tot… Recunosc.

— Eu însă o să-ţi răspund.

— Magnetofonul e la dispoziţia ta. Fă ce crezi de cuviinţă.

— *Merçi, cher ami.* Tare mă bucur, Voievozene, că ai venit. Una e să stai de vorbă cu propriile-ţi gânduri şi alta e să ai un interlocutor… Şi încă ce interlocutor! Mai de mult, în piaţă sau într-un magazin – nu-mi amintesc precis în ce loc – am auzit exclamaţia asta: „Pă Ghinea să nu-l cunosc?! Oho, păi îl cunosc de la cutremur!“ Nu ştiu de la ce cutremur se cunoşteau cei doi, dar vorba asta stradală am luat-o cu mine… Ce, noi nu de la cutremur ne cunoaştem?! Şi încă ce cutremur!

S-o luăm metodic. Evenimentele de după 23 August 1944 m-au despărţit de generalul Ilie Şteflea. Diviziile aflate în interiorul ţării, care, la *ora H,* au ieşit pe porţile cazărmilor, nimicindu-l pe neamţ oriunde se găsea, care au acoperit frontiera din vest, oprind invazia germano-ungară, au fost rodul unor planuri la care a participat şi generalul Ilie Şteflea împreună cu alţi generali şi ofiţeri de la Marele Stat-Major.

Un milion de ostaşi aveam sub arme în acele zile de foc fără ca serviciile de spionaj ale Wehrmacht-ului să fi prins de veste, să fi aflat câte ceva. L-am ajutat pe generalul Ilie Şteflea să întocmească un lung memoriu în care îşi explica politica sa complexă… Totuşi, nu s-a făcut înţeles. Spre binele istoriei, acest memoriu s-a păstrat şi ştiu că a fost scos la lumină şi pus la îndemâna istoricilor. Se cuvine să-i dăm Cezarului ce-i al Cezarului.

— Cunosc documentul şi-ţi împărtăşesc opinia… Într-adevăr, memoriul amintit dă lămuriri asupra capacităţii de luptă a diviziilor noastre din interiorul ţării, amplasarea lor din timp în zonele considerate ipotetic a fi vulnerabile. Biroul 2 a fost şi el angajat în această operaţie de păstrare a secretului, de inducere în eroare a Abwehr-ului.

— De ce-am făcut această introducere? Pentru a-ţi aminti că, la Corpul 7 armată de sub comanda generalului Şova,

am fost transferat mult după 23 August 1944, după ce bravele unităţi ale acestui corp au apărat porţile Timişoarei, l-au înfruntat pe inamic în Valea Mureşului şi apoi dincolo de Tisa. Adevărul e că generalul Şova mă ceruse în statul său major, îmi cunoştea calităţile, defectele. Ştia că nu suport să stau prea mult într-un adăpost sau între zidurile unui comandament. De aceea eram ca un joly-joker. Mă trimitea acolo unde aprecia el că situaţia cerea experienţa mea sau mă lăsa pe mine să decid unde să mă fixez.

— Erai în continuă mişcare. Asta îmi amintesc foarte bine. Ţi se mai spunea şi „Spiriduşul“… Bântuiai peste tot, într-o singură zi puteai fi văzut în linia întâi în mai multe locuri.

— Ajutam comandanţii şi statele-majore subordonate să ia cele mai bune măsuri de luptă. Mă interesa şi moralul soldatului, iar această stare o afli în tranşee, în linia de foc, în timpul unui atac ori al unei retrageri.

— Erai adeseori văzut la punctele de comandă ale unor batalioane şi regimente, la comandamentele diviziilor… Erai mulţumit de ceea ce constatai?

— Mulţumit?!… Hm?… Nu cred că mulţumit este cuvântul cel mai potrivit. Să fii mulţumit când vezi cu ochii tăi cum îţi cad ostaşii, chiar şi atunci când tu, comandant, ai găsit calea cea mai bună pentru a-l doborî pe inamic?! Şi totuşi, numai în război, în acest proces tragic şi distrugător pe care omenirea rareori a ştiut să-l evite, un militar de carieră poate să observe şi să valorifice aptitudinile reale ale militarilor în subordine. Fără îndoială că mă încerca un sentiment de adâncă satisfacţie când constatam energiile inepuizabile ale soldatului român supus unor solicitări necontenite, când constatam gândirea vie, receptivă, a comandanţilor confruntaţi permanent cu situaţii tactice inedite, dorinţa lor arzătoare de a câştiga o luptă cu pierderi cât mai mici. Din acest punct de vedere, operaţia „Budapesta“ a îmbogăţit arta militară românească… Ia te uită, m-am apucat să vând pepeni grădinarului!

— Vinde-i, dragă Titi! Vinde-i...

— Astăzi, în epoca rachetelor, a aviaţiei supersonice, îţi mai spune ceva Divizia 9 cavalerie?

— O mare unitate a armatei române care, încadrată în Corpul 7 armată, a luptat victorioasă în războiul antihitlerist.

— Aşa e. Istoriceşte, răspunsul tău este de netăgăduit. Divizia 9 cavalerie – întocmai ca şi diviziile 2 şi 19 infanterie – a trăit operaţia „Budapesta“ de la A la Z. O campanie de optzeci de zile şi de nopţi într-un ritm alert, în general fără halte… Însă, ca răspunsul tău să fie complet, suntem datori a sublinia mereu condiţia în care a luptat soldatul român – în cazul nostru, cel din Divizia 9 cavalerie… În ciuda organizării sale specifice, Divizia 9 cavalerie nu mai lupta de mult pe cai. I se spunea cavalerie, avea regimente de călăraşi şi roşiori, avea escadroane, dar nu mai avea cai. O dată cu caii dispăruseră şi şarjele, atacurile-surpriză ale cavaleriştilor. Divizia 9 cavalerie se metamorfozase, pe nesimţite, într-una de infanterie.

— Îi mai rămăsese un regiment de artilerie călăreaţă.

— Da, într-adevăr. Metamorfoza amintită mai înainte a modificat şi gândirea tactică a cavaleriştilor. Acest proces deloc simplu nu a avut loc la nu ştiu ce cursuri de specializare, ci în marş, în plină campanie. Aş mai pune în lumină o situaţie în care au acţionat trupele române şi pe care se cuvine s-o punem mereu în lumină. Având în dreapta şi în stânga sa mari unităţi sovietice, Corpul 7 armată a luptat având în eşalonul întâi cele trei divizii de infanterie, care n-au avut în înzestrare nici măcar o companiei de tancuri. Absenţa motorizatelor a fost suferinţa marilor noastre unităţi. Da, artilerie grea, mijlocie, uşoară, anticar, antiaeriană aveam, şi încă foarte bună. Aveam un număr relativ mic de avioane, dar foarte eficiente, pentru că aveam piloţi iscusiţi. Să revenim la tancuri… Ne găseam în ultima etapă a războiului, pe niciun front din Europa infanteriştii nu se ridicau la atac fără sprijinul tancurilor. Infanteristul român însă se ridica. Regimentul 2 care de luptă român fusese, dirijat pe o altă

direcţie. Sigur, uneori ne mai veneau în ajutor unităţi sovietice de tancuri, dar cooperarea era anevoioasă, motivată obiectiv.

— O să te întrerup, dragă Titi, am aici, în „sicriaşul” lui Corneliu Cara…

— M-ai înnebunit cu Cara ăsta al tău!

— …am o mărturie a unui cavalerist din Regimentul 3 roşiori.

— Un roşior, zici?

— Lasă-mă să ţi-o citesc, pe urmă o să mergem mai departe.

— M-ai făcut curios…

— Ascultă ce-i povesteşte acest roşior scriitorului.

— Dar acest roşior n-are nume?

— Cum să nu: sergent t.r. Nicolae Glăman… Comanda un pluton. „Altă dată, scrie fostul sergent t.r., comandantul unui corp sovietic de tancuri ce acţiona într-un sector cu noi a cerut ca tancurile să fie însoţite de… cavalerie. Adică noi, cavaleriştii, să lăsăm caii la mână…“

— Îi lăsaseră demult.

— „… şi, înarmaţi, să urcăm pe tancuri. Aşa că roşiorii s-au pomenit călărind pe chiulasa tancurilor. Atacul dezlănţuit în pustă a fost dat prin surprindere. Tancurile sovietice cu trupe române de desant pe ele au trecut peste liniile de apărare ale inamicului, trupele acestuia rămânând însă amplasate mai departe acolo. Spre seară, ungurii şi nemţii s-au repliat, astfel încât tancurile sovietice împreună cu cavaleriştii români s-au trezit izolaţi între liniile inamice. Menţineam cu ei legătura radio: situaţia lor nu era deloc roză. Comandantul tancurilor a oprit pe timpul nopţii înaintarea, tanchiştii fiind sfătuiţi să-şi organizeze apărarea în formaţie «arici». Cavaleriştii români s-au amplasat şi ei în teren, păzind unghiul mort al tancurilor. Astfel, blindatele şi cavaleriştii români au constituit o mică fortăreaţă. Inamicul a încercat în cursul nopţii să-i lichideze, dar «ariciul» a ripostat năprasnic.

A doua zi, atacul a fost reluat şi, aflată între două focuri,

apărarea inamicului s-a prăbuşit. Ai noştri s-au întors cu bine din misiune, tanchiştii sovietici mărturisindu-ne că-i preferă în asemenea acţiuni de desant fie pe cazacii lor, fie pe cavaleriştii români în locul trupelor lor de infanterie.“ Aici se încheie episodul relatat de fostul roşior Nicolae Glăman.

— Cunosc episodul. L-am urmărit atunci cu atenţie, doar reprezenta o noutate şi, totodată, un experiment în domeniul cooperării. Au rezultat avantaje, dar dezavantajele se arătau a fi mai mari. O asemenea cooperare implica foarte mulţi interpreţi şi de o parte şi de cealaltă. Un întreg du-te-vino, aş zice birocratic. Semnificativă şi cu bune rezultate a fost cooperarea Diviziei 19 infanterie, comandată de generalul Mihail Lăcătuşu, căreia i-a fost dat să lupte în joncţiune cu trupele Diviziei 109 sovietice.

— Te referi la luptele de la Pusztatár-Jakabszállás?

— Da… Cam în a treia decadă a lunii noiembrie. Nu aveam blindate – Regimentul 2 care de luptă lupta pe direcţia Bratislava-Viena, dar inamicul, pe toată lungimea frontului românesc, contraataca cu tancuri care aveau asupra soldatului nostru şi un efect psihologic negativ. Multe replieri precipitate şi, uneori, dezorganizate se produceau din pricina tancurilor şi a tunurilor autopurtate. Bineînţeles, acolo unde artileria noastră antitanc era insuficientă sau lipsea cu desăvârşire. Aceste replieri ne costau vieţi omeneşti – terenul pierdut trebuia recucerit, iar noi îl recuceream. Trecerea sub comanda generalului Lăcătuşu a Regimentului 114 antitanc sovietic a fost o măsură binevenită. Mai ţii minte cum îl chema pe comandantul acestui regiment care a luptat sub ordinele diviziei româneşti până în seara când am părăsit Budapesta?

— Era un locotenent-colonel… Pavlik îl chema.

— Bun, dom’le, bun artilerist!… În acelaşi timp, să recunoaştem că generalul Hans Friessner, care, cât a trăit, ne-a urât de moarte, s-a bătut cu pricepere şi disperare.

Apropo, i-ai citit memoriile?

— Da. De curând…

— Tot pentru „Revelionul” tău?

— Tot.

— Friessner a făcut dovada unui bun comandant militar. A cedat el teren pe flancul lui drept – deşi cu o anumită perspectivă… A organizat apărarea în sectorul central al frontului cu mare ştiinţă. A folosit înaintea lui Jukov, cu succes, proiectoarele antiaeriene în luptele terestre, luminând noaptea, nu numai cu rachete, câmpul de bătaie. Atacurile noastre de noapte îl înfricoşaseră pe inamic rău de tot. Da, Friessner ne-a creat probleme serioase… Dacă din cele 80 de zile ale campaniei din Ungaria scădem cele 15 zile de lupte din interiorul Budapestei, obţinem dinamica înaintării noastre. Am înaintat, în medie, circa doi kilometri pe zi. Media asta ascunde înăuntrul ei nu numai ingeniozitatea apărării inamicului şi forţa lui de foc, ci şi intemperiile provocate de lunile de toamnă şi de iarnă. Friessner ne-a impus un război de uzură fizică şi nervoasă.

— Hitler însă, în semn de recunoştinţă, i-a înmânat un „frumos“ dar de Crăciun.

— Ce vrei să spui?

— Că l-a destituit în ajun!

— Mi-ar fi plăcut să-l capturăm, aşa cum la 23 August l-am capturat pe Gerstenberg şi pe Stahel… Nu discutăm prea dezlânat?

— Poate… Dar pentru noi n-are nicio importanţă.

— Am amintit de dinamica înaintării noastre pentru a sublinia că, fiind în linia de foc cu cele trei divizii, Corpul 7 armată român a ajuns, după 65 de zile de atacuri şi contraatacuri fără de sfârşit, la porţile Budapestei. Nici nu ne-am dat seama când a rămas Crăciunul în urmă. Întâmplarea a făcut ca trupele române şi sovietice să ajungă în faţa capitalei Ungariei în ultimele două zile ale anului 1944. În mod normal – dacă războiul are şi zile normale –, ar fi, trebuit să facem un popas, să ne primenim, să ne „lingem“ rănile, să ne bucurăm în tihnă de darurile

trimise din ţară de „Crucea roşie“ şi de „Apărarea Patriotică“. Iată însă că din dimineaţa zilei de 30 decembrie şi-a croit drum o rază de speranţă. Soldaţii nu aveau cum s-o vadă, cum s-o distingă, cum să se agaţe de ea. Ei îşi săpaseră în pământul îngheţat bocnă un nenorocit de adăpost şi aşteptau zgribuliţi ordinul care să-i ridice la atac… În dimineaţa zilei de 30 decembrie generalul Şova mi-a comunicat că *ora H* a atacului din acea zi se suspendă până la noi ordine. Motivul îl ştii, îl ştim astăzi cu toţii… Trupele fasciste din Budapesta, deşi încercuite, au respins ultimatumul Comandamentului sovietic, împuşcându-i pe parlamentari…

Suntem militari, suntem supuşi prin jurământ unor legi de neclintit. Dacă ordinul eşalonului superior îţi cere să mori, dar să nu te predai, tu trebuie – oricât de absurd ar părea ordinul – să te supui. În acele zile, logica istoriei, foarte vizibilă, era de partea armatelor Naţiunilor Unite, implicit şi de partea trupelor sovietice şi române din faţa Budapestei. În apus, aliaţii ajunseseră la frontierele Germaniei, în răsărit, sovieticii trecuseră de Vistula şi se apropiau de Oder. În Italia, nemţii erau înghesuiţi spre nord. Ţările din Balcani se eliberaseră de povara ocupaţiei. De ce oare trupele fasciste din Budapesta – ungare şi germane – îşi imaginau că pot apăra pe străzile Budapestei ceea ce nu au izbutit să apere în pustă şi pe dealurile de la est de oraş? Întrebarea-i retorică, desigur, căci noi cunoaştem, aşa cum spuneam, valoarea unui ordin. În oraş erau totuşi civili, femei, copii, bătrâni, spitale cu răniţi, numeroase valori materiale. De ce să-ţi ascund, Voievozene, deşi nu excludeam refuzul inamicului, eu totuşi mă agăţasem de un firicel de speranţă. Ar fi fost un Revelion pe cinste! Poate cel mai uman!… Magnetofonul ăla merge?

— Merge dragă Titi… Te ascult cu o senzaţie nemaitrăită încă… ca şi cum cineva mi-ar povesti propria-mi viaţă după o inexplicabilă amnezie.

— Măi Voievozene, mi-e teamă că tu ai devenit scriitor înainte de-a fi scris cartea.

— Să nu-ţi fie!

— Aşadar, zarurile fuseseră din nou aruncate. Pentru a câta oară? Prima mea concluzie a fost următoarea: oraşul e în mâna fanaticilor, a esesiştilor şi a nylasiştilor, deci va fi o luptă pe viaţă şi pe moarte. O luptă inegală…

— Pentru cine?

— Pentru noi şi sovietici. Ai avut o idee de milioane, cum se exprimă ştrengarii timpurilor noi, iniţiind misiunea…

— *… Astoria.*

— Informaţiile celor doi agenţi ne confirmau prin date concrete că inamicul se fortificase dincolo de cele trei centuri. Ne aşteptau lupte în interiorul unui oraş mare, cu imobile solide, cu câte patru-cinci caturi, cu artere largi, dar şi cu străzi înguste. Apoi fabricile, uzinele…

Tu, Voievozene, te înfăţişai la comandamentul corpului de armată, prezentai statului-major informaţiile *Astoriei,* iar noi, valorificându-le pe harta Budapestei, ne chinuiam creierii cu tot felul de întrebări. Te întreb, ştiam noi la începutul lui decembrie, şi chiar pe la mijlocul lui decembrie, ce loc ne rezerva comandamentul sovietic în cadrul planului de eliberare a Budapestei, dacă, o dată ajunşi la porţile oraşului, nu vom fi înlocuiţi şi expediaţi în altă direcţie?

— Păi, nici n-a lipsit mult să fim înlocuiţi… în cea de-a două zi a Anului Nou. Numai ce puseserăm piciorul în oraş.

— Se crease atunci un moment de derută, însă punctul român de vedere a izbândit graţie vehemenţei generalului Şova. Criza a fost repede depăşită. Să revenim la informaţiile transmise de agenţii tăi, repet, erau foarte utile, dar ele nu ne ofereau decât o imagine mai mult sau mai puţin concretă în legătură cu concepţia de apărare a inamicului. Ştiam noi în zilele acelea că unităţile noastre vor ataca pe direcţia Hipodromul mare? Am avut noi vreo schiţă a hipodromului, să ştim, de pildă, cum sunt dispuse tribunele, grajdurile, clădirile anexe?

— Nu.

— Am ştiut noi că cel mai mare cimitir din Budapesta,

unde, printre alţii, e îngropat Kossuth Lajos, se va interpune în calea atacului nostru şi soldaţii români se vor bate printre morminte şi cavouri? Astăzi, oricărui vizitator al Kerepesului i se pune la dispoziţie un pliant cu schiţa cimitirului, cu dispunerea mormintelor şi cavourilor. Aveai tu, ofiţer cu informaţiile, o asemenea schiţă?

— Recunosc, nu.

— De aici inegalitatea de care pomeneam mai înainte. Mai există ceva foarte important care a scăpat istoricilor noştri care s-au ocupat de luptele din Budapesta. Din memorialistica mareşalilor şi generalilor sovietici, aflăm că, ori de câte ori oştile lor erau puse în faţa misiunii cuceririi unui mare oraş, se studia planul operaţional în faţa unei machete a respectivului oraş. Se studiau deci, la scară redusă, toate schemele de manevrare. Fiecare unitate şi subunitate se familiariza din vreme cu sectoarele ce le reveneau. Noi n-am avut această şansă. Şi cred că la Budapesta nici ostaşii sovietici n-au avut-o. N-a fost timp când să se mai apeleze la un asemenea mijloc eficient de a uşura luptele de stradă într-un mare oraş… Aşadar, ne-am avântat în necunoscut…

— Dar recunoaşterile aeriene?

— Erau bune, folositoare, ne aduceau fotografii ale străzilor, bulevardelor, parcurilor, ale podurilor de peste Dunăre, le confruntam cu hărţile noastre. Mai descopereau concentrări de trupe sau baterii de artilerie şi atât… Prin specificul lor, recunoaşterile aeriene sunt limitate. Ele nu aveau cum să depisteze, de pildă, obiective bine camuflate.

DIN ARHIVA SCRIITORULUI CARA (II)

Operaţia „Budapesta“

MĂRTURII

Cartea: „Bătălii trădate“

Autor: General-colonel în retragere Hans Friessner, fost în toamna anului 1944 comandant al Grupului de armate „Sud“

Problema Budapesta

„Deja în luna noiembrie Hitler a transmis prin comandamentul suprem al armatei de uscat «ordinul führerului» cu privire la ducerea luptei în Budapesta: apărarea Budapestei trebuie executată prin «lupte pentru fiecare casă în parte», o evacuare fără lupte a oraşului nu putea fi luată în consideraţie nici în cazul unei evoluţii nefavorabile a situaţiei. Partea de est a oraşului trebuia deci repede amenajată în vederea apărării. În afară de aceasta, trebuiau luate toate măsurile, chiar şi cele mai aspre, spre a zădărnici orice încercare de primejduire a trupelor proprii din partea plebei înarmate a marelui oraş, care va trebui să fie evacuată la timp, sau reprimată prin violenţă.

Desigur, comandantul grupului de armate se gândise încă de mult la «problema Budapestei» şi în legătură cu aceasta purtase tratative cu guvernul ungar şi statul-major ungar, deoarece cazul Budapestei constituia atât o problemă politică, cât şi una militară. Noi am informat comandamentul suprem al armatei de uscat că oraşul nu va putea fi menţinut cu forţele disponibile pentru apărarea Budapestei […].

Pe capul de pod de la Budapesta (partea răsăriteană a Capitalei – n.a.) se găseau, în afară de unităţi ungare, şi Comandamentul general al Corpului 3 tancuri, cu diviziile 8 şi 22 cavalerie SS, Divizia 13 tancuri şi Divizia grenadieri tancuri „Feldhenkalle“, pe insula Szentendre, de la nord de oraş, era dispusă Divizia 357 infanterie cu batalionul de mitraliere „Saxonia“. La ordinul lui Hitler, la 1 decembrie a fost numit comandant al trupelor din Budapesta SS

Obergruppenführer Winckelmann. El a devenit comandant de Wehrmacht şi ca atare a fost subordonat grupării de armată Fretter-Pico, dar numai din punct de vedere tactic. În sprijinul său avea la dispoziţie Comandamentul general al corpului de munte SS. Winckelmann a fost înlocuit la 9 decembrie prin SS Obergruppenführer Pfefer-Wildenbruch.“

„La 18 decembrie am plecat la Cartierul general al führerului în localitatea Zossen. […] În acel moment Budapesta era plină de oameni. În ciuda faptului că duşmanul era la porţile oraşului. […] În faţa acestei situaţii, eu am fost de părere că Budapesta nu putea fi considerată cetate, dat fiind că în oraş existau şi spitale. Apărarea Budapestei, cum o concepea Hitler – că fiecare casă, fiecare stradă trebuia să fie apărată, în caz extrem chiar de populaţia însăşi, cu mijloace improvizate – nu era decât o utopie.“

■ General-locotenent în rezervă Constantin Rosetti-Bălănescu fost comandant al artileriei din Corpul 7 armată:

Bătălia pentru Budapesta n-a început sub […] zidurile oraşului şi data de 1 ianuarie 1945 n-a fost aleasă de Corpul 7 armată pentru a declanşa operaţiile militare la Budapesta. Capitala Ungariei avea trei centuri de apărare în faţa sa, începând cam de la Valkó, apoi Kerepes[6]*, apoi Rákospalotai, pe ultima centură, toate de cucerit, una după alta, cu lupte grele, centuri şi lupte care fac parte integrantă din ceea ce s-a numit „Bătălia pentru Budapesta“. Şi dacă continuarea atacului asupra oraşului s-a potrivit să cadă la 1 ianuarie 1945, n-a fost decât efectul ordinelor de operaţii superioare (Corpul 7 armată era încadrat de două corpuri de armată sovietice, iar comanda supremă era sovietică).*

Privitor la acţiunile de cucerire în interiorul oraşului, specificul a fost lupta de stradă, cvartal cu cvartal, stradă cu stradă, uneori chiar casă cu casă. Adesea infanteria, era

[6] Şoseaua.

în imposibilitate să dea piept cu case înalte de piatră şi beton, împănate cu apărători de la subsol la acoperiş, înarmaţi cu puşti, mitraliere şi grenade. Rolul artileriei în acele lupte a devenit primordial.

■ Colonel în rezervă Aurică Sitaru, fost şef al Biroului 3 operaţii din Divizia 19 infanterie

Organizat puternic pentru apărare, duşmanul transformase fiecare clădire în cazemată. Iar în fâşia noastră se găseau numeroase edificii masive care se pretau excelent acestui scop. Astfel, ne aflam în faţa unui sistem de cazemate sui-generis. Subsolurile, pivniţele, sistemul de canalizare, totul fusese adaptat nevoilor apărătorului care, fireşte, cunoştea în amănunt topografia oraşului, ceea ce îi permitea să ne contraatace de acolo de unde nu ne aşteptam.

Oricine are o cât de vagă idee de ceea ce înseamnă lupta într-o localitate mare, într-o capitală, îşi poate, da seama că în condiţiile date era deosebit de anevoios pentru unităţile noastre să-şi îndeplinească misiunile primite.

„Lovim cu capul în zid! a exclamat la un moment dat generalul Lăcătuşu, comandantul diviziei. Aşa nu mai merge... Să ne punem mintea la contribuţie şi să căutăm formula străpungerii.“

■ General-locotenent în rezervă Ilie Antonescu, fost comandant al Diviziei 9 infanterie

În tot cuprinsul oraşului Budapesta, numeroase clădiri fuseseră transformate în adevărate fortăreţe, având mitraliere instalate la ferestre şi pe acoperişuri, iar intrările minate. Străzile erau baricadate cu maşini stricate, cu saci de nisip, iar în locurile favorabile au fost construite cazemate şi dispuse tunuri şi tancuri îngropate. Inamicul dispunea de numeroase rezerve formate din subunităţi de infanterie şi tancuri, gata pregătite pentru executarea de contraatacuri prin surprindere.

Pentru mine şi statul-major al diviziei pregătirea unităţilor

în vederea luptelor în interiorul oraşului Budapesta a constituit o problemă deosebită [...]. Aceasta, cu atât mai mult, cu cât în regulamentele specifice armei cavaleriei nu erau prevăzute acţiuni în localităţi mari, iar unităţile diviziei nu se instruiseră în acest sens.[...] O dată cu începerea luptelor, în oraş lucrurile se schimbau însă mult. Dacă până atunci unităţile diviziei desfăşuraseră acţiuni de luptă într-un teren şes, iar pe căile apropiate de acces spre Budapesta, deluros şi parţial acoperit, ele urmau să ducă de aici încolo acţiuni în interiorul unui oraş mare, unde cel aflat în ofensivă era pândit de după fiecare colţ de stradă, de pe acoperişuri şi de la fiecare fereastră. În oraş flancurile unităţilor şi subunităţilor, şi chiar spatele dispozitivului de luptă deveneau vulnerabile. Joncţiunile puteau fi realizate cu mare greutate, iar acţiunile de luptă, urmau să se descentralizeze, în funcţie de natura obiectivelor, până la grupă şi chiar echipă. [...] Totodată, în interiorul oraşului focul artileriei proprii, ca şi al întregului armament, îşi pierdea din eficacitate din cauza grosimii zidurilor clădirilor care adăposteau puncte de sprijin inamice.

6

Stenograma nr. 2 (bandă magnetică)
– continuare –

— Unde am rămas?

— La porţile Budapestei... 30 decembrie 1944.

— Încă n-am trecut pragul Revelionului ’45

— Buna ta dispoziţie e cuceritoare, Titi dragă.

— Da, la porţile Budapestei faţă-n faţă cu marea necunoscută... cu „zidul“, cum bine spunea generalul Lăcătuşu, dacă nu găsim ideea tactică, intrăm cu „capul în zid“. Pentru a găsi o idee, fie ea chiar şi militară, ai nevoie de timp. Ai nevoie apoi de timp pentru a o materializa. Materializare înseamnă aplicare, iar o aplicare cu succes

impune şi anumite reorganizări… Noi nu aveam timp, cum nu aveam, de pildă, suficiente hărţi ale Budapestei lucrate şi tipărite de cartografii noştri. Se foloseau hărţi puse la dispoziţie de comandamentul sovietic în limba rusă, hărţi turistice şi foarte puţine hărţi de-ale noastre. Ei bine, Voievozene, dacă ai uitat cumva, îţi reamintesc, ideea străpungerii „zidului“ din faţa trupelor române am elaborat-o în faţa Budapestei şi am aplicat-o începând cu prima zi a Anului Nou 1945. Crezi că ideea asta îl interesează pe cititorul civil?

— Îl interesează sau nu, introdu-o în magnetofon ca într-un computer, spre a fi memorată, pe urmă văd eu ce fac cu ea.

— Statul-major al Corpului 7 armată a propus diviziilor sale ce urmau să se angajeze în lupte de stradă să treacă urgent la constituirea unor grupuri de asalt în componenţa cărora să intre infanterie, pionieri şi transmisiuni, armament antitanc, aruncătoare de flăcări. Se mai propunea ca armamentul greu al infanteriei şi tunurile antitanc să fie împinse în prima linie, iar artileria – pe piese, secţii, baterii – să fie amplasată imediat în spatele infanteriei şi să acţioneze pe obiective bine precizate în teren. Se arăta că aceste grupe de asalt pot distruge cu succes inamicul organizat într-o clădire sau într-un grup de clădiri, pe străzi, pe locuri virane numai dacă se va opera rapid, sub sprijinul armamentului automat propriu, din spate, de pe flancuri şi de la etajele clădirilor cucerite.

Ei bine, Voievozene, comandanţii noştri – de la cei de divizii şi până ia cei de plutoane – şi-au însuşit ideea imediat, îmbogăţind-o de la divizie la divizie, de la caz, la caz.

— Da, mi-aduc aminte că generalii erau secondaţi de ofiţeri tineri foarte talentaţi – mulţi, foarte mulţi, căpitani.

— Aşa e… Până şi la corpul nostru de armată, la Biroul 3 operaţii, era căpitanul Constantin Bălănescu, pe funcţie de grad superior. La Divizia 19, şeful Biroului *3* era tot un căpitan – Aurică Sitaru…

— A fost o colaborare perfectă între generaţii… Apropo de idee. Îmi dai voie să-ţi citesc ce-i scria generalul Ilie Antoneseu scriitorului Corneliu Cara?

— Te ascult…

— „În legătură cu constituirea detaşamentelor de asalt, am atras atenţia comandanţilor de regimente ca, pentru început, acestea să fie, în principiu, mai mici, de tăria unei grupe, până la cel mult un pluton. Ostaşilor să li se sporească numărul de grenade. Constituirea grupelor de asalt, cu precădere mai mici pentru început, era condiţionată de obiectivele ce urma să le atacăm. Cartierele mărginaşe ale capitalei ungare se caracterizau prin imobile nu prea mari, având curţi largi şi fiind despărţite prin garduri şi livezi. Or, aceasta impunea să se acţioneze cu grupe de asalt mici, care să aibă o cât mai mare mobilitate şi să poată acţiona independent.“

— „Să poată acţiona independent“. Patru cuvinte. Valoarea lor o pot înţelege numai cei ce-au luptat în Budapesta… Dintr-o dată, un sublocotenent de cavalerie s-a pomenit având în subordine pionieri, artilerişti. Dintr-o dată, gândirea lui tactică se confrunta cu obligaţii noi: era pus să comande o grupă de asalt de arme combinate. Scriitorul tău mai are şi altceva pe acolo în legătură cu chestiunea în discuţie?

— Da, încă o mărturie a colonelului în rezervă Aurică Sitaru.

— Sitaru a fost un militar înnăscut… Ia citeşte, să vedem ce mai spune dumnealui…

— „În urma unei scurte consfătuiri a statului-major al diviziei cu comandanţii de regimente, s-a stabilit ca fiecărei unităţi să i se încredinţeze un sector (compus îndeobşte dintr-un cvartal), iar atacul să se desfăşoare nu neapărat simultan, ci succesiv, subunităţilor organizate pe grupe de asalt dându-li-se obiective precise (una, două clădiri, în funcţie de mărimea acestora).

S-a ajuns astfel la un dispozitiv fracţionat, în care batalionul, uneori şi compania acţionau independent. În

grupele de asalt de tării diferite (pluton, companii) au intrat pionieri, tunuri antitanc, branduri, aruncătoare de flăcări şi chiar obuziere. S-a renunţat la folosirea centralizată a artileriei, care acţiona acum pe secţii, în aceeaşi linie cu infanteria.“

— Bine sintetizat. Generalul Mihail Lăcătuşu, comandantul Diviziei 19 infanterie, a fost un militar de seamă al armatei române. A particularizat o idee generală, a aplicat-o cu mare artă… Începe să-mi fie simpatic acest scriitor care te-a pus în mişcare… Ştii unde mă găseam în ajunul Anului Nou?

— În sfârşit, ajungem şi la Revelion.

— Nu te pripi, până la Revelion ne mai „despart“ câteva ceasuri bune… Mă aflam la punctul de comandă al Diviziei 9 cavalerie. Acolo mi-am început dimineaţa zilei de 31 decembrie şi tot acolo m-a găsit înserarea. Încă din ziua precedentă, unităţile diviziei au ajuns în faţa a două cătune – Határ şi Forásy – pe care, privindu-le de pe linia de foc, ai fi zis că numai diavolul le aşezase acolo… Anume le aşezase, ca să îngreuieze pătrunderea „cavaleriştilor“ în periferiile Budapestei. Cătunele, oricât ar părea de incredibil, aveau o importanţă aparte. În Határ se găseau instalaţiile tehnice ale postului de radio Budapesta. Aşa cum la noi Băneasa adăpostea instalaţiile postului de radio Bucureşti. În schimb, în Forásy se găseau instalaţiile centrale ale unui post T.F.F. O vreme, urmărind evoluţia luptelor, l-am secondat pe generalul Ilie Antonescu. Gândirea noastră militară, deşi nu eram cavalerist, se asemăna câteodată până la identificare. Ia stai Voievozene, dacă memoria nu mă înşală, îmi pare că în ziua cu pricina te-ai rătăcit şi tu pe acolo… Ne-am salutat, tu te-ai dus mai departe, într-ale tale, eu într-ale mele…

— Aşa e! Vezi, n-ai niciun motiv să-ţi suspectezi memoria, să-ţi pui la îndoială tinereţea.

— Eu ştiu ce căutăm acolo, dar tu?

— Mi se raportase de către un subofiţer al meu o acţiune de cercetare care, deopotrivă, m-a uimit şi m-a pus pe

gânduri, nu ştiam cum trebuie s-o iau, cum s-o interpretez, şi atunci am hotărât să mă deplasez în linia întâi.

— Cazul sergentului Petre Bucura, nu-i aşa?

— Eee, asta-i bună! *Cher ami,* ai ghicit… Dar ce coincidenţă! Să cădem amândoi pe aceeaşi întâmplare. Foarte bine! O să mă corectezi dacă am uitat ceva.

— Vreau să ştiu ce te-a uimit şi ce te-a pus pe gânduri.

— Acest călăreţ…

— Fost călăreţ.

— Călăreţ, doar făcea parte dintr-un escadron.

— Din Regimentul 13 călăraşi… În dimineaţa zilei de 29 decembrie, Bucura a fost rănit.

— La picior, şi a fost evacuat la ambulanţa diviziei, pentru îngrijiri.

— Aşa suna şi raportul: i s-a pansat rana şi s-a întors la unitate.

— Ori nu mai ţii minte, ori nu ţi s-a raportat exact… Bucura nu s-a întors, ci a fugit de la ambulanţă. A socotit el că se poate ţine bine pe picioare.

— Nu fuga lui m-a uimit, ci faptul că a atras în iniţiativa lui alţi doi ostaşi – nu mai ţin minte numele lor.

— Eu, da! Pe unul îl chema Balaban şi era caporal, iar pe celălalt îl chema Nauman şi era soldat. Şi ce te-a pus pe gânduri?

— Au pornit tustrei în acţiune fără aprobarea comandantului, a căpitanului Constantin Popescu… De ce râzi?

— Eram lângă căpitanul Popescu când Bucura l-a chemat la telefon şi i-a raportat că se înapoiase cu şapte „limbi“. Căscase Popescu nişte ochi!…

— Ei vezi, tocmai asta m-a făcut să mă deplasez la punctul de comandă: actul de indisciplină. Un sergent, şi încă unul cu stagiu, să iniţieze o acţiune fără aprobarea comandantului?!… Degeaba te plângi, dragă Titi, că ai îmbătrânit rău de tot, râsul tău e de bărbat tânăr.

— Râd însă prea puţin. Asta-i… Povesteşte mai departe, că îmi place.

— Întorcându-se de la ambulanţă, Bucura, grăbit să vadă Budapesta, a constatat că frontul nu înaintase în cursul zilei nici cu un metru, că inamicul ne ţinea, din poziţii bine ascunse, cu nasul în pământ. Experienţa îi spunea că unitatea avea mare nevoie de informaţii. Ce-a făcut? A aşteptat să se însereze şi, însoţit de cei doi Camarazi ai lui…

— Plus un telefon. E important să reţii acest amănunt… Au tras după ei vreo 500 de metri de cablu.

— Au părăsit deci poziţia, au înaintat spre inamic. În cele din urmă, au nimerit într-o pâlnie făcută de un obuz şi s-au instalat la pândă. Abia de acolo i-au telefonat căpitanului. Iarăşi râzi… Râzi, omule, că-i sănătos…

— Ţi-am spus doar că eram acolo. Să fii văzut mutra lui Popescu întrebând: „Unde zici că eşti?“ „Într-o groapă, să trăiţi… Împreună cu Balaban şi Nauman.“ „Şi ce dracu’ faci acolo?“ îl întrebă comandantul. „Pândă fac, dom’le căpitan, la cincizeci de metri de inamic, “ a răspuns calm Bucura. „Ai înnebunit?!… întoarce-te imediat!“ „’Nţeles, să trăiţi!“ S-a întors, nimic de zis.

— Ne-a luat la toţi piuitul. Eram uimit de performanţă.

— Ai stat atunci de vorbă cu el?

— Nu… n-am mai avut când, i-am luat la întrebări pe cei şapte. Unul din ei era un şvab din România. Acesta mi-a indicat, printre altele, locul unde erau cantonaţi patruzeci de soldaţi unguri.

— Atunci eşti la curent cu isprava următoare a lui Petre Bucura?

— Da, capturarea, în aceeaşi noapte, a celor patruzeci de militari unguri.

— Păcat că n-ai stat de vorbă cu el.

— Au început luptele de stradă şi n-am mai apucat.

— O mai fi în viaţă?

— Corneliu Cara l-a vizitat în comuna Malul cu Flori şi a stat mult de vorbă cu el. E unul din fruntaşii comunei…

— Îmi plăcea de ţăranul ăsta în uniformă, înalt, mlădios, puternic. Era dotat cu o inteligenţă nativă. Sfida moartea,

dar nu se lăsa pradă inconştienţei. Viclean şi cu imaginaţie. Adulmeca urma inamicului, ştia să-l ademenească.

— Te-ai abătut însă foarte mult de la acel început de zi – 30 decembrie 1944.

— Ai dreptate. Să întindem harta… Aşa-i. Iată localitatea Rákosliget… Aici, la nord-vest, e o pădurice. Mai aproape de lizieră se instalase punctul de comandă al Diviziei 9 cavalerie. De aici urmărea şi generalul Ilie Antonescu atacul pentru Határ şi Forásy. La ora 12 au fost trase rachetele. Cu ajutorul binoclului îmi apropiasem mult câmpul de luptă. Ultima zi a anului era senină, dar geroasă… Deci vizibilitate bună. Vedeam grupele în atac: se înşiruiseră la distanţe aproape egale în trăgători. Înaintau în salturi, acoperindu-se reciproc. A urmat replica inamicului: dură, dârză, sângeroasă, căci domina cu focurile sale valea Rákos. Ai noştri înaintau, erau contraatacaţi, se repliau, iar se ridicau… Dintre toate tacticile, cea a atacurilor succesive am urât-o cel mai mult. Dar n-a fost cum s-o ocolim.

— Care tactică era mai aproape de inima ta?

— Cea a manevrării poziţiilor inamice… Să cauţi culoare de infiltrare în flancurile duşmanului, să-l păcăleşti pe adversar, să-l faci să creadă că eşti prost, că intri mereu cu capul în „zid“ şi nu-ţi dai seama că nu poţi să treci prin el… Iar tu, în vremea asta, să-l învăluieşte să-i cazi pe neaşteptate în spate şi să-l determini să se retragă singur, fiind convins că n-are cum scăpa de încercuire. De altfel, şi Határ şi Forásy au fost eliberate la ceasul amurgului – ziua fiind scurtă – prin tactica manevrării. Această luptă i-a apropiat mult pe ostaşii Diviziei 9 cavalerie de localitatea Mátyásföld, de cartierul mărginaş al Budapestei – Köbánya. Ţi-e clar ce trebuie să fie această carte?

— Aşa cred… Vreau să fie un mesaj pe care eu, tu, el, noi, îl lăsăm urmaşilor.

— A fost o luptă de uzură, ca între infanterişti, cu pierderi grele şi dintr-o parte, şi din cealaltă. Numai pentru Határ au căzut 18 luptători. Printre ei, un sublocotenent în rezervă… Îl urmăream prin binoclu. Urcase în fruntea ostaşilor

primele trepte ale clădirii Radioului, când a căzut secerat de o rafală. În seara acelei zile n-am putut să nu trec prin sectorul cucerit. Se întunecase – se făcuse ceasul când se culegeau răniţii şi morţii. Erau cu toţii foarte tineri. La lumina unei lanterne, un sublocotenent cerceta faţa unui mort. Văzându-mă, a vrut să ia poziţia regulamentară. L-am oprit. Ţin minte şi acum cuvintele lui: „Acest sergent, dacă ar fi fost egoist şi ar fi ţinut mai mult la sufletul lui decât la cel al camarazilor săi, acum ar fi fost în viaţă. În luptele de ieri fusese rănit, transportat la ambulanţă. N-a vrut să rămână acolo, să fi dormit măcar o noapte ca lumea, s-a întors la plutonul lui, ca să-şi găsească moartea pe scările astea…“

Nici pentru Forásy n-au căzut mai puţini. Mi-am petrecut câteva ceasuri bune printre „roşiori“ şi „călăraşi“: duceau în raniţe cadourile primite din ţară. Nu apucaseră să le desfacă de Crăciun şi le păstrau pentru Revelion. Cei mai mulţi dintre ei erau flăcăi de la ţară. Nu se gândeau la ce le rezervă Anul Nou ce se pregătea să intre în drepturile sale, ci la ziua de mâine. Mai toţi vorbeau de Budapesta, de apropiatele lupte de stradă. Ştiau că au în faţă un oraş mare, însă nu-şi băteau capul cum poate fi cucerită o localitate atât de întinsă, cu case multe şi înalte, cu străzi interminabile. Unul a ţinut să-mi atragă atenţia că numărul ferestrelor şi al etajelor este mult mai mare decât cel al clădirilor şi că dacă lupta se va da pentru fiecare casă, cine ştie când se vor termina luptele în oraş… Făcuse el o socoteală simplă… care, în rezultat, avea un miez de adevăr: ferestrele caselor, mai ales cele ale clădirilor cu etaj, podurile lor, reprezentau tot atâtea cuiburi de mitraliere şi arme automate. Ostaşii nu-şi imaginau încă noua tactică: tunurile uşoare le vor sprijini atacul, vor executa trageri la vedere, direct pe ferestrele transformate în puncte de rezistenţă, obuzierele vor ieşi şi ele la drumul mare şi-şi vor trimite proiectilele pe poziţiile inamicului. „Numai de n-ar contraataca cu tancuri, don’ colonel!“ Frica de tancuri era o realitate. Dacă am fi avut în dotare tancuri,

dacă ar fi luptat cu tancuri şi pe tancuri, psihologia lor ar fi fost alta, teama ar fi fost redusă la minimum. Întrebarea unui „roşior“ m-a făcut să zâmbesc înţelegător. „Nu ne-om rătăci prin oraşul ăsta?“ Era o întrebare încărcată de naivitate, pericolul însă era potenţial. Dragă Voievozene, aş fi rămas toată noaptea cu ei.

— De ce? Doar legile de fier ale armatei şi ale războiului fixează exact şi categoric locul fiecărui ofiţer.

— Nu te contrazic. Nici lui Bucura nu-i era permis să-şi părăsească locul fără învoirea comandantului. M-ai întrebat de ce… Pentru că în adâncul sufletului nostru mai suntem încă ţărani… Pentru că purtăm în inimi imaginea satului în prag de An Nou… Colindul, colindătorii… covrigii, nucile… Gândurile şi simţămintele mele se identificau cu ale lor. Dorul de vatra satului, de iernile cu nămeţi! Soldatul nostru, Voievozene, are o psihologie aparte… ştie să lupte, dar ştie prea puţin să se bucure de victoriile sale binemeritate. N-are în el răutatea învingătorului. Victorie, victorie, dar nenorocirile învinsului îi înmoaie sufletul. Începe să-l compătimească. Ai remarcat vreodată cum povesteşte românul isprăvile sale de pe front? Blajin, cu o anumită tristeţe… Povestirile sale nu exaltă ura şi vrajba. Ştie să lupte corp la corp, cu baioneta, dar nu l-am auzit nicicând povestind cu cinism şi răutate cum şi-a răsucit baioneta în burta inamicului. Da, Voievozene, aş fi rămas toată noaptea printre ei, dormind înghesuit, în ger, sub cerul liber… I-ai văzut vreodată pe ţărani aşteptând, noaptea, pe peronul unei gări uitate de Dumnezeu, sosirea unui tren personal? Aşa stăteau şi în noaptea aceea aşteptând un „tren“ – Anul Nou 1945. Am fost însă chemat la telefon de către generalul Şova.

Mă convoca la Isaszeg, unde cantonase comandamentul Corpului. Îmi ceruse însă ca, în drum, să mă opresc la Rákosliget, la punctul de comandă al Diviziei 9 cavalerie. Am pornit-o de unul singur…

— Unde îţi era ordonanţa?

— Nu-mi plăcea să o iau după mine, aşa că-i găseam

mereu tot felul de treburi. În noaptea de care îţi vorbesc, mă aştepta la Rákosliget. Ia ascultă, Voievozene, mă tot tragi de limbă.

— Cu voia dumneavoastră…

— Ce-ar fi să inversăm rolurile?

— Ne-am afla amândoi în poziţie de egalitate. În fond, nu te opreşte nimeni să mă tragi de limbă.

— Tu unde te găseai în noaptea de Anul Nou?

— Într-unul din birourile mele. Aşteptam cu încordare legătura cu *Astoria.*

— Ai obţinut-o?

— Da…

— Cu informaţii utile?

— Era un mesaj care privea atmosfera din oraş, moralul şi mai scăzut al populaţiei după împuşcarea parlamentarilor, frica de represalii, de răzbunarea învingătorului. Mi se mai semnalau două fenomene demne de reţinut: un exod al populaţiei din centrul Pestei către adăposturile din clădirile din estul oraşului, exact către sectorul rezervat Corpului 7 armată român, mânată de un cuvânt de ordine: „Căutaţi să ajungeţi la români!“ Logica populaţiei era simplă: atacatorii vor intra în Budapesta pe la periferii şi vor înainta spre centru… Aşa că cei aflaţi în adăposturile de la periferiile din est şi sud vor ieşi mai repede la lumina păcii. O altă informaţie ne atrăgea atenţia că fenomenul dezertării soldaţilor unguri luase amploare… Ce era mai nou, dar, totodată, şi vechi: amploarea dezertărilor, apoi faptul că dezertorii se îmbrăcau civil, păstrându-şi în acelaşi timp armele, şi se ascundeau, în civil se îmbrăcau şi fanaticii din „Crucile cu săgeţi“, organizându-se în bande de diversionişti ce ne atacau pe la spate.

— Informaţii preţioase, nimic de zis.

— Am ciocnit apoi un pahar de vin cu radistul, cu ceilalţi subordonaţi ai mei. Am primit un telefon de la omologul meu sovietic.

— Ai scris acasă?

— N-am avut timp, dar tu?

— Scrisesem cu câteva zile în urmă. Te-am întrebat, deoarece, o dată ajuns la Punctul de comandă al Diviziei 9, l-am găsit pe generalul Ilie Antonescu scriind acasă şi faptul ăsta m-a mişcat. Mă chemase să trec pe la el nu numai pentru a ne ura „Un An Nou bun şi ferice!“ şi: „La mulţi ani, cu pace şi voie bună!“, să bem un rom, ci şi pentru că ţinuse să aibă cu mine o discuţie între patru ochi. Dincolo de calmul său de general călit în război, am sesizat o tulburare pe care nu izbutise să şi-o ascundă prea bine. După ce a sorbit din păhărelul cu rom, m-a întrebat, de parcă ar fi fost un debutant în ale războiului: „Ce crezi, dragă Titi, «călăreţii» mei vor face faţă?“ Îmi cerea părerea nu în virtutea camaraderiei noastre, ci fiindcă eram un stat-majorist care văzuse multe şi se bucura de un oarecare prestigiu. „Până acum, i-am răspuns eu, s-au descurcat foarte bine. De ce nu s-ar descurca bine şi de-acum încolo?“ A oftat: „ «Călăreţii» mei n-au fost instruiţi să ducă lupte de stradă, şi încă într-un oraş ca Budapesta…“ Am râs ironic, fireşte nu cu intenţia de a-l jigni sau de a-l supăra. „La drept vorbind, «călăreţii» de care pomeniţi, cu mici excepţii, n-au apucat să înveţe nici să călărească… De altfel, şi numărul cailor s-a rărit.“ „Au murit! Iar pe cei răniţi i-am împuşcat chiar noi!“ „Aveţi luptători buni. Ajunşi pe front, au învăţat să înoate din ce în ce mai bine.“ De fapt, nu avea nevoie de îmbărbătările mele. Îl rodeau îndoielile şi simţea, nevoia unui dialog cu cineva din afara comandamentului. „Dar cu ce preţ?! a suspinat el. Crezi că vom izbândi?“ „Sunt convins… Cu o condiţie, să respectăm, pe cât este posibil, concepţia elaborată de comandamentul corpului şi de statul său major.“ „Grupele de asalt?“ „Nu numai grupele de asalt, ci şi capacitatea fiecărei grupe de a acţiona autonom, de a se orienta în teren, de a lua iniţiative pe cont propriu.“ Am ridicat paharul şi am continuat: „Pentru armata română va fi un examen greu.“ A ridicat şi el paharul şi ne-am urat: „Pentru succesul deplin al marelui examen! Pentru eroismul soldatului român! La mulţi ani!“

Ne-am despărţit, urmând să ne vedem a doua zi, la „ora H“. Pe drum, meditând la scurta noastră întâlnire, nu ştiu de ce mi-a încolţit în minte ideea că generalul, totuşi, manifestase o oarecare reţinere, că ceva rămăsese nerostit.

— Îl ştiam om cu fire deschisă.

— Aşa şi era… Însă în noaptea aceea de Revelion avea un pietroi pe suflet…

— Poate că se gândea la cei căzuţi, la viitoarele jertfe…

— Posibil… Ai grijă, Voievozene, cum îţi scrii cartea. În multe cărţi pe teme militare, generalii sunt prezentaţi ca nişte fiinţe lipsite de cele mai elementare frământări omeneşti. Iau hotărâri de luptă şi nimeni şi nimic nu-i pot clinti din decizii, care întotdeauna sunt juste.

— Vrei să facem o pauză? N-ai obosit?

— Nu. Vreau să revenim la noaptea de Revelion. Am ajuns la postul de comandă al corpului nu cu mult înainte de miezul nopţii. Într-una din încăperi fuseseră unite câteva mese. Eram aşteptat şi aşteptarea asta camaraderească m-a emoţionat. Mi-am scos mantaua, căciula. Am simţit deodată în nări aroma ţuicii. Câteva clipe am trăit iluzia că sunt acasă şi nu sub acoperişul unei case din Isaszeg. Cu câteva minute înainte de miezul nopţii, a apărut comandantul. Ne-a găsit în picioare, în jurul mesei, stingheriţi de efemera bucurie. Eram conştienţi că toate urările noastre pot fi spulberate în orice clipă de o bombă sau de un proiectil vrăjmaş. Drept urare, generalul de corp de armată Nicolae Şova a dat citire ordinului de zi către toţi militarii de sub comanda sa. Îi aud şi acum vocea calmă, severă, care, atunci când a ajuns să citească cuvintele: „V-aţi îndeplinit pe de-a întregul datoria, cu sacrificiul vieţii voastre, din Banat, peste Tisa şi până la poarta Budapestei, aţi luptat cu hotărâre şi aţi învins pe inamic“, s-a muiat. Se înduioşase. Ne-a urat sănătate şi izbândă deplină spre binele Patriei, al tuturor. Era convins de victorie, că războiul se va termina curând. Ai cumva o copie după acest ordin-urare?

— Am… atât după ordinul la care te referi, cât şi după cel

din 2 ianuarie 1945, document unic în felul său.

— Ce intenţionezi să faci cu ele?

— Să le încorporez în carte…

— Ăsta ne-a fost Revelionul… intim… Salam, cozonac, gânduri pentru cei de acasă, pentru cei care lansaseră chemarea „Totul pentru front!“, gânduri pentru ostaşii ce aşteptau înfriguraţi ordinul care să vestească asaltul asupra capitalei Ungariei, pentru cei care luptau pentru eliberarea Cehoslovaciei. În primele ore ale Anului Nou, înainte de a se angaja în luptele din interiorul Budapestei, comandantul Corpului 7 armată i-a convocat la Isaszeg pe comandanţii de mari unităţi. I-a felicitat, apoi le-a adus la cunoştinţă misiunea ce revenea Corpului în această nouă etapă…

După încheierea convocării, generalul m-a poftit în camera lui. Nu mi s-a adresat imediat. Privea într-o parte îngândurat. Nu puteam să-mi dau seama dacă era obosit ori frământat de soarta viitoarelor lupte… Deodată, mi-a pus întrebarea: „Care-i punctul nostru vulnerabil?“ Atacul lui frontal nu m-a surprins. Nu era prima oară când voia să-mi cunoască opinia. Era, de fapt, un mod al său de a-şi verifica propriile gânduri. I-am răspuns fără să ezit: „Oboseala soldaţilor… După 65 de zile de luptă fără contenire trecem de la o formă de luptă la alta, din luptele de câmp la cele în localitate… într-o aşezare urbană cum este Budapesta, fără ca ofiţerii noştri să fi avut răgazul să studieze cât de cât sectoarele încredinţate.“ A urmat imediat o a doua întrebare: „Şi care-i punctul nostru forte?“ „Ideea de a se constitui detaşamente de asalt mobile, dotate cu cât mai multe grenade, cu aruncătoare de flăcări, cu tunuri antitanc împinse mult înainte… E o luptă care-i convine românului.“ „Mulţumesc, colonele… Tare-aş vrea să supravieţuim războiului şi sa scriem împreună o carte…“ Amândoi am supravieţuit războiului, dar soarta generalului Şova a fost amară şi, din păcate, noi nu i-am putut fi de folos cu nimic. L-am întâlnit după ce s-a întors din detenţie… şi m-am uitat ruşinat în ochii lui. I-am amintit de cartea ce voia s-o realizăm împreună. Nu uitase. Cu un

surâs bun pe chipul său îmbătrânit, mi-a răspuns: E prea târziu… Un istoric militar înregistrează mărturiile în legătură cu drumul de luptă al Corpului 7 armată. Istoricul înregistra pe bandă magnetică, aşa cum mă înregistrezi tu pe mine acum. N-am mai insistat. Într-o bună zi, am aflat că a trecut în lumea celor drepţi…

— Vocea ţi-e modificată? Vrei să ne oprim aici?

— Vreau să încheiem povestea cu Revelionul. De altfel nu mai am prea multe să-ţi spun… Generalul Şova mi-a cerut să mă întorc la Divizia 9 cavalerie, dar mi-a atras atenţia că n-ar fi exclus să-mi ceară să trec şi pe la Divizia 19 infanterie dacă o să fie cazul. M-a îmbrăţişat, mi-a urat „la mulţi ani!“. La Isaszeg deci am „petrecut“ Revelionul şi mi-am început prima zi a Anului Nou… În jurul orei trei dimineaţa eram iarăşi la punctul de comandă al generalului Ilie Antonescu. Îi convocase la el pe comandanţii de regimente, în vederea ultimelor pregătiri.

— Ţi-era teamă de acest început de zi de An Nou?

— Nu sunt superstiţios. Un comandant militar, mai ales pe front, nu are voie să fie superstiţios. Sincer să fiu, aş fi vrut ca *ora H* a asaltului să nu aibă loc chiar în prima zi a anului, aşa ca fiecare soldat în parte să-şi trăiască în suflet colindul său intim… să aibă sărbătoarea lui de o zi… Era, desigur, un gând frumos, pornit dintr-o viziune mai mult sentimentală decât realistă. Nu noi am decis ziua şi ora declanşării atacului, ci Comandamentul Sovietic, conform principiului „Să nu-l lăsăm pe inamic să-şi tragă sufletul“. Războiul nu cunoaşte zile roşii de calendar, iar din punct de vedere psihologic – căci trebuia ţinut seama şi de acest factor – ziua şi ora erau bine alese, deoarece declanşarea ofensivei pe tot frontul avea să-i întunece şi inamicului sărbătoarea, să-i scadă şi mai mult moralul. Spre deosebire de noi, soldatul ungur era confruntat şi cu un moral scăzut. Războiul ajunsese în casa lui. Altfel îţi judeci conducătorii, aliatul, într-o asemenea împrejurare îţi scade şi puterea de rezistenţă. Nu numai noi am atacat în prima zi a Anului Nou, ci şi nemţii, însă pe frontul din Cehoslovacia, în zona

vânătorilor de munte comandaţi de Mociulschi. Deci, ca să-ţi răspund la întrebare: nu mi-a fost frică de această primă zi!

Dragă Voievozene, îţi mai răspund la întrebarea: „Cum s-a desfăşurat prima zi a anului 1945?“, după care te invit în bucătărie să punem mâncarea la încălzit. Din fericire, bilanţul zilei ne-a fost favorabil, cu precădere din punct de vedere psihologic. Atacul Corpului 7 armată român a început având în eşalonul întâi două divizii – 19 infanterie şi 9 cavalerie. Cealaltă divizie – 2 infanterie – fiind menţinută în rezervă. La dreapta şi la stânga celor două divizii acţionau marile unităţi ale aliatului rus. Între trupele române şi adevărata centură de apărare a cartierelor periferice ale oraşului se interpuneau puncte de rezistenţă în câmp deschis sau acoperit de rambleul înalt al unor căi ferate. Pentru a ajunge la centura fortificată, trupele române au fost nevoite să atace toate punctele de contact, să le zdrobească. Mai dificilă în această operaţie de mişcare a fost escaladarea rambleului folosit de inamic ca parapet… La capătul zilei, comandanţii liniilor de foc au raportat că misiunea trasată pentru prima zi a Anului Nou a fost îndeplinită. Acest succes a întărit moralul trupelor române… Ia spune-mi, ai mai apucat să stai de vorbă cu generalul Ilie Antonescu înainte de a-şi da sufletul?

— Nu… Era foarte bolnav. În schimb, scriitorul Corneliu Cara a avut norocul sa obţină de la el câteva lămuriri pe care nu le-a găsit în cartea lui – „Şarjele de foc ale cavaleriei“ – şi mi le-a cedat.

— Să mai facem o pauză acum, Voievozene. Hai la bucătărie.

— Mă chemi la bucătărie de parcă m-ai chema la atac.

PARTEA A CINCEA

DIN ARHIVA SCRIITORULUI CARA (III)

Operaţia „Budapesta “

DOCUMENTE

Veronica
către
Coroana, Secţia a 3-a

Raport operativ din 1 ianuarie 1945, ora 20

Urmare la raportul special nr. 45 221/1945

A. Detalii la Zefirul[7]:

1. Zefirul, atacând viguros, în dimineaţa zilei, a pătruns până seara în cartierele de est ale Budapestei, cucerind:

a) cu Alunul[8]: Mátyásföld, aerodromul Mátyásföld, parcul Lucska mjr. şi cartierul Rákóshegy, grosul său ajungând pe marginea de est a arenei sportive (4 km Mátyásföld);

b) cu Vărătecul[9]*:* Köbánya şi încrucişarea nord de aceasta.

2. Detaşamente de asalt ale acestor mari unităţi continuă la această oră pătrunderea pe străzi spre

[7] Denumirea codificată a Corpului 7 armată.

[8] Denumirea codificată a Diviziei 19 infanterie.

[9] Denumirea codificată a Diviziei 9 cavalerie.

interiorul Budapestei.

3. Pentru lichidarea ultimelor rezistenţe ale Budapestei, limita de sud a Zefirului a fost restrânsă spre nord până la linia: încrucişarea şoselelor ce vin spre vest şi nord-vest de la Rákóskeresztúr şi de la Köbánya şi mai departe la 1 km nord de podul Erzsébetváros de pe Dunăre.

4. Pierderi: morţi: 1 subofiţer şi 8 trupă;
răniţi: 58 trupă;
un tun de 75 mm distrus.

5. Prizonieri şi capturi: 307 trupă unguri.

În gara Cinkota şi cartierul Mátyásföld s-a capturat un bogat material rulant de cale ferată neevaluat încă.

B. De la Piscul[10] nu avem încă detalii.
K. 35 R[11]
Nr. 43224 din 1 ianuarie 1945.

Marele Stat-Major al Armatei

Comunicat
asupra operaţiunilor din ziua de 1 ianuarie 1945
– extrase –

Forţele aliate sovietice împreună cu trupele române din corpul de armată de sub comanda generalului Nicolae Şova au pătruns azi în Budapesta.

După operaţiuni lungi şi grele, dar pline de succes, bravele divizii ale generalilor Lăcătuşu Mihail, Antonescu Ilie şi Voicu Mihail au sfărâmat ultima centură de apărare a Budapestei şi în acest moment înaintează prin dârze lupte de stradă către centrul

---

[10] Denumirea codificată a Corpului 4 armată.

[11] Semnătura codificată a şefului de stat-major.

capitalei maghiare.

Corpul 7 armata Nr. 27337 din 2 ianuarie 1945
Stat-major

Către
marile unităţi, elemente neîndivizionate, Biroul 2, Biroul 4, Serviciul cultural

– extrase –

Prin lupte grele şi cu sacrificii sângeroase unităţile Corpului 7 armată au ajuns în marginea Budapestei şi, de pe acum, au început să pătrundă în inima oraşului.

Cu această ocazie, reamintesc ordinele ce am dat anterior cu privire la atitudinea pe care trebuie să o aibă trupele în cursul operaţiunilor.

Este posibil ca inamicul să continue a se bate cu îndârjire, apărând stradă cu stradă şi casă cu casă, până în ultima extremitate. Este posibil, de asemenea, să-şi slăbească rezistenţa şi să cedeze repede. Şi într-un caz şi în altul, trupele noastre trebuie să urmărească un singur scop: acela de a căuta lupta cu forţele armate inamice şi de a le înfrânge repede şi definitiv, făcând tot ceea ce este necesar în interesul operaţiunilor şi abţinându-se de la orice acţiune străină acestui scop.

În consecinţă:

Acolo unde inamicul rezistă, se va proceda cu ultima energie, cu cea mai mare violenţă şi fără niciun fel de menajamente, distrugându-se organizaţiunile şi clădirile apărate şi nimicind pe apărătorii care nu se predau.

Acolo unde inamicul cedează, se va evita vărsarea de sânge inutil, dar se va proceda cu atenţie şi cu fermitate, pentru a face inofensiv pe adversar.

Populaţia civilă care nu ia parte la rezistenţă va fi cruţată şi luată sub protecţie, asigurându-i-se viaţa, liniştea şi avutul.

Persoanele civile găsite în luptă cu arma în mână vor fi executate pe loc; cele dovedite ulterior că au participat la luptă vor fi traduse în faţa Curţii Marţiale.

Cartierele cucerite, clădirile şi bunurile de orice fel intrate în stăpânirea trupelor noastre rămân sub garanţia lor, în starea în care au fost găsite după luptă.

Distrugerile, devastările, transferul de obiecte dintr-un imobil în altul sunt strict interzise, atât militarilor, cât şi civililor.

Monumentele şi obiectele de artă, instituţiunile culturale şi aşezămintele de interes public vor fi cruţate cu grijă. Nicio atingere a acestora nu poate fi justificată.

Instituţiunile de orice fel (apă, lumină, telefon, tramvaie etc.) care asigură viaţa oraşului şi interesează în aceeaşi măsură armatele ocupante trebuie păstrate intacte.

Nu se vor considera capturi de război decât materialele şi obiectele cu caracter militar sau de utilitate militară.

Cele care pot folosi armatei pentru recompletarea dotării şi pentru întreţinerea ei (obiecte de echipament, efecte spitaliceşti, medicamente, instrumente, scule, alimente etc.) vor fi puse sub pază, inventariate şi ridicate numai cu aprobarea comandanţilor de către ofiţeri şefi de servicii, împuterniciţi prin ordine de serviciu scrise.

În sectoarele-aflate sub controlul trupelor noastre, comandanţii respectivi sunt datori să asigure ordinea desăvârşită, linişte şi siguranţă, atât pentru militari, cât şi pentru populaţie.

În acest scop, actele de autoritate sunt absolut

necesare. Se vor evita însă actele abuzive, arbitrare şi inutil brutale.

Cartierele şi clădirile în care cantonează unităţile noastre vor fi păstrate curat, vor fi îngrijite şi pe cât posibil refăcute, astfel încât să se evidenţieze prin aceasta că sunt ocupate de trupe române.

În concluzie, cer trupelor Corpului 7 armată să se bată cu îndârjire pentru a învinge, dar pretind, în acelaşi timp, să se poarte leal, cu demnitate şi omenie, pentru a nu micşora prin nimic măreţia victoriei dobândite.

Comandanţii de unitate, de la cel mai mare până la cel mai mic, îşi vor da toată silinţa de a păstra trupa în mână şi de a o îndruma pe calea care cinsteşte faptele ei de arme şi sângele vărsat până acum [...]

Comandantul Corpului 7 armată

General de corp de armată N. ŞOVA

MĂRTURIE

■ Locotenent-colonel în rezerva Dumitru Dumitrescu, fost şef al Biroului 3 operaţii din Divizia 9 cavalerie (II).

Luptele din timpul celor 15 zile ale operaţiei „Budapesta“ au dat la iveală bravura şi puterea de rezistenţă a ostaşului şi ofiţerului român. Pentru a da fiecăruia ce i se cuvine, pentru a arăta eroismul şi devotamentul lor – al celor vii şi al celor morţi – ar trebui scrisă o carte voluminoasă. Relatez mai jos câteva fapte de arme care, la timpul lor, m-au impresionat.

În timpul luptelor de pe Hipodromul mare, în cursul unei acţiuni îndrăzneţe de cucerire a unei tribune, a căzut grav rănit sergentul-major Prunaru Mihail. Încercând să-şi salveze comandantul de sub focul inamic, soldatul Duma

Marin cade răpus de rafala unei mitraliere împreună cu comandantul sau. Sergentul Popescu Gheorghe din Regimentul 13 călăraşi se repede să-l scoată de sub ploaia de gloanţe pe sublocotenentul Tănăsescu Gheorghe, grav rănit. La rândul său, este rănit în timp ce încerca, să-şi salveze superiorul.

Şi o întâmplare cu haz. La 8 ianuarie 1944, în timpul luptelor de pe hipodrom, un avion de transport inamic a zburat, la ceasul înserării, deasupra liniilor noastre şi ne-am pomenit că lansa din avion paraşute. Fiind siguri că au de-a face cu paraşutişti, ostaşii au deschis focul. Surpriza a fost mare când s-a constatat că de paraşute atârnau saci speciali cu alimente destinate trupelor inamice încercuite. Ce să-i faci? Nu-i pentru cine se hotărăşte, ci pentru cine se nimereşte.

O iniţiativă demnă de laudă şi temerară în acelaşi timp a avut-o sergentul Bucura Petre din Regimentul 13 călăraşi. Oprit cu foc puternic de inamicul ce ocupa parterul şi etajul unei clădiri de pe strada Rákóczi, sergentul s-a strecurat pe acoperişul unei case vecine, apoi a urcat pe acoperişul blocului, de unde s-a furişat la etajul 5. De acolo, a atacat de sus în jos. Inamicul a fost surprins şi s-a predat. Bucura a ieşit din clădire cu 40 de prizonieri.

Contactul direct cu locuitorii Budapestei l-am luat abia după cucerirea hipodromului, după debutul luptelor de stradă. După ce cuceream câte o clădire şi lupta se îndepărta, locuitorii ieşeau de prin pivniţe ori alte adăposturi.

În baza ordinului dat de comanda diviziei, s-a asigurat tuturor hrană şi, mai ales, apă potabilă, deoarece reţeaua de apă a Budapestei nu mai funcţiona de multe zile.

Reacţiile imediate ale locuitorilor erau, la început, reţinute, greu de apreciat, căci nu ştiau ce se va petrece cu ei. Ulterior, atitudinea corectă a trupelor noastre i-a convins că suntem eliberatori, nu cuceritori. În schimb, pe foarte multe case puteai vedea plăci metalice de dimensiunea unei ilustrate poştale, reprezentând harta Transilvaniei cu

sloganul NÉM, NÉM SOHA (Nu, nu, niciodată) impuse de administraţia horthystă.

În ceea ce priveşte prizonierii, erau interogaţi de Biroul 2, dar nu se putea conta prea mult pe informaţiile culese (în special de la germani), iar cele ce păreau mai importante trebuiau verificate. De la prizonierii unguri primeam informaţii mai sincere, în special de la cei originari din Transilvania, care fuseseră încorporaţi în armata ungară.

FAPTUL DIVERS

1 ianuarie 1945

Ora 20. La comandamentul Armatei 1 se întocmeşte obişnuitul raport operativ pentru a fi comunicat Marelui Stat-Major.

La paragraful 4 – Pierderi – aflăm:

morţi: 1 subofiţer şi 9 trupă

răniţi: 58 trupă

Printre cei grav răniţi, şi sanitara Elena Chiriţă.

Compania căpitanului Camil Popescu, din batalionul 1 al Regimentului 94 infanterie, primeşte misiunea să atace un grup de case între pârâul Rákos şi strada Keresztúr. Printre luptători, şi sanitara Elena Chiriţă. În linia întâi. O bombă de brand explodează. Schije mari, incandescente, se înfig în picioarele sanitarei. Ostaşii îi sar în ajutor. Este transportată imediat la ambulanţa diviziei. Răni grave. Se pune problema amputării picioarelor…

DOCUMENTAR: ELENA CHIRIŢĂ

1. Adeverinţă

Se adevereşte prin prezenta că domnişoara Chiriţă St. Elena a funcţionat ca infirmieră sanitară benevolă în linia întâi de luptă a batalionului 1 din Regimentul 96 infanterie

cu tot curajul şi devotamentul, salvând vieţi şi pansând răniţii, pentru care vă rog să o propuneţi la „Meritul Sanitar“ clasa a 2-a cu panglică de virtute militară, meritând cu prisosinţă această recompensă.

A fost idolul soldaţilor şi va rămâne nepieritoare în memoria lor.

Batalionul îi aduce toate laudele cuvenite.

Cladova Comandantul batalionului 1/96 infanterie
25 septembrie 1944 Maior
Nr. 58/25-09-1944 Cristache Stănescu

2. Mărturie:

„Am cunoscut-o şi eu pe sergentul sanitar Elena Chiriţă. Aparţinea de punctul medical al batalionului 1, dar mai venea şi pe la batalionul 2, să acorde ajutor răniţilor. Era slăbuţă, de statură mijlocie, cu părul negru împletit în două cozi. Umbla îmbrăcată militar, cu cizme în picioare, cu brasarda „Crucii roşii“ pe braţ şi cu geanta sanitară pe şold. În zorii zilei de 12 octombrie, când am aflat ca maiorul Cristache Stănescu a fost omorât, m-am dus să-l văd: zăcea întins pe mantaua lui de ofiţer. Lângă el – Elena Chiriţă. Îi veghea rămăşiţele ce urmau a fi transportate pe celălalt mal al Tisei.

Colonel în rezervă
Ilie Câlţosu

3. Destinul Elenei St. Chiriţă s-a întâlnit cu cel al batalionului 1 din Regimentul 96 infanterie în felul următor:

■ La 13 septembrie 1944, Divizia 19 infanterie, angajată în luptă cu trei divizii moto hitleriste care se năpustiseră asupra Banatului, se vede nevoită să detaşeze pe Valea Mureşului, în defileul înălţimilor cu vârful Bordu-471 de la nord de Păuliş, batalionul 1, una din cele mai bune subunităţi ale Regimentului 96 infanterie, sprijinit de un divizion de artilerie, pentru a închide calea tancurilor şi infanteriei inamicului ungur şi german. Comandantul

batalionului – maiorul Cristache Stănescu.

Deşi atacat din faţă de forţe mult superioare şi ameninţat cu o învăluire din flanc, batalionul 1 reuşeşte să se menţină pe poziţii timp îndelungat, cu preţul unor mari jertfe.

■ Elena Chiriţă s-a născut în satul Suşeni, judeţul Dâmboviţa. Lucrează ca voluntară la Spitalul militar din Târgovişte, apoi ca infirmieră la Spitalul 303 din Bucureşti. În primăvara anului 1944, o găsim lucrând la spitalul, militar din Lipova, îngrijind răniţii. Evenimentele militare din Valea Mureşului o aduc pe câmpul de luptă, unde acordă ajutor răniţilor din batalionul 1. Pune mâna pe armă şi învaţă să tragă.

4. Mărturie:

„Am însoţit batalionul 1. Eram şeful biroului operaţii al Diviziei 19 infanterie, al cărei comandant, generalul Mihail Lăcătuşu, era şi comandantul Grupării militare Timişoara. Atacul cu tancuri, avioane şi infanterie al inamicului în sectorul Detaşamentului Păuliş ameninţa direct flancul drept al Grupării Timişoara.

Transportat în mare grabă, batalionul 1 nici n-a apucat bine să-şi ocupe poziţiile şi a şi fost atacat. În valuri se năpusteau, nemţii şi horthyştii asupra batalionului 1. Pe. Elena Chiriţă am, cunoscut-o într-un moment crâncen de luptă, într-un adăpost improvizat al maiorului Cristache Stănescu. Stătea nu departe de comandantul batalionului, cu arma în mână şi cu privirile aţintite spre inamic. Acesta se apropia sprijinit de blindate. Lângă ea zăcea sergentul Romanescu: o schijă îl lovise în coapsă şi primise îngrijirile sanitare.

Aici, în sectorul înălţimilor Bordu, Elena Chiriţă a tras pentru prima oară în atacator, primind botezul focului şi devenind ceea ce noi numim soldat luptător de prima linie.

Pe vârful Bordu, Elena Chiriţă a mai trăit un moment care a întărit-o în convingerea sa de a cere să fie primită ca voluntară în rândurile batalionului 1/Regimentul 96. Una din

cotele de la Bordu – poate cea mai importantă din sistemul de apărare al batalionului – fusese încredinţată plutonului comandat, de sublocotenentul Constantin Boian. Acesta şi-a îndeplinit misiunea până la ultimul soldat… Inamicul a cucerit cota, dar pentru puţin timp, căci din ordinul maiorului Cristache Stănescu o rezervă a contraatacat cota pierdută şi a recucerit-o. Ajunsă pe înălţimea apărată de plutonul sublocotenentului Constantin Boian ca să acorde un prim-ajutor răniţilor, Elena Chiriţă constată cu lacrimi în ochi că nu mai avea cui să acorde ajutor: căzuseră toţi la datorie.

Colonel în rezervă Aurică Sitaru

5. Extrase dintr-o scrisoare a colonelului în rezervă Ilie Câlţosu adresată autorului:

„Pe dealurile cartierului Mátyásföld, pe care-l văd şi acum în amintire, am cunoscut-o pe sergentul sanitar Elena Chiriţă, care lucra la postul medical al batalionului 1/R. 96 infanterie. Venise la noi, la punctul de comandă al batalionului 2, pentru a acorda ajutor răniţilor, căci batalionul nostru se afla pe direcţia principală de atac a Regimentului 96 infanterie. În acel timp – zi de iarnă cu soare geros – aveam în dreapta, în tranşee, compania a 7-a, în eşalonul 2. Companiile a 5-a şi a 6-a erau la vreo 300 m înaintea noastră, în eşalonul 1, atacând.

Aşa cum am notat în carnet, un glonte rătăcit loveşte în cap pe un sergent – era comandant de grupă în compania a 7-a. Culmea, se afla adăpostit într-un şanţ de comunicaţie. Elena Chiriţă a sărit imediat în ajutorul rănitului căzut în nesimţire chiar pe parapetul şanţului. L-a pansat şi l-a trimis la punctul medical al regimentului pe o targă sanitară trasă de un căluţ. Aşa se făceau pe atunci transporturile, până şi cele de muniţii. Alteori, „transportam“ cu braţele.

Mai târziu, am aflat că fata a fost lovită în luptele de stradă de un proiectil, la picioare.

6. Mărturie:

„În luptele grele duse de unitatea noastră până la

Budapesta şi în interiorul acestui mare oraş au fost jertfe supreme, au fost acţiuni demne de legendă, ne scrie colonelul în rezervă Ioan Gârbu-Babeu, fost ofiţer cu operaţiile în Regimentul 96 infanterie. În general, a fost o încleştare maximă, soldată cu mari sacrificii omeneşti. Inamicii au fost înfrânţi, deşi credeau că Budapesta îi va adăposti până vor încărunţi.

Făcând o mică incursiune în acţiunile de luptă ale Regimentului 96 infanterie, de la plecarea acestuia din garnizoana Caransebeş şi până la Budapesta, aflăm: În septembrie 1944, batalionul 2 din Regimentul 96 infanterie intră în compunerea Detaşamentului Păuliş în zona Radna-Păuliş-Lipova, ia parte la lupte violente, inamicul intenţionând să pună stăpânire pe defileul Mureşului. Aici apare pentru prima dată luptătoarea-ostaş Elena Chiriţă, care vine voluntar în ajutorul răniţilor din acest batalion. Ba mai mult, ia arma în mână şi contribuie cu puterile ei la apărarea poziţiei atacate cu înverşunare de inamic. Pe Elena Chiriţă am mai întâlnit-o după trecerea Tisei, în rândurile aceluiaşi batalion, cu dorinţa de a-i ajuta în continuare pe răniţi şi de a le alina suferinţele.

În jurul datei de 15 noiembrie 1944 o găsim pe Elena Chiriţă la o companie de pionieri, subunitate care a intervenit pentru recuperarea poziţiei pierdute de compania a 7-a. Am văzut-o luptând, trăgând fără încetare şi cu efect în inamicul care, în cele din urmă, a fost oprit şi nimicit. Ce nu făcea Elena Chiriţă? Pansa rănile, căra alimente, aducea corespondenţa şi coletele-cadou sosite din ţară cu ocazia Anului Nou. În general, era o prezenţă aparte pe linia de foc a batalionului 1. Aşa a ajuns şi la periferiile Budapestei.

În ziua de 1 ianuarie 1945, Elena Chiriţă, fata-ostaş cu ochii mari şi o plăcută înfăţişare fizică, s-a ridicat la atac împreună cu tot Regimentul 96 infanterie. În faţa noastră – Budapesta. A căzut în timp ce se pregătea să facă un salt înainte. Un proiectil de brand a explodat în faţa ei, la câţiva paşi. Era prima zi a Anului Nou 1945. I s-a acordat imediat ajutorul necesar, dar rana a fost gravă şi, cu toată

intervenţia medicilor, s-a stins din viaţă într-un spital din Arad.“

7. Elena Chiriţă a fost avansată „post-mortem“ la gradul de locotenent şi decorată cu înalta distincţie ordinul „Mihai Viteazul“.

MĂRTURII

Extrase din carnetul de însemnări al sergentului Ilie Câlţosu, fost comandant al grupei de comandă a batalionului 2 din Regimentul 96 infanterie, în prezent, colonel în rezervă

20-31 decembrie 1944. Batalionul nostru are misiunea să cucerească cota 301, nord-est Isaszeg… Câţiva răniţi şi morţi.

Ocupăm cota şi, în vale, găsim cazanele cu mâncăruri ungureşti calde. Şi mâncăm, fiindcă diseară nu vine masa după noi…

Pe seară, în înaintare, suntem opriţi de focul inamicului pe dealurile Gödöllö. Câteva lovituri de brand cad în jurul nostru. Sublocotenentul Terbanţă Dumitru (adjutantul batalionului) fuge de colo-colo, îşi pierduse cumpătul…

Găsesc cu sergentul Ardeleanu Vilhelm – un bun sergent, care a fost tot timpul „translatorul“ batalionului – o căsuţă sub pământ unde va fi instalat apoi postul de comandă al batalionului.

1 ianuarie 1945. Zi de iarnă! Şi de început de an! De mai bine de 5 ani Germania lui Hitler duce războiul de cotropire a popoarelor. Câte vieţi nu s-au stins în acest foc îngrozitor? Şi nici astăzi Hitler nu poate fi întors de la ideea lui de subjugare! Dar se vede de pe acum că-i pe pieire şi-şi va lua răsplata cuvenită […]. Armatele aliate înaintează pe toate fronturile, ducând lupte din victorie în victorie.

Suntem pe dealurile Mátyásföld, la 12 km de Budapesta. Unităţile noastre înaintează vertiginos, foc viu de arme automate şi trageri cu tunuri din tancuri.

În fiecare noapte megafoanele ruseşti de propagandă în linia I vorbesc inamicului şi-i arată că nu mai are pentru ce lupta…

2 ianuarie 1945. Primele elemente ale Diviziei 19 infanterie intră şi ocupă primele case din periferiile Pestei. Artileria cât mai aproape de noi. Tunurile antitanc ne susţin înaintarea.

4 ianuarie 1945. Regimentul 96 infanterie ocupă primele fabrici şi aerodromul Pestei.

Batalionul 2 al nostru are în faţă un aerodrom, însă din informaţii este minat. Trebuie ocolit. Compania a 7-a pe stânga, compania a 6-a pe dreapta. Legături: Compania a 7-a cu agenţi, compania a 6-a cu fir telefonic. Am găsit cu greu pe căpitanul Baciu.

Se ocupă cimitirul, deşi este bătut la precizie cu „flakurile“.

5 ianuarie 1945. Regimentul 96 infanterie, rezervă de divizie.

Instalaţi în case. Patefon, muzică.

Sunt bolnav 2 zile.

Telefoniştii prind o capră, fac de-ale mâncării şi seu pentru lumină la centrală.

Avem 13 telefonişti. Se schimbă ordinea de bătaie şi rămân cu 7. Opresc pe cei mai buni.

8 ianuarie 1945. Regimentul 96 infanterie schimbă Regimentul 95 infanterie şi atacă cu batalionul 2 dreapta, batalionul 1 stânga. Unităţile atacă acum eşalonate în adâncime.

Artileria, în apropiere de linia puşcaşilor, trăgând chiar şi razant cu tunurile.

Se înaintează încet. Lupta de stradă, foarte periculoasă. Aviaţia împânzeşte aerul, 2 avioane ruseşti sunt lovite în plin de antiaeriana germană, în câteva secunde cad la pământ într-un fum negru.

Schimbăm în această seară batalionul 2/R. 95 infanterie de sub comanda căpitanului Ceapragă. Liniile pe calea ferată; soldaţii noştri stau la pândă cu grenada şi arma în

mână.

Lupta devine din ce în ce mai periculoasă, lupte de stradă foarte grele şi primejdioase. Marile blocuri se ocupă cu sacrificii enorme. Viaţa noastră nesigură: cuiburi mici de diversionişti atacă ostaşi de ai noştri. Caporalul Mataşescu, telefonist al regimentului, şi un soldat pe fir sunt împuşcaţi (răniţi numai).

9 ianuarie 1945. Ne găsim în acelaşi dispozitiv. De trei ori încercăm să ocupăm calea ferată şi primul bloc (roşu), dar suntem respinşi.

Punctul de comandă al batalionului, în blocul de la 50 de metri de linia I, dedesubt, la subsol. Aici, mulţi civili… Aceşti oameni însă sunt într-o situaţie dezastruoasă, într-o mică cameră, înghesuiţi bătrâni, tineri şi copii. N-aveau ce mânca, câte o supă de cartofi sau tăieţei. Întreaga populaţie ungară din Pesta este în această situaţie mizerabilă! Dacă pe stradă cade un cal lovit de un proiectil, se reped la el şi-i iau carnea.

10 ianuarie 1945. Inamicul respins 1,5 km peste centura Pestei. Ocupăm Bulevardul Hungaria, Poşta, Arena sportivă ş.a.

Mă întâlnesc cu soldatul Birigă Drăgoi, un consătean de al meu. Un cartuş trece pe lângă mine şi loveşte un pom.

Ne oprim într-un alt bloc după ce înaintăm 50-80 de metri, unde ne instalăm punctul de comandă pentru o noapte. Vine însă comandantul regimentului, colonel Mihail Gheorghiu, şi ne ordonă: „Înainte!“ Plecăm mai departe şi ne instalăm în alt bloc. Fac legăturile cu companiile.

14 ianuarie 1945. Legăturile telefonice se fac greu. Nu se poate merge pe stradă, pentru că pistolarii şi mitraliorii inamici fac ca strada să fie măturată de gloanţele lor, unele „dum-dum“… Întindem linia telefonică prin gropile în zid făcute de proiectile anticar, cu scara sau direct. Liniile-s gata şi putem vorbi cu comandanţii din linia I. Aici soldaţii stau la colţuri de casă şi pândesc! O mică neatenţie sau […] Norocul te trece pe tărâmul celor drepţi!!!

Un subofiţer – Manea Grigore –, când traversează în fugă

strada, este lovit şi cade…

Tunurile anticar ruseşti şi româneşti, la fiecare colţ de stradă. Servanţii trag direct sau indirect. Zgomot infernal; geamurile nu mai rezistă! Aviaţia deasupra atacă continuu. Inamicul se aprovizionează acum pe calea aerului, fiind încercuit.

În această noapte, o mare întâmplare:

O bombă de avion loveşte exact punctul de comandă al regimentului şi pătrunde până la subsol. Din acest bloc am fost ieri împinşi înainte de comandantul regimentului.

Rămân sub ruine: 4 ofiţeri, 2 subofiţeri şi 10 soldaţi morţi şi alţii răniţi sau şocaţi.

Trece la comanda regimentului – colonel Cosma Gheorghe.

În noaptea de 15.01. La orele 23,00, se primeşte ordinul: Corpul 7 armată român este înlocuit de pe poziţii şi se deplasează către nord-est Gödöllö. Mare nedumerire! Comandanţii noştri luptau cu un mare elan, cât şi soldaţii…

CONVORBIRE

■ Interlocutor: locotenent-colonel în rezervă George Ursoiu, fost comandant de baterie de obuziere în Regimentul 7 artilerie grea (III)

— Mi-aţi mărturisit că în ziua de 31 decembrie aţi văzut cu ajutorul binoclului panorama Budapestei şi v-aţi îngrozit imaginându-vă luptele pentru eliberarea oraşului. Evenimentele ulterioare au confirmat îngrijorările dumneavoastră?

— Înainte de a vă răspunde, trebuie să dau câteva lămuriri necesare. Până la porţile Budapestei, artileria grea, spre deosebire de cea uşoară sau călăreaţă, îşi desfăşura activitatea conform unor scheme clasice. Se instalau tunurile în linie de tragere, la o distanţă relativ mare faţă de linia întâi a infanteriştilor sau faţă de cea a artileriei uşoare. Contribuţia noastră în spargerea fortificaţiilor apărării inamice rezida în forţa de foc şi de precizie a loviturilor.

Însă la sfârşitul lui decembrie pusta ungară, apoi dealurile şi pădurile au rămas în urmă. În faţa noastră, pe o suprafaţă întinsă, se întindea un oraş de piatră şi beton, cu străzi înguste şi întortocheate, cu bulevarde largi. Cum să foloseşti într-o asemenea situaţie artileria grea? Şi totuşi ea a fost folosită. Mai cu seamă obuzierele grele de 150 mm. Obuzierul devenise un soi de armă antizid sau anticlădire… Acolo unde inamicul transformase clădirea în cetate, intra în acţiune obuzierul greu cu tragere directă. Pentru noi era o noutate tehnică. Găuream zidurile, iar zgomotul exploziei îl îngrozea pe inamic, îl scotea din minţi.

— Relataţi-mi o situaţie care v-a solicitat ceva mai mult.

— Situaţia de la Hipodromul mare. Inamicul fortificase hipodromul. Nu te puteai apropia de obiectiv din nicio direcţie. În plus, toate cuiburile de foc erau bine camuflate şi greu de descoperit. În situaţia asta, Regimentul 7 artilerie grea a primit misiunea să trimită un obuzier de 150 mm la circa 800-1000 de metri de hipodrom, pentru a neutraliza cuiburile de arme automate prin trageri directe. La rândul său, colonelul Vasile Danacu a încredinţat misiunea bateriei 4, al cărei comandant eram. Însă un obuzier fără un observator care să-i dea reperul şi coordonatele tragerii nu-i bun de nimic. Aveam, în efectivul bateriei, un foarte bun comandant de tun, sergentul Calotă. L-am luat cu mine în cercetare, să căutăm un loc pentru obuzier şi unul pentru observator. Identificasem noi un loc unde am fi putut împinge obuzierul, dar până acolo se deschidea înaintea noastră un teren descoperit. Am început să ne târâm într-acolo, curând însă inamicul ne-a descoperit şi nu ne-a mai lăsat să înaintăm. Devenise limpede că realitatea câmpului de luptă nu putea favoriza în niciun fel îndeplinirea misiunii. Şi totuşi misiunea a fost îndeplinită.

— Cum?

— Cooperând cu un sublocotenent din Regimentul 3 roşiori.

— Îi ţineţi minte numele?

— Cum să nu, sublocotenentul Vasile Rusu. Acesta a izbutit să pătrundă în hipodrom împreună cu alţi roşiori, să-şi croiască drum spre una din tribune, iar de acolo a avut posibilitatea să observe tragerile bateriei mele şi să dirijeze loviturile obuzierelor acolo unde erau necesare. Mai trebuie să adaug că pentru faptele sale de arme pe Hipodromul mare, a fost decorat cu „Ordinul Mihai Viteazul“, clasa a II-a.

— În vremea asta dumneavoastră unde aveaţi observatorul?

— Într-un bloc de unde puteam ţine sub observaţie atât hipodromul, cât şi un sector din bulevardul Rákoczi... De la acest observator s-au dirijat trageri directe, care i-au ajutat pe infanterişti să înainteze şi să ocupe casă după casă, stradă după stradă.

— Participa la asemenea operaţii şi artileria uşoară?

— Desigur. Excela mai ales artileria antitanc. Înaintam şi noi cu obuzierele noastre pe străzi întortocheate, împingându-le.

— Dumneavoastră personal aţi trecut printr-o situaţie mai grea?

— Iată una din ele: În Budapesta era cât pe-aci să sfârşesc tragic. Am primit ordin să mă pun în mişcare cu întregul grup de comandă al eşalonului către un alt cartier, pentru a-mi organiza un alt observator, la est de gară. Pe hartă ni se fixase şi clădirea unde urma să cantonăm. Înghesuisem mult inamicul spre Dunăre, aşa că spaţiul cucerit ne permitea să ne punem în mişcare cu o „Tatră“ de tip „autocomandament“. Urcasem în maşină observatori şi transmisionişti. Stăteam lângă şofer, în mână cu harta oraşului, şi înaintam prudent către Gara de Est, care numai ce fusese cucerită. Înaintam într-o acalmie totală. Nicio mişcare. Niciun şuierat de schijă ori de glonţ. Deodată, aşa cum înaintam ca după mort, văd în dreapta mea, fixat în faţa unei clădiri, un tun antitanc fără servanţi, abandonat

parcă. În realitate, servanţii tunului erau retraşi în subsolul clădirii, şi nu erau români, ci nemţi. Această realitate am descoperit-o puţin mai târziu, când am auzit un ţipăt disperat: „Unde vă duceţi?! Inamicul e în faţă!“ Ajunsesem, fără să ne dăm seama, între linii. Până s-au dezmeticit servanţii tunului vrăjmaş, şoferul a făcut un viraj spectaculos de 180° şi s-a îndreptat în viteză în direcţia de unde venisem, urmăriţi fiind de o ploaie de gloanţe. Am scăpat doar cu un cauciuc găurit. Întâmplări de felul acesta erau dese în Budapesta, căci în luptele de stradă era greu să realizezi o demarcaţie a frontului.

— Vă mai amintiţi care a fost ultimul observator din Budapesta?

— Cum să nu! Cel de pe strada Törköly, la etajul al patrulea. Nu-l uit, pentru că avea o particularitate: clădirea de peste drum era în mâinile inamicului. Cu un oarecare risc, puteai să-l şi vezi.

— În condiţiile astea, aţi mai putut să asiguraţi o cercetare temeinică a zonei?

— Desigur. Cu luneta-foarfece. Din acest observator, vedeam tot Bulevardul Rákoczi – de la Gara de Est şi până aproape de Palatul Administrativ. Vedeam chiar şi Dunărea.

— După câte ştim, în seara zilei de 15 ianuarie 1945, Corpul 7 armată a primit ordin să se retragă din Budapesta şi să se pună în marş. Direcţia? Frontul din Cehoslovacia. Întrebarea mea este următoarea: În această ultimă zi budapestană, bateria 4, al cărei comandant aţi fost, a mai avut vreo confruntare?

— Da, în după-amiaza zilei… A fost o confruntare unică în felul ei. Pe neaşteptate, din partea de sus a Bulevardului Rákoczi, a apărut o coloană ciudată şi pestriţă. În fruntea coloanei civili, în urma lor, militari: hitlerişti şi nylasişti. Înaintau spre poziţiile noastre din faţa Gării de Est cu un gând pe cât de clar, pe atât de mârşav: să realizeze o străpungere şi să iasă din oraş. Dilema noastră a fost dramatică până în clipa în care „civilii“, apropiindu-se, au

scos la lumină arme automate şi grenade. Reacţia noastră a fost una promptă. Tunurilor mele le-a revenit misiunea să neutralizeze două blindate, care „îndemnau“ coloana să înainteze, şi le-au neutralizat.

— Tovarăşe Ursoni, unde v-a găsit ultima zi de război?

— Unde să mă găsească?! Tot într-un observator, dar la nord-vest de Brno. Era o zi frumoasă, de primăvară – 8 mai 1945.

JURNAL DE OPERAŢII

– Spicuiri –

Divizia 19 infanterie.

1 ianuarie 1945. […] Inamicul, pentru a ne produce cât mai mari pierderi şi pentru a ne şi întârzia, întrebuinţează toate procedeele posibile. Face uz pe o scară foarte întinsă de câmpurile de mine. […]

Şi pierderile noastre au fost destul de mari. […] [Morţi: 5 trupă; răniţi – 40 trupă; un tun de 75 mm distrus; 16 cai scoşi din serviciu.

2 ianuarie 1945. […] Astfel, în dimineaţa zilei, se reia atacul. Rezistenţele întâlnite sunt foarte puternice, fiind nevoie să fie sistematic bătute de către artilerie şi manevrate. În seara zilei, trupele noastre reuşesc să cucerească […] aproximativ 500 m […].

Pierderi proprii: morţi – 11 trupă; răniţi – 1 ofiţer (sublocotenentul Ciorogaru), 1 subofiţer, 53 trupă.

3 ianuarie 1945. […] În tot cursul nopţii de 2/3 ianuarie crt., avioane inamice de transport au ridicat şi transportat trupe inamice încercuite în interiorul Budapestei.

La orele 10 […] se reia înaintarea pe străzile Budapestei […]. Lupta este grea şi se dă pentru fiecare casă şi zid. […]

Aviaţia aliată, necunoscând linia atinsă de trupele

noastre, a bombardat puternic către orele 11, la 500 m în spatele liniei întâi a Regimentului 95 infanterie, producându-ne pierderi. Se resimte lipsa unui cod de semnale infanterie-aviaţie. […]

Către orele 18,30, contraatac inamic cu infanterie şi tanchete […], fiind respins de trupele noastre. O tanchetă inamică a fost distrusă şi alte două avariate, […]

Pierderi proprii: morţi – 6 trupă; răniţi – 35 trupă.

4 ianuarie 1945. La orele 4 inamicul contraatacă din nou […]. Dezlănţuindu-se tragerile noastre de oprire, contraatacul a fost oprit.

Un violent baraj de arme automate a fost dezlănţuit de inamic către orele 5. Aviaţia inamică a bombardat linia noastră cu bombe incendiare. […]

Până la orele 14 trupele noastre au atins […] câmpia de vest Rákóczifalva, grupul de case imediat nord hipodrom. Luptele de stradă […] au fost sângeroase, inamicul luptând din casă în casă.

La orele 14,30 […] inamicul a executat un contraatac cu tancuri în sectorul Diviziei 9 cavalerie (stânga Diviziei 19 infanterie). Trupele Diviziei 9 cavalerie repliindu-se, tancurile inamice au pătruns în flancul nostru […], creând o situaţie extrem de critică.

Tunurile noastre anticar au rămas pe poziţie, luptând cu eroism contra carelor de luptă inamice. […] Linia este readusă pe obiectiv şi inamicul respins cu pierderi mari […].

5 ianuarie 1945. […] Rezistenţele întâlnite sunt foarte puternice. Inamicul este organizat pe mai multe linii cu şanţ continuu şi luptă din casă în casă. […] Toate trupele au reuşit să înainteze aproximativ 100 m […].

6 ianuarie 1945. În timpul nopţii de 5/6 ianuarie crt. aviaţia inamică a bombardat linia 1, cauzându-ne pierderi în oameni, în special la Regimentul 95 infanterie (compania căpitan Iordache).

Rezistenţele inamice din blocuri sunt foarte dârze, în special de la casele în formă de „V“ […].

Lupta în localităţi se dovedeşte a fi cea mai grea,

inamicul apărând cu dârzenie fiecare casă, fiecare zid, fiecare colţ de stradă. […]

7 ianuarie 1945. În cursul nopţii de 6/7 ianuarie crt. s-a încercat manevrarea rezistenţelor de la grupul de case în formă de „V“, dar fără rezultat. […]

La ora 11 se atacă din nou organizaţiunile inamice de la flancul drept. Atacul a reuşit […].

Trupele noastre au suferit pierderi simţitoare. Astfel: morţi – 16 trupă, răniţi – 3 subofiţeri, 92 – trupă. […] “

8 ianuarie 1945. […] în cursul acestei zile s-a reuşit cu Detaşamentul colonel Mihăilescu să se cucerească aproximativ 50 de clădiri întărite, surprinzând complet pe inamic şi cauzându-i pierderi. […].

Către orele 17, aproximativ 11 paraşute cu muniţiuni şi alimente au fost lansate de către inamic din avion pentru trupele încercuite din Budapesta. […]

9 ianuarie 1945. În timpul nopţii aviaţia inamică a continuat aprovizionările cu alimente şi muniţie pe calea aerului.

La orele 10 divizia atacă din nou rezistenţele inamice de la est de calea ferată. […]

S-au dat lupte extrem de îndârjite în tot cursul zilei, inamicul contraatacând de trei ori la intervale foarte scurte. Astfel, la ora 13, 3 tanchete inamice plus 3 tunuri anticar trase de maşini încărcate cu germani, având mitraliere şi puşti-mitraliere, au contraatacat Detaşamentul colonel Mihăilescu. […]. Toate contraatacurile inamice au fost respinse. […]

Timpul zilei: ninge abundent, ceaţă deasă, zăpadă de 10 cm.

Avioane inamice vin totuşi să aprovizioneze trupele încercuite în oraş.

Prizonieri: s-au capturat – 128 unguri […], 2 germani […]. S-au cucerit peste 50 de clădiri.

10 ianuarie 1945. Continuându-se atacul în cursul nopţii de 9/10 ianuarie crt., divizia a reuşit după lupte grele de stradă şi de noapte să lichideze rezistenţele de la est de

calea ferată, atingându-se peste tot această cale ferată. […]

Pe Bulevardul Hungaria, tanchete inamice şi maşini cu infanterie germană susţin trupele care luptă în, blocurile de la est de această stradă. […]

Pierderile, datorită luptelor extrem de îndârjite, au fost iarăşi simţitoare: morţi – 1 ofiţer; 5 trupă; răniţi – 2 ofiţeri, 25 trupă; şocaţi – 3 trupă.

S-au cucerit: 1 fabrică de bere, 2 fabrici de pălării, 1 fabrică de conserve, 1 fabrică de textile, 1 fabrică de brânză. […]

11 ianuarie 1945. […] Operaţiunea de curăţire a blocurilor cucerite este, de asemenea, foarte grea, acestea fiind pline cu civili, printre care se găsesc foarte mulţi militari unguri îmbrăcaţi în civil. S-au cucerit aproximativ 20 de clădiri […].

Prizonieri: 84 unguri, dintre care 60 sunt civili şi care au luptat în blocurile cucerite.

12 ianuarie 1945. […] S-au cucerit în total în cursul acestei zile 72 de clădiri.

Gruparea de atac (regimentele 94 şi 95 infanterie) care a acţionat prin sectorul aliaţilor (la sud) a întâmpinat rezistenţe extraordinar de puternice în cimitirul Kerepes. Acest cimitir a fost puternic ocupat de inamic şi foarte bine organizat. […]

În sfârşit, spre seară, după extraordinar de grele lupte, cimitirul este cucerit până la zidul de nord. Orice escaladare a zidului în această parte este imposibilă. […], pierderile noastre în această zi au fost foarte mari. Ele marchează dârzenia luptei:

Morţi – 1 ofiţer, 19 trupă; răniţi – 3 ofiţeri, 92 trupă.

13 ianuarie 1945. Conform ordinului de operaţii nr. 126, divizia reia înaintarea cu Regimentul 96 infanterie, reuşind către orele 15 să ocupe întreg Bulevardul Hungaria spre parcul Varosliget şi Gara Centrală (de Est) sub presiunea trupelor noastre.

Un contraatac inamic, dinspre arena sportivă, […] este

oprit către orele 16 […]. După respingerea contraatacului, se reia înaintarea, reuşindu-se să se pătrundă în marginea de est a arenei sportive. Regimentele 94 şi 95 infanterie au dus lupte grele […], având pierderi mari.

Morţi: 1 subofiţer, 10 trupă; răniţi – 4 ofiţeri, 2 subofiţeri şi 34 trupă. […]

14 ianuarie 1945. Pe arena sportivă a Poştei nu se poate înainta, fiind minată.

La orele 9 […] divizia reia atacul impetuos asupra centrului Budapestei, reuşind să zdrobească pe inamic şi să cucerească rând pe rând arena sportivă, Poşta, apoi Gara Centrală (de Est) a Budapestei şi aproximativ 300 de clădiri […].

La orele 12,40, trupele noastre se îndreaptă spre Bulevardul Rákoczi, ocupând piaţa Baross. Din nou se întâlnesc rezistenţe puternice […].

15 ianuarie 1945. În timpul nopţii de 14/15 ianuarie crt. divizia, continuând înaintarea, s-a lovit peste tot de rezistenţe puternice, inamicul fiind foarte bine organizat în blocuri şi clădiri şi acţionând cu tot armamentul. Străzile sunt baricade. […]

Rezistenţele inamice de pe Rottenbiller ut. se menţin. Totuşi, Regimentul 96 infanterie reuşeşte să cucerească primele blocuri de la vest de această stradă, după ce au curăţat mai întâi străzile Garay şi Sandor.

Artileria grea inamică execută trageri din Buda, unde se pare că s-a retras întreg armamentul greu inamic.

Pierderi: morţi – 5 ofiţeri (din cauza bombardamentului inamic), 6 trupă; răniţi – 4 ofiţeri, 17 trupă. […]

SCRISOARE

■ Expeditor: locotenent-major în rezervă Radu Raita, fost ofiţer observator şi cu transmisiile în Regimentul 1 artilerie (II)

În zorii primei zile de Anul Nou 1945 a început marea

ofensivă, pentru eliberarea Budapestei. Era şi prima oară când artileria noastră grea se confrunta cu un oraş atât de mare şi cu clădiri ca de cetate. La început mi-am închipuit că tunurile noastre vor avea cale liberă spre Dunăre, dar n-a fost deloc aşa. Luptele de stradă din capitala Ungariei deschideau artileriei un capitol nou... La vreo 500 de metri, infanteriştii noştri au fost opriţi nu numai de rafale de arme automate de toate calibrele, ci şi de un baraj de aruncătoare de mine. Aruncătoarele trebuiau neapărat neutralizate, fiind şi cele mai periculoase prin traiectoria, proiectilelor. Dar cum să le descoperi, cum să le reperezi, cum să le nimereşti cu artileria? În câmp deschis, chiar dacă sunt ascunse într-o vale, tot le descoperi, dar într-un oraş cu clădiri înalte? Se cereau căutate, în primul rând, de observatoare. Ca să ajungi să le descoperi, trebuia ca tu, artilerist, să te furişezi în salturi prin focul ucigător al inamicului, să treci din casă în casă. Niciodată nu fusesem atât de expus. Inamicul îşi săpase tranşee la temelia imobilelor şi de acolo ochea în noi. Folosea clădirile cu multă iscusinţă, păgubitoare pentru noi, care eram în asalt. Aşa a apărut în arta noastră artileristică tactica tragerilor directe în clădiri, ferestre, uşi, balcoane. Imaginaţi-vă un obuzier de 150 mm în luptă directă cu apărătorii instalaţi în blocuri cu câte patru-cinci etaje! Şi, oricât ar părea de paradoxal, ne venea mai uşor să ne înfruntăm cu casele înalte, decât cu cele scunde, fără etaj, de la marginea oraşului.

Chiar în prima zi, am expediat asupra unei asemenea căsuţe câteva obuze de 500 de mm şi, deodată, din gropi şi fum, am văzut ieşind aproape un pluton de soldaţi unguri cu mâinile ridicate.

Da, câte ciudăţenii ne-a mai oferit şi războiul ăsta! Parterul era ocupat de infanteriştii noştri. În timp ce etajele erau în mâinile inamicului. De la ferestre, uşi, balcoane, ţineau în loc înaintarea trupelor noastre, iar dinlăuntru secerau cu arme automate scara principală ce unea parterul cu partea superioară a clădirii. Ca să mişcăm

lucrurile din loc – în primele zile de luptă înaintarea era foarte anevoioasă şi înceată – am primit ordin să trag direct cu un obuzier de 150 mm în etajele ocupate de inamic. Pentru îndeplinirea misiunii trebuia să scot un obuzier de pe poziţii ascunse şi să-l împing înainte pe stradă, de unde să pot ochi direct. Cunoaşteţi episodul, v-am mai scris despre el. Sigur, eu şi servanţii obuzierului am avut noroc. Am tractat obuzierul până într-un punct. De acolo, l-am împins cu mâinile. Dar, ca să ajungem pe acel bulevard care să ne permită să executăm misiunea, am demontat obuzierul, l-am desperecheat şi am cărat cu braţele piesă cu piesă. L-am montat apoi cu repeziciune în faţa acelei clădiri, aducându-l în poziţie de tragere, ţinta fiind etajul al treilea al clădirii. Ne-am izbit însă de un alt mare inconvenient. Bulevardul era pavat cu piatră cubică, peste care se aşternuse un strat subţire de zăpadă şi polei, ceea ce a făcut imposibil să batem sapele pentru fixarea săcelelor – piese ce au sarcina să atenueze reculul. Cumpănind cu rapiditate situaţia, le-am cerut servanţilor şi trăgătorului să se retragă din spaţiul obuzierului. Doar pe comandantul tunului l-am lăsat pe scăunelul afetului. Cu ochii pe clădirea din faţă, am ordonat „Foc!“ Obuzul a lovit ţinta cu o precizie matematică, clădirea învăluindu-se în fum şi moloz. Însă, din recul, obuzierul alunecase în urmă cu vreo zece-cincisprezece metri cu comandant cu tot. Ne-am repezit şi l-am adus înapoi, ca într-o joacă de copii. Aşa am luat la rând toate etajele... Ocheam... trăgeam... obuzierul aluneca pe gheaţă îndărăt, îl aduceam înapoi. Ocheam... trăgeam... Ciudăţenia asta artileristică am trăit-o pe Bulevardul Kerepes.

Cu populaţia Budapestei ne-am întâlnit mai spre centru, în zona cartierelor cu clădiri masive, cu multe etaje. Ieşeau din subsoluri, din adăposturi antiaeriene. Ieşeau ca furnicile: bătrâni, femei cu copii, tineri dezertori.

Erau traşi la faţă, cu căutături speriate. N-aş vrea, tovarăşe scriitor, nici măcar o clipă să se creadă că exagerez. Femeile ne arătau copiii palizi care plângeau de

foame şi strigau în limba lor: „Ninci kener!... Ninci kener („N-avem pâine!... N-avem pâine!“)

„Ce facem, domnule maior?“ l-am întrebat eu pe maiorul Iliescu, inimosul comandant al divizionului. „O să le pregătim ceva de mâncare, ce altceva să facem!“ Am cedat atunci raţia ostaşilor noştri pe trei zile, iar bucătăria a gătit, umplând două marmite cu hrană caldă. Domnul maior mi-a încredinţat mie misiunea de a patrona împărţirea mâncării la populaţie. Împărţirea am făcut-o în curtea interioară a unor clădiri ferite de urgia războiului. Peste 300 de familii au primit pâine şi hrană caldă. Iar pentru cine nu crede, păstrez o fotografie 6X6 cu această tristă imagine de război, fotografie ce o voi lăsa, mai departe, spre păstrare nepoţilor mei...

Dumneavoastră, desigur, o să evocaţi şi lupta trupelor române pentru cucerirea Hipodromului mare, o să evocaţi efortul eroic al soldatului român în îndeplinirea misiunii sale. Însă, puţini sunt la număr cei care ştiu că în grajdurile hipodromului se mai găseau, în timp ce luptele nu mai conteneau, mulţi cai de curse. Scăpaseră ca prin minune... Jocheul care-i păzea ştia româneşte [...]

Regimentul nostru a înaintat pe direcţia podului suspendat Ersebeth, dar ne-am oprit dincolo de Gara de Est, unde am rămas până ce am primit ordin să pornim spre Cehoslovacia...

SCRISOARE

■ Expeditor: sergent-major t.r. în rezervă Nicolae Glăman, fost comandant de pluton în Regimentul 3 roşiori

Cred că nu există combatant din cei ce au luat parte la încrâncenata bătălie pentru eliberarea capitalei ungare să nu îşi aducă aminte, chiar după decenii, de încleştarea de forţe ce a avut loc în această metropolă transformată într-o imensă fortăreaţă.

Toate casele mari sau mici, blocurile, clădirile instituţiilor publice, hipodromul, cimitirul cu toate cavourile au fost transformate în cazemate din care ne pândeau gurile de foc a tot felul de arme bine amplasate, camuflate cu multă dibăcie, secerând vieţile celor ce asaltau, împroşcând cu foc nimicitor tot ce se mişca. Vacarmul asurzitor şi fără de sfârşit, flăcările incendiilor, zi şi noapte, erau ca în descrierile apocaliptice. Străzile erau baricadate, intrările în clădiri erau minate. Adăposturile din beton pentru populaţia civilă au fost construite din timp, din loc în loc, cu o capacitate de 300-500 de oameni, şi erau bine întărite. Întreaga Budapestă fusese transformată într-o cazemată uriaşă inexpugnabilă. În capitala ungară se aflau masate unităţi de tancuri, trupe de asalt ungare şi hitleriste bine instruite, cu o experienţă de război de 2-4 ani. Toate aceste măsuri au fost luate fără ca ocupanţii nazişti să ţină scama că această frumoasă capitală din Europa deţinea lucrări de artă, edificii de tot felul, de o valoare artistică inestimabilă, de o deosebită importanţă istorică, opere care, cuprinse în această groaznică încleştare de forţe beligerante, puteau fi nimicite. Scopul naziştilor era oprirea cu orice preţ a înaintării forţelor armate aliate, restul nu-i interesa. Armata română a protejat cât a putut aceste opere monumentale. În acest scop, comandamentul trupelor române a emis un ordin special pentru ocrotirea tuturor operelor de artă. În Budapesta, fiecare pas făcut înainte a fost însoţit de jertfe omeneşti. Nimicirea ferocelui duşman a cerut eforturi supraomeneşti, curaj şi un eroism, legendar din partea fiecărui ostaş.

Regimentul 3 roşiori din Divizia 9 cavalerie a acţionat, în cadrul Corpului 7 din armata română care lupta alături de corpurile 18 şi 30 din armata sovietică, asaltând pe direcţia Pestei, perpendicular pe cursul Dunării. După cum am arătat mai înainte, întregul oraş era pregătit pentru o rezistenţă îndelungată. Budapesta era apărată de trei linii de centură, bine întărite cu tot felul de armament. Regimentul 3 roşiori suferise pierderi grele în perioada 6

decembrie-29 decembrie 1944, în crâncenele lupte de la cota 301, fiind decimat în cursul atacurilor şi contraatacurilor susţinute. Cu toate acestea, zona ce trebuia s-o acopere a rămas la fel de mare în cadrul dispozitivului de luptă. Regimentul 3 roşiori a cucerit primele grupuri de case din nordul cartierului Köbánya, iar Regimentul 9 călăraşi, tot din Divizia 9 cavalerie, a atacat pe direcţia Mátyásföld, dând posibilitate Diviziei 9 cavalerie să elibereze din mişcare această localitate. Cartierele mărginaşe ale Budapestei erau locuite de muncitori. Îmi aduc aminte că am nimerit într-o grupare de străzi cu case de curând construite, unele rămase neterminate pe afară. Centrala telefonică am instalat-o în beciul unei case noi, bineînţeles vremelnic, acţiunea fiind în desfăşurare. În dimineaţa aceea erau un ger tăios şi puţină ceaţă, amestecată cu praf şi fum, rezultate de pe urma bombardamentelor. S-a atacat casă cu casă, chiar cameră cu cameră, inamicul opunând o rezistenţă îndârjită. Intervalul faţă de forţele inamice era mic, circa 150 de metri, deoarece inamicul ceda foarte greu poziţia iar noi îl urmăream pas cu pas. Inamicul se retrăgea, pe poziţii cunoscute de el, lăsând în urma lui tot felul de capcane bine ascunse, care puneau în pericol viaţa ostaşilor noştri. Legăturile telefonice se menţineau greu şi cu mari sacrificii omeneşti. Ostaşii noştri au dat dovadă de un eroism şi un curaj fără margini, înfrângând dârzenia inamicului, târându-se pe caldarâmul străzilor, folosind fiecare denivelare de teren, fiecare dărâmătură de zid, ţâşnind cu iuţeala unui alergător de performanţă asupra obiectivelor inamice, surprinzându-i de multe ori şi punându-i pe fugă pe cei din casa atacată. Lupta în oraş se anunţa foarte sângeroasă, pierderile erau mari şi la noi, şi la inamic, câmpul de luptă rămânea presărat cu cadavre, moartea nemiloasă secerând cu furie vieţile celor prinşi în această încleştare. Sanitarii abia mai pridideau; cu preţul vieţii lor se străduiau să scoată din ghearele morţii pe cei loviţi, de multe ori căzând şi ei lângă cei pe care voiau să-i salveze. Vacarmul era de

nedescris, era un amestec de împuşcături, de răpăit de arme automate de tot felul, de explozii de grenade, de mine, de bombe, însoţite de vaietele celor loviţi, rămaşi fără mâini, fără picioare sau sfârtecaţi pur şi simplu – un infern al lui Dante în viziune modernă, dar pe concret.

Iarna era geroasă şi cu greu, acolo unde era pământ, puteai improviza măşti individuale de apărare ori amenaja câte un adăpost, deoarece era îngheţat. Foloseam gropile făcute de exploziile bombelor, dărâmăturile, casele lovite de proiectile sau de bombe lansate din avion, vehiculele abandonate în plină stradă, foloseam tot ce ne putea, apăra de focul ucigător. Oraşul a fost luat cu asalt, casă cu casă, bloc cu bloc, etaj cu etaj. Artileriştii au instalat tunurile în plină stradă şi trăgeau în clădirile din care inamicul vărsa focul ucigător. Se năruiau ziduri, balcoane, etaje, se ridicau în văzduh nori grei de praf şi fum. Rafalele de arme automate făceau un zgomot asurzitor. Fiecare casă constituia un cuib de rezistenţă. Până pe 4 ianuarie 1945 ostaşii noştri s-au apropiat de grupul de case din imediata apropiere a Hipodromului, pe la nord: Luptele au fost aprige. Rândurile regimentului nostru se subţiaseră. Când am început operaţiile pe Rákoczi utca unitatea noastră rămăsese în circa 100 de luptători în linia întâi. Ajunsesem aproape de malul Dunării. Luptele au fost groaznice, cercetarea imobilelor se făcea anevoie, adăposturile erau ticsite de oameni. De multe ori găseam şi ostaşi inamici înarmaţi ascunşi printre civili.

În noaptea de 4 spre 5 ianuarie 1945, către orele 12, am plecat de la postul de comandă al regimentului către linia întâi, unde aveam un post telefonic. La o mică distanţă de post, pe partea cealaltă a străzii, se afla instalat un tun anticar sovietic. Era o noapte cu lună, geroasă. La un moment dat s-a auzit un zgomot surd de motoare. Am crezut că vom fi atacaţi de o formaţie de bombardament şi mi-am căutat în pripă, un loc de adăpost. Servantul de la un tun anticar sovietic a început să strige: „Tanki, tanki!“ „Strileai tanki!“, i-am cerut eu din adăpost. N-a apucat să

tragă decât două lovituri. Dinspre linia inamică se îndrepta spre sectorul nostru o grupare de tancuri germane. Acest, atac ne-a luat prin surprindere atât pe noi, cât şi pe sovietici. Se crease o situaţie deosebit de critică. Ostaşii noştri, luptând, s-au retras către marginea oraşului. Mulţi n-au apucat să se retragă şi au rămas ascunşi prin adăposturi. Însă tunurile noastre anticar au rămas pe poziţie, luptând cu eroism, cu toate că lupta era inegală. Astfel, tot ce cucerisem într-un şir de zile cu jertfe grele de sânge s-a pierdut în câteva ore. Mi-am strâns cum am putut oamenii şi ne-am fixat pe poziţia pe care ne repliasem la marginea Budapestei. Comandamentul trupelor sovietice, constatând periculozitatea breşei, a luat imediat măsurile hotărâte de redresare a situaţiei şi de recucerire a vechilor poziţii. Până către ziuă, a adus în spatele liniei noastre artilerie, de toate calibrele, aşezând tunurile roată lângă roată. Pe toată câmpia din spatele nostru erau înghesuite piese de artilerie. Mi-am dat seama că va urma o pregătire de artilerie zdrobitoare. Am cerut oamenilor din linia întâi să înainteze pe brânci şi să se depărteze cât mai mult de gurile de foc. Către dimineaţă, înainte de zorii zilei, a început pregătirea de artilerie.

Sutele de guri de foc angajate în luptă prezentau un tablou de infern. Tot cerul, de la un capăt la altul, era brăzdat de proiectile ce răspândeau în văzduh mugete de tot felul, zgomote înspăimântătoare, explozii infernale. Bolta cerească era ca un cuptor încins în care jarul împroşca în toate părţile. Nu se mai putea auzi nimic, totul se prefăcuse într-un vacarm îngrozitor. Pierderile inamicului au fost foarte mari şi grele, atât în tehnica de luptă, cât şi în oameni. Clădirile au fost şi mai avariate. Când am reluat atacul, n-am mai întâmpinat nicio rezistenţă. În câteva ore am ajuns pe vechile poziţii.

După lupte grele, trupele noastre au ajuns în faţa Hipodromului mare al Budapestei, vestit pentru cursele în care concurau cai de rasă aleasă. Inamicul alesese bine acest obiectiv, îl fortificase, având avantajul de a

supraveghea totul în împrejurimi şi de a primi cu foc ucigător pe cei ce încercau să se apropie. Între timp trupele din interiorul hipodromului au terminat muniţia şi alimentele, în această situaţie aprovizionarea inamicului se făcea de către aviaţie. Alimentele şi muniţia erau lansate din avion cu paraşute speciale. Artileria noastră antiaeriană a fost la înălţime, închizându-le calea printr-un foc nimicitor. Multe avioane hitleriste au fost lovite şi încărcătura lor n-a mai ajuns la destinaţie. Supus unui asalt nesfârşit, hipodromul a fost cucerit. A urmat cazarma Franz Joseph, care fusese transformată într-o fortăreaţă inexpugnabilă, dispunând de o tehnică de luptă de mâna întâi şi de luptători. Cu toată rezistenţa opusă în faţa asaltului continuu, a cedat. În tot timpul luptelor din capitala ungară, maiorul V. Creţea a fost printre luptători, încurajându-i, cântărind bine fiecare situaţie la faţa locului, orientând eforturile liniei de foc ce o comanda cu multă competenţă, valorificând fiecare situaţie în avantajul trupelor noastre. Era de un calm imperturbabil, curajos, cu ochii privind înainte la desfăşurarea operaţiilor, cu mintea, la măsurile imediate ce trebuia să le ia, pe faţa sa se citeau hotărârea şi dârzenia pe care le insufla luptătorilor.

„Nici morţii în morminte n-au
avut parte de odihnă“

Un alt obiectiv care a dat mult de lucru, pricinuindu-ne mari pierderi, a fost cimitirul Kerepes, transformat de inamic dintr-un loc de odihnă veşnică într-o fortăreaţă bine organizată, cu lungimea de 2 kilometri şi lăţimea de 1,5 kilometri, devenind un puternic centru de rezistenţă. Fiecare monument funerar sau diversele construcţii au fost transformate în întărituri. Cavourile scumpe şi semeţe au devenit adevărate cazemate care împroşcau un foc nimicitor. Această fortăreaţă a morţii era împrejmuită de un zid înalt şi gros ca o cetate medievală, protejând bine inamicul din interior.

După lupte grele şi înverşunate, prin diverse manevre, diviziile 9 cavalerie română şi 19 infanterie română au trecut la atac. [...]

Voi căuta să arăt câteva situaţii, pentru a vă da seama de starea de spirit a populaţiei din capitala ungară. Operam pe Rákoczi utca, stradă modernă, numai blocuri cu multe etaje, dar şi cu multe surprize. De multe ori, din cauza atacurilor noastre succesive, purtate cu repeziciune, ne găseam în acelaşi bloc şi ostaşi români, şi ostaşi unguri, şi germani. Luptele erau groaznice, nu ştiai de unde se poate ivi pericolul. Inamicul lupta cu disperare, nu părăsea poziţia decât după lupte grele. La Budapesta şi-au pierdut viaţa în jur de 11000 de ostaşi români. Şi acum mă cutremur, oare cum am scăpat cu viaţă din acest infern al morţii?

În clipele de răgaz şi acalmie, care erau rare, populaţia civilă ieşea din adăposturi şi căuta să stea de vorbă cu noi. Prin ostaşii care ştiau ungureşte, am aflat că nemţii, cu o săptămână înainte, tăiaseră apa şi aprovizionarea cu alimente a populaţiei civile. În această ţară, nemţii au luat măsurile ce le credeau de cuviinţă. I-au speriat pe civili că românii îi vor masacra pe locuitorii oraşului. Un profesor universitar m-a întrebat direct când îi executăm. L-am liniştit asigurându-l că noi nu ne războim cu civilii. Când au sosit merindele pentru ostaşii noştri, am observat că locuitorii imobilului au început să se adune în jurul nostru şi să se uite la marmitele cu mâncare care abureau. Cunoscând din gura lor situaţia dezastruoasă în care se găseau ostaşii noştri au împărţit cu ei mâncarea şi pâinea cazonă. Acest gest al ostaşilor noştri i-a făcut pe civilii unguri să-şi schimbe părerea despre noi. Auzeam în ungureşte: „Io katona román“ (Este bun ostaşul român). Fiindcă s-au mai strâns mulţi civili, am cerut să se mai aducă marmite pline şi pâinea respectivă. Acum civilii ne priveau cu alţi ochi. Se săturaseră de război şi îi blestemau pe Horthy şi pe nemţi. Repetau mereu: „Nem ió haborum“ – „Nu-i bun războiul“. Aveau dreptate, dar ce puteam face noi mai mult decât să-i tratăm ca pe oameni, dovedindu-le

astfel că aparţineam unui popor de omenie.

Am relatat câteva episoade din operaţia „Budapesta“, episoade ce îmi mai stăruie şi azi în memorie, după atâţia uni de la terminarea acestui război care a adus ţării noastre, omenirii, atâtea suferinţe.

FAPTUL DIVERS

8 ianuarie. Încă din primele ore ale dimineţii cade rănit colonelul Ghedeon Seraciu, comandantul Brigăzii 19 infanterie, în timp ce îşi conducea eşalonul spre atac. Îi ia locul un alt colonel – Constantin Vasilescu. O stradă – Róna – duce chiar către obiectivul Poşta Centrală. Case pe dreapta, case pe stânga. Ca să ajungi să lupţi pentru poştă, trebuie, mai întâi, să cucereşti casă după casă. Fiecare clădire este apărată cu tunuri şi aruncătoare. Obuze şi bombe.

Punctul de comandă al colonelului Constantin Vasilescu este în imediata apropiere a ostaşilor săi care fac efortul de a cuceri clădire după clădire. El urmăreşte evoluţia acţiunii. Un proiectil de brand explodează în apropiere şi o schijă îi perforează toracele. Moare pe loc.

Este cel de-al doilea comandant de brigadă care cade în linia de atac, însoţindu-şi infanteriştii.

9 ianuarie. Deodată, izbucnesc tunurile: mii şi mii de schije perforează norii. Începe să ningă. Ale cui or fi lacrimile astea mari, albe, ce se aştern din abundenţă peste un război care în fiecare secundă deschide o groapă?

Un agent de legătură, fie el al diviziei sau al unui regiment, trebuie să ştie să alerge, să călărească, să conducă o motocicletă. Agenţii de legătură sunt urmaşii eroului de la Marathon.

Regimentul îl pune pe agentul de legătură într-o continuă mişcare, să transmită mesaje, să aducă rapoarte. Itinerarele sale, primejdioase mai întotdeauna, se modifică

o dată cu linia frontului. În asemenea împrejurări, el n-are când şi cum să facă recunoaşteri pentru a-şi alege traseul cel mai ferit. De pildă, motocicleta caporalului Gheorghe Anescu, agent de legătură al Diviziei 19 infanterie, purta amprentele morţii. Ele indicau fără echivoc de câte ori ar fi putut caporalul să fie ucis pe teritoriul Ungariei, de la forţarea Tisei. Timp de şaptezeci şi cinci de zile armele automate, mitralierele, proiectilele l-au tot căutat. În cele din urmă l-au găsit. Pe strada Forgószel. Îşi culcase motocicleta şi se pregătea să intre în clădirea unde se instalase punctul de comandă al Regimentului 96 infanterie, pentru a-i preda comandantului un plic cu un ordin, când un proiectil explodă lângă el…

Să-ţi conduci compania cu misiunea de a cuceri un grup de case!… Fiecare casă înseamnă un număr de apartamente, fiecare apartament se compune din camere… Să le cucereşti bătându-te cu baioneta, să foloseşti grenada şi, la capătul misiunii, tu, comandant al companiei, după ce ţi-ai şters fruntea de sudoare, să te prăbuşeşti secerat de o armă automată vrăjmaşă, mânuită de la ferestruica bine camuflată a unui subsol. Se numea căpitan Micu Stan, comandant de companie în Regimentul 96 infanterie.

S-a petrecut în cea de-a unsprezecea zi, pe Bulevardul Hungaria. Pentru ca ostaşii regimentelor 95 şi 96 infanterie ale Diviziei 19 să-şi deschidă drum spre Arenele sportive, spre Gara de Est, au atacat fără contenire. Căsuţe… case… blocuri. Tot atâtea cazemate barând înaintarea românilor. Mitraliere, arme automate, aruncătoare de flăcări, la ferestrele pivniţelor şi subsolurilor, la parter, la etajele întâi, al doilea şi aşa mai departe. Între blocuri: tanchete, tancuri, tunuri autopurtate.

Lupta împotriva tancurilor a fost specialitatea militară a căpitanului Romulus Pănoiu. Comanda o companie de tunuri antitanc. De la Tisa şi până la porţile Budapestei, s-a tot înfruntat direct, în câmp deschis, care pe care, cu

blindatele germane şi ungare. Compania lui înscrisese, pe război nenumărate tancuri. Însă din prima zi a Anului Nou a fost în situaţia de a-şi însuşi o nouă specialitate militară – anticlădire, înfruntarea era tot directă, numai că reperele erau altele: ferestre, balcoane, uşi, mansarde…

A existat pe Bulevardul Hungaria o clădire pe care artileriştii căpitanului Romulus Pănoiu au şi cucerit-o.

Servanţii tunurilor au devenit şi infanterişti. Conduşi de comandant, au pătruns în clădire şi, trecând la lupta cu grenada şi arma automată, au curăţat imobilul de inamic cameră cu cameră, etaj cu etaj.

Pe Bulevardul Hungaria, exista o fabrică de măşti de gaze. Îşi încetase activitatea de când inamicul a transformat-o într-o baricadă circulară. Românii n-au asaltat-o frontal, aşa cum se aştepta inamicul, ci furişându-se unul câte unul prin „culoare“ descoperite în spatele clădirii.

În seara zilei de 11 ianuarie eşalonul întâi al Diviziei 19 infanterie a atacat pe Bulevardul Hungaria şi strada Asztalos Sándor. Sectorul de acţiune al diviziei era limitat la nord de încrucişările străzilor Magyarády cu Pillangó, Egressy cu Hungaria şi Dembinszky cu Rottenbiller, aflate sub controlul Diviziei 2 infanterie, iar la sud limita de despărţire de Divizia 9 cavalerie era jalonată de încrucişările străzilor Pillangó cu Kerepes, Hungaria cu Kerepes şi Péterfi cu Rottenbiller.

Toate aceste străzi, prin voia operaţiilor, au fost trecute prin „foc şi sabie“. Ele există şi astăzi, iar autorul acestor rânduri le-a bătut cu piciorul, spre a se documenta. Multe din clădiri mai păstrează „muşcătura“ mitralierelor.

JURNAL DE OPERAŢII

– Spicuiri –

Regimentul 26 infanterie

4 ianuarie 1945. La ora 9,45 se reia atacul. Inamicul este mai puternic în sectorul companiei a 7-a, unde rezistă pe casele de la biserică. Infanteria înaintează om cu om. […] Inamicul este dislocat din case şi se retrage prin grădini. Întreaga linie se mişcă circa 300 m până pe străzile Vadutrag şi Eörs.

Către ora 14,30, inamicul reacţionează cu tanchete […]. De remarcat calmul şi vitejia ostaşilor acestui regiment, care, în faţa tancurilor inamice şi cu tot focul din flancul stâng, au rămas pe loc, oprind pe inamic, ba chiar provocându-i mari pierderi. […]

5 ianuarie 1945. Budapesta este organizată pentru apărare cu baricade, reţele de sârmă pe străzi, mănări de tot felul. Ostaşii germani au ordin să reziste, pentru că 4 divizii blindate vor veni din afară pentru a-i despresura.

La ora 11 ambele batalioane pornesc la atac. Focul inamic de armament automat este extraordinar de puternic. […] Terenul este descoperit. Înaintarea este oprită după câţiva zeci de metri. […]

8 ianuarie 1945. La ora 10, în urma unei pregătiri de artilerie de 15 minute, infanteria porneşte la atac, având ca prim obiectiv cucerirea poştei. Poşta va fi atacată de batalionul 1, direcţia de atac a batalionului 2 fiind colţul stâng al poştei-calea ferată.

Poşta este un ansamblu de numeroase clădiri, unde inamicul îşi are organizată o puternică rezistenţă, barând din timp intrările, ocupând subsolurile şi instalând la ferestre numeroase arme automate. […]

De la baza de plecare şi până la obiectiv, pe o distanţă de 200 m, se află un teren viran, complet descoperit, bătut continuu de branduri, mitraliere şi pistoale-mitralieră.

Companiile din linia 1 pornesc cu un avânt extraordinar, străbat locul din faţă, cu tot focul nimicitor inamic, şi se apropie de gardurile poştei. Compania 3, în frunte cu comandantul ei, caută să intre în poştă. Din clădirea din

dreapta însă un foc ucigător de arme automate se abate asupră-i. Comandantul companiei 3, locotenentul de rezervă Marinescu Constantin, cade mort în faţa uşii poştei.

Comandantul regimentului pleacă la postul de comandă al batalionului, unde, împreună cu maiorul Craiu Victor, concepe o manevră, rapidă pe la nord. Compania 1 manevrează poşta pe la nord şi în 40 de minute intră în clădirea din dreapta, cu tot focul puternic ce-l primeşte de la inamic, în care timp uşurează acţiunea companiei 3, care intră după câteva minute în clădirea din stânga. […] Curăţirea localului se face greu, numai cu ajutorul pistoalelor-mitralieră şi al grenadelor. Se trece la curăţirea părţii de vest a poştei, care se face cu jertfe grele. Compania 3 înaintează însă brav şi stăpâneşte cu hotărâre clădirile, cu tot efectivul redus. […]

PARTEA A ŞASEA

1

Stenograma nr. 3 (după banda magnetică)
– continuare –

— Tu, Voievozene ai cunoscut-o pe Maria, că era tot din Craiova. În ’49, aflând de unele arestări abuzive, s-a îmbolnăvit. De frică… De frică pentru soarta mea. Mă implora să mă ascund pe unde oi şti. Odihnească-se în pace! Frica o făcuse de nerecunoscut. Nu mă lăsa să ies ziua din casă, auzise că te ridică de pe stradă cu o maşină neagră. Ieşea mereu la poartă şi pândea. Noaptea, dacă dormea o oră. Toate încercările mele de a o calma se zdrobeau de platoşa bolii. Doamne, tare îmi mai era milă de ea.

— N-au văzut-o doctorii?

— Nu se lăsa… în felul ei, avea dreptate. „Ce să-mi spună doctorii, Ticule? mă întreba şi mi se uita în ochi, implorând înţelegere. Ştiu şi singură de unde mi se trage suferinţa, nu dinlăuntru, ci din afară… Ca să mă vindec, nu eu trebuie să

mă tratez.“ Şi-a mai revenit doar în ziua când mi-a telefonat Mateescu.

— Artileristul…

— A fost avansat… E general-maior acum. De la el am aflat că generalul Şova e din nou acasă, că a fost repus în toate drepturile civice şi militare. Dar chiar şi după vestea asta, Maria n-a mai fost fiinţa de altădată. E adevărat, şi-a recăpătat somnul, voioşia, însă uneori, noaptea, în somn, tresărea, deschidea ochii, asculta înfricoşată: „Parcă umblă cineva la uşă!… N-auzi?“ Cu timpul i-a dispărut şi neliniştea asta.

Nu ştiu câte bucurii i-oi fi dăruit în lunga noastră convieţuire, de una sunt sigur că i-am dăruit-o. Prin 1969, Comitetul naţional al veteranilor a organizat o excursie peste hotare – în Ungaria, în Cehoslovacia, prin locurile pe unde am luptat.

— Şi eu am fost cu Zamfira, dar în altă serie.

— Mă crezi, Voievozene, niciodată n-am văzut-o mai fericită ca în călătoria asta. Reîntinerise, îşi recăpătase farmecul de odinioară. Când ai mai fost şi tu pe acolo?

— Nu în ’69, ci în ’70…

— De ce-am făcut această introducere? Pentru că, o dată ajuns la Budapesta, am ţinut neapărat să revăd câteva locuri pe unde am luptat. Iar Maria s-a încăpăţânat să mă însoţească, deşi eu îi făcusem un program de muzee, de magazine. Fără mine – fie-i ţărâna uşoară – nu voia să facă un pas. Mă însoţea tăcută, iar în răstimpuri mă întreba mirată: „Şi pe-aici ai luptat?!“ Ca un copil era. Am rugat gazdele să mă ducă la Isaszeg…

— Şi te-au dus?

— Mi-au îndeplinit dorinţa.

— În ce anotimp ai făcut călătoria?

— Toamna, la începutul lui octombrie.

— Pe când noi mărşăluiam spre Tisa…

— Nu era nici cald, nici prea răcoare. Porumbul mai era pe câmp. Frunzele încă se mai ţineau bine. Dragă Voievozene, în cele 80 de zile cât a ţinut campania noastră

în Ungaria, nu-mi aduc aminte să fi avut vreo curiozitate… turistică. Poate tu s-o fi avut.

— Deh, Titi, eu eram ofiţer de informaţii.

— La această declaraţie voiam să te aduc… Voievozene, până acum m-ai tot tras de limbă, acum mi-a venit şi mie rândul.

— Aoleu! Cu ce-ţi greşii?

— Păi tu crezi că eu m-am ramolit?! Păi tu crezi că eu nu mai ţin minte că generalul Nicolae Şova ţi-a încredinţat misiunea de a realiza un studiu, unic în felul său? În timp ce noi părăseam Budapesta în grabă, aşa cum ne impunea ordinul nr. 0019 – n-o să-l uit cât oi trăi! – tu rămâneai pe loc, ca „turist“, să „vizitezi“ capitala Ungariei. După ce te-ai întors din „excursie“, ţi-am citit raportul, îmi notasem multe întrebări, dar noi n-am mai găsit timp să stăm de vorbă. Ei uite, a bătut ceasul să răspunzi întrebărilor mele din februarie ’45.

— N-am încotro… Da’ mai întâi te rog să-ţi duci la capăt ceea ce începuseşi să-mi povesteşti. Ai fost deci la Isaszeg, unde ne-a prins Revelionul ’45.

— Fost… Am intrat şi în clădirea şcolii unde cantonaserăm. Am urcat apoi pe creasta unui deal. Mă stăpânea un sentiment al naibii de confuz. Pe de o parte, eram foarte sigur că mai trecusem cândva pe acolo, că de pe înălţimile acelea cercetasem stăruitor cu binoclul împrejurimile, confruntându-le cu harta; pe de altă parte, mă întrebam: „Dacă am mai trecut pe aici, de ce-mi scăpase frumuseţea peisajului?“ Eram supărat pe mine că totul, în acelaşi timp, îmi părea străin. Da, Voievozene, nouă, militarilor de carieră, războiul ne vicia gândirea… Ne obliga să vedem totul, să „gustăm“ totul, să evaluăm totul prin prisma legilor sale, de la care n-aveai voie să te abaţi.

— Ai mai găsit la Isaszeg urme ale războiului?

— Nu… Nici nu a avut prea mult de suferit, căci l-am eliberat prin învăluire.

— Da, ai dreptate.

— Departe de zarva Budapestei, aici m-a copleşit pacea

dealurilor şi văilor. O pace patriarhală. Era soare, vântul abia adia. Iarba încă nu pălise. Comuna o găseam frumoasă, bine gospodărită. Maria mă tot întreba cu naivitate: „Ai fost tu şi p-aici?“ Iar eu îi dădeam unul şi acelaşi răspuns: „Da, dragă, am fost şi ţi-aş fi trimis o ilustrată, dar nu se găseau, că era olecuţă de război mondial.“

De altfel, sincer vorbind, în acel sfârşit de decembrie ’44, Isaszeg-ul era învăluit în ceaţă, în fum. Văzduhul puţea a praf de puşcă. Drumurile erau desfundate, invadate de căruţe, camioane, chesoane. Transmisioniştii şi curierii, noroiţi şi nebărbieriţi, alergau în sus şi în jos să instaleze legăturile… Pe toţi ne chinuia un singur gând: vom răzbi oare?

— Şi am răzbit.

— 11000 de morţi, răniţi, dispăruţi… Numai în Budapesta. Şi pentru că veni vorba de cei căzuţi, vreau să-ţi povestesc că la Isaszeg am trăit momente de profundă emoţie. Gazdele ne-au condus pe un drum ce urca spre coama unui deal, la marginea comunei. Sus, printre arţari, un cimitir nu prea mare cu mormintele ostaşilor noştri. Un gard de nuiele îl despărţea de cimitirul militarilor unguri. Ambele cimitire erau bine îngrijite. Ca să vezi, nu mai ţineam minte că şi la Isaszeg lăsasem în urmă – in memoriam – un cimitir. Deci, cu atât mai mare a fost emoţia mea şi a Mariei.

Însă ceea ce m-a răscolit până la lacrimi a fost o întâmplare trăită la revenirea noastră în comună. Pe neaşteptate, ne-a tăiat calea o bătrânică de vreo şaizeci şi cinci de ani. Purta o rochie neagră, cam decolorată, pe cap o basma legată sub bărbie. „E clopotara bisericii“, m-a lămurit primarul sau ajutorul de primar, nu ştiu, din Isaszeg. „O femeie clopotar?!“ m-am mirat eu. „Cum vedeţi… Trage clopotele la biserica evanghelică. “

Ce crezi tu că voia bătrânică de la mine? Aflase că suntem din România şi ţinea neapărat să-mi arate ceva în grădina bisericii evanghelice. Am urmat-o. Şi de îndată ce i-

am trecut poarta, mi-am dat seama că grădina ce împrejmuia biserica nu era decât un cimitir cu morminte în paragină. Călăuziţi de bătrână, am ocolit cu grijă mormintele acoperite cu straturi de frunze ofilite şi, deodată, printre pietrele funerare, am zărit o troiţă ortodoxă ascunsă sub ramurile dese ale unui copac scund cu frunze arămii. Desigur, am devenit curios şi m-am apropiat. Troiţa străjuia un mormânt. Era lucrată în mod vizibil de mâna unui artist popular de-al nostru, care dăltuise în lemn următoarele cuvinte: „S-a ridicat această troiţă în memoria eroilor căzuţi pentru eliberarea Ardealului de Nord şi pentru întărirea hotarelor României întregite“ şi urma anul: 1945. Niciun nume de ostaş căzut. Nici măcar tradiţionala formulă: „Eroului necunoscut“. M-am întors către femeie – o chema Maria, ce coincidenţă, ca pe soţia mea! – şi i-am sărutat mâna aspră cu vene îngroşate. Am aflat de la ea că, de la terminarea războiului, eu eram primul român ce se rătăcise prin Isaszeg, căruia îi arătase troiţa ortodoxă, care, evident, contrasta cu celelalte monumente funerare. Am mai vizitat şi alte cimitire ale eroilor – cel de la Zvolen, din Cehoslovacia, te impresionează prin imensitate… Eu însă m-am înapoiat în suflet cu imaginea acelei troiţe solitare şi a clopotăresei. Şi când te gândeşti că la început insistenţa ei mi s-a părut bizară!

— Inedită amintire…

— Din momentul ăsta „microfonul vă aparţine“, domnule Voievozeanu, am trăncănit destul. Vreau să-mi povesteşti cum te-ai descurcat atunci ca „turist“.

— Mai întâi dă-mi voie să-ţi amintesc că nu eram singur, ci însoţit de teteristul Narcis Manolache, de un cartograf – bun cunoscător al limbii maghiare – şi de un şofer.

— O mică expediţie…

— Îţi mai aminteşti unde era instalat Comandamentul Corpului 7 armată în zilele premergătoare părăsirii oraşului?

— Într-o somptuoasă clădire din Mátyásföld… Scăpase

întreagă, doar zidurile îi erau ciuruite de gloanţe.

— Bravo, Titi! Ai ţinere de minte. Aş fi fericit dacă şi memoria mea ar atinge performanţele memoriei tale. Era, aşadar, în ziua de 16 ianuarie 1945. Regimentele diviziei noastre se aflau de câteva ore în marş spre Cehoslovacia. Eu însă rămăsesem pe loc, căci mai aveam de rezolvat o problemă dificilă.

— *Astoria.*

— Întocmai!… Locul întâlnirii cu cei doi agenţi: ambasada ţării noastre de pe Üllöy utca.

— Când ai avut ultimul contact cu ei?

— În scara zilei de 13 ianuarie, prin radio.

— Gata Voievozene, a bătut ceasul să te ascult… Ba mai mult, să te trag de limbă.

— Să ne întoarcem la ziua de 16 ianuarie 1945. Mă mai despărţeau de revederea cu agenţii mei douăzeci şi patru de ore. Eram, nu-ţi ascund, îngrijorat. Strada nu se afla în sectorul nostru şi drumul până la ambasadă se configura a fi plin de primejdii. Se înţelege că nu m-aş fi avântat de unul singur, ci însoţit de teteristul Narcis Manolache, despre care ţi-am vorbit în câteva rânduri.

— Narcis?! Cum or fi ajuns părinţii lui la numele acesta?!

— Sună frumos… Mie îmi place… Mă stăpânea o mare îngrijorare în legătură cu locul întâlnirii, care nu mai putea fi schimbat. Îmi puneam în mod firesc întrebarea: Ce voi găsi în acel spaţiu al ţării, controlat până atunci de legionarii lui Horia Sima de la Viena? Îmi făceam tot felul de gânduri, când, pe neaşteptate, m-am pomenit chemat urgent la comandamentul corpului de către domnul general Nicolae Şova. M-am prezentat, se înţelege, imediat. Generalul mă aştepta.

— A mai asistat cineva la această întâlnire?

— Nu.

— Cum arăta?

— Ca întotdeauna, calm, stăpân pe sine. Cam obosit. Dar noi cu toţii, pe atunci, eram obosiţi…

— Ştia să-şi ascundă frământările, cu toate că, în

realitate, era foarte frământat de noile misiuni în Cehoslovacia ale Corpului 7 armată.

— Generalul n-a intrat imediat în fondul problemei. Ezita sau nu, n-am putut să-mi dau seama. M-a invitat să iau loc. Am rămas însă în picioare, deoarece el a continuat să măsoare încăperea în lung şi în lat. Într-un târziu s-a oprit şi m-a privit cu simpatie. „Voievozene, te cunosc, te-am văzut de-a lungul campaniei în multe ipostaze, te apreciez şi ca militar, şi ca om, începu el să-mi vorbească, uimindu-mă pe măsură ce îşi prelungea introducerea. Am o misiune pentru tine… o misiune aparte… Sunt informat că mâine urmează să-ţi recuperezi agenţii: Misiunea ce vreau să ţi-o încredinţez nu are nicio legătură cu *Astoria.* Ţi-aş cere să mai rămâi în Budapesta şase-opt zile… sau cât crezi că va fi nevoie. Bineînţeles, nu singur, îţi dau un cartograf care, printre altele, ştie şi maghiara, şi un şofer cu o maşină. Dacă socoţi că mai ai nevoie de un om, ia-l, alegeţi-l. Ce-ţi cer? Te ştiu şi un bun stat-majorist. Vreau să refaci drumul de luptă al Corpului 7 armată, începând de la prima centură de apărare a Budapestei.“ Aici l-am întrerupt ca să-mi precizeze: „Deci de la linia de la est de Gödöllö şi Isaszeg?“ „Da, de aici. Vreau să-mi întocmeşti un studiu de campanie asupra apărării inamice pe cele trei poziţii de la est de oraş şi asupra celei din oraş. Ne interesează foarte mult un asemenea studiu atât pentru tradiţia de luptă a Corpului 7 armată, cât şi pentru istoria campaniei din vest a armatei române.“

Nu are rost, dragă Titi, să-ţi relatez convorbirea cu lux de amănunte. Aş vrea doar să subliniez că misiunea reprezenta o noutate, unde mai pui că urma să o duc la îndeplinire într-un cadru cu totul ieşit din comun, într-un oraş devastat, incendiat, mirosind a carne arsă şi în care luptele nu se încheiaseră cu totul, iar atunci când s-ar fi încheiat, ar fi trecut, aşa cum era şi normal, sub administraţia provizorie a unei garnizoane sovietice de ocupaţie.

— Înţeleg că te-ai înarmat cu hârtiile de rigoare.

— Aşa e… Eram înarmaţi cu tot felul de **sprâvci.**

— Ce-i aia?!

— Adeverinţe… Permise… Însă una-i patalamaua, alta-i realitatea. Or, sincer vorbind, această realitate numită Pesta – în Buda războiul continua cu aceeaşi furie – mă îngrozea, dar în acelaşi timp, exercita asupra mea o atracţie aparte, cum nu mai cunoscusem. În timpul luptelor de stradă nu-mi era teamă să ies din adăpost – că era ziuă, că era noapte – singur sau însoţit. Dar la Pesta, la 17 ianuarie, războiul se sfârşise. Nu mai explodau bombe, nu mai şuierau gloanţele pe la urechi, incendiile nu mai luminau bezna nopţilor. Ziua era scurtă, nopţile lungi. Întunericul nopţii cădea greu peste ruinele oraşului… Ştii cu ce putea fi asemănată Pesta în perioada aceea? Cu un imens cimitir Kerepes.

— Tu vorbeşti serios, Voievozene? Ţi se făcuse frică?

— Se trezise brusc în mine acea frică ancestrală de întuneric, de morţi, de zvonurile nedefinite ale nopţii, de necunoscut. Străbătusem oraşul 15 zile şi nopţi, de la est către vest, de la Mátyásföld până la Bulevardul Rakoczi, fără să-mi fie frică de moarte. Dar acest drum îndărăt, în condiţii de „pace“, mă înspăimânta…

— Interesant, bătrâne ofiţer de informaţii!

— Trebuia să intervină această misiune şi „pacea“ Pestei ca să descopăr ce-i frica de moarte… În toiul luptelor din oraş făceam parte dintr-o colectivitate dezlănţuită, formată din mii de luptători. Să fi vrut să fii singur şi n-ai fi avut cum. Şi, dintr-o dată, această colectivitate a ajuns să numere trei oameni şi cu mine patru. Patru inşi străbătând străzi pustii, înţesate de leşuri de oameni şi de cai, de tancuri şi camioane pârjolite de foc, barate cu mine antitanc nedescoperite.

— Hai că exagerezi!

— Nu-ţi vine să crezi, nu-i aşa? Mai mişunau nemţi… Ziua se ascundeau, noaptea rătăceau înarmaţi, în căutarea unei poteci salvatoare. Până la noi ordine, nimeni nu avea voie să părăsească oraşul. Mai bântuiau apoi dezertorii unguri…

Bande răzleţe de nylasişti înarmaţi. Pentru aceşti fanatici, războiul nu se încheiase. Te atacau cu grenade, te înjunghiau pe la spate. Posedau arme cu lunete. Nu lipseau nici vlasoviştii. Aceştia, în aşteptarea inevitabilului lor deznodământ, jucau tare. O dată auzeai în bezna nopţii un ţipăt de femeie sfâşiind noaptea, urmat de împuşcături, şi iarăşi liniştea de cimitir.

— Încep să te înţeleg…

— Vreau să ştii însă că toate aceste simţăminte sălăşluiau în mine bine „camuflate“ de uniforma mea de maior… Rareori mă trădam…

— Eraţi înarmaţi?

— Cu arme automate şi grenade. Uniforma noastră kaki, foarte asemănătoare cu cea a armatei ungare, ne dezavantaja acum.

— Unde dormeaţi?

— Pe unde apucam… O să-ţi povestesc la momentul potrivit. Până atunci, aş vrea să-ţi vorbesc de noaptea de 16 spre 17 ianuarie 1945… Am petrecut-o la „spatele corpului“.

— La Beşleagă? Ce om de viaţă! Ţi-a dat, probabil, să bei şi să mănânci?

— Te înşeli, dragă Titi… Era plecat să prospecteze zonele de afluire şi să aleagă noile cantonamente. Aici l-am cunoscut pe sergentul t.r. Tiberiu Moroşan, desenator tehnic, cartograf şi bun cunoscător al limbii maghiare. Era un tânăr în vârstă de douăzeci şi patru de ani, dintr-o familie de intelectuali din Braşov, frumuşel, respectuos. Misiunea nu-l speria, dar nici nu-l entuziasma. Ştia că va avea mult de lucru şi pregătise un stoc de creioane de toate culorile, radiere, hârtie de calc, rigle. Mă rog, tot „arsenalul“ necesar unui cartograf.

Pe şofer îl chema Fănică Diaconu şi era din Bucureşti. Fusese încorporat în toamna lui ’40 şi de atunci îşi făcea serviciul în subunităţile lui Beşleagă. Ca orice şofer care a străbătut ceva kilometri la viaţa lui, era uns cu toate alifiile, încolo, era cuviincios şi disciplinat. Lui îi revenea sarcina să

se ocupe de „depozitul“ nostru de alimente. Bineînţeles, ajutat de Narcis al meu… Am luat hrană rece cam pentru vreo zece zile. Maşina era bine pusă la punct, cu lanţuri la roţi, căci, aşa cum ţi-am mai spus, se aşternuse o iarnă grea.

Ziua de 17 ianuarie 1945 a coincis cu prima zi de pace din Pesta. O pace relativă, artileria sovietică bătea în continuare pe obiective din Buda. Nemţii răspundeau şi ei cu precizie. N-ar fi fost exclus să-şi fi lăsat observatori în Pesta.

— N-aveau nevoie, doar Buda este aşezată pe coline. De unde aţi luat startul?

— Chiar din Mátyásföld, de cum s-a luminat.

— Ai stabilit vreun mijloc de legătură cu „Zefirul“[12]?

— Nu… Ar fi fost complicat… s-ar fi irosit multe zile cu pregătirea „expediţiei“.

— În aceste şase sau şapte zile voi aţi fost rupţi de orice legătură cu „Zefirul“?

— „Spatele“, aşa cum ştii, era cantonat în Mátyásföld. Acesta s-a pus în marş abia în dimineaţa de 19, aşa că noi, după primele două zile ale misiunii, am mai beneficiat de „ospitalitatea“ lui Beşleagă, de la el i-am putut raporta lui Făgărăşanu că am răzbit cu bine – ăsta era cuvântul cel mai potrivit – că am răzbit până la ambasadă.

— Era pustie?

— Nu chiar… O să-ţi povestesc… Pe locotenentul Dan Satmari l-am găsit în adăpostul antiaerian al clădirii, îmbrăcat civil, veghind trupul neînsufleţit al soldatului Stelian Popa. O lumânare ardea la căpătâiul mortului îmbrăcat în uniformă ungară. Alte două lumânări luminau slab adăpostul. Când m-a văzut, Satmari s-a ridicat în picioare – şezuse până atunci pe un scaun cu braţe capitonat – să-mi raporteze, dar n-a izbutit. A izbucnit într-un plâns scurt şi nervos, cu icnete, şi a venit la pieptul meu ca un fiu în braţele tatălui. Cu toate că încerca să-şi stăpânească plânsul, icnetele erau tot mai violente, de

[12] Denumirea codificată a Corpului 7 armată.

puteai crede că-i vor tăia definitiv răsuflarea. În cele din urmă, s-a calmat. L-am pus să-mi povestească în ce condiţii sfârşise *Lajos.* Ştii care au fost ultimele cuvinte ale acestui tânăr minunat? „Ai grijă, domnule locotenent, să nu fiu îngropat în uniforma străină!“ Am aşezat trupul neînsufleţit al lui Popa pe mantaua cu care pornise în misiune şi aşa l-am dus, ca pe o targă, la maşina.

— Dar în ambasadă ai găsit pe cineva?

— Povestea cu ambasada şi cel care m-a întâmpinat o să ţi-o spun ceva mai încolo… La Mátyásföld, când s-a văzut din nou printre ai lui, locotenentul Dan Satmari a ieşit definitiv din criză şi s-a liniştit. Ne-am retras atunci amândoi într-o încăpere şi i-am ascultat un prim raport succint. La despărţire i-am explicat că, din păcate, la comandamentul corpului o să trebuiască să se prezinte singur. I-am explicat şi de ce. Aflând în ce misiune mă avântam, s-a oferit imediat să mă însoţească. Oricât de mult aş fi dorit acest lucru, fiind convins că experienţa lui mi-ar fi fost de folos, nu i-am acceptat serviciile… O săptămână mai târziu, ne-am revăzut la comandament; scrisese un amplu raport.

— Un lucru, probabil, nu l-ai aflat, căci erai tare preocupat nu numai cu întocmirea studiului cerut de generalul Şova, ci şi de faptul că la orizont se profila o altă campanie, în Cehoslovacia, în munţi… Un război cu alte legi atât pentru infanterişti, cât şi pentru artilerişti. Poate şi pentru militarii Biroului 2. În zilele acelea l-am cunoscut şi eu pe locotenentul Satmari. Îl poftise generalul Şova în camera sa de lucru şi cu acest prilej a mai invitat câţiva ofiţeri din statul-major. Locotenentul a povestit, a răspuns la întrebări. Lăsase o impresie bună. Mai pot să-ţi mărturisesc că, dintr-o pornire, şi militară, şi umană, am simţit nevoia de a fi prezent la înmormântarea acelui brav soldat – Popa Stelian. A fost îngropat cu toate onorurile cuvenite unui erou…

— N-am ştiut, iar dezvăluirile tale, dragă Titi, mă mişcă. I se cuvenea o asemenea cinstire. Eu, spre marea mea mâhnire, n-am fost de faţă. Eram în misiune. La înapoiere,

evenimentele s-au precipitat, generalul Şova a fost schimbat de la comanda Corpului 7 armată, începuse un război mult mai aspru decât cel din Ungaria. Furat de şuvoiul campaniei, misiunea *Astoria* a rămas undeva în plan secund, estompată de noile misiuni…

Şi acum să-ţi povestesc ce s-a petrecut în clădirea ambasadei. Despărţindu-mă de Dan Satmari la Mátyásföld, locotenentul mi-a atras atenţia: „Domnule maior, fiţi cu băgare de seamă, cei de la ambasadă, doi-trei, câţi sunt, ne duşmănesc… de parcă nu le-am fi fraţi.“

— Un avertisment deci.

— Care mi-a folosit.

— Te ascult…

— Nu are importanţă în a câta zi a misiunii m-am hotărât să trec din nou pe la ambasadă. Important e să afli că în dimineaţa zilei de 18 ianuarie, înainte de a pleca din cantonamentul lui Beşleagă, generalul Şova m-a chemat la telefon şi mi-a comunicat că a primit un mesaj de la Bucureşti prin care Ministerul Afacerilor Străine ruga Corpul 7 armată să trimită pe cineva să cerceteze clădirea ambasadei, să constate în ce stare era, dacă era părăsită sau nu. Generalul m-a rugat să-mi organizez astfel misiunea, încât să găsesc timp să satisfac şi cerinţa Bucureştiului. Am răspuns că mă voi strădui să mă achit şi de această obligaţie şi l-am informat că, la prima vedere, după câte am putut să-mi dau seama, clădirea de pe Üllöi utca nu arată să fi suferit multe stricăciuni, dar imediat m-am corectat, precizând că totuşi s-ar putea să mă înşel.

— Şi te-ai înşelat?

— În linii mari, nu. Am observat stricăciuni minore: geamuri sparte din pricina suflului exploziilor… stucatura căzută…

— Mai era locuită?

— Am intrat însoţit de Manolache şi de Tiberiu Moroşan. Şoferul rămăsese în stradă, la maşină. Mi-a deschis aceeaşi persoană ca şi întâia dată. Atunci nu-i reţinusem numele. Acum, da. Se numea Marius Voinea şi era administratorul

ambasadei. Fusese numit în toamna anului 1941 şi de atunci mai fusese în ţară în două rânduri. I-am cunoscut şi soţia. Erau amândoi relativi tineri, în jur de patruzeci de ani fiecare. Erau tare speriaţi, mai ales femeia. Aşa-zişii „diplomaţi“ ai guvernului de la Viena, care puseseră ilegal stăpânire pe ambasadă, apucaseră să fugă din Budapesta, nu înainte de a fi distrus ce aveau de distrus. L-am ascultat, însă cu rezerva pe care o fixaseră în mine anii de activitate în cadrul Biroului 2.

— Adică?

— L-am lăsat să înţeleagă că nu prea cred în ce-mi debitase. În realitate, îl compătimeam, încercând să-mi imaginez prin ce trecuse omul în ultima vreme. „Am vrut şi noi să părăsim Budapesta, mi-a mărturisit, dar a intervenit ordonanţa dată de ruşi, care interzice părăsirea oraşului.“ „Dar de ce să-l părăsiţi? Aţi răbdat patru luni sub legionari, ce mai contează o lună? Noi cooperăm cu sovieticii. Teritoriul ambasadei e sfânt… aparţine unui stat aflat în alianţă cu Naţiunile Unite. Ungaria are un nou guvern şi e foarte posibil ca, după raportul meu, să sosească aici un sol al Ministerului Afacerilor Străine.“ „Toate-s bune şi frumoase, mi-a spus domnul Voinea, dar unii diplomaţi din ţări neutre au fost de-acum ridicaţi şi duşi.“ Informaţia nu era una oarecare. „Cum au fost ridicaţi diplomaţi din ţări neutre?“ „Aşa am auzit.“ În timp ce dialogam cu Voinea, nu mi-a scăpat nervozitatea stăpânită a neveste-sii. Cu toate că era palidă, paloarea nu-i răpea din frumuseţe. Purta pe umeri un mantou de astrahan şi mereu se înfăşura în căldura lui, în clădire fiind foarte frig. Fără doar şi poate că nu mă aflam acolo să întreprind o anchetă, totuşi nu m-am putut stăpâni să nu-l întreb: „Ce s-a întâmplat după 23 August 1944 cu membrii legali ai ambasadei?“ „Au refuzat să se supună grupului de la Viena şi au fost ridicaţi şi internaţi într-un lagăr în Austria.“ Omul, intuind, probabil, următoarea întrebare, şi-a completat răspunsul: „De mine şi de soţia mea nu s-au atins, noi nu aveam grad diplomatic. Legionarii m-au păstrat pentru că, fiind

administrator, cunoşteam bine toate iţele.“ Tot ce povestea, era logic, se lega, nu aveam niciun motiv să nu-1 cred şi, chiar dacă aş fi vrut, nu aveam nicio împuternicire de a lua vreo decizie. M-am mulţumit să-l liniştesc: „Aţi trecut prin multe. Îngrijorările dumneavoastră au temei până la un punct. Totuşi reprezentaţi – cu sau fără grad diplomatic – o ţară aliată cu sovieticii. Cine, în afară de dumneavoastră, se mai află în ambasadă?“

Ei, dragul meu Titi, asta a fost întrebarea care a iscat un fulgerător dialog mut între soţii Voinea, din care am înţeles că nu le era chiar atât de uşor să-mi răspundă. „Nimeni“, a rostit în cele din urmă femeia şi, prin acest cuvânt, se trădase de fapt. Repet, nu eram acolo ca să întreprind cercetări şi, cavaler fiind, n-am stăruit. Am străbătut însă încăpere după încăpere, cercetând interioarele, mobilierul, în gând cu acel succint avertisment al lui Satmari.

Mă conducea domnul Voinea – soţia lui se retrăsese. Ţinuse nu numai să-mi prezinte interioarele, ci să-mi şi povestească cum i-a primit şi i-a adăpostit pe Satmari şi Popa, cum soţia sa Magda, riscându-şi viaţa, s-a dus să aducă un doctor, prieten al ambasadei, căci bietul soldat Popa mai trăia. Din păcate, doctorul părăsise oraşul. Cu toate că Satmari nu-mi vorbise de acest act de bunăvoinţă al lui Voinea, pe moment n-am pus sub semnul îndoielii cuvintele administratorului, dar când am revenit din misiune şi l-am văzut pe Satmari, m-am interesat dacă aşa s-au petrecut faptele. Bineînţeles, nu…

— Ticălosul!

— Stai… Povestea abia acum începe… Am trecut deci însoţit de Voinea şi de subalternii mei prin mai multe dormitoare… cinci la număr. Din ele doar trei erau rânduite. Două erau răvăşite.

— Ce înţelegi prin răvăşite?

— Aşternutul nu era strâns. Se vedea că se dormise şi într-un dormitor şi în celălalt.

— Erau alăturate?

— Bănuiesc ce-ţi trece prin cap… Într-adevăr, domnul

Voinea, fără să-l fi întrebat, s-a simţit dator să se explice: „Sufăr de insomnie… şi ca să nu-mi deranjez soţia, mă retrag noaptea aici…“ Mărturisirea lui m-a făcut să-l compătimesc sincer, spunându-i că, dacă doreşte, îl pot ajuta cu câteva tablete de brom. Mi-a mulţumit. Trecerea în revistă a încăperilor era pe terminate şi mă pregăteam să-mi iau oamenii şi să plec, când, deodată, domnul Voinea îmi şopti: „Aş dori, domnule maior, să stăm de vorbă între patru ochi“. L-am urmat în biroul destinat ambasadorului. Manolache şi Moroşan rămăseseră în anticameră, în birou – o surpriză. Doamna Voinea ne aştepta. Îşi îmbrăcase mantoul şi ai fi crezut că-i gata de plecare. Era apetisantă, nimic de zis. „Parcă vorbeaţi de patru ochi?“ am observat cu o naivitate ironică. „Aşa e, îmi dădu Voinea dreptate. Însă fiind vorba de noi doi, de mine şi de soţie, ne puteţi considera o singură pereche de ochi. Iată care-i chestiunea: vă rugăm cu lacrimi în ochi, creştineşte, să ne scoateţi de aici… din Budapesta. Viaţa noastră este în pericol.“ Nu mă aşteptam la o asemenea rugăminte, datoria lui era să aştepte pe loc normalizarea activităţii diplomatice a ţării. Doar o rechemare a sa de la Bucureşti îi mai acorda dreptul să părăsească acel petic de pământ românesc. Le-am exprimat punctul meu de vedere, lămurindu-i clar şi categoric că eu, ca militar român în misiune la Budapesta, nu-mi pot permite să încalc o ordonanţă dată de autorităţile de ocupaţie ale armatei sovietice. A început o discuţie. La un moment dat, doamna Voinea mi-a pus întrebarea: „Sunteţi căsătorit, domnule maior?“ „Da, doamnă, sunt!“ Mi-a zâmbit cu subînţeles, apoi s-a răsucit către birou. Această răsucire a ei mi-a permis să zăresc o casetă metalică. Doamna Voinea a deschis-o şi i-a răsturnat pe birou conţinutul – o grămăjoară destul de mare de bijuterii: aur, pietre nestemate, lanţuri brăţări, tot felul de marafeturi muiereşti. „Toate vor fi ale soţiei dumneavoastră, dacă ne scoateţi de aici!“ îmi declară doamna Voinea privindu-mă cu neruşinare în ochi.

S-a lăsat o tăcere grea, i-am cercetat pe amândoi din

tălpi până în creştet cu o căutătură neutră. Neutră, dragă Titi, pentru că experienţa de viaţă m-a învăţat că trebuie să manifest o înţelegere răbdătoare faţă de interlocutorii mei.

Soţii Voinea, gândeam, trebuie să fi trecut prin multe în ultima vreme, dacă au ajuns să-i propună unui ofiţer superior un târg atât de ruşinos. Da, da, le-am înţeles disperarea, le-am şi mărturisit-o. „Demnitatea mea, uniforma nu-mi îngăduie să accept un asemenea târg… Socot că datoria dumneavoastră este să aşteptaţi aici până la noi dispoziţii din Bucureşti. Tot ce pot să fac este ca o dată cu raportul meu, să trimit la Bucureşti cererea dumneavoastră de a fi rechemaţi urgent în ţară. Vă rog să consideraţi discuţia încheiată…“ Atunci l-am surprins pe Voinea privindu-şi pentru prima oară soţia cu o ură de moarte. A doua oară aveam să-l surprind puţin mai târziu. Am ieşit tustrei în anticameră. Manolache şi Moroşan au luat de îndată poziţia regulamentară, apoi teteristul m-a luat deoparte şi m-a informat în şoaptă: „Mai există cineva în ambasadă“. N-am ezitat a-i cere imediat domnului Voinea explicaţii: „Există în ambasadă şi o a treia persoană?“ În secunda următoare, ochii administratorului şi-au străfulgerat din nou soţia cu o căutătura rea, ucigătoare. „Da, a răspuns, cea de-a treia persoană este un militar al lui Horia Sima, căpitanul Anton Murărescu.“

— Eee!… Dezertorul?

— Aşteaptă… M-am interesat unde e. Am aflat astfel că unul din cele două dormitoare era al lui. „Acolo e, îmi confirmă Manolache, s-a încuiat pe dinăuntru.“ Pe soţii Voinea i-am lăsat în grija lui Moroşan. M-am oprit cu Manolache la uşa dormitorului: era încuiată. Manolache m-a prevenit să nu stau în raza uşii, deoarece nu era exclus ca individul dinăuntru să tragă. Am ţinut seama de sfat şi, dându-mă la o parte, am cerut: „Domnule căpitan Murărescu, deschideţi!“ Tăcere. Am repetat somaţia ceva mai răspicat. Drept răspuns, de dincolo a răsunat o împuşcătură, urmată de o bufnitură. I-am ordonat atunci lui Manolache să tragă în broască. Când am împins uşa cu

vârful cizmei, mi s-a înfăţişat un tablou cum nu mai văzusem vreodată. Dezertorul şi totodată trădătorul îşi trăsese un foc de armă în gură şi zăcea pe covor într-o baltă de sânge.

— Era în uniformă?

— Nu… Puţin mai târziu, când am văzut-o în uşă pe doamna Voinea, am înţeles fără echivoc drama soţului ei.

Mi-am luat subalternii şi am pornit să-mi văd, mai departe, de misiunea mea iniţială…

2

Stenograma nr. 4 (după bandă magnetică)
– continuare –

— Dragă Titi, mi-am început misiunea aşa cum îmi ceruse generalul Şova, de la Gödöllö spre Budapesta… În tot acel sector mai erau cantonate unităţi ale corpului. Ce-i drept, se pregăteau să se pună în marş, dar simpla lor prezenţă era tonifiantă. Mă mişcăm cu mai multă siguranţă către obiectivele ce interesau direct misiunea mea.

— Adică vrei să zici că îţi simţeai spatele acoperit.

— Da… Însă de la un ceas la altul, unităţile, rând pe rând, îşi „ridicau ancora“, lăsând în urmă o linişte grea… Iarna venise cu troiene înalte… Mizeria lăsată de război dispăruse sub un strat gros şi imaculat de zăpadă. Iar noi, membrii expediţiei, ca să folosesc expresia ta, înotam prin nămeţi… Terenul era foarte variat – înălţimi, păduri, canale de irigaţii.

— Canalele astea de irigaţii ne-au dat mult de furcă. Inamicul nu s-a dat îndărăt să distrugă zăgazurile, să inunde drumurile, terenurile.

— Titi, studiul meu există… se păstrează în Arhivele Marelui Stat-Major. Oricând vei dori să-l mai consulţi, să-mi spui… Îţi fac o copie… N-are rost să-ţi vorbesc de latura strict tehnică: concepţia, adâncimea tranşeelor, a şanţurilor

de comunicaţie, soliditatea adăposturilor, organizarea cuiburilor de mitraliere… Tot ce vedeam la „faţa locului“ avea la bază un principiu pe care inamicul l-a aplicat cu stricteţe până la capitularea sa totală şi necondiţionată: „A te apăra cu forţe puţine împotriva unui atacator numeros şi puternic“. În acelaşi timp, tot sistemul de fortificaţii vădea o anumită nu aroganţă, ci suficienţă. Inamicul era convins că pe aceste poziţii, într-adevăr trainice, va rezista toată iarna, că nu vom reuşi să-l dăm peste cap. Îmi amintesc că adăposturile soldaţilor, în afară că erau acoperite cu trei-patru rânduri de buşteni, erau amenajate şi cu priciuri, cu sobe… Tot să te adăposteşti.

— Da, am intrat şi eu în câteva adăposturi de-ale lor.

— Aş ţine să-ţi vorbesc mai puţin de acel studiu

— Ştiu că a trecut şi prin mâna ta – şi mai mult de starea noastră de spirit, să-ţi relatez câteva întâmplări… dacă eşti de acord.

— Ei, cum să nu fiu?!

— Înaintam cu maşina până la un punct, coboram… Şoferul rămânea pe loc…

— Ca să vă acopere…

— La nevoie… Aveam în maşină un depozit alimentar şi, oricând, maşina putea fi atacată nu de dezertori sau bandiţi care se ascundeau, ci de înfometaţi… Titi, la cinema, când pe pânza ecranului ţi se prezintă un câmp de bătaie după ce luptele s-au stins, vezi pustietate, leşuri, sânge şi te înfiori, deşi te ştii în sală, şezând comod pe scaun, picior peste picior… Convenţia te ajută să suporţi mai uşor şocul imaginilor deprimante de pe ecran. Drumul de la Gödöllö la Budapesta nu era presărat de leşuri… Vestigiile luptelor purtate până nu de mult dispăruseră sub covorul imaculat al zăpezii… Atmosfera în care ne mişcam era însă copleşitoare. Cât vedeam cu ochii nici ţipenie de om. Liniştea şi singurătatea te înfiorau la fiecare pas, la cel mai mic zgomot… Ca într-un film de groază, înaintam prin tranşee, prin şanţuri da comunicaţie, prin adăposturi, cu Narcis Manolache în frunte, gata în orice clipă să tragă. În

plus, pe mine mă teroriza gândul că am putea nimeri într-un câmp de mine… Îl mai ţii minte pe căpitanul Ion Dăscălescu?

— Ei, cum să nu-l ţin minte? Era ofiţer cu operaţiile la noi, la comandament.

— Cunoşti întâmplarea lui cu minele?

— Nu.

— Mi-a povestit-o într-o zi, după încheierea războiului. Străbătea călare pusta ungară, însoţit, îmi pare, de un soldat, călare şi el. Trebuiau să ajungă către poziţiile de la Valkó. Străbătuseră liniştiţi un drum îngust şerpuind printre viroage, ce dădea într-o pădurice. Deodată, soldatul i-a atras atenţia că au intrat într-un câmp de mine. Au încremenit. Ascultându-l pe Dăscălescu, am încercat să mă pun în situaţia lui… Mă trecuseră fiorii morţii: să cazi într-o încercuire de moarte fără să vezi puşti îndreptate spre tine…

— Şi cum a ieşit din capcană?

— Afirma că nu mai văzuse până atunci asemenea mine, legate una de alta prin fire abia vizibile. Dacă te împiedicai de unul din ele, declanşai explozii în lanţ.

— Mina SM 35!… Cea mai ticăloasă dintre mine! Introdusă de nemţi în toamna lui ’44. Una din armele lor… secrete!

— Au descălecat cu mişcări încete, prudente. Orice mişcare greşită a lor sau a cailor putea să le fie fatală. Am reţinut atunci din relatarea lui Dăscălescu că până şi caii adulmecaseră primejdia şi-şi urmau stăpânii cu aceeaşi grijă. Apoi, încordaţi la maximum, au bâjbâit o retragere… Cu un dram de noroc au reuşit. Senzaţională însă mi s-a părut soluţia lui Dăscălescu de a veni de hac minelor… Când s-a văzut în afara oricărei primejdii, a căutat un unghi bun de tragere, s-a culcat pe burtă şi, împreună cu însoţitorul său, a început să împuşte minele. Literalmente să le împuşte. Ei bine, teama de mine, de minele-capcană, de minele pe care omătul le acoperise mă teroriza… Am scăpat de ea doar atunci când am intrat cu „studiul“ pe

străzile oraşului…

— Sincer vorbind, aveai de ce te teme. Dăscălescu a avut un noroc chior… Ţi-l aminteşti pe căpitanul Jenică Leon?

— Fie-i ţărâna uşoară!

— Află, Voievozene, că am fost martor ocular al acelei groaznice nenorociri. Ştii câţi oameni au pierit atunci? Cincisprezece! Paisprezece ostaşi şi un ofiţer. Un singur soldat a scăpat cu viaţă.

— Cum de s-a nimerit să fii pe acolo?

— Îl însoţeam pe generalul Mihail Lăcătuşu. Ne deplasam cu maşina lui de la Nagykörös la Cegléd, pentru a ajunge la un observator înaintat. Nu departe de oraşul Törtel, cam la o distanţă de 150 de metri de noi, s-a produs nenorocirea. Am văzut cu ochii mei o explozie în lanţ pe o suprafaţă destul de întinsă. Foc şi brazde de pământ. Cei paisprezece pionieri şi comandantul lor au fost rupţi în bucăţi. A fost suficient ca unul din genişti să atingă din neatenţie o mină ucigaşă… Căpitanul Leon era cel mai „bătrân“ dintre cei ce îşi găsiseră sfârşitul încercând să dezamorseze câmpul de mine: avea 34 de ani…

— Da, acum, când privesc în urmă, îmi dau seama că în acele zile de „pace“, războiul cu variatele sale seisme era în mine, în sufletul meu. Până şi croncănitul ciorilor mă înfiora.

— Totuşi misiunea ta n-a înregistrat niciun incident?

— Nu. Nu s-a tras în noi nici măcar un foc de armă. Nici noi n-am fost siliţi să apucăm arma. Ne-am întors din misiune teferi şi nevătămaţi.

— Mare lucru!

— Însă te asigur că nu-i vine deloc uşor unui militar să calce pe urmele proaspete ale războiului. Dacă oraşul ar fi fost pustiu, probabil că aş fi fost mai puţin impresionat de tot ce vedeam şi înregistram. Dar, prin forţa împrejurărilor, am dat ochii cu locuitorii oraşului – supravieţuitorii –, mai mult femei, bătrâni şi copii. Imaginea copiilor cu feţele supte în braţele unor mame vlăguite, asociată cu cea a gospodăriilor prefăcute în cenuşă are darul să te

dezarmeze… Când am ajuns la periferiile Budapestei, Narcis Manolache, „cercetaşul“ misiunii, a întreprins recunoaşteri. Aşa a descoperit un adăpost subteran care, cum aveam să stabilesc mai târziu, nu era decât o fostă ciupercărie… Parcă-l văd… Venise în fugă să-mi raporteze, era atât de emoţionat, că în primele clipe nu a fost în stare să lege două vorbe clare. Făcuse o descoperire, atât am înţeles. L-am însoţit. Adăpostul era sub o colină acoperită de copaci firavi şi înalţi. Când Manolache mi-a deschis uşa, m-a pocnit în nări o duhoare… o duhoare umană… să vomit nu alta. Adăpostul era lung aproape cât un tunel, iar pe pătulele unde altădată se cultivau ciuperci, zăceau claie peste grămadă fiinţe umane. Şi zăceau nu de ieri, nici de alaltăieri, ci încă înainte de asalt… Zăceau într-o promiscuitate de nedescris, fără să fi aflat că în Pesta războiul se terminase. Se uitau înfricoşaţi la noi, la uniformele şi armele de care, fireşte, nu ne despărţeam niciodată. L-am trimis pe Manolache după Moroşan. Acesta a venit şi din ordinul meu s-a adresat celor din adăpost lămurindu-i că luptele se terminaseră, că Pesta era eliberată. Nu le venea să creadă… Nu voiau să iasă la lumină. Iar când, în fine, m-au crezut, au început vaietele: „Ne e foame!“ „Ne e foame!“ Multă vreme, dragă Titi, vaietele astea m-au urmărit şi în somn. De unde şi cum să-i hrănesc? „Duceţi-vă la casele voastre!“ îi îndemna Moroşan în limba lor. Lui Manolache i se făcuse milă de ei… Pe unde a umblat, pe unde n-a umblat, a împuşcat un porc şi, împreună cu şoferul, l-a cărat şi l-a lăsat în voia mulţimii flămânde… Iar noi ne-am văzut mai departe de misiune.

— Nu cumva erau evrei şi se ascunseseră de teama lui Eichman şi a „Crucilor cu săgeţi“?

— Nu, nu, cu evreii ne-am întâlnit într-o altă împrejurare.

— Tot în timpul misiunii?

— Tot. Dar întâlnirea cu evreii o să ţi-o povestesc ceva mai încolo, căci se leagă de o altă întâmplare.

— Facă-se voia ta…

— Luptele de stradă din Budapesta au inclus câteva

obiective majore: Hipodromul mare, cazărmile „Franz Joseph“, cimitirul Kerepes, Gara de Est.

— De ce n-ai enumera şi Hipodromul mic sau de trap, cum era în realitate, Poşta centrală, Arenele sportive şi chiar grupul de fabrici?

— După părerea ta, care a fost obiectivul care ne-a solicitat cel mai mult? Sau, ca să fiu mai precis, unde s-a dat lupta cea mai dramatică?

— Fără îndoială, la Hipodromul mare.

— Dar lupta cea mai ieşită din comun?

— La cimitirul Kerepes s-a dat. Măi Voievozene, tu mă întinereşti, mă faci să mă simt ca un participant la concursul „Cine ştie câştigă“.

— Bucuria ta mă face fericit, dragă Titi… Vezi tu, a existat în asaltul Hipodromului mare o coincidenţă care ne-a scăpat. Ce-i drept, nici nu are o valoare istorio-grafică definitorie. Cărei unităţi i-a revenit misiunea de a cuceri hipodromul? Tocmai Diviziei 9 cavalerie. Nu pentru că cineva a dorit în mod expres acest lucru, ci pentru că aşa s-a nimerit… Coincidenţa îmi place… Timp de şaptezeci de zile, ostaşii Diviziei 9 cavalerie au luptat descălecaţi în acele variate înfruntări terestre cu un inamic rău. Şi iată cum, dintr-o dată, foştilor cavalerişti li se cere să cucerească mai întâi un manej, apoi, dincolo de el…

— … strada Fehér, iar dincolo de barăcile de pe această stradă, hipodromul…

— Uitasem de această stradă… Deci cavaleriştilor li se mai cerea să cucerească hipodromul, grajdurile, ca şi cum misiunea ar fi avut contingenţă directă cu specialitatea lor militară…

— Te întrerup din nou… Am citit multe cărţi militare consacrate ultimului război. Nu ştiu să fi întâlnit o luptă pentru cucerirea unui hipodrom…

— De aceea m-am şi oprit asupra acestui episod.

— Pentru unii, poate, episod, pentru noi, file de istorie militară. Nu uita că în toate zilele astea generalul Şova mă lipise de Divizia 9. Informaţiile noastre despre hipodrom

erau sumare. Am mai discutat despre această situaţie. Interogarea prizonierilor – numai eu interogasem vreo douăzeci – nu ne-a furnizat decât date generale.

— Îi interogam pe unguri, dar obiectivul era apărat de nemţi. Ei îl fortificaseră, ei îl apărau… Cu ei ne-am confruntat la hipodrom… În seara zilei de 3 ianuarie, cavaleriştii generalului Ilie Antonescu atinseseră zidul înalt care împrejmuia hipodromul pe toată suprafaţa lui.

— Nu numai că îl atinseseră, dar unii ostaşi săriseră zidul, crezând că se pot întări în interiorul hipodromului… N-au reuşit… Pe de o parte, pământul era îngheţat, iar, pe de altă parte, cum îşi scoteau lopeţile, mitralierele germane ascunse în diferite colţuri ale tribunelor îi secerau imediat.

— Ei bine, în cea de-a patra zi a misiunii mele, paşii m-au purtat către Hipodromul mare. Ninsese din abundenţă şi urmele sângeroasei lupte care a durat cinci zile dispăruseră sub zăpadă. Subliniem prea puţin spunând că, din cele cincisprezece zile de lupte în Pesta, Hipodromul mare ne-a luat cinci zile…

— Ai intrat, aşadar, în hipodrom…

— Cu toţi membrii expediţiei după mine. După câţiva paşi m-am oprit debusolat… O suprafaţă imensă… La un cap al ei, pe direcţia de unde veneau cavaleriştii, castelul de apă… Au înaintat cu faţa spre tribuna centrală din beton, supraetajată… Apărătorii, puţini la număr, au folosit-o cu multă măiestrie. Cuiburile de mitraliere, bine camuflate, acopereau cu focul lor concentric şi bine dirijat toată suprafaţa obiectivului. În acelaşi timp, în faţa tribunei centrale, nemţii construiseră un mare buncăr, care controla şi el cu foc interiorul hipodromului. Pe o altă latură, grajdurile… Nu erau în întregime distruse sau incendiate. Şi, ce crezi, într-unul din ele, am dat peste un jocheu, îngrijea un armăsar rănit. Zărindu-ne, s-a speriat. Moroşan al meu l-a liniştit. Am scena înaintea ochilor: calul – chiar dacă erai un necunoscător, îţi dădeai seama că era de rasă – zăcea culcat pe paie, acoperit cu pături, şi trăgea să moară. Horcăia aidoma unui om. „De ce nu-l împuşti?“ l-a

întrebat Moroşan. „Nu pot!“ „Vrei s-o fac eu?“ s-a oferit interpretul. „Nu, nu, te rog, nu!… Mai bine dă-mi o ţigară.“ Moroşan i-a lăsat un pachet. De la acest jocheu am aflat că alergările şi pariurile fuseseră în toi până-n toamnă. Sovieticii încercuind oraşul, proprietarii de cai n-au avut cum să-şi evacueze averea.

— Ai făcut o schiţă a hipodromului?

— Da.

— N-am văzut-o… Ştii, când ai pomenit de castelul de apă, am avut o tresărire. Mi-am amintit din nou de sergentul-major Petre Bucura… Ce militar de ispravă!… La 5 ianuarie, ostaşi ai Regimentului 13 călăraşi izbutiseră să escaladeze zidul, dar de înaintat, nici vorbă… O mitralieră – una singură, blestemata – îi ţinea cu nasul în pământ. Cine se ridica era ucis pe loc. Dar nici de retras nu se mai puteau retrage, îi oprea zidul. Printre luptători se număra şi Petre Bucura. Văzând situaţia, a cerut comandantului companiei permisiunea să urce, la adăpostul întunericului, în vârful castelului de apă şi să încerce să descopere ascunzătoarea mitralierei. A stat în pândă aproape toată noaptea şi nu a coborât la ai lui decât după ce a determinat cu exactitate de unde se trăgea. Nu s-a mulţumit doar cu constatarea. În seara zilei următoare – situaţia era la fel de grea ca şi în ajun – a cerut din nou permisiunea să acţioneze…

— Tot de unul singur?

— Tot… Ei bine, a luat două grenade şi folosindu-se iar de întunericul nopţii, s-a furişat către inamic pe un culoar ce-l studiase la lumina zilei. N-a fost simplu, a ajuns în tribună, pe poziţiile stăpânite de nemţi. Acolo sus, şi-a făcut numărul… A aruncat cu precizie grenadele, i-a lichidat pe mitralieri şi culmea, nu s-a întors cu mâna goală, ci cu un prizonier, exact de ceea ce aveam noi nevoie mai mult… Da, lupta pentru cucerirea Hipodromului mare a fost crâncenă, dramatică. Au învins în cele din urmă arta noastră de a-l manevra pe inamic, dârzenia cavaleriştilor care, spre marea lor laudă, şi-au însuşit această artă de parcă toată viaţa n-ar fi făcut altceva decât, infanterism şi

manevre de învăluire…

— Ce nu ştiam noi atunci? Că hipodromul, înfiinţat în 1925, se întindea pe o suprafaţă de patruzeci şi cinci de hectare. Nu pe degeaba fusese botezat Hipodromul mare. Nu ştiam că cele două tribune erau legate printr-un tunel. Sub tribune erau dispuse cabinele jocheilor. Dacă te plasai în tribuna centrală, supraetajată, cu faţa pe direcţia de atac a Diviziei 9 cavalerie, ţi se deschidea perspectiva celor două piste de alergări… una pentru cursele între 800 şi 1400 de metri, alta pentru cele de 2000 de metri… Departe, în dreapta – castelul de apă; în stânga – grajdurile. Ca să-ţi dai seama de înălţimea tribunei centrale, mai adaug că adăpostea un muzeu al cailor de curse din Ungaria. Se înţelege, evacuat. La intrarea în muzeu, am zărit un soclu gol. Închipuieşte-ţi, aparţinea unui cal turnat în bronz pe nume „Kinks“, patronul muzeului. Arborele genealogic al acestui vestit cal de rasă putea fi urmărit în muzeu de pasionaţii hipismului.

În timp ce ai mei făceau unele măsurători, mi-am îngăduit luxul să iau loc în tribuna centrală, sus de tot, în ultimul rând. De acolo, fumând, am scrutat depărtările. Ei bine, Titi dragă, de acolo, chiar şi fără binoclu, vedeai ca în palmă tot sectorul de atac al Diviziei 9 cavalerie: valea, manejul, barăcile, toată zona Köbánya. Nu mă aflam pe un munte, dar, prin asociere, mi-am amintit de Oarba de Mureş. Ca şi la Oarba, inamicul se întărise pe „cotele“ tribunei cu trupe SS, iar noi înaintam spre el ca şi cum am fi atacat de jos în sus… Ai oftat?

— Cum să nu oftez?

— Hipodromul mare din Budapesta era amplasat la marginea oraşului. Cele patruzeci şi cinci de hectare ale sale – astăzi i-am aflat şi eu de la tine suprafaţa – stăteau în calea noastră ca un uriaş obstacol. Hipodromul cu gurile sale de foc apăra arterele principale care duceau spre centrul oraşului, acoperea „trecătorile“ spre cazărmile „Franz Joseph“, până şi căile către Gara de Est erau îngreuiate de rezistenţa de acolo. Orice comparaţie

şchioapătă. Dar comparaţia cu Oarba de Mureş nu-mi displace. Aminteşte-ţi de dinamica înaintării trupelor Corpului 7 armată la Budapesta. În primele 6–7 zile era de circa 200 de metri pe zi. În momentul când hipodromul a căzut, ritmul înaintării a crescut spectaculos.

— Puţin mai înainte, la întrebarea mea, care a fost lupta cea mai ieşită din comun din Budapesta, mi-ai răspuns fără să şovăi: „Cea de la cimitirul Kerepes“. De ce?

— Ţi-am vorbit de călătoria mea şi a Mariei în Ungaria şi Cehoslovacia. Într-una din zile am vizitat cimitirul Kerepes şi, în mod firesc, la încheierea vizitei, m-am întrebat: „Oare câţi turişti români, trecând pe lângă Kerepes sau străbătându-i aleile, ştiu că drumul către cucerirea Gării de Est de către ostaşii români a trecut şi prin acest cimitir?“ Aş fi fost încântat să-mi ofer un răspuns cât de cât favorabil… I-am străbătut aleile. Toamna dăruise acestui lăcaş înfiinţat cu un secol în urmă o aură de religiozitate… Ai observat că există o urbanistică a cimitirelor? Că sunt arhitecţi care se întrec nu numai în a-şi imagina clădiri frumoase şi confortabile, ci şi cavouri frumoase şi „confortabile“?

— Nu trebuie să ne mire: de-a lungul veacurilor, cultul morţilor a generat o întreagă mişcare arhitectonică… Un mormânt, un cavou, un cimitir sunt, la urma-urmei, pagini de istorie.

— Împărtăşesc pe deplin: punctul tău de vedere... Dacă Muzeul cailor de rasă şi de curse de la Hipodromul mare era patronat de un cal de bronz, evacuat de apărătorii lui pentru a-l pune la adăpost, cu pietrele funerare şi cavourile din Kerepes nu mai puteau face acelaşi lucru. Din motive lesne de înţeles… Când statul-major al Corpului 7 armată a hotărât ca unităţi ale Diviziei 19 infanterie să încerce să ajungă la Gara de Est străbătând cimitirul, ce informaţie deţineam noi? Hai, că acum suntem iarăşi „la tine acasă“!

— Una singură, că cimitirul era ocupat de aliat. Noi urma doar să-l schimbăm. Am luat ca bună informaţia, căci tot sectorul acela îl ştiam controlat de trupele aliatului. Ba mai mult, ca să putem executa manevra către hipodromul de

trap-Gara de Est, o parte din subunităţile Regimentului 13 călăraşi au trecut printr-un culoar deschis de trupele Diviziei 297 sovietice.

— Când colo, cimitirul nu era ocupat de aliat, ci de inamic!

— Am luat însă informaţia ca bună. Evenimentele se precipitau şi n-am mai trimis patrule de recunoaştere. În schimb, manevra concepută conţinea un element nou, inedit în tactica luptelor în localităţi… Se executa, de astă dată, o manevră pe un sector larg, menit să ducă la cucerirea, într-un timp scurt, a unor cartiere întregi Înţelegi starea mea sufletească în acea zi de toamnă însorită, când, la braţ cu Maria, ne-am plimbat pe aleile cimitirului. Dar m-am întins la vorbă, când eu sunt cel care trebuia să asculte… Deci, misiunea te-a adus şi în cimitir?

— Da.

— Ce-ai constatat?

— Că, într-adevăr, în Budapesta nu au existat spaţii… nemilitarizate. Parcurile, maidanele, locurile virane, uliţele de legătură, curţile caselor, toate fuseseră incluse într-un sistem general de apărare. Ce-am stabilit în cimitir? Că ungurii şi nemţii ne-au aşteptat… pe noi sau pe sovietici nu mai are importanţă… Zidul care împrejmuieşte şi astăzi cimitirul are grosimea de aproape un metru şi înălţimea de doi metri. Iată, deci, un prim obstacol. Intrările în cimitir fuseseră minate – cel de-al doilea obstacol. Aleile baricadate şi închise cu reţele de sârmă ghimpată – al treilea obstacol. Transformaseră cavourile în cazemate. De ce râzi?

— Mi-am amintit că maiorul George Băiatu, comandantul unuia dintre batalioanele Regimentului 95 infanterie, îşi instalase punctul de comandă într-un cavou. Găsise înăuntru tot confortul: o masă, scaune. L-ar fi căutat comandantul regimentului mult şi bine prin cimitir, dacă maiorul n-ar fi apucat să tragă după dânsul firul telefonic. A ajuns la cavou luând urma cablului.

— Nu cunoşteam acest episod, în schimb, cunosc un

altul. În dimineaţa zilei de 13 ianuarie mi-au fost trimişi un ofiţer şi trei ostaşi unguri, să-i interoghez. Căzuseră în prizonierat ca într-un film italian de război. Pentru a se pune la adăpost, cei patru au coborât în întunericul unui cavou unul după altul, fără să-l fi cercetat înainte. Au simţit deodată că nu erau singuri în cavou. Zărind o umbră, ofiţerul i s-a adresat în ungureşte: „Bucuroşi de oaspeţi?“ Iar umbra i-a răspuns tot în ungureşte: „Bucuroşi, cum să nu!“ Însă în clipa următoare, ofiţerul a fost orbit de lumina puternică a unei lanterne, însoţită de somaţia, tot în ungureşte: „Predaţi armele şi staţi cuminţi, dacă nu vreţi să rămâneţi pentru totdeauna în mormântul ăsta!“ Umbra nu era nimeni altul decât căpitanul Alois Grölig, originar din Banat, şi comanda în Regimentul 95 infanterie o companie.

— Îmi amintesc de el… Îmi pare că a doua zi a căzut în luptă, ciuruit de gloanţe.

— Exact… În 1970, am revăzut şi eu Kerepes-ul. Am rămas impresionat de monumentele sale funerare. Am părăsit, însă cucernicul lăcaş teribil de supărat pentru că nu am văzut niciun monument ridicat în memoria ostaşilor români care au luptat şi au murit printre mormintele şi cavourile unor personalităţi ungare, profanate deopotrivă şi de nemţi, şi de unguri…

— Şi câte jertfe am dat aici, Voievozene!

— Aş vrea să închei episodul Kerepes, citindu-ţi un crâmpei din scrisoarea adresată de fostul roşior Nicolae Glăman, participant la luptele de stradă din Budapesta, lui Corneliu Cara. Ascultă!

„Luptele s-au desfăşurat din cavou în cavou, de la o piatră funerară la alta, cimitirul luând un aspect sinistru, înspăimântător. Să tulburi liniştea şi pacea eternă a morţilor! Spectacol inedit şi dezolant! Către seara zilei de 12 ianuarie 1945, după lupte cumplite în imperiul morţii, cimitirul Kerepes a fost cucerit până la zidul de nord…“

— … Aşa e. Se ataca dinspre sud spre nord, pentru a cădea în flancul Gării de Est.

— „S-au dat până atunci lupte corp la corp pe morminte.

Nu-ţi vine să crezi că ne împuşcam în cimitire şi ne găseam moartea printre morţi. Să nu vă închipuiţi că, ajunşi la zidul de nord al cimitirului, luptele se încheiaseră. Şi zidul mai trebuia escaladat! Dar dincolo de el, din nişte clădiri înalte, inamicul ne vâna de la ferestre, făcând imposibilă escaladarea. Înaintam, precum se vede, din obstacol în obstacol, cu moartea la braţ. Dar şi pentru ieşirea din această situaţie cele două divizii române au găsit soluţii.“

— Impresionantă mărturie…

— Cu episodul Kerepes s-a încheiat, de fapt, în linii mari misiunea mea. Desigur, am trecut şi pe la cazărmile „Franz Joseph“, pe la Poşta centrală, pe la Gara de Est…. Ca să pot merge mai departe cu relatările mele, aş vrea să mai adaug un amănunt care ţie, sunt sigur, ţi-e cunoscut. Inamicul a ştiut să folosească în mod excepţional terasamentul înalt al liniei ferate ce ducea spre Gara de Est, paralel cu clădirile cazărmilor… S-a apărat cât s-a apărat pe poziţia căii ferate, dar când s-a retras în interiorul cazărmii, luptătorii noştri s-au lovit de un alt zid lung şi înalt ce înconjura clădirile. Escaladarea sa era obligatorie. Şi vorba roşiorului Glăman, de la ferestre, inamicul trăgea la mare fix în escaladatori.

— Te felicit, Voievozene, că te-ai înhămat la o asemenea carte. Cartea de istorie generalizează, în dauna faptului eroic, a faptului divers. De-altminteri, nici nu intră în atribuţiile istoriei să consemneze asemenea fapte particulare… individuale. Însă o carte ca a ta…

— Stai, dragă Titi, încă n-am scris-o.

— Ai s-o scrii… sunt convins…

— Aş vrea, în continuare, să-ţi mai povestesc pe unde ne-a fost dat să înnoptăm…

— Hai, hai, că mă interesează!

— Trebuie să încep prin aţi mărturisi că, în timpul îndeplinirii misiunii, am avut bucuria de a descoperi noi aptitudini ale sergentului t.r. Narcis Manolache. Îl ştiam neînfricat, un om dintr-o bucată, cum se zice, dar nu-l bănuiam atât de apt încât să asigure securitatea unei… expediţii. Veghea asupra noastră… Tot timpul veghea. El

era acela care alegea locul unde să înnoptăm… Când nu ne nimeream într-un subsol cu mai multe încăperi, verificat de el…

— Ce înseamnă verificat? Că doar nu era genist şi nu avea la el un detector de mine.

— În schimb, avea în cap o ipoteză… Mi-a formulat-o din prima zi. „Domnule maior, mi-a explicat el, ştiţi doar, suntem singuri… Nu ştiu dacă în Pesta, în afară de noi, mai sunt şi alţi militari români. Uniformele noastre pot să atragă uşor atenţia unor duşmani. Putem fi uşor urmăriţi şi atacaţi. De aceea, pentru a evita un atac potenţial în timpul nopţii, cred că alegerea locului unde vom dormi trebuie să îndeplinească câteva condiţiuni…

— Ce condiţiuni?

— Dacă înnoptăm într-un subsol, să n-aibă ferestrele la stradă. Mai bine să n-aibă deloc, să nu se arunce vreo grenadă. Să aibă mai multe încăperi, dacă unui duşman i-ar trece prin cap să dea noaptea buzna peste noi, să nu ne găsească în prima încăpere.

— Corect şi minuţios.

— Nu ne lăsa să ne aşternem la voia întâmplării… El ne fixa locurile, ca să nu fim surprinşi de un eventual atacator, care, deschizând uşa, ar trage cu arma automată în direcţia peretelui din faţa sa. Prefera, de obicei, să aleagă un „apartament“ la ultimul etaj al unei clădiri părăsite… Nu dormeam în aceeaşi odaie, ca, la o adică, unii dintre noi să poată riposta.

— Bine, bine, dar de ce la ultimul etaj?

— Din aceleaşi considerente de securitate. Dacă vreun duşman şi-ar fi pus în gând să ne vină de hac, ar fi avut de urcat o scară, trei-patru etaje. Ar fi avut de trecut câteva obstacole pregătite din vreme de Manolache al meu. După ce se dădea stingerea, se culca lângă uşa de la intrarea în apartament. Dormea iepureşte, la cel mai neînsemnat zgomot tresărea şi ciulea urechile.

— Aşa e, frica păzeşte bostănăria.

— Trebuie să-ţi mărturisesc că Manolache a început să

prefere „apartamentele“ de la etaj după o întâmplare petrecută în cea de-a treia noapte a misiunii. Nu intrasem încă în oraş. Am înnoptat într-o casă fără etaj, fără pivniţă în zona Pécel. Luase teteristul toate măsurile de securitate, ferestrele au fost acoperite, lumânările aprinse, puţin mai târziu, ne-am aşezat la o masă din mijlocul încăperii, care parcă ne aştepta, am deschis conservele, când, deodată, auzim bătăi în podeaua de sub masă. Am încremenit. Bătăile se repetă cu insistenţă. Dăm masa deoparte şi un ţol, şi zărim un chepeng. „Cine bate?“ a întrebat Moroşanu în maghiară. I-a răspuns un glas de femeie. Manolache, vigilent ca întotdeauna, m-a îndepărtat de la gura pivniţei. Cu mâna dreaptă a apucat o grenadă, cu cealaltă a ridicat chepengul şi, spre mirarea noastră, am auzit acelaşi glas de femeie spunându-ne în româneşte: „Bună seara, domnilor ofiţeri!“ Femeia a urcat scara fără ca noi s-o fi poftit. Dacă avea douăzeci şi opt de ani. La lumina pâlpâitoare a luminărilor, părea o fiinţă dintr-o altă lume. Chepengul rămăsese ridicat şi lăsa să se întrevadă din profunzimea adăpostului raza unei lanterne. Descoperind, deodată, pe pieptul vizitatoarei steaua lui David, am întrebat-o, vădit emoţionat şi stingherit cine e.

O chema Clara Rosenberg şi era din Sighet… Povestea ei nu se deosebea prea mult de a altor evrei deportaţi. Izbutise să scape, în timpul unui bombardament aerian, din trenul ce-i transporta spre Germania… O dată cu ea mai scăpaseră două fetiţe şi un băiat. Stăpâna casei, o văduvă de război, i-a ascuns în adăpostul de sub încăperea aceea, ce şi-l săpase singură. Din păcate, cu două zile în urmă, văduva fusese răpusă de un glonţ. Cadavrul ei mai zăcea în curte sub un strat gros de zăpadă. „V-am auzit vorbind româneşte şi am îndrăznit să vă deranjez, se scuză ea cu vinovăţie. Nu ştiu încotro s-o iau… Şi vă mai rog să mă ajutaţi s-o îngrop pe femeia asta pe care Dumnezeu mi-a scos-o în cale.“

Eram, dragă Titi, atât de uluit şi de impresionat de întâmplare, încât, o vreme, am amuţit. O priveam cu o

tristeţe adâncă. Într-un târziu am întrebat-o dacă au ce mânca. Aveau. În casa acelei femei cu suflet găsise de toate. „Sfătuiţi-mă ce să fac… cum să procedez… Mi-e frică să nu ne găsim moartea tocmai acum, după ce am scăpat din trenul morţii…“ I-am cerut răgazul să mă gândesc. Am coborât în adăpost, luminat anemic de o lanternă. Copiii zăceau înghesuiţi şi înfricoşaţi, pe un pat improvizat aşternut cu paie, peste care întinseseră un cearşaf. „De cât timp staţi aici?“ „De aproape trei săptămâni“. „Nu vreţi ca barem în noaptea asta, cât suntem aici, să dormiţi sus, într-una din încăperi?“ „Nu, nu…“, a refuzat ea şi mi-am dat seama că-i era totuşi frică de noi. N-am mai insistat. „Vorbim din nou mâine dimineaţă…“ Nimeni n-a mai putut mânca în tihnă. Nici dormi cum trebuie. M-am tot frământat cum să le venim în ajutor, cum să-i expediem acasă. Le-am propus şi celorlalţi să se gândească la o soluţie. „Înainte de toate, a fost Manolache de părere, trebuie să îngropăm cadavrul femeii din curte.“

A doua zi le-am împărtăşit subordonaţilor mei concluzia la care ajunsesem: „S-o sfătuim pe domnişoara Clara să mai rămână ascunsă cu copiii încă un număr de zile, până ce ne vom încheia misiunea, după care, vom trece să-i luăm, să-i scoatem din zona asta încă primejdioasă. Ajunşi la unitate, vom găsi un mijloc să-i expediem în ţară.“ Însoţitorii mei au fost de acord că era singura soluţie realistă. Eram tare bucuros că găsiserăm calea cea mai bună de a o ajuta pe Clara Rosenberg şi pe cei trei copii. I-am comunicat femeii propunerea, mi-a mulţumit cu lacrimi în ochi… „Să ne aşteptaţi, am insistat, că o să ne întoarcem şi o să vă luăm. O să vă lăsăm şi ceva de-ale gurii.“ „Poate pâine şi puţin zahăr pentru copii…“ Aveam cu noi şi pâini, şi zahăr, le-am pus pe masă. Apoi ne-a asistat în timp ce o îngropam pe binefăcătoarea ei în spatele casei… Pământul era îngheţat, n-am putut săpa o groapă prea adâncă. După ce am aruncat bulgării de pământ peste acel trup neînsufleţit, Manolache a improvizat din două scânduri o cruce şi, înainte de a o fixa la căpătâiul mormântului, a

întrebat-o pe Clara Rosenberg dacă ştie numele celei împuşcate. Voia să i-l scrie cu creion chimic pe cruce. Clara a ridicat din umerii ei firavi, murmurând: „Katalin… mai mult nu ştiu…“

Ne-am despărţit de noua noastră cunoştinţă bucuroşi şi împăcaţi cu gândul că-i vom fi de folos.

Misiunea, dragă Titi, a ţinut opt zile. La capătul ei aveam toate motivele să fiu satisfăcut. Schiţele lui Moroşan erau excelente, iar eu umplusem zeci de pagini de caiet cu observaţii, constatări, comentarii în legătură cu sistemul de apărare al Budapestei. În dimineaţa celei de-a opta zi, o zi uscată, geroasă, ne-am deplasat să vedem Dunărea în dreptul podului Erzsebét. Nu era albastră, ci avea culoarea cenuşie. Cenuşiu era şi cerul. Dincolo, în Buda, domnea acalmia. Am pornit-o apoi pe jos. Locuitorii – femei, bătrâni, adolescenţi – fuseseră scoşi să înlăture molozul care baricada arterele. De sub dărâmături mai ieşeau la iveală cadavre zdrobite. Tot mergând aşa, m-am pomenit faţă-n faţă cu o clădire cu şapte etaje, cea mai înaltă clădire de pe strada aceea. Rezistase războiului. Mi-am exprimat dorinţa de a urca la ultimul etaj al imobilului şi de a cuprinde de acolo panorama Budapestei. Sergentul-major t.r. care, aşa cum ţi-am spus, îşi luase de la sine dreptul de a-mi asigura securitatea, mi-a interzis să urc. „Permiteţi-mi să fac mai întâi o recunoaştere.“ I-am permis… S-a întors destul de repede şi mi-a raportat: „Domnule maior, sunteţi aşteptat.“ Am crezut că-i arde de glume. Într-adevăr eram aşteptat. Şase etaje ale clădirii erau pustii, dar cel de-al şaptelea şi ultimul, nu. Manolache mi-a deschis uşa şi am intrat într-un apartament spaţios, format din patru camere… Am rămas înmărmurit de ordinea care dăinuia în jur. Dacă geamurile n-ar fi fost sparte, aş fi fost înclinat să cred că luptele au ocolit ca prin minune clădirea, apartamentul. La unele ferestre, locul geamurilor îl luaseră fâşii de pânză, pe care vântul le umfla ca pe nişte vele. M-a întâmpinat un bărbat înalt, trecut de şaptezeci de ani, dar încă verde. Purta un palton gros, cu un guler de lutru, iar pe cap o căciulă tot din

lutru. S-a recomandat: „Profesor Somlay Béla.“ Vorbea germana, aşa că scurta noastră convorbire în germană a avut loc. Era profesor de istorie. A ţinut să-mi relateze că pe toată durata luptelor nu şi-a părăsit apartamentul, n-a coborât în adăpost… Nici în timpul bombardamentelor aeriene. „Mi-am zis: dacă o fi să cadă o bombă pe clădire, atunci să împărtăşesc soarta bibliotecii… Altceva mai de preţ n-am avut în lumea asta zbuciumată…“ A apărut şi soţia sa, înfofolită şi ea. Voiau să ne servească un ceai. I-am explicat ce anume mă determinase să urc şapte etaje… că, din păcate, nu dispuneam de prea mult timp. Adevărul însă era altul: ardeam de nerăbdare să ajungem cât mai repede în zona Pécel, acolo unde, într-un adăpost săpat cu greu sub o odaie, ne aşteptau Clara Rosenberg şi cei trei copii. N-au insistat. M-am fixat în dreptul unei ferestre de unde am putut cuprinde panorama Budapestei. Nu sunt scriitor, nu pot să-ţi descriu cum mi s-au înfăţişat de sus ruinele oraşului… Pot însă să-ţi spun că am identificat, rând pe rând, obiectivele pentru care ne-am bătut: Arenele sportive, Gara de Est, Poşta, Hipodromul mic, Cimitirul Kerepes… Filmul luptelor se derula de astă dată îndărăt… Şi când, dincolo de Hipodromul mare şi de Sáshalom orizonturile s-au închis, ochii minţii şi-au continuat drumul şi mai departe, până la Mindszent, când, în acea noapte de infern, am forţat Tisa…

La plecare, profesorul mi-a strâns mâna, mi-a mulţumit pentru vizită şi parcă a vrut să-mi mai declare ceva, dar a renunţat în ultima clipă. În stradă, maşina ne aştepta. I-am ordonat şoferului să gonească spre căsuţa din Pécel. Apoi am căzut într-o muţenie tristă. Mi se năzărise că despărţirea de profesorul Somlay Béla prea fusese precipitată, că ar fi fost interesant să am cu el un schimb de opinii, să-i fi pus măcar o întrebare: „Cum vede el, de sus, panorama oraşului său natal şi cum interpretează aceste file de istorie contemporană aşternute la «picioarele» blocului său?“

— Ai fi rămas cu amintirea unui răspuns.

— Am rămas, în schimb, cu amintirea unui alt „răspuns“. Când maşina a oprit în dreptul casei din Pécel şi am coborât, am văzut în curte patru bărbaţi şi o femeie.

O presimţire rea a pus deodată stăpânire pe mine. Cu Moroşan lângă mine şi cu Manolache în urmă, am intrat în curte, şi cei câţiva oameni ai locului s-au dat respectuos deoparte, ca să ne facă loc. Atunci ni s-a înfăţişat un tablou cumplit, greu de imaginat. Lângă mormântul străjuit de crucea improvizată de Manolache şi pe care scria „Katalin“, zăceau Clara Rosenberg şi cei trei copii. Toţi patru fuseseră împuşcaţi în dreptul stelei galbene de pe piept. Dar ucigaşul sau ucigaşii nu s-au mulţumit cu atât. Şi-au muiat degetul în sângele victimelor şi au scris pe o bucată de carton: Trăiască „Crucile cu săgeţi“!

Cu greu, dragă Titi, mi-am stăpânit lacrimile, mânia. M-am grăbit să mă întorc la maşină. La poartă ne-au ajuns vorbele unuia dintre bărbaţi, pe care Moroşan mi le-a tradus: „Dacă vă interesează, ştiu cine-i asasinul.“ „Cine-i?“ am întrebat. „Băiatul doamnei Varga Katalin, Varga György… El a împuşcat-o şi pe maică-sa.“ N-am mai rostit un cuvânt. Am urcat în maşină şi am ordonat cu voce stinsă şoferului: „Dă-i drumu’, băiete!“

— Generale, n-am voie să beau. Dar acum aş bea o tărie… Am în cameră o sticlă de ţuică bătrână. Să bem, Voievozene, să bem pentru sufletele celor căzuţi în război.

PARTEA A ŞAPTEA

DIN ARHIVA SCRIITORULUI CARA (IV)

Operaţia „Budapesta“

Exerciţiul 1

TRANSMISIONISTUL

„Alo, «Salcâmule», mă auzi?… Sunt eu, «Salcia»… Mă Ioane… mă băiatule, sunt eu, Tomiţă, de ce nu-mi răspunzi, Ioane?“

Chircit pe covorul noroit, cu mâinile adunate la piept într-o apăsare înverşunată ce şi-o închipuia, în vlăguiala ce-l cuprinsese, salvatoare, Ion auzea estompat cuvintele care izbucneau din receptorul abandonat pe parchet, nu departe de el, între covor şi fereastra spartă. Îl şi zărea când capul, în pendularea lui deznădăjduită, atingea cu bărbia umărul stâng. În clipele acelea era tentat să întindă mâna sa pământie, crăpată de ger, şi să-l apuce. Numai teama îl oprea: mai văzuse sânge ţâşnind din răni, cu presiune, ca din nişte ţevi sparte. Atunci totul s-ar sfârşi.

„Mă Ioane, se ruga de el sergentul-major Toma Achiţei, răspunde-mi, băiatule…“

Ion simţea cum sângele i se lăţea sub veston, la început călduţ, apoi răcindu-se şi năclăindu-se. El însă tot mai nădăjduia că tăria cu care îşi apăsa rana îl va salva. Deschise ochii. Descoperi fereastra mare cu geamurile sparte de explozia bombelor ori a obuzelor, iar în prelungirea ei peticul de cer cenuşiu cu fulgi mari de

zăpadă, indiferenţi la răpăitul mitralierelor, la lătratul sacadat al flakurilor germane.

„Alo, «Salcâmule», mă auzi? Sunt eu, «Salcia»!“, continua sergentul-major Toma Achiţei să-l strige, când pe un ton patern, când pe unul cazon.

Lui Ion i se păru dintr-o dată că trupul, în ciuda rănii şi a uniformei aspre pătrunse de o umiditate neobişnuită, îi devenise parcă mai uşor şi încercă, fără să-şi ia mâinile de la piept, să se tragă către receptorul care-l chema. În plin efort, piciorul i se lovi de capul lui Vasile Ene. Îşi aminti cum sfârşise şi un geamăt îi ieşi din piept ca o chemare. Ene murise în secunda când nu rezistase ispitei de a privi cu lăcomie, de la fereastra distrusă, Dunărea şi un capăt din podul acela vestit. Un cuvânt nu mai apucase să rostească. Căzuse pe spate, iar căciula i se rostogolise, oprindu-se în patefonul cu capacul ridicat.

„Mă Ioane, eu ştiu că eşti *acolo...* îţi aud, bă, răsuflarea…“

Cuvintele „Salciei“ răsunau distinct şi se bucură că Tomiţă îi auzea respiraţia, dar un junghi de foc îl străfulgeră până-n rărunchi, făcându-l să-şi strângă ochii de durere. Când îi deschise, stabili că nu-l mai despărţea mult de receptor. Un nou efort îi izbuti şi când fu lângă aparat, se întrebă cu o uimire copilărească: „Ceaţă?!… Într-o casă? Când afară ninge? De unde?“

„ «Salcâmule»!, striga sergentul-major Toma Achiţei din ce în ce mai deznădăjduit. Ioane, Ioane!“

În momentul când gura îi ajunse la o palmă de receptor, speranţa că va scăpa cu viaţă îi dădu puteri. Buzele i se mişcară de la sine, murmurând:

„Alo, «Sal-cia»…“

„Ioane! nu mai avu „Salcia“ răbdare să asculte raportul până la capăt. Trăieşti, mă?! Dom’ căpitan, soldatul Nestor D. Ion trăieşte… trăieşte, dom’ căpitan!“

Nestor D. Ion încercă să-şi amintească chipul căpitanului. Nu reuşi. De vină era ceaţa… se furişase hoţeşte în odaia aceea înaltă, cu fereastra spartă, de la etajul al treilea, şi

devenea tot mai densă şi mai apăsătoare.

„Dacă ţi-e greu să vorbeşti…“, spuse „Salcia“

„Mi-e…“, şopti „Salcâmul“.

„Schijă?“

„Glonte.“

„Eşti tot acolo.? Pe *Racoţi?“*

„Tot…“

„Ce-i cu Vasile?“.

„Mort.“

„Pe Petre l-ai trimis pe fir?“

„E a-ci-lea… Mort.“

„Auzi, Ioane… lasă, mai bine taci… Sanitarul s-a pornit către tine. Mai rabdă… Nu vorbi, îl sfătui sergentul-major Toma Achiţei cu o voce caldă. Stai numai cu receptorul la ureche… O să-ţi ţin de urât până o ajunge sanitarul acolo.“

„Don’ ser-gent, horcăia „Salcâmul“, ra-por-tez că d’a- cii-lea se ve-de Dunărea…“

Prin apropiere explodă un obuz greu şi clădirea se cutremură. Aşa întins cum zăcea pe covorul noroit, soldatul Nestor D. Ion avu impresia că zărise printre fulgii de zăpadă lumina orbitoare a exploziei. Şopti fără vlagă în receptor:

„Alo, «Sal-cia», mă a-u-zi…?“

Nu auzi niciun răspuns şi înţelese fără să se înspăimânte că moartea care i se strecura sub manta încet şi sigur îi tăiase şi ultimul fir ce-l lega de ai lui.

Exerciţiul 2

VIS DE RĂZBOI

Înainte de a cădea într-un somn adânc, sergentul Dumitru I. Motoran se scărpină îndelung şi cu înverşunare. Mai întâi pe sub căciulă, apoi îşi vârî mâna sub veston. Închise ochii de plăcere şi se gândi că mâine ori poimâine, bineînţeles după ce vor ajunge la Dunăre, vor intra în refacere; şi se vor îmbăia atunci, şi se vor primeni, iar

păduchii se vor topi în aburul etuvelor improvizate. Era cald în pivniţă ori i se părea? Privi în jur ca în căutarea unui răspuns. Dădu cu ochii de ai săi, dormeau şi vor dormi aşa, neîntorşi, până ce vor fi ridicaţi la un nou atac. Ascultă scărpinându-se zgomotul unui avion rătăcit în noapte, la mare înălţime. Îl urmărea, se vede treaba, artileria antiaeriană. Puţin mai târziu, zgomotele se potoliră şi sergentul Dumitru I. Motoran, comandant de grupă, hotărî că era timpul să se culce şi el. Se înghesui printre ceilalţi şi adormi pe loc. Curând avu un vis. Se făcea că fusese lăsat la vatră. Mărşăluia, în sfârşit, spre casă. Intră în sat pe un drum uscat şi paşii săi mari, cadenţaţi, învolburau colbul. Era în faptul dimineţii ori la ceasul asfinţitului, nu izbutea să desluşească. Îl mira însă foarte că n-auzea nici lătrat de câine, nici cântat de cocoş. Înţelese, puţin mai târziu, că satul era pustiu... de parcă peste el trecuse o molimă necruţătoare, lăsând în urmă prăpăd şi linişte de cimitir. Îl cuprinse frica, apoi disperarea şi începu să alerge spre casă, mânat din urmă de răsuflarea de gheaţă a unei fiinţe nevăzute. „Moartea! gândi Motoran înspăimântat. Ce mai vrea?! M-au lăsat la vatră... Ce mai vrea?“ Dar deodată îşi văzu mama şi bătăile inimii i se potoliră; şedea pe prispă, cu privirile pierdute şi îngâna un cântec de jale. „Nu se poate, îşi spuse Dumitru I. Motoran. Eu am dus-o la groapă!“ Înaintă prudent, murmurând ca într-o molitvă: „Maică... maică...“ Bătrâna se ridică încet, scrutându-l cu răceală. „Maică, eu sunt... Dumitraş al tău... Nu mă mai ştii?“ Numai când fu la un pas de prispă constată uluit că femeia aceea nu era maică-sa, ci o străină. „Unde nimerii?“ Iscodi năucit împrejurimile. Să mă rătăcesc taman eu, coşcogeamite sergentul!“ „Doamnă, i se adresă el respectuos străinei îmbrăcate într-o rochie lungă şi neagră, cum pot să ajung în satul Ciolpani-Teleorman? Căci de acolo sunt de fel...“ Femeia înălţă din umeri şi zise în limba ei: „Nem tudom.“ Sergentul Dumitru I. Motoran izbucni în râs şi spuse prietenos: „Dacă-i aşa, să-mi fac o ţigară.“ Râse însă, se vede treaba, prea tare şi se trezi brusc în

întunericul din adăpost. Auzi sforăitul soldaţilor din subordine şi, în gând cu năstruşnicul său vis, se întoarse pe partea cealaltă şi adormi din nou.

Îl trezi după vreo zece minute agentul de legătură al companiei. Motoran sări speriat.

— Ce e, bre, contraatacă?

— Hai că te cheamă don’ locotenent!

Agentul aprinse lanterna şi-şi plimbă raza de lumină peste trupurile chircite ale celorlalţi soldaţi. Zise batjocoritor:

— Mâncară-ţi fasole! Ai naibii?!

— Mai dă-te în mă-ta! ripostă sergentul dintr-o nevoie spontană de a-şi apăra grupa.

Postul de comandă al companiei se afla la celălalt capăt al pivniţei, într-o boxă. La lumina pâlpâitoare a unei flăcări răsărite din seu, sergentul îşi văzu comandantul: stătea turceşte pe o saltea, cu mantaua pe umeri şi o hartă întinsă pe genunchi.

— Şezi, Motorane! îl pofti locotenentul Mitroi cu o voce care nu-şi mai ieşea din răguşeală.

Motoran se lăsă ascultător pe ciment, lângă sergentul-major Pielicică, comandantul plutonului, şi deveni atent la vorbele ofiţerului.

— S-ar zice că Dunărea e aici… Locotenentul puse arătătorul pe firul albastru al fluviului şi, ca Motoran să vadă mai bine harta, îi ceru agentului să-şi apropie lanterna. Iar noi, vezi?, suntem în punctul ăsta.

— La o aruncătură de băţ, râse Pielicică, amuzat parcă de propria sa observaţie.

— În linie dreaptă, circa două mii de metri.

— Şi cum trebuie să ajungem noi la Dunăre, dom’ locotenent, cucerind metru cu metru sau casă cu casă?

Comandantul plutonului râse iarăşi, chiţăind scurt.

— Norocul tău că eşti oltean, Pielicică, altfel ar fi fost vai şi amar de pielea ta, glumi şi tânărul ofiţer. Tu, Motorane, îţi iei grupa şi cucereşti clădirea cu patru etaje din punctul ăsta… Câţi oameni mai ai?

— Opt, dom’ locotenent…

Agentul rămas în picioare în spatele comandantului de companie, cu lanterna în mână, râse mucalit, intervenind:

— Şi cu sergentul… zece!

Lui Motoran nu-i ardea de glumă – din pricina visului. Tot voia să-i spună locotenentului: „Am avut un vis… Se făcea…“

— Stai bine cu oamenii, Motorane, aprecie ofiţerul fără să-şi ridice ochii de pe hartă, dar după umbra de tristeţe ce i se întinse pe chipul uscăţiv se vedea că se gândea la cu totul altceva. Fără cucerirea clădirii de aici nu putem ieşi pe *Racoţi-utca* şi de acolo la Dunăre… De ce râzi, oltene?

— Păi, do’n locotenent, la ruşi, *utca-i* gâscă… Cum să nu râd?

— O să-ţi iasă gâsca pe nas când ţi-oi explica ce misiune te aşteaptă pe strada *Racoţi.*

— *… utca,* do’n locotenent! îl corectă Pielicică.

Locotenentul Mitroi nu se supără că fusese întrerupt: aprecia firea veselă a lui Pielicică, pe care veselia nu-l părăsea nici când îşi conducea plutonul la atac.

— Tu, Pielicică, rămâi ceva mai înapoi cu cele două grupe, dar te ţii aproape de Motoran… Dacă are nevoie de ajutorul tău, te strecori pe lângă clădirea cucerită de Motoran – uite aici, pe hartă, vezi linia asta cum o ia la dreapta? Ei, o iei şi tu tot la dreapta… Dai de un parc… parcul Kalman… Pui stăpânire pe el. Înainte însă trimiţi o patrulă de recunoaştere.

— Ieşim chiar la Dunăre.? întrebă Pielicică, de astă-dată deopotrivă de serios şi de neîncrezător.

— Poate spre seară, îi dezvălui tânărul ofiţer presupunerile sale. Ora atacului… Postul meu rămâne aici, iar după ce Motoran cucereşte clădirea, mă mut şi eu acolo… Mă primeşti, Motorane, în „gazdă“, ce zici? râse ofiţerul.

Sergentul, deşi schiţă un zâmbet aprobator, vru din nou să-i destăinuie: „Ştiţi, dom’le locotenent, am avut un vis. Se făcea…“, dar renunţă. Din pricina sergentului-major

Pielicică: scosese din buzunarul mantalei o jucărie.

— Io-te ce găsii, le arătă comandantul plutonului, încântat de norocul ce dăduse peste dânsul. La etajul trei îl găsii, într-o odaie cu multe poze lipite pe pereţi.

Jucăria, un ursuleţ de catifea, nu mai mare de două palme, cu o mutrişoară hazlie, purta pe după gât o mică tobă de tinichea.

— Staţi să vedeţi minunea! îi atenţionă Pielicică.

Raza de lumină a lanternei se mută pe mâinile olteanului. Acesta răsuci un arc înfipt în „şalele“ ursuleţului, apoi puse jucăria pe ciment. Sub ochii lor umflaţi de nesomn, ursuleţul începu să păşească şi să bată toba… Motoran uită de bătrâna din vis şi urmări cu o uimire infantilă „minunea“. Furat de semeţia „toboşarului“, locotenentul uită şi el pentru moment de avertismentul, maiorului Pavelescu, comandantul batalionului: „Nu-ţi ascund: e o misiune de sacrificiu… Inamicul trebuie cu orice preţ, fixat în acest sector, care ţi se pare mic şi înghesuit… Dar numai aşa compania lui Vasiliu va putea manevra în direcţia Palatului administrativ… Cine urcă primul în turnul palatului şi va arbora tricolorul va admira şi panorama Dunării.“ Îl cuprinsese atunci o adâncă tristeţe pentru soarta unora dintre ostaşi. Mulţi nu vor mai apuca să vadă valurile bătrânului Danubiu.

— Meşter mare, dom’le! exclamă Pielicică stăpânit de aceeaşi sinceră încântare. Minune, nu-i aşa’ dom’ locotenent? Cum zisei, mare meştereală! Să-l facă să meargă şi să bată toba?!

— Scormoneşte-i măruntaiele şi o să-i afli minunea, îl ironiză agentul de legătură al unităţii.

— Ţie ţi-aş scormoni măruntaiele, că prea te-a făcut mă-ta deştept la oraş, replică supărat sergentul-major.

— Hai do’n sergent-major, ce naiba, nu ştii de glumă?

Ursuleţul încremeni brusc, speriat parcă de schimbul de cuvinte dintre cei doi.

— Gata spectacolul! decretă ofiţerul. Tu, Motorane, mai rămâi…

Pielicică îşi luă jucăria, dar n-o mai ascunse în buzunar, ci o piti la piept. Între manta şi veston, ca pe o pisicuţă ce vrei s-o încălzeşti.

— Înţeles? dori locotenentul să mai audă încă o dată răspunsul comandantului de pluton.

— ’Nţeles, dom’ locotenent!

Ofiţerului îi reveniră în gând coordonatele misiunii în timp ce Pielicică, însoţit de agent, părăsea postul de comandă. Îşi îndreptă privirile spre Motoran: sergentul, cu doi-trei ani mai în vârstă decât el, era unul dintre acei puţini militari din subordine care nu-şi trăda neliniştile, gândurile sumbre… Din prima zi îi admirase calmul şi priceperea cu care îşi conducea oamenii în atac sau în replieri. „Ce-o fi în capul lui în clipa asta? se întrebă locotenentul cântărindu-l. Da’ mai are vreo importanţă?“

— Motorane, ar fi bine ca încă înainte de ora nouă…

— Ninge, dom’ locotenent! Aţi văzut? rosti sergentul fără nicio legătură cu vorbele comandantului său.

— Văzut, Motorane!… Zic, ar fi bine ca încă înainte de ora nouă să trimiţi în recunoaştere doi băieţi… să cerceteze clădirea.

— Prea multe etaje pentru nouă ostaşi, ca să nu mai pun la socoteală odăile, observă Motoran dând de înţeles că intuia nu numai capcanele misiunii, ci şi un eventual deznodământ al luptei.

— Să-ţi controlezi ostaşii… pe fiecare în parte, îi vorbi ofiţerul cu o accentuată sfătoşenie. Să nu se iasă în misiune fără grenade… să aibă pregătite baionetele.

— Dom’ locotenent, dacă am avea un obuzier înainte de atac, să zguduie puţin clădirea… Mamă, mamă, ce-ar mai ieşi din zguduirea asta!

— M-am gândit şi eu… şi domnul maior Pavelescu… Străzile-s întortocheate, n-ai cum băga obuzierul în tragere directă.

— Păcat! oftă comandantul de grupă şi, pe neaşteptate, îşi aminti din nou de vis.

— Şi-apoi… se pare – nu sunt sigur – că în subsol sunt

mulţi civili.

— Nu-i deloc bine, aprecie sergentul.

— Cine o să facă legătura?

— Păi cine?!... Fruntaşul Stan, că-i subţire, sprinten şi rezistent.

Comandantul companiei se ridică prea brusc şi mantaua fu cât pe-aci să-i cadă de pe umeri. Îl urmă şi Motoran, ceva mai greoi.

— Ei, Motorane, du-te! Şi, lucru pe care ofiţerul îl făcea destul de rar, îi întinse mâna şi o strânse cu putere pe cea a subordonatului, adăugând: Ai ceva să-mi spui sau mi se pare?

Deşi se gândea la vis, sergentul vorbi despre cu totul altceva:

— Norocos om, Pielicică ăsta! De-aş găsi şi eu o jucărie ca aia!... Îmi permiteţi să plec?

Mirat, ofiţerul ar fi vrut să-l întrebe ce-ar face cu jucăria, dar renunţă, prea se întinsese la vorbă, iar comandantul batalionului îl convocase din nou.

Fulguise şi un strat subţire de zăpadă se aşternuse peste asfaltul străzilor, al trotuarelor, peste ruinele înnegrite de fum şi explozii. Cerul se însenină târziu, revărsând asupra Budapestei o lumină neutră, hărăzită să vină în ajutorul ambelor tabere. Ceasul atacului nu bătuse încă nici la ruşi şi români, nici la unguri şi nemţi, însă exploziile din ce în ce mai dese ale unor proiectile de calibre diferite apropiau clipa. Când şi când, dinspre Buda şuiera câte un obuz greu şi în secunda următoare locul se cutremura din temelii, vălurind la nesfârşit văzduhul îngheţat. Ori de câte ori auzea bufnitura, sergentul Motoran îşi făcea semnul crucii, după care îşi căuta din priviri ostaşii; îi regăsea de fiecare dată înşiruiţi la distanţe inegale unul de altul, în poziţii diferite, dar cu toţii lipiţi de zidul cenuşiu al clădirii, căutându-i parcă ocrotirea. Îi număra: cu el erau şapte, iar cu Necula şi Firoiu, trimişi în recunoaştere, nouă. Suporta greu, pe câmpul de luptă, aşteptările; îl sileau fie să stea cu ochii închişi, fie să şi-i obosească inventariind lumea

înconjurătoare.

— Bă, Stane. Auzi, mă?

Fruntaşul Stan C. Gheorghe, la câţiva paşi de el, cu ZB-ul pregătit de ripostă, îi răspunse sec:

— Aud…

— Tu visezi când dormi?

Motoran se uită peste umărul stâng, să-i vadă capul mic, pe jumătate vârât într-o căciulă mare şi miţoasă.

— Nicidecum! rosti fruntaşul cu toată seriozitatea. N-am timp de prostii. Motorane, eu când dorm, apăi dorm!

Motoran încercă să nu se mai gândească la vis şi ochii i se opriră din nou pe un cal cu burta sfârtecată: înţepenise la vreo treizeci de metri de el, mai mult cu picioarele în sus decât într-o rână. Fusese un roib tânăr, viguros, cum şade bine unui armăsar cu stăpâni avuţi. Leşurile cailor pe câmpurile de bătaie îl întristau întotdeauna. Poate unde nea Ilie Vârtosu, vecinu’, îl trimitea cu perechea lui de cai la păscut şi se împrietenise cu ei aşa cum numai cu câinii te mai împrieteneşti.

— Ce-or fi stând atât? răsună, nerăbdătoare, întrebarea sergentului.

Pe străzile lăturalnice, ca şi pe cele îndepărtate, exploziile, rafalele mitralierelor şi armelor automate se înteţiseră. Motoran cătă soarele – acuşica va fi nouă, şi racheta verde ce va încerca să se înfigă în cer le va ordona să intre în misiune. De unde stăteau pitiţi, în aşteptare, nu se zărea clădirea. În schimb, la capătul străzii cu case scunde distruse de un covor de bombe, îţi luau vederea doi copaci smulşi din pământ şi răsuciţi cu rădăcinile în sus: „Or fi castani, or fi tei?“ se întreba de fiecare dată Motoran. Dintr-acolo îi zări Motoran: se întorceau din recunoaştere la pas, ca dintr-o paşnică plimbare. Îi văzură şi ceilalţi soldaţi, care, ca la o comandă, îşi ieşiră din încremenire fără însă a se îndepărta de zidul ocrotitor. Pe măsură ce se apropiau, Motoran le distingea tot mai bine feţele: erau vesele, ceea ce în loc să-l bucure, îl îngrijora: nu cumva băieţii se împiedicaseră de vreo sticlă de palincă ori, cine ştie, de

altceva?

— Dom’ sergent, raportez: inamicul s-a retras încă de cu noapte din clădire, i se adresă Necula, la început pe un ton oficial, apoi pe unul familiar: Mitică, nici picior de inamic!

— Subsolul însă, cât e de mare, e plin de femei, copii, bătrâni, îl completă Firoiu.

— Mă, voi aţi băut?! se mânie Motoran şi, apucându-l pe Firoiu de manta, îl trase spre el: Suflă!

Firoiu, surprins de izbucnirea comandantului, nu se împotrivi. Sergentul îl eliberă din strânsoare. Pe Necula nu-l mai supuse probei. Îl iscodi însă înciudat:

— Aţi umblat în clădire? Aţi controlat-o?

— Controlat! Până-n pod, sublinie Necula.

— Mă, voi n-aţi greşit clădirea? se arătă sergentul neîncrezător.

— Cum s-o greşim, dom’sergent?! Cum adică, ne iei de proşti? se înroşi Firoiu. Nemţii au părăsit-o de cu noapte…

— Dacă am fi luat-o aiurea, n-ar fi tras neamţu’ în noi? aduse Necula un ultim argument.

— De civili aţi dat?

— Nu-ţi spusei?! E plin subsolul de copchii şi de bătrâni.

— N-au fugit? se mai interesă Motoran gânditor.

— Un’ să fugă?!

Sergentul le ceru soldaţilor să vină mai aproape de el, apoi îl expedie pe Stan la postul de comandă al companiei să raporteze situaţia.

— Ne ajungi din urmă!… ’Nţeles?

— ’Nţeles!

— Fuga, marş!…

Stan se desprinse din grupă şi o porni îndărăt în pas alergător.

— Cică inamicul a părăsit clădirea, se adresă sergentul celorlalţi subordonaţi şi în glasul său răguşit abia se putea ghici o undă de bucurie. Ne furişăm într-acolo în şir, păstrând distanţa. Tu, Firoiule, ia-o înainte împreună cu Necula.

— Cu plăcere… cu plăcere, îşi exprimă Firoiu satisfacţia.

Porniră pe lângă ziduri, cătând, mai mult din obişnuinţă, pe sus, pe la ferestrele caselor spintecate de bombe. Când trecură pe lângă leşul calului, Motoran se opri câteva secunde şi abia acum descoperi trupul înţepenit al unui cavalerist ungur; o schijă îi zdrobise capul, iar nişte mâini îi smulseseră din picioare cizmele cu ciorapi cu tot.

— Fain cal, aprecie Motoran cu glas tare, şi trebuie să fi avut parte de o şa bună!

Nimeni însă nu-l auzi şi sergentul se grăbi să-i ajungă pe Firoiu şi Necula… Exact în momentul când cotiră strada şi văzură, la vreo cincizeci de metri, clădirea, ţâşni spre cer o rachetă verde, răspândind în traiectoria sa steluţe sărbătoreşti. În clipa următoare, oraşul, cât era de mare şi de întins, se umplu de vuietul asurzitor al exploziilor şi împuşcăturilor.

— Atacul! strigă sergentul cât putu de tare… S-a pornit atacul!

Îl năpădise, pe neaşteptate, un val de fericire. Reduta aia nu-l mai privea şi, probabil, nu mai privea nici restul plutonului. Porunci bucuros:

— Pas alergător, Firoiule!

Motoran şi după el întreaga grupă începură să alerge către intrarea principală a clădirii. „Minunea de pe pământ, îşi spunea sergentul răsuflând anevoie. Război jur-împrejur, numai pe strada asta, nu…“

— Ei, ce ţi-am zis? îl luă de braţ Firoiu, fericit că sergentul constata, în sfârşit, realitatea cu ochii săi mereu neîncrezători. N-ai vrut să mă crezi…

— Bine! Bine! îşi exprimă sergentul mulţumirea în felul său, râzând şi scărpinându-se pe sub căciulă.

Aşteptă lângă uşă până ce îşi văzu ultimul ostaş din grupă intrând în clădire, apoi îşi roti dezorientat privirile. De câte zile tot cucereau casă după casă? De vreo cincisprezece… Unde mai pui şi nopţile. Se nelinişti brusc. Înţelese deodată că era prima casă cucerită fără să fi tras un foc de armă. Se îngrijoră. I se părea că nu mai era în stare să dea ordine. Între timp obuzele şuierau sinistru

deasupra imobilului, explodând când în apropiere, când în depărtare. Întâlni feţele întrebătoare ale soldaţilor şi nu-i fu greu să priceapă că muţenia şi şovăiala sa intrigau, că aşteptau încordaţi să-i audă ordinul.

— Suntem opt suflete, îşi descleştă el cu greu maxilarele. Doi oameni pe etaj… Unul rămâne pe loc. Tu, Gheorghiţă… Ţii sub observaţie uşa şi intrarea la subsol. Piteşte-te şi tu pe undeva, gata să tragi.

— ’Nţeles, don’le sergent!

— Niţu şi Vasile la etajul unu’… Tudor şi Necula la doi… Nelu şi Radu la trei… Tu, Firoiu, vii cu mine la patru… Controlaţi casa… căutaţi la ferestre unghiuri bune, cu faţa spre piaţă. Pregătiţi grenada, baioneta! Executarea! Firoiule, mână măgaru’!

Sergentul se încălzise, semn că depăşise momentul de descumpănire şi starea asta îi dădea mai multă siguranţă. Între etaje era o scară mare, cu multe trepte. Bocancii ostaşilor stârneau în imobilul pustiu ecouri înalte. Când ajunseră la unu, Motoran îl întrebă pe Necula:

— De unde-i mai bine să înceapă?

— De oriunde, veni răspunsul. Uşile-s deschise… Vraişte peste tot…

— Niţu şi Vasile, acţionaţi! Unul controlează, celălalt rămâne în siguranţă.

De grup se desprinseră doi soldaţi şi intrară prudenţi în apartamentul din stânga.

— Dă-i drumu’, Firoiule! ordonă Motoran.

Se despărţiră pe rând, în tăcere. Cu Firoiu lângă el, Motoran ajunse la etajul al patrulea. Sergentul răsufla din greu: nu era obişnuit să urce scări. Se opri ca la o răscruce de drumuri şi îşi şterse cu căciula fruntea asudata.

— Greu la deal! râse blând Firoiu.

— La noi, la Ţicleni, nici boierii n-aveau casă cu etaj… Eu zic să urcăm mai întâi în pod şi pe urmă să coborâm acilea.

— La ordinele tale, dom’ sergent!

Firoiu nu mai aşteptă ca Motoran să-i ordone: „Ia-o înainte!“, ci porni să urce o scară de lemn, mult mai îngustă

decât cea străbătută până atunci. Uşa ce dădea în pod era deschisă şi cei doi militari îi trecură pragul fără teamă. Impresionat de suprafaţa podului, dar şi de pustietatea sa, Motoran se opri după câţiva paşi. Deduse uşor că o mână harnică, de bun gospodar, făcuse ordine prin unghere, măturase, spălase podelele. Lumina zilei pătrundea învăluită de fum prin mai multe ferestre ovale cu geamurile sparte. Lângă stâlpii de susţinere ai acoperişului, tăiaţi dintr-un lemn tare, Motoran numără trei lăzi cu nisip, câteva lopeţi şi târnăcoape şi, împingându-şi căciula pe ceafă, îşi zise: „Avurăm noroc. Bogdaproste!“ Firoiu se îndreptă spre una din ferestrele ovale şi îşi anunţă comandantul:

— De aici vezi Dunărea!

Motoran veni lângă el şi încremeni. În primele clipe nu desluşi firul fluviului… Din pricina războiului… Până în clipa aceea de confuză bucurie trăise în miezul de foc al războiului, acum însă îl şi vedea, de parcă cineva, printr-o minune, îl înălţase într-un observator aerian. Un fum negru şi gros stăruia între văzduh şi pământ, mascând prăbuşirea oraşului. Preţ de câteva secunde, Motoran mai zări un petic de cer senin, lustruit de ger şi luminat de un soare cu dinţi. Tocmai îşi propuse să identifice în sectorul parcului plutonul lui Pielicică Vasile, când în pod năvăli soldatul Stan; agentul alergase şi abia îşi mai trăgea sufletul. În ciuda efortului disperat ce-l făcea, nu izbutea să lege o vorbă. Motoran se grăbi să-i întindă bidonul.

— Na!… Bea!… Linişteşte-te!

Stan duse bidonul la gură cu mâinile tremurând. Într-adevăr, înghiţiturile îi mai domoliră gâfâielile, însă pe chipul lăcuit de sudoare al agentului se citi groaza.

— Don’ sergent, izbuti, în sfârşit. Agentul de legătură să vorbească, clădirea-i minată…

Motoran se repezi la el în forţă şi, apucându-l de manta, îl scutură de câteva ori:

— Ai înnebunit, mă?!

— Repede… don’ sergent… Ordin…

Firoiu interveni liniştitor.

— Nu se poate, mă Stane, mă, subsolul e plin de oameni, femei, copii. Cum să fie minată?!

— Ordin, don’ sergent… de la companie. Toată lumea părăseşte clădirea, li se adresă Stan panicat şi, ca să fie mai convingător, îl prinse pe comandant de mânecă şi-l trase spre uşă.

— Altceva don’ locotenent nu ţi-a mai spus?

— Un neamţ s-a predat… De la el a aflat… Iubita lui e cu ăia, la subsol.

Mai calm ca niciodată, Motoran îi ordonă lui Firoiu să coboare în fugă la subsol.

— Tragi focuri în aer dacă nu vor să iasă… Auzi? Tu, Stane, coboară la etajul unu – Niţu şi Vasile sunt acolo… Eu mă duc după ceilalţi… Adunarea jos, la intrare… Executarea!

Cei doi coborâră în fugă scara. Motoran îl urma. Ajuns la etajul al treilea, intră la întâmplare într-unul din apartamente. Auzind paşi, Radu întoarse capul şi zărindu-l pe comandantul grupei, luă instinctiv poziţia regulamentară.

— Verificat!… Totul e în ordine!… Se vede până dincolo de parc.

Motoran îşi aminti de vis mai întâi, apoi de faptul că de sus, din pod, zărise Dunărea. „O mai văd eu şi mâine, mai gândi el şi i se adresă lui Radu pe un ton calm, ca şi cum n-ar fi primit de la comanda companiei un mesaj atât de alarmant:

— Avem ordin să părăsim urgent clădirea. Adunarea jos, la poartă. Executarea în pas alergător!

Se dădu în lături ca şi cum ar fi vrut să aprecieze pasul alergător al celor doi, după care se luă după ei. Mai auzi, de pe scări, ţipetele femeilor şi ale copiilor care se buluceau îngroziţi spre ieşire, când, deodată, clădirea, detonată de la distanţă, fu străbătută ca de un spasm seismic, crăpă, apoi prinse să se năruie.

Exerciţiul 3

BRANCARDIERII

— Paraschive!

— Eu, să trăiţi, domnule căpitan!

— Ia-ţi grupa şi du-te la obiectiv – cimitirul Kerepes.

— ’Nţeles… Cimitir *Keperes!*

— Kerepes, îl corectă ofiţerul.

— Mi-e totuna, mormăi Paraschiv supărat.

— Ţi-am explicat cum ajungi la cimitir?

— Da, să trăiţi!

— Bagă de seamă, e cel mai mare cimitir din Budapesta… Belu al ungurilor. Vezi să nu încurci morţii.

Paraschiv îşi dădu capul uşor pe spate şi întrebă nedumerit:

— Cum adică să nu-i încurc?

— O să vezi tu acolo, râse subţire căpitanul de nedumerirea brancardierului. Deci, ţine minte, dacă o iei drept înainte, dai de zidul cimitirului. O să vezi spărtura de care-ţi vorbii… Nu zăbovi prea mult, că mai avem treabă şi la gară…

— ’Nţeles, domnule căpitan!

Paraschiv împlinise în toamnă, pe front, patruzeci de ani, dar aşa cum umbla, nebărbierit, cu mustaţa lui stufoasă, înspicată cu fire cărunte, arăta mult mai în vârstă. Îl mai îmbătrâneau mantaua mereu jilavă şi noroită, căciula bine trasă pe cap, mersul greoi. Încolo, era vânjos, cu o sănătate moştenită de la moşii lui, ţărani de prin Romanaţi. La încorporare se răspândise zvonul că ar fi gropar de meserie. Fusese deci repartizat la Serviciul sanitar, unde, curând, ajunsese să comande o grupă de brancardieri purtând brasarde cu „Crucea roşie“ pe braţ, care culegea de pe câmpul de luptă morţii. Îi rânduia după grade şi subunităţi, pentru a fi identificaţi, înregistraţi, îngropaţi în locuri stabilite dinainte şi consemnate pe hărţile comandanţilor.

Era în dimineaţa zilei de 15 ianuarie 1945 când caporalul Paraschiv I. Petrişor îşi luă grupa – zece ostaşi înarmaţi cu cinci brancarde – şi porni alene spre cimitirul Kerepes. Peste noapte ninsese şi se aşternuse pretutindeni un strat subţire de zăpadă ce contrasta cu ruinele din jur, cu fumul înecăcios întreţinut de incendii şi de rarele explozii de la acel ceas. Paraschiv mergea aplecat, ca şi cum spinarea i-ar fi fost încovoiată de puşca din care nu trăsese nici măcar un glonţ în inamic. Ţigara răsucită de degetele sale butucănoase i se lipise de buze, iar aburul respiraţiei se contopea cu fumul tutunului. Cei zece ostaşi îl urmau deloc milităreşte. Cinci dintre ei cărau brancarde. Aşa cum păşeau în dezordine, aminteau mai curând de nişte muncitori care se duceau ori se întorceau de la lucru, sporovăind între ei.

— Şi cum spuseşi, nea Paraschive, că-i zice cimitirului? se interesă un ostaş care îşi sălta întruna pe umăr trusa sanitară.

— *Keperes!* nu se lăsă aşteptat răspunsul caporalului.

— Ţ-ţţ-ţ! Grea limbă, dom’le! îşi dădu cu părerea un alt sanitar. Acesta căra o servietă şcolară culeasă, aşa cum se lăuda, dintr-o casă părăsită din Cinkóta. Ca să-i zici omului „Bună ziua!“, îţi scrânteşti limba, zău aşa!

— Nea’ Paraschive, veni o altă întrebare, ia zi mata, că eşti ăl mai vechi dintre noi, mai adunaşi morţi din cimitire?

Caporalul se opri brusc, atent la şuieratul unor obuze, le auzi explozia şi păru mulţumit de rezultat. „Dacă o ţinem aşa, ajungem curând la Dunăre!“ gândi el nici cu bucurie, nici cu părere de rău, ci cu simţul gospodarului care şi-a propus să-şi ducă treaba până la capăt. Nu se puse din nou în mişcare decât după ce le mărturisi şi el uimirea.

— Iaca, sunt şi io catană cu experienţă de război, da’ luptă’n cimitire nu mi-a fost dat să văd. Pe lângă cimitire trecui, ce-i drept, da’ luptă în cimitire nu văzui.

— Zise ieri unu’ de luptă în cimitir, un călăraş, că la auzul exploziilor morţii ieşiră din morminte.

— O fi însemnând *Perepeş* ceva în limba lor? vru să ştie

un alt brancardier, unul mic şi îndesat.

Paraschiv scuipă chiştocul din vârful buzelor arse şi-l corectă cu un aer doct:

— *Kepereş!... O* fi însemnând în limba lor ce înseamnă Belu în a noastră.

— Crezi, nene Paraschive, c-om culege morţi şi din Dunăre?

— Am cules noi din Tisa, de ce n-om culege din Dunăre? … Nu-i aşa, nene?

Cel care vorbise ultimul – învrednicit de părinţii lui cu nume de basm – Călin Băiatfrumos – trecea drept prostănacul grupei. Număra douăzeci şi trei de ani şi faţa sa netedă, fără peri, afişa până şi în somn un zâmbet inocent. Băiat frumos în niciun caz nu era, iar Paraschiv avea o nesfârşită milă faţă de acest flăcău vitregit încă din născare; îl ocrotea cu răbdare şi, uneori, chiar cu duioşie. Răspunse mai mult din dorinţa de a dovedi, celorlalţi brancardieri că nu-şi ignora protejatul:

— Da, aşa e, băiete, cum ziseşi…

Deodată, cum mergeau aşa agale cu războiul în faţă, văzură în depărtare, la vreo doi kilometri de ei, înălţându-se o trâmbă de foc, fum şi pulbere.

— La pământ! urlă Paraschiv, întinzându-se îngrozit pe caldarâmul ce mai păstra neîntinat stratul de zăpadă.

Căzură de-a valma şi, când văzduhul şi pământul se cutremurară de o bubuitură asurzitoare, încercară instinctiv să-şi apere capetele cu braţele. Deşi explozia se produsese la o mare depărtare, undeva în inima oraşului, unde luptele erau în toi, suflul trecu în forţă, şuierând a moarte şi deasupra lor. Câteva minute rămaseră la pământ, nemişcaţi, în aşteptarea altor detunături. Primul se ridică Paraschiv: zăpada i se lipise de manta, însă caporalul nu o scutură. Cercetă depărtările, dornic să priceapă ce se petrecuse acolo unde cerul se colbuise. Zise, parcă în silă:

— A sărit în aer o casă!

— Or fi morţi şi răniţi, oftă un brancardier.

— Or fi…

— Tot mai omenos e războiul în câmp.

— Tot!…

Paraschiv găsi că prea se lungiseră la vorbă şi porni cu pas egal şi încet către obiectivul misiunii, spunându-şi: „l-auzi ce-i trecu prin cap?! Că-n câmp războiul e mai omenos! Pă dracu’, mai omenos!“

Luptele, judecând după răpăitul mitralierelor, după exploziile grenadelor, se mutau cu repeziciune, când într-o parte a oraşului, când într-alta. Ici se înteţeau, colo slăbeau. Strada era acum cufundată în pâcla ruinelor, baricadată cu tunuri zdrobite de şenilele tancurilor, cu tanchete învineţite de foc. Un câine, o jigodie flocoasă, ieşi de sub dărâmăturile unei case şi se luă umil după soldaţi. Unul din ei scoase din buzunar un coltuc de pâine şi-l asistă cum rupea hămesit din pâinea uscată.

— Da’ flămând mai eşti, frăţioare!

Câinele îi urmă pe brancardieri la o oarecare distanţă, apoi se apropie de cel care-i aruncase coaja de pâine, adulmecându-l. Zidul, înalt de mai bine de doi metri, din cărămidă, ce împrejmuia cimitirul, apăru pe neaşteptate în calea soldaţilor.

— Io-te, nea Paraschiv, unu’ de-ai noştri încearcă să sară zidul! strigă Călin Băiatfrumos înveselit.

Caporalul se răsuci spre el mânios, gata să-l pocnească peste gură, dar când ochii i se opriră pe faţa spânatecă, de o culoare bolnăvicioasă a protejatului său, se răzgândi şi, îmbunându-se, îl lămuri cu tristeţe în glas:

— Cum să sară, mă, dacă-i mort?!… Nu vezi?… Ghiţă, Vasilică, daţi-l jos d-acolo!

Era primul mort… Din stradă nu i se vedeau decât picioarele. Fu tras cu grijă de pe zid şi întins pe caldarâm. Se apropiară de el şi văzură, toţi în acelaşi timp, gaura din cap.

— Caporal… Tânăr… contingentul ’44, constată îndurerat Paraschiv. A încercat să sară zidul… Avrame!

— Eu…

— Se vede căruţa?

— Încă nu.

— Vezi plăcuţa, îi ceru caporalul scrutând şi el strada, poate, poate, l-o zări pe căruţaş.

Avram îşi puse servieta la picioare, se lăsă într-un genunchi şi cu mişcări devenite rutiniere îi descheie mortului vestonul la piept şi găsi plăcuţa sub cămaşă. Citi cu glas tare: „Ionaşcu T. Toader. Născut: 3 ianuarie 1922.“ Îi căută apoi şi actele…

— Călăreţ, nu-i aşa? întrebă Paraschiv, de astă dată cu un ton de expert.

— Da, Divizia 9 cavalerie, confirmă Avram, scoţându-şi din servietă un caiet şi un creion chimic. Începu să scrie urmărit de privirile încordate ale camarazilor săi, de parcă atunci îl vedeau pentru prima oară făcând operaţia de contabilizare a morţilor. Încă nu terminase de scris, când din direcţia din care veniseră se auziră hurducăturile unei căruţe.

— Ei, dacă veni şi Florică, putem să ne apucăm de treabă! decretă Paraschiv.

— Ne-om apuca, da’ pe unde intrăm?… că doar n-om sări şi noi zidul?!

— La nevoie…

— Căutaţi!… E p-acilea o spărtură.

Între timp căruţa se opri în dreptul cadavrului, frecându-şi una din roţi de bordura trotuarului. Florică sări de pe capră, se apropie de mort, îl privi cât îl privi, după care, împingându-şi cu codirişca biciului căciula pe ceafă, zise:

— Pe ăsta nu-l ştiu. Lăsă biciul pe capră, îşi scuipă în palme şi întrebă: Cine mai pune mâna?

Din grupa brancardierilor se desprinse în tăcere un soldat pipernicit. Prinse mortul de picioare, iar Florică, mai voinic, trecu la celălalt capăt. Se opriră amândoi simultan.

— Eu cum intru în cimitir? se interesă căruţaşul, încheind la gât mantaua de pe trupul rigid al cadavrului din căruţă.

— *Pă* moment rămâi locului, indică Paraschiv. De buza arsă îi atârna un nou chiştoc. Să dăm mai întâi de spărtura din zid.

O găsiră ceva mai încolo şi se vedea că fusese făcută cu o gură de tun. Brancardierii se furişară în cimitir unul câte unul, aşa cum, în ajun, se furişaseră şi „călăreţii“ Diviziei 9 cavalerie. Ultimul fu căruţaşul – ducea codirişca întocmai ca pe o armă. Amuţiră. Unde nimeriseră? Într-un cimitir? Într-un parc căzut sub stăpânirea iernii? Într-un orăşel ciudat cu clădiri şi mai ciudate sau pe un neobişnuit câmp de luptă? Morţi în morminte… morţi pe morminte… Florică se dezmetici primul şi, scoţând un fluierat scurt şi admirativ, aprecie:

— Bă, câte hectare de cimitir!… Păi, dom’le, e multă treabă p-acilea!… Îl căută din priviri pe comandantul grupei: acesta fuma iscodind cu un sentiment confuz cavourile, mormintele, întinderea parcă fără capăt a cimitirului. Ce zici, nea Paraschive?

Deşi îl auzise clar pe căruţaş, comandantul grupei de brancardieri nu-i răspunse: se gândea la tâlcul cuvintelor rostite de căpitan: „Vezi să nu încurci morţii!“

Dincolo de cimitir, poate mai aproape de Dunăre, luptele reizbucniră cu o intensitate sporită. Se iviseră deasupra unor nori de fum şi trei avioane de asalt. Însă între zidurile Kerepes-ului dăinuia pacea. În cele din urmă, caporalul Paraschiv, după ce scuipă chiştocul cât colo, se adresă brancardierilor pe un ton expert:

— Io-te cum o să procedăm: înaintăm în lanţ, ca infanteriştii ieri. Direcţia de atac ne-o arată morţii noştri. Sunt căzuţi cu faţa la inamic… Îi cărăm aici, lângă spărtură… De-acilea, la căruţă… Perechea şi brancarda.

— O să am la drumuri de făcut! oftă cu obidă căruţaşul. Bine că apucai să-mi potcovesc caii… Da’ i-ascultă, nea Paraschive, da’ dacă i-am îngropa în *Kerepeşul* ăsta?

— Nu se cade! Nu e ortodox, şi ca mâine îi scot din morminte şi-i duc cine ştie unde, fu de părere Avram, cel cu evidenţa.

— Gata. Lasă vorba! porunci prietenos caporalul Paraschiv. Îi îngropăm acolo unde avem ordin. ’Nţeles?!

Ore în şir culeseră morţii tăind cimitirul în diagonală, de

la sud spre nord, rânduindu-i pe aleea ce sfârşea în spărtura din zid. Avram trecea de la un mort la altul, îi scotocea, le căuta plăcuţele, aduna actele, înregistra, apoi îi făcea semn lui Florică. În doi, treaba era mai uşoară. Aşezau morţii unul peste altul, cu grijă. După câteva ore bune de trudă, comandantul grupei de brancardieri acordă subordonaţilor *juma'* de oră de odihnă. „Culegătorii“ de morţi se aşezară pe marginea unor pietre funerare, ca nişte gospodari istoviţi de muncă. Îşi făcură ţigări, le aprinseră cu cremenea. Fumau, ascultau vuietul luptelor şi oftau.

— Or fi ajuns ai noştri la Dunăre? întrebă Călin Băiatfrumos cu o bucurie fără rost, cu care însă culegătorii de morţi se obişnuiseră.

— Cine ştie?! înălţă Lică din umeri, gânditor.

Într-un târziu, Paraschiv se ridică, îndreptându-se din şale bătrâneşte şi o porni agale pe una din alei, cu mâinile la spate, ca după un târg bun.

— Unde-o pornişi, nea Paraschive? fu întrebat.

— Ia să mă holbez şi eu pe ici, pe colea… Că boierii ăştia unguri trăiesc împărăteşte până şi în cimitire.

Îl văzură cum se îndepărta cu puşca în spinare, cu mâinile pe fund. Părea un moş obosit care nu mai avea unde şi de ce să se grăbească. Se oprise caporalul lor în dreptul unui cavou, atras de ceva: poate de grilajul din fier forjat, poate de banca din micuţa grădină ce împrejmuia cavoul. Nu ştiau că se străduia să buchisească numele boierului care-şi înălţase frumuseţea de „casă“. Îl mai văzură încercând poarta din fier forjat – era deschisă. Şovăia dacă să păşească pe dalele ce duceau spre uşa cavoului. Când, în fine, îşi învinse şovăiala şi înaintă, din cavou răsunară câteva împuşcături. Paraschiv, comandantul grupei de brancardieri se opri brusc, apoi de parcă i s-ar fi muiat picioarele se răsuci şi căzu pe covorul de zăpadă. În aceeaşi clipă, un civil tâşni din cavou şi o luă la fugă printre morminte, trăgând focuri de armă automată în direcţia românilor. Curând dispăru.

Caporalul Paraschiv I. Petrişor nu mai trăia când

camarazii lui, „culegătorii“ de morţi cu „Crucea roşie“ pe braţ şi înarmaţi cu brancarde, îngenuncheară lângă trupul său. Doar ţigara lipită de buze fumega, răspândind un miros acru de tutun.

SCRISORI

■Expeditor: locotenent-colonel în rezervă Tudor Turtoi, fost comandant de companie în Regimentul 26 infanterie (II)

Ne apropiam de Dunăre şi perspectiva asta ne tulbura. Să nu mă înţelegeţi greşit. Una e bucuria victoriei asupra unui inamic încăpăţânat, hotărât să distrugă totul în jurul său, şi alta-i tulburarea de care pomenesc. Era – cum să fac să mă pricepeţi cât mai exact? –, era ca şi cum am fi urmărit să ne întâlnim, la capătul efortului, cu un prieten drag care ne aştepta şi el, nerăbdător... Dunărea e o parte din fiinţa noastră, nu-i aşa? Iar după optzeci de zile şi de nopţi de război sângeros pe meleaguri străine, prin câmpii şi localităţi mai greu sau mai uşor de pronunţat chiar de ofiţeri, urma, în sfârşit, să atingem un obiectiv al cărui nume îl cunoşteam din moşi strămoşi – Dunărea. Aşa şi numai aşa trebuie înţeleasă tulburarea de care vă vorbesc... Reţineţi latura sentimentală a problemei, deşi ea, fără îndoială, mai are o latură, poate mai importantă decât cea amintită mai înainte, ţinând de mândria firească a unei armate.

Să revin însă la ceea ce pe dumneavoastră vă interesează mai mult. După ocuparea străzii Stefania, am înaintat către obiectivul zilei – strada Arenei. De fapt, era o arteră ce ducea către stadionul Budapestei – vestitul Népstadion de astăzi. Transmisionistul mi-a făcut mediat legătura cu comandantul batalionului, maiorul Craiu, şi i-am raportat îndeplinirea misiunii. M-a felicitat, dar nu m-a recompensat acordându-mi mie şi ostaşilor mei câteva

ceasuri de odihnă, ci mi-a cerut să continui înaintarea pe strada Rottenbiller. Ceea ce am şi făcut. Numai că, după primii metri străbătuţi, am fost întâmpinaţi cu foc puternic de mitraliere şi culcaţi la pământ. Însă pământul nu era pământ, ci asfalt, caldarâm. N-aveai cum să-ţi sapi adăpost... Şi atunci îl căutam pe lângă ziduri, prin curţi, prin case. De la o fereastră, am cercetat strada în adâncime, cu binoclul, şi am descoperit la circa o sută cincizeci de metri baricade. Închideau strada. Baricade construite, desigur, sub imperiul groazei. O adunătură de mobile azvârlite de prin case şi amestecate cu vehicule scoase din circulaţie. O hală întreagă de vechituri... Cu un tun antitanc sau cu un obuzier – tanchete, tunuri autopropulsate, tancuri nu aveam – am fi spulberat printr-o tragere directă toată îngrămădeala aia de obiecte, pe care se instalaseră, adăpostiţi până la un punct, nemţii... poate şi ungurii. De ce „poate“? Pentru că în aceste zile de luptă, când deznodământul Budapestei devenise clar, ungurii preferau să dezerteze, să ajungă fie la casele lor, fie în prizonierat. De unde nu trebuie trasă concluzia că unităţi compacte de unguri nylasişti nu continuau să lupte cu acelaşi fanatism de mai înainte.

Tot binoclul m-a ajutat să identific pe partea dreaptă a străzii o clădire având arborat steagul „Crucii roşii“. Aşadar, între noi şi baricade se interpunea un spital... Constatarea nu mă lăsa să continui atacul fără a mă lămuri ce-i cu acel spital, deoarece risca să nimerească între ciocan şi nicovală. Am trimis trei ostaşi în cercetare: mă interesa să aflu dacă nu cumva la adăpostul „Crucii roşii“ se ascundeau nemţi apţi de luptă. Noi am fi înaintat spre baricade, iar ei ne-ar fi căzut în spate. Cercetaşii au ajuns până la spital. De întors, s-au întors numai doi, unul din ei fusese împuşcat în cap şi l-au lăsat în spital. Informaţiile nu erau edificatoare. Atunci, am hotărât să mă furişez eu până acolo. Dinspre baricade s-a tras în direcţia mea cu puşca-mitralieră. În urma mea a explodat şi un proiectil de aruncător. N-am fost atins. Am ajuns la obiectiv viu şi nevătămat. Într-adevăr,

aveam de-a face cu un spital plin cu răniţi. Printre ei, şi mulţi civili. Pe ostaşul meu l-am găsit de îndată – era în comă. Directorul, însoţit de o sanitară care ştia româneşte, a venit la mine. L-am întrebat dacă în spital sunt soldaţi apţi de luptă. Mi-a răspuns printr-un categoric „Nu“. I-am cerut atunci să-i întrebe pe răniţi dacă au arme cu ei, iar cei care le au să le predea imediat. „Ce intenţii aveţi?“ a vrut directorul să ştie. „Să ocupăm spitalul.“ „N-avem apă, n-avem pâine, n-avem mâncare“, m-a informat el. „O să vă dăm noi“, l-am asigurat. Cum era ora „artelnicului“, am trimis un ostaş după el. A venit cu marmite şi cu pâine... Aveam mâncare şi pâine destulă. Muriseră mulţi, dar alimentele le primeam, în continuare, pentru efectivul iniţial al subunităţii. I-am întins directorului o pâine, a crezut că îmi bat joc de el. Se aştepta ca românii să fie răzbunători. Mi-a spus-o deschis. M-a condus prin saloane, unde am cerut celor ce posedau arme să le predea. Nu aveau ce preda, dar perspectiva ocupării clădirii de către români îi îngrozea. I-a liniştit directorul. A luat pâinea, a ridicat-o cât mai sus, ca s-o vadă toţi răniţii, strigând: „Kéner!... Kéner! ... Kéner!... Dacă ne vor ocupa românii, vom avea pâine!“ Răniţii s-au liniştit. Pe unii – să nu credeţi că exagerez, n-am de ce – îi podidiseră lacrimile.

Aşa ne-am apropiat, am dobândit reciproc încredere. Am trecut la organizarea pazei spitalului cu faţa spre inamic. Acum ne despărţea de el o distanţă mai mică.

Aş dori să închei cu un ultim episod, de fapt şi ultimul din luptele din Budapesta, înainte de a părăsi capitala Ungariei fără a atinge Dunărea. Un ostaş al meu, băiat îndrăzneţ, fusese rănit în abdomen de mai multe gloanţe. Trăia, aşa că l-am transportat la spital şi l-am dus direct în sala de operaţii. Am rămas acolo şi am asistat la operaţie. La capătul ei, doctorul mi-a transmis că rănitul a pierdut mult sânge, că dacă va trăi până-n jurul orei şase, atunci va scăpa. Ostaşul şi-a dat sufletul, sub ochii mei, la ora cinci. În schimb, la ora şase un agent al batalionului mi-a adus un ordin: „Compania se retrage cu trei străzi – am notat

denumirea străzilor –, deoarece la ora şapte dimineaţa are loc regruparea regimentului pentru a se pune în marş.“ Şi astfel s-a încheiat pentru noi epopeea „Budapesta“ fără a vedea Dunărea.

■ Expeditor: colonel în rezervă Ioan Gârbu-Babeu, fost şef al Biroului 3 operaţii din Regimentul 96 infanterie (IV)

La întrebările dumneavoastră, suplimentare, vă răspund următoarele:

Întâmplarea a făcut ca eu, în ziua de 10 ianuarie, să mă îmbolnăvesc; medicul regimentului, maior doctor Greceanu, mi-a dat un pat la postul de prim-ajutor al regimentului. Am refuzat categoric transferarea la spital şi timp de patru zile am stat învelit în cearşafuri ude. Medicul m-a supravegheat atent, aşa că în cursul nopţii de 14 spre 15 ianuarie am putut părăsi patul, îndreptându-mă spre punctul de comandă al regimentului. Mă însoţea chiar doctorul Greceanu. Ajunşi acolo, am găsit, în locul unui punct de comandă, un munte de moloz. Tot personalul care deservise comandamentul împreună cu comandantul regimentului, colonelul Mihail Gheorghiu, îşi găsiseră moartea sub acele dărâmături.

A fost cea mai îngrozitoare zi pentru mine din tot timpul războiului antihitlerist. Am cules din ruine resturi din corpul celui care a fost colonelul Gheorghiu şi le-am îngropat în cimitirul eroilor din Cinkóta, spre veşnica lui odihnă. Şi acum, când scriu aceste rânduri, ochii mi se umezesc.

Am luat legătura cu comandantul batalionului 2 din Regimentul 96, maiorul Buriu Nicolae, în preajma căruia se aflase punctul de comandă al regimentului. Acesta mi-a relatat că era 15 ianuarie 1945, în jurul orei 3 dimineaţa, când a auzit o detunătură puternică şi a văzut avioane inamice dând târcoale zonei respective, inclusiv deasupra sectorului batalionului său. S-a dus să vadă ce s-a întâmplat. A luat imediat măsuri să fie scoşi de sub

dărâmături doi ofiţeri care încă mai trăiau şi i-a expediat la ambulanţa divizionară. Erau locotenentul Gheorghe Micu, comandantul companiei transmisiuni, şi sublocotenentul în rezervă Petre Curtu, ofiţer cu informaţiile. I-am vizitat la ambulanţă. Nu-şi reveniseră, dar, graţie îngrijirii atente a medicilor, cei doi au fost salvaţi. Singurii supravieţuitori din cei aflaţi la punctul de comandă al regimentului.

Şi-au mai pierdut viaţa: căpitanul Romulus Pănoiu – îmi ţinea locul la biroul operaţii; maiorul I. Vintilă – comandantul Divizionului de artilerie de sprijin; un ofiţer din cadrul batalionului de transmisiuni al Diviziei 19 infanterie; întreaga echipă de telefonişti de la centrala telefonică; agenţi de legătură şi alţii pe care nu-i cunosc şi nu i-a putut identifica nici comandantul batalionului 2. Aşa s-au stins din viaţă militari de seamă ai Regimentului 96 infanterie, în frunte cu bravul lor comandant, la datorie, în prima linie de luptă pentru ţară, neam, libertate şi independenţă, pentru o viaţă mai bună a celor ce rămân şi a generaţiilor ce vor mai veni.

Privind în urmă, mărturisesc fără înconjur că am rămas, de pe urma luptelor din Budapesta, cu o rană sufletească deschisă. După trei sau patru zile de lupte de stradă, am fost chemat la divizie, unde mi s-a încredinţat un drapel – tricolorul României – şi o misiune de onoare: să înalţ personal drapelul pe turnul primăriei din Budapesta, situată în sectorul de atac al diviziei. Schimbându-se însă sectorul, mi s-a cerut să-l înalţ pe clădirea Parlamentului horthyst. Din păcate, misiunea a rămas neîndeplinită. Şi nu din vina mea, şi nici din vina Diviziei 19 infanterie. Doar un salt ne mai despărţea de Dunăre, de clădirea Parlamentului, când Corpul 7 armată a primit ordin să se pună în marş de noapte cu direcţia frontul de luptă Cehoslovacia. Vestea că vom părăsi Budapesta înainte de victoria totală n-am înţeles-o niciodată. S-a întâmplat în noaptea, de 15 spre 16 ianuarie 1945.

MĂRTURII

■ Maior în rezervă Nicolae Buriu, fost comandant al batalionului 2 din Regimentul 96 infanterie

În seara zilei de 14 ianuarie 1945, mi-am fixat punctul de comandă al batalionului în subsolul unei clădiri solide de pe latura sudică a Hipodromului mic. N-am „locuit“ prea mult în „confortul“ acelui subsol, căci ne-a ajuns din urmă punctul de comandă al regimentului, ce s-a instalat acolo imediat. În ce mă priveşte, am primit ordin să-mi împing punctul de comandă mai înainte cu 300 de metri. Transferul începuse... Centrala telefonică a regimentului nu-şi făcuse încă toate legăturile, în schimb, cea a batalionului mai funcţiona. Deci, în noaptea de 14 spre 15 ianuarie mai eram încă în acea casă, când comandantul Diviziei 19 infanterie, generalul Mihail Lăcătuşu, m-a chemat la telefon, cerându-mi să-i fac legătura cu comandantul regimentului, colonelul Mihail Gheorghiu, dar acesta încă nu sosise, era în drum spre noul punct de comandă. Ceva mai târziu, a apărut şi comandantul regimentului însoţit de statul său major. N-am apucat să-i transmit mesajul telefonic al generalului Lăcătuşu, deoarece, la un moment dat, a venit chiar generalul în persoană. Au discutat cât au discutat, s-au despărţit. După aceasta eu am părăsit clădirea şi m-am instalat la 300 de metri distanţă. Trecuse mult de miezul nopţii. Deodată am auzit uruitul unor avioane, apoi o explozie cum nu mai pomenisem până atunci. Am crezut că s-a crăpat pământul nu alta. Eram obişnuit cu explozii de tot felul, dar de astă dată mă cuprinsese teama şi nu reuşeam s-o mai stăpânesc. Prea fusese explozia aproape. Când zborul avioanelor s-a îndepărtat, am ieşit din adăpost şi m-am îndreptat spre locul exploziei. Vă închipuiţi ce era în sufletul meu: pe măsură ce mă apropiam, realizam groaznica nenorocire. Bombele căzuseră cu o precizie matematică pe clădirea punctului de comandă al Regimentului 96 infanterie, pe

clădirea părăsită de mine numai cu o oră înainte. Am găsit o hecatombă. […]

A început imediat acţiunea de salvare a celor de sub dărâmături. Printre puţinii supravieţuitori se număra şi caporalul Vasile Bâlcă, din compania 19 transmisiuni, şeful postului de radio care făcea legătura cu divizia. Rănit şi sfârşit de puteri, caporalul a refuzat să fie evacuat. Şi-a căutat aparatul de radio pe sub dărâmături, l-a găsit, l-a luat în spinare şi ne-a spus că porneşte către centrala înaintată a diviziei, pentru a-şi continua misiunea. Pe drum însă l-au părăsit puterile şi a căzut în plină stradă, aproape de centrală, de unde, spre norocul lui, a fost găsit de comandantul său, locotenentul Vasile Cătuneanu.

Nu mult după cele întâmplate, a venit la faţa locului comandantul corpului de armată, însoţit de şeful biroului operaţii şi de comandantul artileriei. Un ofiţer din Regimentul 96 infanterie i-a condus acolo unde zăceau corpurile neînsufleţite ale ofiţerilor şi soldaţilor morţi în urma bombardamentului de aviaţie. Acolo, generalul Nicolae Şova le-a adus omagiul său.

■ Colonelul în rezervă Aurică Sitaru, fost şef al Biroului 3 operaţii din Divizia 19 infanterie

Pentru a ieşi la Dunăre, în inima Budapestei, regimentele 94, 95, 96 infanterie, sprijinite cu vigoare de artileria română şi sovietică, au continuat fără răgaz luptele.

Inamicul apăra cu îndârjire mai ales străzile Gary, Sándor şi Rottenbiller. În seara zilei de 14 ianuarie o parte din grupările de asalt care duseseră lupta pe bulevardul Rákoczi şi ocupaseră piaţa Baross au ieşit în strada Rottenbiller, – în bulevardul Rákoczi. […]

Inamicul însă continua să opună o rezistenţă disperată. Aviaţia lui îşi reia bombardamentele. Nu se luminase de ziuă când o bombă de avion loveşte în plin punctul de comandă al Regimentului 96 infanterie, instalat în Casa sporturilor din apropierea Gării Centrale. Colonelul Mihail

Gheorghiu, comandantul unităţii, este rănit mortal. Alături de el cad numeroşi ofiţeri.

O puternică emoţie a produs acest tragic accident la comandamentul marii unităţi. Sosit imediat la faţa locului, generalul Lăcătuşu avea faţa împietrită de durere.

Oamenii din grupul 19 cercetare, care se găseau prin apropiere în momentul exploziei, sosiseră în ajutor încercând să salveze pe eventualii supravieţuitori. Puţini, prea puţini.

Avioanele, două sau trei la număr, au lovit cu o precizie uimitoare punctul de comandă, dacă ţinem seama că a fost un zbor de noapte... care zbor, după părerea mea, trebuie să fi fost dirijat de la sol de un diversionist. De ce sunt atât de categoric în concluzia mea? Din două motive. Primul: avioanele au luminat zona cu puternice rachete luminoase lansate din aer. Al doilea: alte clădiri din sector nu au fost lovite de bombe.

FAPT DIVERS

S-a petrecut în noaptea de 13 spre 14 ianuarie 1945. Grupe de şoc ale Regimentului 95 infanterie, atacând în tot cursul zilei spre centrul Budapestei, ajunseseră la 1500 de metri de Dunăre. Şi-ar fi continuat înaintarea, dar se loviseră de o baricadă bine concepută şi organizată, cu tancuri îngropate, cuiburi de mitraliere şi arme automate instalate în poziţii-cheie, bine ocrotite, de unde, printr-un foc concentric, controlau un sector întins. Totuşi, cei 1500 de metri până la Dunăre, punctul nostru final, se cereau parcurşi. Baricada se dovedise însă de netrecut. Şi pentru că nopţile de iarnă sunt lungi, sublocotenentul Dominic Pop, comandantul unui pluton, redus, datorită luptelor anterioare, la câţiva ostaşi, se gândi să se folosească de această particularitate. Ceru permisiunea ca la adăpostul întunericului şi al viscolului stârnit o dată cu înserarea, să arunce în aer baricada. Planul îi fu aprobat şi, fără a mai sta mult pe gânduri, îşi luă oamenii – atâţia câţi mai

rămăseseră în viaţă – precum şi două mine antitanc. Ieşi din adăpost în bezna nopţii luminată, ici şi colo, de flăcările unor mistuitoare incendii sau înjunghiată de cuţitele unor reflectoare în continuă mişcare.

Sublocotenentul îşi conduse luptătorii pe un itinerar studiat încă la lumina zilei: se furişară pe lângă zidurile caselor, traversară străzi târându-se pe caldarâmul pietruit cu gheaţă, escaladară garduri, trecură printre ruine fumegânde. Într-un târziu, ofiţerul constată satisfăcut că ajunseseră în spatele baricadei. Greul însă de aici încolo începea. Un timp cercetă sectorul ajutat de flăcările incendiilor. Descoperi că peste noapte baricada fusese lăsată în paza a trei ostaşi unguri: doi vegheau la extremităţile baricadei, în timp ce al treilea patrula făcând legătura între ceilalţi doi… Mai descoperi sublocotenentul Dominic Pop că nu departe de baricadă, printre copacii îmbrăcaţi în chiciură, se afla o casă sub al cărei acoperiş se adăpostea, peste noapte, inamicul. Sublocotenentul aprecie condiţiile ca fiindu-i favorabile. Minele antitanc aveau o mare putere de distrugere şi puteau fi detonate de la distanţă. Ordonă plantarea lor în două puncte ale baricadei şi după ce misiunea fu îndeplinită cu succes, îşi retrase ostaşii în preajma casei, culcându-i la pământ în semicerc, cu faţa spre intrarea în clădire. La un semn al său, cele două mine explodară cu un bubuit asurzitor. În momentele următoare, aşa cum prevăzuse, din casa încercuită inamicul ţâşni direct în bătaia armelor automate ale românilor. Patru nylasişti şi trei hitlerişti apucaseră să arunce armele şi să ridice mâinile. Au fost trimişi în spate sub escortă, către punctul de comandă al companiei.

Dar incursiunea în noapte a plutonului lui Dominic Pop nu se sfârşi aici. Sublocotenentul înţelesese că se găsea în spatele poziţiilor inamicului şi un gând năstruşnic, nespus de ademenitor, îşi croi drum în mintea sa de bărbat tânăr şi curajos… Îşi propuse, cu de la sine putere, să ajungă la Dunăre înaintea celorlalţi, s-o vadă, să povestească celor care ar avea răbdarea să-l asculte cum sunt valurile Dunării

la Budapesta… Împărtăşi subordonaţilor săi planul ce-1 anima. Se arătară încântaţi să-l urmeze. Ba unul dintre ei, entuziasmat de idee, propuse să fie sacrificat un bidon de apă şi în el să fie introdus un mesaj, apoi bidonul să fie predat valurilor. „Cine ştie? Poate mesajul va ajunge în ţară.“

Iarna, nopţile sunt lungi chiar şi în vreme de război. Ostaşii lui Dominic Pop au ajuns, în cele din urmă, la Dunăre, şi-au muiat mâinile în apa rece ca gheaţa, s-au bucurat ca nişte copii, apoi, emoţionaţi, au predat valurilor bidonul de aluminiu ce închidea bucuria unei victorii…

Dar noaptea de 13 spre 14 ianuarie era poate mai lungă decât celelalte nopţi… Porniră înapoi, disciplinaţi, atenţi, prudenţi. Deodată, pe când ajunseseră în dreptul unei clădiri din care numai subsolul rămăsese întreg, se auzi duduitul unei motociclete. La un semn al comandantului, ostaşii încremeniră. Motocicleta, spre îngrijorarea lor, opri în dreptul acelor ruine, iar motociclistul, îmbrăcat cu o manta de cauciuc, coborî şi se îndreptă, prin întuneric, în direcţia ostaşilor români. Nu mai avu când să se dezmeticească. Sublocotenentul tăbărî asupra lui şi, ajutat de alţi doi ostaşi, îl imobiliză. Prizonierul s-a dovedit a fi un agent de legătură al unui regiment ungar. Cum Dominic Pop îi cunoştea limba, află din gura lui că în subsol doi ofiţeri petreceau cu metresele lor şi că trebuia să înmâneze ofiţerilor un ordin…

Şi pentru că o noapte de iarnă e lungă, sublocotenentul Dominic Pop se hotărî să acţioneze. Pătrunse împreună cu alţi ostaşi în subsol şi constată că prizonierul nu-l minţise. Nu-i mai rămase decât să le strice petrecerea şi să-i invite pe cei doi ofiţeri în prizonierat…

În zorii zilei de 14 ianuarie, comandantul companiei, Vajache Alexandru, îl felicită pe sublocotenent şi pe curajoşii săi ostaşi. Însă în seara aceleiaşi zile, ofiţerul cu operaţiile din Regimentul 95 infanterie consemna pentru eternitate:

„La ora 11,40, şeful biroului operaţii raportează în scris

domnului colonel Botezatu intrarea şi ocuparea Gării de Est de către batalionul 1/Regimentul 95 infanterie şi telefonic Biroului 3 al Diviziei 19 infanterie. *Locotenentul Vajache şi sublocotenentul Pop stropesc cu sângele lor zidurile acestui monumental edificiu“* (sublinierea noastră).

CONVORBIRE

■ Interlocutor: locotenent-colonel în rezervă Ion St. Dăscălescu, fost ofiţer al Biroului 3 operaţii din Corpul 7 armată (II)

— Şi a fost ziua a cincisprezecea a anului 1945… ziua a cincisprezecea a luptelor din Budapesta… Vă mai amintiţi cum a început această zi?

— Presupunând că nu mi-aş aminti, am la îndemână propria-mi arhivă, lucrările apărute, apoi chiar cartea mea intitulată „Corpul 7 armată în operaţia «Budapesta» “. Dar, vă asigur, ţin minte foarte bine cele trăite, mai cu seamă în război.

— Cum a început ziua de 15 ianuarie 1945?

— A început trist şi s-a încheiat trist. Vestea că în bombardamentul de la Arenele sportive şi-a găsit moartea un întreg comandament de regiment, în frunte cu colonelul Mihail Gheorghiu, ne-a îndoliat sufletele. A fost o grea pierdere, căci comandantul acestei unităţi a fost un ofiţer capabil. Ostaşii lui au trecut primii Tisa şi au acţionat imediat în vederea lărgirii capului de pod, pentru a asigura astfel trecerea pe celălalt mal a întregii divizii. Regimentul 96 s-a acoperit de glorie… Încolo, războiul mergea înainte…

— Dacă am reţinut bine, la 29 octombrie 1944, prima zi a operaţiei „Budapesta“, Corpului 7 armată îi revenea un front de 20 de kilometri.

— Aţi reţinut bine…

— Cu cât se îngustase acest front la 15 ianuarie 1945?

— Ajunsese la un kilometru.

— Deci, se întrevedea finalul.

— Victoria ar fi un cuvânt mai potrivit. Da, se întrevedea victoria. Am mai fi avut de străbătut până la Dunăre, desigur prin lupte, mai puţin de doi kilometri. În mod cert, am fi înălţat tricolorul biruinţei în sectorul ce revenea Corpului 7 armată român.

— Din punct de vedere operaţional, ziua a cincisprezecea a început normal la cartierul Corpului 7 armată?

— Normal… Ce înţeleg prin această apreciere? Activitatea de conducere a luptelor se desfăşura conform programului. Pentru operaţiile din 15 ianuarie 1945, Corpul 7 armată a primit din partea comandantului Grupării „Budapesta“, generalul-maior Afonin, ordinul nr. 0017 din 14 ianuarie 1945, ora 20 – şi ora are importanţa sa – din care vă rog să-mi permiteţi să citez, am documentele în faţă, două puncte.

— Vă rog…

— 1. În noaptea de 15.01.1945, Corpul 7 armată să continue atacul şi să atingă linia Bulevardului Erzsébet.

— Este vorba de bulevardul care duce la cunoscutul pod din centrul Budapestei – Erzsébet?

— Da… Podul… Dunărea… Citez punctul 2 din ordin: „De la ora 9 din 15.01.1945 să se continue atacul, să se atingă Dunărea pe frontul Székely, exclusiv podul Erzsébet.“

Aşadar, misiunea ce revenea Corpului 7 armată era clară şi fără echivoc. Drept care, statul-major şi Biroul 3 operaţii au dat ordinul 96 din 15.01.1945, în care, printre altele, se spune: (citez)

„1. Inamicul bătut şi scos din întreg cartierul Gării de Est opune noi rezistenţe în grupurile de case de la vest de strada Rottenbiller şi parcul Tisza Kálmán.

2. Diviziile vor relua atacul în prima jumătate a nopţii, împingând detaşamentul de recunoaştere în dispozitivul inamic. În cazul când rezistenţele sunt slabe şi cedează, se vor împinge imediat grosurile pentru a ocupa chiar în cursul nopţii linia de centură

(strada Erzsébet), de unde urmează a relua atacul în dimineaţa, zilei pentru a ajunge pe Dunăre. […]

Dacă adversarul nu cedează, se va relua atacul pe tot frontul, cu infanteria, cu sprijinul de foc al artileriei proprii.

Pe baza acestor ordine clare au debutat operaţiile trupelor române în ziua de 15 ianuarie.

— Într-o asemenea situaţie nefavorabilă lui, inamicul mai opunea rezistenţă?

— Da, şi încă una foarte dârză. Erau trupe fanatice, formate din hitlerişti, SS-işti, nylasişti… Opuneau rezistenţă în special pe străzile principale, unde existau clădiri, înalte, rezistente. La ferestrele lor aveau instalate arme automate, iar la intrările în imobile sau la colţurile străzilor se aflau în poziţie tunuri de calibru mic. În afară de toate acestea, pe străzi se aflau tancuri inamice, unele din ele amenajate ca puncte fixe.

— Care era moralul ostaşului român ajuns în această etapă a luptelor?

— Un moral admirabil… În ultimele două zile iarna devenise şi mai aspră, dar luptele pentru eliberarea oraşului erau acum pe terminate. Corpul 7 armată, trupele sale, care contribuiseră, la obţinerea atâtor succese nu fără jertfe dureroase, erau cuprinse de un entuziasm îndreptăţit. Ne vedeam, în fine, la capătul îndeplinirii misiunii ce ne fusese încredinţată. Mai aveam foarte puţin ca să ajungem, prin lupte, la Dunăre… Doar un pas… şi eram pregătiţi să-l facem, dar nu l-am mai făcut.

— Din ce cauză?

— În seara zilei de 15 ianuarie 1945, în jurul orei 20, un ordin al sovieticilor – ordinul nr. 0019 – ne aduce la cunoştinţă că, începând din noaptea aceleiaşi zile, Corpul 7 armată român ieşea din componenţa Grupării „Budapesta“, urmând să primească o altă. Misiune.

— Eraţi de faţă când generalul Şova a primit acest ordin?

— Da.

— Unde îşi avea Corpul 7 armată postul de comandă?

— La Mátyásföld.

— Cum circulau aceste ordine între comandamentul român şi cel sovietic?

— Existau ofiţeri de legătură, cunoscători ai limbii române şi ruse. Noi îl aveam pe căpitanul Marcel Popescu, iar sovieticii pe maiorul Dolinin.

— Dumneavoastră cum aţi luat cunoştinţă de ordinul nr. 0019?

— Ofiţerii statului-major, ai Biroului 3 operaţii au fost convocaţi în încăperea rezervată generalului Şova. Mai erau de faţă maiorul Dolinin şi căpitanul Popescu. Acesta din urmă, la cererea generalului, a citit traducerea ordinului. În încăpere s-a aşternut o tăcere grea.

— Ce aţi simţit?

— Greu de explicat, când în joc era un succes pentru care dădusem atâtea jertfe. În seara zilei respective, la ora 19, când Corpul 7 armată român nu cunoştea nici măcar intenţia aliatului de a lua o asemenea hotărâre, era gata pregătit un document de care vreau să luaţi cunoştinţă. Se intitulează „Raport operativ nr. 110“, redactat de Corpul 7 armată român pentru a fi expediat eşalonului superior – Armatei 1. În el se menţionează nu numai situaţia liniei de foc din seara zilei, nu numai totalul pierderilor în ultimele 24 de ore, ci şi măsurile iniţiate în vederea desăvârşirii operaţiei. Citez: „În cursul nopţii se va continua acţiunea, ca şi în dimineaţa zilei de 16 ianuarie, pentru a se ajunge iniţial la bulevardul de centură (strada Erzsébet) şi apoi spre Dunăre.“ Iată ce ne mai spune acest document semnat de generalul N. Şova şi colonelul I. Iliescu, şeful statului-major al corpului: „S-au cucerit 500 de blocuri, între care şi Facultatea de medicină“, „la ora 17,30 – poftim – un contraatac inamic în forţă de circa 1 companie şi 4 tanchete în direcţia Bulevardului Rákoczi“, desigur, a fost respins de trupele române.

— Ce s-a întâmplat în continuare?

— Au fost convocaţi la comandament comandanţii de divizii şi li s-a adus la cunoştinţă ordinul, apoi li s-a cerut să se ia măsurile de rigoare pentru a fi duse la îndeplinire.

— Cum se explică acest ordin neaşteptat?

— Nu ştiu, deşi au trecut ceva ani de atunci… O zi care a debutat sub semnul doliului – am în vedere moartea colonelului Mihail Gheorghiu şi a ajutoarelor sale – şi s-a încheiat sub acelaşi semn. O explicaţie ar putea fi extrasă din Comunicatul de război sovietic care, la 18 ianuarie 1945, anunţa eliberarea Budapestei. Nu se amintea nimic de armata română. Istoricii au, iată, o enigmă de dezlegat.

— Câţi militari români au căzut în cele 15 zile ale Budapestei?

— 11.000 – morţi, răniţi, dispăruţi.

— Vă mulţumesc, tovarăşe Dăscălescu.

— La despărţire, v-aş adresa o rugăminte… Dacă veţi realiza cartea de care mi-aţi vorbit, să găsiţi un loc şi Raportului operativ nr.110. De ce? Reprezintă un document militar convingător în legătură cu situaţia frontului în seara zilei de 15 ianuarie…

— Reţin recomandarea dumneavoastră.

DOCUMENTE

Corpul 7 armată
Stat-major
Biroul 3 operaţii
Nr. 24533

Postul de comandă Mátyásföld
15 ianuarie 1345, ora 19

Raport operativ nr. 110

1. Zefirul[13] continuând atacul, a ocupat în seara zilei: cu dreapta – Topliţa[14] – strada Rozy (pătratul 1960, pătratul 1970 şi pătratele fără număr de la sud

[13] Denumirea codificată a Corpului 7 armată.

[14] Denumirea codificată a Diviziei 2 infanterie.

şi nord de aceste pătrate); în prezent duce lupte în grupurile de case de la vest de strada Rozy,

cu centrul – Alunul[15] – grupurile de case vest strada Rottenbiller, duce lupte pentru a cuceri în întregime aceste grupuri de case şi a ieşi în strada Rozy.

cu stânga – Vărătecul[16] – pătratele fără număr de la vest de 2003, pătratul 2313, colţul nord-est al părculeţului de la vest 2316, marginea vest a pătratului 2316.

S-au cucerit circa 500 de blocuri, între care şi Facultatea de medicină.

Inamicul este organizat puternic în blocuri şi acţionează cu foc viu, iar străzile sunt baricadate şi bătute în lungul lor cu tunuri anticar şi artilerie.

La ora 17,30, un contraatac inamic în forţă de circa 1 companie şi 4 tanchete în direcţia Bulevardului Rákoczi – în sectorul Vărătecului – a fost respins, rămânând pe teren aproximativ 30 morţi şi 2 tanchete distruse.

Acţiunea este în curs.

2. Pierderi:

Topliţa: 2 trupă morţi; 1 ofiţer (locotenentul Prundeanu), 2 subofiţeri şi 11 trupă răniţi.

Alunul; în afară de cei raportaţi azi-dimineaţă, 2 ofiţeri (locotenentul Cruţescu şi sublocotenentul Brădăţeanu din Divizionul 19 anticar) şi 6 trupă morţi şi 17 trupă răniţi; total în 24 de ore la Alunul: 5 ofiţeri şi 10 trupă morţi, 4 ofiţeri şi 21 trupă răniţi.

Vărătecul: 1 subofiţer şi 6 trupă morţi, 2 subofiţeri şi 26 trupă răniţi.

Total pierderi în 24 de ore: 81.

3. Capturi:

Topliţa: 87 din Centrul de instrucţie, jandarmi, Detaşamentul lucru;

Alunul: 90 din Regimentul 8 infanterie şi Compania

---

[15] Denumirea codificată a Diviziei 19 infanterie.

[16] Denumirea codificată a Diviziei 9 cavalerie.

a 2-a pionieri maghiare;

Vărătecul: 6 (din care 1 ofiţer) din Comenduirea Pieţei Budapesta.

Total prizonieri: 185.

4. Măsuri luate: În cursul nopţii se va continua acţiunea şi în dimineaţa zilei de 16 ianuarie, pentru a se ajunge iniţial pe bulevardul de centură (strada Erzsébet) şi apoi spre Dunăre.

Comandantul Corpului 7 armată — Şeful de stat-major
General NICOLAE ŞOVA — Colonel I. ILIESCU

MĂRTURII

■ Colonel în rezervă Aurică Sitaru, fost şef al Biroului 3 operaţii din Divizia 19 infanterie

În ziua de 15 ianuarie, pe când unităţile noastre se aflau angajate în luptă la numai 1,5 km de Dunăre, au fost convocaţi la comandamentul Corpului 7 armată comandanţii diviziilor 19, 2 infanterie şi 9 cavalerie, cu şefii operaţiilor. Deci, la această convocare, la care am fost prezent în calitatea ce o aveam, s-a analizat evoluţia luptelor desfăşurate la această dată şi s-au dat dispoziţii de continuare a acţiunilor până la nimicirea completă a inamicului din Budapesta. Surprinzător însă, în seara aceleiaşi zile, la ora 20, am primit ordinul nr. 0019 din 15 ianuarie 1945 al Frontului 2 ucrainean, în care se cerea să ieşim de îndată din dispozitiv şi să ne îndreptăm spre frontiera cu Cehoslovacia.

Am executat, fireşte, ordinul de ieşire din dispozitiv, deşi, după atâta amar de lupte şi sacrificii, fiecare dintre noi doream să continuăm lupta până la eliberarea totală a Budapestei.

Am fi vrut ca măcar să fi transmis pe calea bătrânului Danubiu de care eram atât de aproape un mesaj de victorie

către cei de acasă. Nu s-a putut. Timp de 15 zile Divizia 19 infanterie, alături de celelalte divizii ala Corpului 7 armată, a luptat eroic pentru eliberarea acestui mare oraş. Divizia a pătruns ca o săgeată până în centrul oraşului, înfrângând rezistenţele ingenios organizate de inamic pe blocuri compacte, pe străzi, în parcuri, în cimitire, în Gara de Est, acumulând o valoroasă experienţă de luptă în localitate

■ General-locotenent în rezervă Ilie Antonescu, fost comandant al Diviziei 9 cavalerie

În dimineaţa zilei de 15 ianuarie am reluat atacul, presând puternic cu Regimentul 3 roşiori la flancul drept, de-a lungul Bulevardului Rákoczi. […] Până spre prânz obţinusem unele succese importante. Regimentul 3 roşiori ajunsese la înălţimea străzii Berszeny-Kun, fiind în măsură să concure printr-o acţiune de flanc la nimicirea inamicului din parcul Tisza Kálman.

Locotenent-colonelul Vasile Podhorschi, propus de mine pentru a fi decorat cu ordinul „Mihai Viteazul“, se pregătea să înalţe tricolorul românesc deasupra ambasadei române din Budapesta şi era entuziasmat de misiunea ce i se încredinţase.

După-masă, pe la ora 17, inamicul a contraatacat cu tanchete de-a lungul Bulevardului Rákoczi. Dar ostaşii noştri nu s-au lăsat intimidaţi. Au respins contraatacul hitlerist, inamicul lăsând pe teren 30 de morţi şi 2 tanchete în flăcări.

În seara acelei zile mă aflam, într-un bloc de pe strada Mosonyi, unde-mi instalasem punctul de comandă înaintat. Erau cu mine locotenent-colonelul Davidescu şi maiorul Slăvescu. […] Răsfoiam rapoartele comandanţilor de regimente. Ne întristam când acestea menţionau pierderi omeneşti. În acea zi căzuse la datorie – printre alţii – neînfricatul sublocotenent Petrică Constantin, din escadronul 46 transmisiuni. Se avântase spre linia întâi pentru a instala centrala telefonică a diviziei. Clădirile nu

erau în întregime curăţate de inamic. O armă automată l-a secerat pe el şi pe caporalul Tudor Nicolae din plutonul său.

Pe la ora 20 a sosit curierul corpului de armată, care mi-a transmis ordinul de operaţii nr. 96. În el se preciza că, din ordine superioare, Corpul 7 armată se subordonează Armatei 1 română ieşind din compunerea Grupării „Budapesta“. Până la ora 22, regimentele diviziei urmau să fie înlocuite de trupe sovietice, iar până la 18 ianuarie, divizia trebuia să fie concentrată cu întregul efectiv, împreună cu celelalte mari unităţi ale corpului, într-o zonă la graniţa ungaro-cehoslovacă.

În momentul primirii ordinului nr. 96, trupele de sub comanda mea se găseau la mai puţin de 1500 de metri de Dunăre şi mărturisesc că atât mie, cât şi ofiţerilor statului-major ne părea rău că urma să scoatem trupele din dispozitiv când mai aveam atât de puţin până la malul fluviului, iar victoria deplină asupra forţelor fasciste din Pesta era iminentă.

SCRISORI

■ Expeditor: colonel în rezervă Ilie Câlţosu, fost comandant al grupei de comandă al batalionului 1 din Regimentul 96 infanterie.

În seara zilei de 15 spre 16 ianuarie 1945, orele 23,00, cu doar două zile înainte de eliberarea Pestei, suntem înlocuiţi, din ordin superior, de trupe sovietice. O oră mai târziu, eram de-acum încolonaţi în avangarda Regimentului 96 infanterie, cred că şi a Corpului 7 armată. A răsunat comanda: „Înainte! Marş!“ Eram trişti, de la soldat şi până la comandant. În felul acesta, diviziile române cu cai şi căruţe, cu întregul material de război, cu ostaşi şi ofiţeri necăjiţi, supţi şi vlăguiţi, au început un nou marş. Şi astfel au luat sfârşit în capitala Ungariei luptele Corpului 7 armată. Intram acum într-o nouă etapă a misiunilor noastre: „LUPTA ÎN MUNŢI“, misiune tot atât de grea ca şi

cea din interiorul Budapestei.

■ Expeditor: locotenent-colonel în rezervă Tudor Turtoi, fost comandant de companie antitanc din Regimentul 26 infanterie (III)

În zorii zilei de 16 ianuarie. 1945 unităţile cu rândurile rărite ale Diviziei 26 infanterie s-au pus în marş spre Cehoslovacia. După luptele din Budapesta nu ni s-a acordat răgazul să ne odihnim, să ne refacem, să ne primenim. Începuse o iarnă grea şi, cu fiecare kilometru parcurs, devenea şi mai aspră. Marşul spre frontul din Cehoslovacia a fost de un dramatism ieşit, din comun, întreaga divizie – tunuri, căruţe, trupă – mărşăluia pe şosea. La un moment dat un atelaj mai greu din faţa coloanei a călcat pe o mină antitanc. S-a produs o detunătură puternică, ce i-a speriat pe ceilalţi cai înhămaţi la căruţe şi tunuri. Îngroziţi, au luat-o razna peste câmp, nimerind într-o altă zonă minată. Exploziile s-au ţinut lanţ. În câteva fracţiuni de secundă, zeci de căruţe şi tunuri un fost aruncate în aer. Caii şi soldaţii ucişi, caii şi soldaţii răniţi au blocat şoseaua. Printre căruţele şi, tunurile avariate, vaietele, plânsetele şi strigătele sfâşietoare, amestecate cu nechezatul de moarte al cailor completau tabloul apocaliptic. Cei câţiva rămaşi întregi şi nevătămaţi am început să acordăm ajutor răniţilor, cu mare teamă să nu călcăm şi noi pe vreo mină. Am avut noroc, aşa că i-am putut evacua pe răniţi, am degajat şoseaua fără să mai înregistrăm victime. Apoi am continuat marşul.

În seara zilei de 22 ianuarie 1945 am trecut în Cehoslovacia, unde în munţii Tatra, am schimbat o unitate din armata sovietică şi aşa am intrat din nou în foc.

DOCUMENTE

Corpul 7 armată
Comandantul

Ordin de zi nr. 48
din 17 ianuarie 1945

Prin schimbarea misiunii Corpului 7 armată, care se găsea în lupte în interiorul Budapestei pentru înfrângerea ultimelor rezistenţe, în cursul nopţii de 15/16 ianuarie a.c. se încheie seria de operaţii neîntrerupte dusă de unităţile acestui corp de armată din Banat şi până la Budapesta.

În această perioadă de timp de aproape 4 luni, după marşuri grele de zile şi nopţi de-a rândul prin ploi şi în terenuri desfundate, unităţile diviziilor 19 infanterie şi 9 cavalerie s-au organizat în lupte grele pe Tisa, la Mindszent, Szentes, Alpár şi Tiszaug, unde, după ce au înfrânt dârzele rezistenţe ale inamicului, au realizat capete de pod pe care le-au menţinut cu hotărâre contra tuturor atacurilor inamice, în vederea operaţiunilor ofensive viitoare.

Ulterior, către data de 30 octombrie, trecându-se la ofensivă pe tot frontul, diviziile 19 infanterie şi 9 cavalerie, la care s-a adăugat cu începere de la data de 4 noiembrie şi Divizia 2 infanterie, au dus acţiuni între Tisa şi Budapesta, pe direcţiunea generală Tiszaug-Kocsér-Cegléd-Tápiószentmárton-Tápiószecsö- Dány, înfrângând prin lupte grele şi într-un teren desfundat de ploi puternicele rezistenţe inamice, capturând numeroşi prizonieri şi materiale.

Cu începere de la data de 17 noiembrie, unităţile Corpului 7 armată s-au izbit de puternica apărare a Budapestei, pe linia Felsöliget-Valkó-Szentkirály-Hoszútiszta major.

De aici înainte începe bătălia pentru Budapesta, care a durat neîntrerupt până în noaptea de 15/16 ianuarie a.c., înfrângându-se toate poziţiile de apărare şi pătrunzându-se în interiorul oraşului 12

kilometri; în momentul când misiunea Corpului 7 armată a fost schimbată, mai erau până la Dunăre 2 kilometri. Contribuţia Corpului 7 armată pentru cucerirea Budapestei este de 1/3.

În aceste lupte grele s-au capturat peste 7000 de prizonieri şi un foarte bogat şi variat material de război. Toate misiunile primite de Corpul 7 armată au fost îndeplinite.

Pentru reuşita acestor operaţiuni, citez prin ordin de zi pe corpul de armată diviziile 19 infanterie şi 9 cavalerie, în frunte cu comandanţii lor, generalii Lăcătuşu Mihail, Voicu M., Antonescu Ilie şi [...], ofiţerii, subofiţerii şi trupele din subordine, exprimându-le mulţumirile mele şi recunoştinţa patriei, pentru bravura şi spiritul de sacrificiu de care au dat dovadă în aceste grele împrejurări.

Dat la cartierul general al Corpului 7 armată Mátyásföld-Budapesta, azi 16 ianuarie 1945.

Comandantul Corpului 7 armată
General de corp de armată ŞOVA NICOLAE

Armata 1 Nr. 45645 din 19 ianuarie 1945

Armata 1
către
Marele Stat-Major, domnul general-şef

Am onoarea a raporta:

Corpul 7 armată, **comandat de generalul de corp de armată Şova Nicolae, cu Divizia 19 infanterie (general Lăcătuşu Mihail), Divizia 2 infanterie (general Voicu Mihail) şi Divizia 9 cavalerie, comandată rând pe rând de către general Popescu Picolo, colonel Neferu, colonel Botezatu, general**

Antonescu Ilie, alături de marile unităţi sovietice, a dus o ofensivă neîntreruptă timp de 80 zile pe teritoriul Ungariei, începând de la trecerea Tisei (28 octombrie 1944) şi până în seara de 15 ianuarie 1945, când a pătruns adânc în interiorul Budapestei.

Foarte pe scurt operaţiunile s-au desfăşurat astfel: [...]

b) În ziua Anului Nou (1 ianuarie 1945) **Corpul 7 armată, rupând ultima centură de apărare inamică, a pătruns în interiorul propriu-zis al oraşului Budapesta. [...]**

c) Timp apoi de 15 zile, **Corpul 7 armată a continuat cu înverşunare atacurile sale şi a pătruns călare pe artera principală de la Mátyásföld, adânc pe 10 km, în inima capitalei maghiare, reuşind:**

să cucerească sute de blocuri de clădiri în care inamicul se apăra cu încăpăţânare;

să străbată numeroase străzi baricadate, minate şi flancate de un foc năprasnic;

să treacă peste ziduri, ruine, diguri, şanţuri şi căi ferate, pândite de focul inamic;

să cureţe cartiere întregi din oraş de nenumăratele corpuri de rezistenţe inamice, ascunse pretutindeni, de unde apărătorii încercau să lovească în spate trupele noastre.

Numai prin astfel de lupte dârze unităţile din compunerea Corpului 7 armată au reuşit să ducă tricolorul românesc pe cazărmile Franz Joseph, pe clădirea Poştei centrale, pe hipodrom şi pe Gara de Est din centrul Budapestei.

Contribuţia aceasta va rămâne însemnată pentru totdeauna în istorie, atât prin succesele strălucite obţinute, culminând cu intrarea şi luptele din interiorul Budapestei, cât şi prin cuceririle şi capturile importante de război, prin distrugerea forţelor inamice din faţă şi capturarea unui foarte mare număr de prizonieri unguri şi germani,

rezultate obţinute însă numai prin jertfele grele ale ofiţerilor, subofiţerilor şi ostaşilor noştri.

Astfel, prin priceperea şi vitejia comandanţilor de toate treptele şi a trupelor şi prin spiritul lor larg de sacrificiu, prin sângele vărsat din abundenţă, s-a înscris cea mai frumoasă pagină de glorie română în acest război contra germano-maghiarilor.

Comandantul Armatei 1 sovietice de gardă, cât şi însuşi domnul mareşal Malinovski şi-au exprimat faţă de mine mulţumirile lor, lăudând Corpul 7 armată pentru felul cum a luptat, pentru succesele obţinute şi contribuţia la distrugerea inamicului comun.

Pentru toate acestea găsesc nimerit şi vă rog să binevoiţi a interveni la Ministerul de Război pentru, ca la acest sfârşit de nouă etapă victorioasă să se citeze pe naţiune isprăvile de arme ce am descris mai sus.

Comandantul Armatei 1
General de corp de armată NICOLAE MACICI

Şeful de stat-major
General D. RAŞCU

CUPRINS

PARTEA ÎNTÂI.....4
1.....4
2.....15
3.....20
4.....33
5.....50
6.....55
7.....61
8.....84
9.....93

PARTEA A DOUA.....110

PARTEA A TREIA.....157
1.....157
2.....168
3.....173
4.....175
5.....182

6.....189
7.....202

PARTEA A PATRA.....207
1.....207
2.....209
3.....211
4.....218
5.....227
6.....239
PARTEA A CINCEA.....254

PARTEA A ŞASEA.....290
1.....290
2.....305

PARTEA A ŞAPTEA.....324
TRANSMISIONISTUL.....324
VIS DE RĂZBOI.....326

ÎN EDITURA MILITARĂ
VOR APĂREA:

Întâlnirea – Cartea întâi, roman,
de Francisc Păcurariu

Zbor din noapte, roman
de Adrian Costa

Zodia vărsătorului de plumbi, roman,
de Petre Angliei

Norii s-au risipit, roman,
de Virgil Bostănaru

Redactor: ELENA MARINESCU
Tehnoredactor: DUŢĂ ANDREI

———————————————————————

Bun de tipar 21.07.1989. Apărut 1989.
Coli tipar 23. B 10 689.

———————————————————————

Tiparul executat sub comanda nr. 90228
la Combinatul poligrafic „Casa Scânteii“,
Piaţa Scânteii nr. I, Bucureşti,
Republica Socialistă România